

Správa

o dodržiavaní
ľudských práv
vrátane zásady
rovnakého
zaobchádzania
v Slovenskej
republike
za rok

2015

**Názov: Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania
v Slovenskej republike za rok 2015**

Autori: Kolektív autorov – odborných pracovníkov Slovenského národného strediska pre
ľudské práva

Vydalo: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, v Bratislave 2016

Za obsah a jazykovú úpravu zodpovedajú autori.

Text neprešiel jazykovou úpravou.

© Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

Nepredajné

ISBN 978-80-89016-82-2

Obsah

Úvod.....	10
Zoznam odporúčaní Strediska.....	12
1 Prejavy rasizmu a extrémizmu v SR	23
1.1 Nenávistné prejavy na internete	23
1.2 Útok na mladú Rómku v Detve.....	26
1.3 Polovojenské zoskupenie Slovenskí branci.....	27
1.4 Vzдор Kysuce.....	29
1.5 Pochoduje sa na Slovensku v medziach práva?	29
1.6 Pochody v Bratislave a Žiline	30
Záver.....	32
Odporúčania	33
2 Rómovia	35
2.1 Policajné násilie.....	35
Záver.....	38
Odporúčania	38
2.2 Rómovia ako najčastejšie obeť obchodovania s ľuďmi.....	39
Záver.....	42
Odporúčania	42
2.3 Právo na bývanie	42
Záver.....	43
Odporúčania	44
2.4 Príklad dobrej praxe – Multifunkčné centrum Horehronie	44
Záver.....	45
3 Právo na vzdelanie	47
3.1 Segregácia v zmysle novely školského zákona.....	47

Záver.....	49
3.2 Konkrétne prípady segregácie.....	49
Záver.....	53
Odporúčania	53
3.3 Neoprávnené zaradovanie detí do špeciálnych škôl - Rokycany.....	54
Záver.....	57
Odporúčania	58
3.4 Rozsudok NS SR k integrácii zdravotne postihnutého dieťaťa	58
Záver.....	62
Odporúčania	63
4 Uplatňovanie práva na azyl v SR	65
4.1 Medzinárodný kontext migračnej krízy	65
4.2 Opatrenia a rola SR v riešení migračnej krízy	67
4.3 Azyl na Slovensku.....	71
Záver.....	74
Dovetok a odporúčania.....	75
5 Násilie na ženách.....	80
5.1 Istanbulský dohovor	81
5.1.1 Petícia Aliancie za rodinu	82
5.1.2 Zákon o domácom násilí	83
5.2 Národná linka pre ženy zažívajúce násilie a Koordinačno-metodické centrum	84
5.3 Domov pre týrané ženy v Prešove.....	86
Záver.....	87
Odporúčania	87
6 Ochrana práv LGBTI osôb	90
6.1 Referendum o ochrane rodiny	90
6.2 Akčný plán pre LGBTI ľudí na roky 2016-2019	92

6.3 Nenávistné prejavy a nenávistne motivované trestné činy.....	94
Záver.....	96
Odporúčania	97
7 Ochrana práv osôb so zdravotným postihnutím	99
7.1 Zľavy v MHD.....	106
Záver.....	113
Odporúčania	114
7.2 Bariéry na úradoch	115
Záver.....	121
Odporúčania	122
7.3 Železničná preprava osôb so zdravotným postihnutím v SR	123
Záver.....	136
Odporúčania	137
8 Poskytovanie tovarov a služieb	140
8.1 Poskytovanie finančných služieb v bankovom sektore	140
8.2 Prístup k ďalším tovarom a službám	145
Záver.....	147
Odporúčania	147
8.3 Pripravovaný návrh regulácie verejného parkovania v hlavnom meste SR Bratislava	148
Záver.....	152
Odporúčania	152
9 Pracovné podmienky zamestnancov – šikana na pracovisku.....	155
9.1 Právna úprava šikany na pracovisku	155
9.2 Fázy priebehu šikany na pracovisku a jej možné riešenia.....	156
9.3 Praktická príručka k ochrane práv pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca	157
9.4 Medializované prípady šikany na pracovisku	159

Záver.....	162
Odporúčania	163
10 Dočasné vyrovnávacie opatrenia.....	166
10.1 Projekty a programy s črtami DVO realizované v roku 2015.....	166
10.1.1 Projekt Zdravé komunity.....	166
10.1.2 Program rozvoja bývania	168
10.1.3 NP Rodina a práca.....	169
10.1.4 Dotačný program Kultúra znevýhodnených skupín obyvateľstva	170
10.1.5 NP Zapojenie nezamestnaných do obnovy kultúrneho dedičstva.....	172
10.1.6 Projekt Aj ty máš šancu!	172
10.2 Výskum na zistenie poznania a využívania DVO orgánmi územnej samosprávy.....	174
Záver.....	176
Odporúčania	177

Zoznam použitých skratiek:

ADZ – Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (antidiskriminačný zákon)

Akčný plán LGBTI – Akčný plán pre LGBTI ľudí na roky 2016-2019

BBSK – Banskobystrický samosprávny kraj

BSK – Bratislavský samosprávny kraj

Celoštátna stratégia - Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike

Centrum – Centrum pedagogicko psychologického poradenstva a prevencie Zuzkin park

Civilný mimosporový poriadok – zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok

CPP – Centrum právnej pomoci

CVEK – Centrum pre výskum etnicity a kultúry

Dohovor ZP – Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím

držiteľ preukazu ŤZP/ŤZP-S – držiteľ preukazov fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím / ťažkým zdravotným postihnutím so sprievodom

DVO – Dočasné vyrovnávacie opatrenia

ECRI – Európska komisia proti rasizmu a intolerancii (angl. European Commission against Racism and Intolerance)

EÚ – Európska únia

EUBA – Ekonomická univerzita v Bratislave

GP SR – Generálna prokuratúra Slovenskej republiky

IDS BK – integrovaný dopravný systém v Bratislavskom kraji

Istanbulský dohovor – Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu

Koordinačno-metodické centrum – Koordinačno-metodické centrum pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a domáceho násilia

LGBTI – lesby, gejovia, bisexuálni, transrodoví a intersexuálni ľudia

MDVRR SR – Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky

MK SR – Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky

MPSVaR SR – Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

MS SR – Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky

MŠVVaŠ SR – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

Migračný úrad MV SR – Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky

MV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

MVO – mimovládne organizácie

MZ SR – Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky

MZVaEZ SR – Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky

NAP násilia na ženách – Národný akčný plán pre elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2014 -2019

NBS – Národná banka Slovenska

NP – Národný projekt

NR SR – Národná rada Slovenskej republiky

NROZP – Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v Slovenskej republike

NS SR – Najvyšší súd Slovenskej republiky

OSN – Organizácia spojených národov

Poradňa – Poradňa pre občianske a ľudské práva

PZ SR – Policajný zbor Slovenskej republiky

SIS – Slovenská informačná spoločnosť

Stredisko – Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

školský zákon – zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

SOI – Slovenská obchodná inšpekcia

Správa o EP – Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania a práv dieťaťa v Slovenskej republike

Správa o EP za rok 2014 – Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania a práv dieťaťa v Slovenskej republike za rok 2014

Správa o EP za rok 2015 – Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania a práv dieťaťa v Slovenskej republike za rok 2015

SR – Slovenská republika

SŠZŠ Rokycany - Súkromná špeciálna základná škola Rokycany

SZP – Sociálne znevýhodnené prostredie

Trestný zákon – zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

ŤZP – ťažko zdravotne postihnutí

ÚHCP P PZ SR – Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru SR

ÚPSVaR – Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

Ústava SR – Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

Ústavný súd SR – Ústavný súd Slovenskej republiky

ÚSVRK SR – Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity

vláda SR – Vláda Slovenskej republiky

VÚC – vyšší územný celok

Výbor GREVIO – nezávislá skupina odborníkov monitorujúca vykonávanie Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácemu násiliu a o boji proti nemu Istanbulský dohovor

zákon o azyle – zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o pobyte cudzincov – zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o zriadení Strediska – zákon č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov

ZP – zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce

ZPMP – Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v Slovenskej republike

ZŠ – Základná škola

Úvod

Ľudské práva sú neoddeliteľnou súčasťou života každého človeka, či už sa jedná o práva detí, starších osôb, cudzincov, ľudí v hmotnej núdzi, zdravotne postihnutých a iných. Práve predstavitelia minoritných skupín v spoločnosti sú najčastejšie obmedzovaní vo svojich právach. Dodržiavanie ľudských práv nie len že podporuje rozmanitosť v rámci spoločnosti, ale tiež poskytuje možnosti na sebarealizáciu a sebaurčenie osôb patriacich do rizikových skupín, pričom poskytuje množstvo výhod pre majoritnú skupinu obyvateľstva. S ľudskými právami ide ruka v ruke aj potreba tolerancie a nediskriminácie v spoločnosti. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej v texte ako „Stredisko“) v sebe spája tieto dve dôležité oblasti ochrany práv človeka, a to podporu a ochranu ľudských práv, vrátane práv detí, spolu s propagáciou a pomocou v rámci nediskriminácie.

Stredisko bolo zriadené zákonom č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva (ďalej v texte ako „zákon o zriadení Strediska“) s účinnosťou od 1. januára 1994, a to na základe Dohody medzi vládou SR a OSN o zriadení Strediska, publikovanej oznámením MZVaEZ SR č. 29/1995 Z. z.

Stredisko pôsobí v dvoch vymedzených, avšak úzko súvisiacich oblastiach. Tou prvou je ochrana a podpora ľudských práv, ktorá vyplýva zo zákona o zriadení Strediska. Druhá oblasť pôsobenia Strediska bola určená zákonom č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej v texte ako „ADZ“). Na základe tohto zákona pôsobí Stredisko ako jediná slovenská inštitúcia pre rovnosť a pre posudzovanie dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania.

Stredisko má v slovenskom právnom poriadku osobitné postavenie. Z medzinárodného hľadiska pôsobí ako národná inštitúcia pre ľudské práva v rámci systému Organizácie spojených národov (ďalej v texte len „OSN“). Z pohľadu EÚ Stredisko v SR reprezentuje špecializovaný Národný orgán pre rovnaké zaobchádzanie (National Equality Body) zapojený do celoeurópskej siete EQUINET.

Na základe svojho postavenia Stredisko monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv a základných slobôd, ako aj dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania v SR. Stredisko v súlade s ustanovením § 1 ods. 4 zákona o zriadení Stredisko každoročne do 30. apríla vypracúva a zverejňuje Správu o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého

zaobchádzania v SR. Táto kompetencia Strediska vyplýva z Parížskych princípov¹ (v rámci ľudskoprávnej oblasti) a z ustanovení antidiskriminačných smerníc EÚ² (v oblasti diskriminácie a dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania).

Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2015 sa v jednotlivých kapitolách opakovane aj prierezovo venuje ľudským právam a slobodám, problematike extrémizmu, dodržiavaniu zásady rovnakého zaobchádzania a otázkam diskriminácie.

Obsahovo sa Správa zameriava na vybrané ľudské práva a slobody, ktoré boli v roku 2015 predmetom verejných diskusií, pri uplatňovaní ktorých sa v praxi prejavili nedostatky, alebo ktorých ochrana sa ukázala v uplynulom roku ako problematická. Viaceré témy boli predmetom legislatívnych zmien, prípadne boli spájané s rôznymi kampaňami. Správa poskytuje všeobecné informácie o garantovaní práv a uvádza najvýznamnejšiu medzinárodnú a vnútroštátnu právnu úpravu.

Cieľom Správy je poskytnúť objektívny, pravdivý a aktuálny obraz o dodržiavaní ľudských práv v SR za uplynulý rok a súčasne uviesť aj závery a odporúčania na zabezpečenie zefektívnenia ochrany a uplatňovania ľudských práv a základných slobôd. Z uvedeného dôvodu sa Stredisko obrátilo na široký okruh orgánov verejnej správy, verejnoprávne inštitúcie, obchodné spoločnosti, MVO pôsobiace v oblasti ľudských práv i na akademickú obec so žiadosťou o poskytnutie relevantných informácií potrebných na čo najpresnejšie zobrazenie situácie na Slovensku v rámci ľudských práv.

Aktuálne a objektívne údaje získalo Stredisko aj z monitorovacej, aktívnej vyhľadávacej, výskumnej a inej odbornej činnosti v rámci plnenia svojich úloh, pri preverovaní podnetov a informácií klientov, ktorí sa na Stredisko obrátili so žiadosťami o právne poradenstvo a pomoc, či z vlastných poznatkov a skúseností Strediska a jeho regionálnych kancelárií.

Správu o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2015 prerokovala v zmysle § 3a ods. 7 písm. h) zákona o zriadení Strediska Správna rada Strediska na svojom zasadnutí dňa 29. apríla 2016.

¹ 3 písm. a – iii

² Napríklad článok 12 ods. 2 písm. c) Smernice Rady 2004/113/ES a článok 20 ods. 2 písm. c) Smernice Európskeho parlamentu a Ray 2006/54/ES.

Zoznam odporúčaní Strediska

Prejavy rasizmu a extrémizmu v SR

1. Každému jednotlivcovi, aby si uvedomil následky možných rasistických, extrémistických či iných intolerantných prejavov, a to nielen vo vzťahu k sebe samotnému, ale aj vo vzťahu k adresátom takýchto prejavov, ktoré spoločnosť všeobecne odsudzuje.
2. PZ SR, GP SR a SIS, aby dôkladne zvažili a zhodnotili súčasné preventívne mechanizmy vo vzťahu k výskytu prejavov rasizmu, extrémizmu a iných prejavov intolerancie a v prípade nevyhovujúceho stavu implementovali také opatrenia, ktoré znížia mieru výskytu uvedených prejavov. Osobitne aby prijali opatrenia na zabezpečenie súčinnosti medzi prevádzkovateľmi sociálnych sietí a príslušnými policajnými zložkami, resp. GP SR
3. NR SR, aby vyhodnotila zmysel výkonu zhromažďovacieho práva a výkonu práva na slobodu prejavu a aby prijala vhodné legislatívne opatrenia smerujúce k znemožniu výkonu zhromažďovacieho práva extrémistických skupín, ktoré by boli v súlade s Ústavou SR a medzinárodnými dohovormi, ktorými je SR viazaná.
4. MVO a občianskym iniciatívam, aby pokračovali vo svojich aktivitách, verejne odsudzujúcich rasizmus, extrémizmus či iné prejavy intolerancie.
5. Médiám na území SR, aby venovali problematike rasizmu, extrémizmu a iných intolerantných prejavov náležitú pozornosť a aby verejne prezentovali odmietavý celospoločenský postoj k týmto prejavom.

Rómovia

6. MV SR zabezpečiť, aby sa zhotovoval videozáznam zo všetkých policajných zásahov (nielen pod jednotným, ale aj priamym velením), pri ktorých sa predpokladá použitie donucovacích prostriedkov.
7. MV SR pokračovať v testovacej prevádzke odevných kamier príslušníkov PZ SR s budúcim využitím pri služobných zákrokoch.
8. MV SR podporovať vzdelávanie príslušníkov PZ SR o vnútroštátnych a medzinárodných dokumentoch týkajúcich sa ľudských práv a slobôd a to ako

z pohľadu ich dodržiavania a rešpektovania zo strany policajtov, tak aj z hľadiska ochrany ich samotných.

9. MV SR, ÚSVRK SR a MVO zvyšovať informovanosť marginalizovaných rómskych komúnít o problematike obchodovania s ľuďmi a o spôsoboch ochrany pred ním prostredníctvom preventívnych aktivít, najmä s akcentom na riziko nútenej práce.
10. Mestu Košice zapojiť sa do pilotného programu ÚSVRK SR „Svojpomocná výstavba nájomných rodinných domov“, ktorého cieľom je iniciovanie systému svojpomocných výstavieb a snaha o väčšie zapojenie samotných Rómov do pretvárania rómskych osád.

Právo na vzdelanie

11. Základným školám zlepšiť komunikáciu a spoluprácu s rómskymi rodičmi ako jeden zo základných predpokladov na zvyšovanie školskej úspešnosti rómskych žiakov.
12. Základným školám dôsledne sledovať potreby žiakov za účelom vytvárania podmienok pre ich rozvoj a v zmysle § 144 školského zákona klásť väčšiu pozornosť individuálnym možnostiam a schopnostiam žiakov.
13. Základným školám, kde je väčšina žiakov rómskych, klásť dôraz na kvalitu vzdelávacieho procesu a rozvoj profesionálnych kompetencií pedagogického zboru.
14. Základným školám zabezpečiť vzdelávanie učiteľmi a asistentmi učiteľov, ktorí ovládajú rómsky jazyk.
15. Základným školám v celom výchovno-vzdelávacom procese uplatňovať multikultúrnu výchovu vedúcu k odstraňovaniu stereotypov a predsudkov, a tým predchádzať diskriminácii.
16. MŠVVaŠ SR zabezpečiť vykonávanie rediagnostiky detí, ktoré boli zaradené do špeciálnych škôl a tým umožniť ich prípadný návrat do bežných základných škôl.
17. MŠVVaŠ SR zabezpečiť dostatočnú kontrolu (napr. Štátnou školskou inšpekciou) rozhodnutí v rámci zaraďovania, prípadne preradovania detí do špeciálnych základných škôl.
18. MŠVVaŠ SR inovovať diagnostické testy a následne ich distribuovať do príslušných diagnostických centier.
19. MŠVVaŠ SR vo väčšej miere podporiť, integrovaný spôsob vzdelávania žiakov so zdravotným znevýhodnením na základe priaznivejších podmienok pre možnosti zabezpečenia potrebného personálneho ako aj materiálno-technického vybavenia škôl.

20. MŠVVaŠ SR prijať opatrenia, ktoré budú smerovať ku kontrole, resp. posúdeniu jednotlivých rozhodnutí riaditeľov základných škôl o prijatí/neprijatí dieťaťa so zdravotným postihnutím do vzdelávacieho procesu v rámci bežnej ZŠ.

Uplatňovanie práva na azyl v SR

21. Vláde SR pri akejkoľvek akcii v súvislosti s utečencami a migrantmi pohybujúcimi sa v rámci jej priestoru dôsledne rešpektovať ich ľudské práva a zabezpečiť úplné dodržiavanie medzinárodných zmlúv a dohovorov v oblasti ľudských práv najmä Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov a Európsky dohovor o ochrane ľudských práv.
22. Vláde SR zabezpečiť utečencom a migrantom právo na ochranu proti akejkoľvek diskriminácii. SR ako aj každý iný štát má povinnosť plniť svoje príslušné národné záväzky v súlade s medzinárodným právom.
23. Vláde SR zabezpečiť a rešpektovať prístup k spravodlivému, rýchlemu, efektívnemu azylovému konaniu pre všetkých žiadateľov, právo na informácie, právo na účinný prostriedok nápravy a zohľadňovanie najlepšieho záujmu dieťaťa.
24. Vláde SR zabráňovať a predchádzať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu tým, aby sa zabránilo zadržiavaniu migrantov a utečencov na hraniciach, hlavne v súvislosti s maloletými. Všetky prípady fyzického alebo iného zneužívania migrantov a utečencov musia byť okamžité a plne vyšetrené a páchatelia postavení pred súd.
25. Vláde SR zabezpečiť migrantom a utečencom účinný prístup k ekonomickým a sociálnym právam, vrátane primeraného bývania, zdravotnej starostlivosti, potravín, vody, kanalizácie, právam na ochranu dieťaťa a ochranu rodiny a rovnako čo najrýchlejšie začlenenie do vzdelávacieho procesu.
26. Vláde SR v rámci azylovej procedúry určiť a stanoviť konkrétne potreby zraniteľných skupín (detí - najmä oddelených od rodiny alebo bez sprievodu, obetí mučenia, sexuálneho násillia alebo obchodovania s ľuďmi, bezdomovcov, LGBTI osôb, traumatizovaných osôb, osôb s mentálnym alebo telesným postihnutím a starších osôb) s cieľom ochrániť ich práva.
27. Vláde SR v rámci azylovej procedúry osobitne chrániť zraniteľnú skupinu žien, a to predovšetkým žien bez sprievodu. Tieto napriek tomu, že z domovskej krajiny často utekajú pred sexuálnym násillím, sú obeťami ďalšieho sexuálneho násillia nie len počas svojej migrácie, ale aj priamo v zariadeniach cieľových krajín. Je tiež potrebné

vytvárať podmienky na slobodu náboženského prejavu a zamedzovať akýmkoľvek prejavom jej intolerancie.

28. Orgánom verejnej správy SR a všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR riešiť sťažnosti podané utečencom alebo migrantom v rámci svojej pôsobnosti.
29. Orgánom verejnej správy SR a všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR zapojiť sa do zvyšovania povedomia a šírenia presných informácií o ľudských právach utečencov a prisťahovalcov, a to najmä v súčasnej situácii a rastúcej xenofóbie.
30. Všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR dôrazne vysloviť svoj nesúhlas proti akýmkoľvek verejným výrokom, ktoré predstavujú alebo podporujú prejavy nenávisť a diskriminácie, a naliehať na orgány, aby prijali všetky potrebné opatrenia, aby sa tomu zabránilo.
31. Všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR odsúdiť a vzdorovať proti porušovaniu práv migrantov a utečencov, podporovať ducha tolerancie a súcitiť s utečencami a migrantmi, vrátane zabezpečenia ich ochrany v prijímacích centrách a iných ubytovacích zariadeniach.
32. Všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR podporovať spoluprácu na národnej a regionálnej úrovni s cieľom ochrany ľudských práv, poskytovania humanitárnej pomoci, podporovať porozumenie pre utečencov a migrantov aj prostredníctvom médií a zapojiť sa do medzikultúrneho dialógu a spoločných aktivít.
33. Všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR trvať na tom, že ľudské práva nemôžu byť potlačené bezpečnostnými opatreniami a ochranou hraníc.
34. Všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR využívať mechanizmy, podporu a pomoc na regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni, ktoré slúžia na ochranu ľudských práv migrantov a utečencov.

Násilie na ženách

35. SR ukončiť ratifikáciu Istanbulskeho dohovoru v stanovenom termíne.
36. MPSVaR SR zabezpečiť plynulé a účinné fungovanie Koordinačno-metodického centra a národnej telefonickej non-stop linky pre ženy zažívajúce násilie.
37. Samosprávnym krajom, mestám, obciam a mimovládne mu sektoru zvyšovať počet

domovov pre týrané ženy.

38. Hlavne MPSVaR SR, MV SR, mimovládneho sektoru, odbornej verejnosti, zvyšovať povedomie spoločnosti o problematike násilia na ženách a tiež scitlivovať spoločnosť nielen k obetiam násilia ale aj k ich blízkym a rodine.
39. MPSVaR SR, NR SR predložiť a prijať novú právnu úpravu v oblasti ochrany žien pred násilím.
40. Občanom SR pred podpísaním petícií si dôkladne preštudovať obsah petície, ako aj problematiku s tým súvisiacu.

Ochrana práv LGBTI osôb

41. MS SR ako gestorovi bezodkladne predložiť vláde na schválenie Akčný plán pre LGBTI ľudí na roky 2016-2019.
42. Národnej rade SR novelizovať Trestný zákon tak, aby ustanovenie § 140 písmeno f) zahŕňalo medzi osobitnými motívmi trestného činu aj nenávisť pre rodovú identitu a rodové prejavy.
43. Národnej rade SR novelizovať Trestný zákon tak, aby sa rozšíril zoznam skutkových podstat trestných činov zahŕňajúcich nenávisťné verbálne prejavy o nenávisťné prejavy z nenávisťi pre sexuálnu orientáciu, rodovú identitu a rodové prejavy (t.j. homofóbne a transfóbne nenávisťné prejavy).
44. Národnej rade SR prijať legislatívnu úpravu partnerstiev rovnakého pohlavia. Do tej doby Národnej rade SR a orgánom verejnej správy s pôsobnosťou v jednotlivých oblastiach verejnej správy zabezpečiť uľahčenie praktických problémov vyplývajúcich z neinštitucionalizovaného spoluzitia LGBTI párov a to formou prijatia účinných legislatívnych a nelegislatívnych opatrení.
45. Médiám, pedagógom, MVO a iným mienkotvorným subjektom zvyšovať povedomie o právach LGBTI osôb s cieľom odstraňovania predsudkov voči nim, nenávisťných prejavov, ako aj homofóbnej a transfóbnej šikany.

Ochrana práv osôb so zdravotným postihnutím

46. Magistrátu hlavného mesta SR Bratislava a Bratislavskému samosprávnemu kraju odstrániť diskriminačné podmienky v rámci prepravy osôb so zdravotným postihnutím (držiteľov ZŤP/ZŤP-S), spočívajúce na základe dôvodu ich trvalého pobytu.

47. MDVRR SR legislatívnu úpravu s cieľom umožnenia bezplatnej prepravy držiteľov ZŤP/ZŤP-S v rámci železničnej dopravy.
48. MDVRR SR legislatívnu úpravu s cieľom, resp. výsledkom ktorej budú jednotné podmienky prepravy držiteľov preukazov ZŤP/ZŤP-S v rámci jednotlivých miest a obcí, nakoľko v dôsledku decentralizácie sú tieto nejednotné, čo spôsobuje sťaženie orientácie sa v cenníkoch jednotlivých dopravcov.
49. Orgánom verejnej správy a iným právnickým osobám vytvárať opatrenia, vrátane tvorby finančného zázemia, zamerané na debarierizáciu verejných (chodníkov a ciest, parkovacích miest, budov, škôl, školských, kultúrnych, zdravotníckych či športových zariadení a pod.) a komerčných objektov (obchody, bytové domy a pod.), verejnej dopravy a v neposlednom rade pracovísk.³ Na úrovni verejných priestranstiev a objektov bude užitočné zaviesť konkrétne minimálne štandardy bezbariérovosti, avšak zároveň s vymedzením konkrétneho časového horizontu, do ktorého budú musieť byť realizované.
50. Na úrovni MDVRR SR pripraviť, resp. dopracovať v čo najskoršom horizonte návrh nového stavebného zákona a predmetných vykonávacích predpisov, tak, aby obsahoval aj preferenciu univerzálneho dizajnu, ktorý by uľahčil integráciu osôb so zdravotným postihnutím a odstránil diskrimináciu, ktorá môže v spoločnosti vzniknúť práve kvôli špeciálnym úpravám určeným pre osoby so zdravotným postihnutím.
51. Na úrovni NR SR ochrániť záujmy osôb so zdravotným postihnutím v oblasti prístupnosti a osobnej mobility a presadiť takú úpravu stavebného zákona a jeho vykonávacích vyhlášok, ktorá zabezpečí osobám so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými prístup k fyzickému prostrediu a pohyb v ňom.
52. V rámci implementácie NP „Podpora univerzálneho navrhovania“ by MPSVaR SR malo čo najužšie spolupracovať s MDVRR SR. Vypracovanie štandardov univerzálneho navrhovania budov a fyzického prostredia a odporúčaní s využitím univerzálneho navrhovania do praxe by MPSVaR SR v súčinnosti s MDVRR SR mali presadiť v rámci legislatívneho zámeru zameraného na implementáciu univerzálneho navrhovania do legislatívy SR.

³ V tejto súvislosti je potrebné zaoberať sa nielen bezbariérovým prístupom do objektov, ale debarierizáciu poňať systematicky, aby umožnila osobám so zdravotným postihnutím maximálnu možnú funkčnú prístupnosť (zrozumiteľné označenia, bezbariérové toalety, šírka priestorov, zárubní dverí, výťahy a pod.).

53. V spolupráci ústredných orgánov štátnej správy s územnou samosprávou, prípadne s participáciou podnikateľského sektora vo forme filantropie realizovať aktivity motivujúce k riešeniu debarierizácie verejne dostupných priestorov v mestách a obciach, napr. prostredníctvom súťaží.
54. Obciam, mestám a ZMOS aby sa debarierizácia stala súčasťou ich širšej inkluzívnej sociálnej politiky a to i napriek tomu, že odstraňovanie historických kontextov architektonických bariér je finančne náročné.
55. Zriaďovateľom školských zariadení prijať úpravu vyčlenenia finančných prostriedkov na postupnú debarierizáciu objektov škôl a predškolských zariadení na stupni rezortu a územných samospráv.
56. MZ SR v oblasti zdravotnej starostlivosti vo zvýšenej miere dbať na bezbariérový prístup, dostupnosť, odstránenie kvalitatívnych rozdielov v zdravotnej starostlivosti pre osoby so zdravotným postihnutím a ostatné osoby.
57. Z úrovne zriaďovateľov, resp. prevádzkovateľov systematicky budovať viac bezbariérových prístupov do rôznych verejných inštitúcií, športovísk a pod.
58. Na úrovni relevantných subjektov verejnej správy a zmluvných dopravcov, poskytujúcich služby železničnej prepravy v SR, vytvárať opatrenia, vrátane tvorby finančného zázemia, zamerané na debarierizáciu objektov staníc a samotnej železničnej dopravy. Na úrovni schválených štandardov železničných staníc bude užitočné zaviesť konkrétne minimálne štandardy bezbariérovosti, avšak zároveň s vymedzením konkrétneho časového horizontu, do ktorého budú musieť byť realizované.
59. V spolupráci ústredných orgánov štátnej správy s územnou samosprávou, prípadne s participáciou podnikateľského sektora vo forme filantropie realizovať aktivity motivujúce k riešeniu debarierizácie železničnej dopravy.
60. Na úrovni Železníc SR (ŽSR) podporovať, rozširovať a udržiavať celoplošné zavedenie tzv. „euroklúčov,“ ktoré by osobám so zdravotným postihnutím umožňovali samostatný prístup do sociálnych zariadení, do jednotlivých budov, na rampy a plošiny.
61. Na úrovni dopravcov (poskytovateľov služieb železničnej dopravy) je potrebné v spolupráci s MDVRR SR a orgánmi územnej samosprávy v prospech osôb so zdravotným postihnutím štandardizovať služby a zjednocovať poskytované zľavy v železničnej doprave na celom území SR a na miestnej úrovni.

62. Z úrovne spolupráce SR so zmluvnými dopravcami, do železničnej prepravy zavádzať viac vlakových súprav s bezbariérovým prístupom. Vo vozňoch zaviesť viac miest vyhradených pre osoby so zdravotným postihnutím.
63. Na úrovni oboch dopravcov prijímať do odstránenia prekážok, ktoré obom dopravcom bránia v poskytovaní plného prístupu k svojim službám pre osoby so zdravotným postihnutím, ciele DVO s cieľom debarierizácie prístupu k službám železničnej prepravy.
64. MDVRR SR a dopravcom priebežne zlepšovať kvalitu prepravy osôb so zdravotným postihnutím a kontinuálne sa približovať k štandardom ku ktorým má SR výnimku do roku 2019 tak, aby uplynutím lehoty výnimky boli všetky záväzky plnené v celom rozsahu.

Poskytovanie tovarov a služieb

65. Bankám, ktoré dosiaľ tak nekonali, pri dodržiavaní pravidiel obozretného podnikania zvážiť poskytovanie fakultatívnych bankových produktov s cieľom odstraňovania nerovností určitých skupín obyvateľstva, za účelom zvýšenia konkurenčného prostredia v hospodárskej súťaži.
66. Bankám pri súčasnom dodržiavaní pravidiel obozretného podnikania prehodnotiť súčasné kritériá pre čerpanie úverov obyvateľmi vo veku nad 62 (resp. aj 65) rokov veku a prísť k poskytovaniu špecializovaných úverových produktov pre túto skupinu obyvateľstva tak, aby bolo možné minimalizovať jej diskriminačné zaobchádzanie (v tejto súvislosti možno odporučiť v úverových vzťahoch viac využívať nástroje zabezpečenia).
67. Bankám zvážiť zvýšenie vekovej hranice pre konečnú splatnosť úveru na hranicu štatisticky priemerného veku dožitia v SR za účelom zatraktívnenia ponuky úverov pre vyššiu vekovú kategóriu a zvýšenia ich dostupnosti.
68. Bankám so zámerom zabezpečiť transparentnosť kritérií ich úverovej politiky zverejňovať produkty osobitne pre cieľovú skupinu klientov vo veku 62 a viac rokov.
69. NBS, aby pri realizácii ochrany finančného spotrebiteľa prostredníctvom kontrolného nákupu finančnej služby sa osobitne zamerala na rozdielne zaobchádzanie v oblasti poskytovania bankových úverov z iných ako objektívne zdôvodniteľných skutočností.

70. Hlavnému mestu SR Bratislava, aby pri prácach na návrhu regulácie verejného parkovania dodržiavalo zásadu rovnakého zaobchádzania v prístupe k verejnému parkovaniu na jeho území.
71. Hlavnému mestu SR Bratislava v prípade zotrávania na kritériu rezidenta vo väzbe na výšku parkovného zväžiť rozšírenie definície pojmu rezident aspoň o osoby, ktoré na území Bratislavy majú vo vlastníctve nehnuteľnosť a o osoby, ktoré majú v Bratislave trvalý pobyt v dĺžke viac ako 12 mesiacov.
72. Hlavnému mestu SR Bratislava v prípade zotrávania na kritériu rezidenta vo väzbe na výšku parkovného uplatňovať rovnakú sadzbu parkovného pre všetkých rezidentov v Bratislave a vo vzťahu k nerezidentom nezavádzať odlišnú sadzu parkovného v blízkosti verejných inštitúcií, zdravotníckych zariadení a pod.
73. Hlavnému mestu SR Bratislava súčasne hľadať iné možnosti riešenia súčasnej situácie vo verejnom parkovaní (napr. výstavba verejných parkovacích domov).

Pracovné podmienky zamestnancov – šikana na pracovisku

74. Zamestnancom v prípade náznakov šikany na pracovisku riešiť situáciu najprv osobným pohovorom s mobberom, zamestnávateľom, alebo na pracovnej porade.
75. Zamestnancom v prípade neuspokojivého riešenia situácie na pracovisku kontaktovať orgány, ktoré môžu zamestnancom poskytnúť pomoc (Inšpektorát práce, Stredisko, odborové organizácie, kontrolné orgány, školský ombudsman atď.).
76. Zamestnávateľom dbať na kontrolu pracovnej klímy na svojich pracoviskách formou anonymných dotazníkov, pravidelných pracovných porád a umožnením zamestnancom vyjadriť sa ku sociálnej klíme na pracovisku.
77. Zamestnávateľom zabezpečiť odborné vzdelávanie na témy šikana na pracovisku (mobbing, bossing) a ADZ, ktoré by mohlo prispieť k predchádzaniu tohto nepriaznivého javu.
78. Zamestnávateľom v rámci interných predpisov kvalifikovať šikanu na pracovisku ako závažné porušenie pracovnej disciplíny a potencionálny dôvod na okamžité skončenie pracovného pomeru.
79. Inšpektorátom práce v prípade zistenia šikany na pracovisku uviesť, že bol porušený § 13, ods. 1 ZP, v ktorom je uzákonené, že zamestnávateľ je v pracovnoprávných vzťahoch povinný zaobchádzať so zamestnancami v súlade so zásadou rovnakého

zaobchádzania ustanovenou pre oblasť pracovnoprávnych vzťahov v ADZ a zároveň uviesť, že porušením § 13, ods. 1 ZP bola porušená aj pracovná disciplína.

80. Odborovým organizáciám dôsledne sa zaoberať šikanou na pracovisku a poskytovať zamestnancom pomoc v rámci svojej pôsobnosti.
81. Orgánom, v ktorých pôsobnosti je odvolávanie vedúcich pracovníkov, v prípade preukázateľne nepriaznivej sociálnej klímy na pracovisku a šikany na pracovisku zo strany vedúcich pracovníkov vyvodit' personálne dôsledky.
82. NR SR uzákonit' pojem šikana na pracovisku a komplexnú úpravu tejto problematiky.
83. NR SR uzákonit' individuálnu zodpovednosť za šikanózne konanie na pracovisku, t.j. reálne vyvodzovať dôsledky za takéto konanie na všetkých stupňoch riadenia.

Dočasné vyrovnávacie opatrenia

84. MZ SR a neziskovej organizácii Zdravé komunity, n. o. pokračovať v projekte Zdravé komunity a zároveň dôsledne dbať na to, aby sa asistenti osvetu zdravia využívali iba v rámci pracovnej činnosti.
85. MPSVaR SR pokračovať v projekte Práca a rodina a rozšíriť jeho pôsobnosť na BSK.
86. MŠVVaŠ SR podporovať projekty DVO na úseku všetkých stupňov vzdelávania, zamerané na rómsku menšinu.
87. Štátnym orgánom SR nadstaviť štruktúry financovania rôznych projektov spôsobom, aby mohli byť podporené projekty DVO cielene zamerané na konkrétnych adresátov koncepčne a systematicky.
88. Subjektom prijímajúcim DVO a vláde SR pri tvorbe nových DVO nadväzovať na už prebehnuté alebo prebiehajúce DVO zamerané na totožných adresátov DVO.
89. Subjektom prijímajúcim DVO plniť si svoju zákonnú notifikačnú povinnosť voči Stredisku a podávať mu správy o prijatých DVO v zmysle ADZ.

1 Prejavy rasizmu a extrémizmu v SR

Podľa ustanovení § 1 ods. 2, písmen a) a b) zákona o Stredisku, je Stredisko právnickou osobou, ktorá monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv, pričom zároveň zhromažďuje a na požiadanie poskytuje informácie o rasizme, xenofóbii a antisemitizme v SR. Pôsobnosť Strediska v uvedenom kontexte je nielen úlohou, ale zároveň určitou zodpovednosťou za súčasný stav v uvedenej oblasti na území Slovenska.

Nasledujúce podkapitoly ponúkajú pohľad na prípady, ktoré sú občanom SR známe z medializovaných správ. Stredisko pritom náležite hodnotí konkrétne prípady prejavov rasizmu, extrémizmu či iných prejavov intolerancie, pričom poukazuje na možné alternatívy riešenia aktuálnej situácie. Pojem riešenie predpokladá existenciu určitého problému. Rasistické, extrémistické či iné intolerantné prejavy vo vzťahu k určitým skupinám obyvateľstva len z dôvodu ich príslušnosti k rase, národu, etniku či národnosti, resp. z dôvodu ich vierovyznania či iného presvedčenia, predstavujú problém slovenskej spoločnosti aj v súčasnosti. Stredisko kladie osobitný akcent na potrebu prijatia nových, resp. zlepšenie stavu implementácie súčasných preventívnych opatrení, potrebných na predchádzanie výskytu uvedených prejavov.

1.1 Nenávistné prejavy na internete

Mimoriadne diskutovanou a aktuálnou otázkou je v súčasnosti problematika nenávistných prejavov šírených prostredníctvom internetu, resp. predovšetkým prostredníctvom sociálnych sietí. Aktuálnosť a potreba riešenia stavu, ktorý je všeobecne neprijateľným, bola vyjadrená na nadnárodnej úrovni v októbri roku 2015. V tejto súvislosti sa konalo stretnutie ministrov spravodlivosti členských štátov EÚ, pričom ministri sa zaoberali práve nástrojmi riešenia problematiky tzv. *hate speech* (v preklade „*nenávistnej reči*“) na internete.

Stredisko vníma zvýšenie výskytu nenávistných prejavov na internete predovšetkým v kontexte migračnej krízy, ktorá zasiahla Európu v roku 2015. Z tohto dôvodu je potrebné vyhodnocovať každý konkrétny výrok prezentovaný fyzickou osobou prostredníctvom internetu osobitne a vo vzťahu k všetkým okolnostiam prípadu. Je nevyhnutné individualizovať každý prejav, ktorý je šírený internetom a ktorý má potenciál podnecovať k rasovo, národnostne či etnicky motivovanej trestnej činnosti.

Stredisko upriamuje svoju pozornosť predovšetkým na orgány činné v trestnom konaní, ktoré sú oprávnené nielen vyhodnocovať prejavy fyzických osôb, ale v prípade potreby aj viesť trestné stíhanie proti pôvodcom týchto prejavov a vyšetrovať nenávistné prejavy, ktoré šíria konkrétne osoby verejne. Stredisko považuje zároveň za potrebné poukázať na skutočnosť, že samotné napísanie nenávistného prejavu na sociálnej sieti, je verejným šírením správy. Ústavou zaručené právo každého jednotlivca vyjadrovať svoje názory je obsahovo obmedzené právami iných, či už tieto práva vyplývajú ako ústavne zaručené z ústavného poriadku štátu či z iných zábran daných zákonom, chrániacich celospoločenské záujmy a hodnoty.⁴

Ak publikovaný názor vybočí z medzí v demokratickej spoločnosti všeobecne uznávaných pravidiel slušnosti, stráca charakter konkrétneho úsudku a ako taký sa ocitá mimo medzí ústavnej ochrany.⁵ Zároveň je mimoriadne dôležité uvedomiť si skutočnosť, že výkon práva na slobodné vyjadrenie svojich názorov zahŕňa aj vyššie uvedené povinnosti a zodpovednosť za vyjadrené názory.⁶ V uvedených myšlienkach je zrejماً určitá hranica medzi dovoleným a zakázaným, resp. medzi právom aprobovaným a reprobovaným správaním každého jednotlivca vo vzťahu k slobode jeho prejavu, ktorej implicitnou súčasťou je sloboda vyjadrovania sa verejne, t.j. aj prostredníctvom sociálnych sietí na internete.

Je teda nepochybné, že vyjadrenia smerujúce k potláčaniu práv iných, ktorých motívom je rasová, národnostná, etnická nenávisť, resp. nenávisť z dôvodu farby pleti, nemajú v demokratickej spoločnosti svoje miesto a v mnohých prípadoch sú objektívne spôsobilé podnecovať k páchaniu trestných činov na základe vyššie uvedeného motívu správania sa.

Zo stanoviska Generálneho prokurátora SR, ktoré bolo Stredisku doručené dňa 22.02.2016 vyplýva, že je badateľný zvyšujúci sa trend páchania trestnej činnosti

⁴ FEKETE, Imrich: *Občiansky zákonník 1.zväzok (Všeobecná časť). Veľký komentár*. 2. aktualizované a rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex 2014. 114 - 143 s. ISBN 978-80-8155-039-3

⁵ Bližšie pozri *Nález Ústavného súdu Českej republiky z 10.07.1997, spis. zn.: III. ÚS 359/1996*, dostupný na: <http://spcp.prf.cuni.cz/judikat/us359-96.htm>

⁶ Bližšie pozri *Rozhodnutie ESLP vo veci Wingrove v. Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska z 25.11.1996, sťažnosť č. 17419/1990*, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Wingrove%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-58080%22%5D%7D>

prostredníctvom internetu. Páchateľmi sú pritom prevažne osoby blízke veku mladistvých, mladiství, ale aj maloletí s doposiaľ nevyhraneným názorom na život.⁷

GP SR venuje nenávisťným prejavom na internete osobitnú pozornosť, a to aj vo vzťahu k trestným činom extrémizmu podľa §140a Trestného zákona. Prejavom osobitnej pozornosti tohto orgánu je zavedenie osobitnej evidencie týchto trestných činov. Generálny prokurátor SR vydal dňa 05.03.2014 pokyn s poradovým číslom 2/2014, ktorým je upravený postup prokurátorov poverených vybavovaním agendy rasovo motivovaných trestných činov, trestných činov extrémizmu a diváckeho násillia, ktorého obsahom je taktiež metodické usmernenie pre činnosť a postup tzv. podriadenej prokuratúry.

Za účelom poznania príčin páchania tohto druhu trestnej činnosti, jej latencie, *modus operandi* a vyhodnotenia súčinnosti štátnych orgánov na úseku prevencie a boja proti tomuto druhu trestnej činnosti, generálny prokurátor schválil vypracovanie Zhodnotenia postupu orgánov činných v trestnom konaní a súdov pri trestnom stíhaní páchatel'ov trestných činov extrémizmu a páchatel'ov tzv. diváckeho násillia za rok 2014. Zároveň sa uskutočnil celoslovenský seminár za účasti poverených prokurátorov z jednotlivých stupňov prokuratúry, pričom v priebehu podujatia bola jeho časť venovaná aj nenávisťným prejavom na internete s osobitným zameraním na utečencov a LGBTI komunitu.⁸

Stredisko vyjadruje podporu prijímaniu potrebných preventívnych či represívnych opatrení, ktorých účelom je zefektívnenie boja proti nenávisťným prejavom na internete. Zároveň vyjadruje podporu vo vzťahu k realizácii podujatí a kampaní zameraných na prevenciu proti nenávisťným prejavom na internete s osobitným akcentom na vyjadrenia, ktoré sú výsledkom rasovej, extrémistickej, národnostnej nenávisti, resp. nenávisti k farbe pleti určitej skupiny osôb.

V uvedenom kontexte Stredisko hodnotí pozitívne kampaň Nadácie otvorenej spoločnosti pod názvom „Povedz mi to do očí.“ Nadácia otvorenej spoločnosti pripomína, že *„nenávisťné prejavy nepatria do práva na slobodu prejavu, keďže aj toto právo sa musí naplňať tak, aby nezasahovalo do iných ľudských práv, ako napríklad práva na dôstojnosť, česť a dobré meno.“*

Podpora skupín smerujúcich k potláčaniu základných ľudských práv je merateľnou predovšetkým prostredníctvom údajov získaných zo sociálnych internetových sietí. Registrovaní užívatelia majú možnosť vyjadriť prostredníctvom funkcií sociálnej siete svoj

⁷ Stanovisko Generálneho prokurátora SR k žiadosti Strediska o poskytnutie stanoviska, zo dňa 22.02.2016.

⁸ Stanovisko Generálneho prokurátora SR k žiadosti Strediska o poskytnutie stanoviska, zo dňa 22.02.2016.

postoj k určitým skupinám, hodnotám a postupne si takto vytvárajú svoj osobný profil. Počet sympatizantov extrémistických skupín, ktoré sú slovenskej verejnosti mediálne známe pribúda a ich počet presahuje v mnohých prípadoch tisícovú hranicu. V minulosti došlo k zverejneniu názorov popredného predstaviteľa polovojenskej skupiny Vzдор Kysuce nielen prostredníctvom sociálnej siete, ale aj médií, ktoré upozornili na protizákonný obsah týchto názorov.

Na základe údajov dostupných prostredníctvom sociálnych sietí možno kvantifikovať mieru radikalizácie spoločnosti, ktorá má v poslednom období stúpajúcu krivku. Nemožno vylúčiť súvislosť tohto konštatovania s migračnou krízou, čo však nie je ospravedlnením pre tých, ktorí sú zodpovední za prijímanie preventívnych opatrení proti šíreniu extrémistickej propagandy na území SR.

Stredisko považuje otázku prijatia opatrení na zabezpečenie súčinnosti medzi prevádzkovateľmi sociálnych sietí a príslušnými policajnými zložkami, resp. GP SR, za veľmi dôležitú, až najpodstatnejší bod boja proti extrémizmu, rasizmu a prejavom intolerancie na území SR. Je nevyhnutné, aby sa zabránilo šíreniu propagandy prezentujúcej potláčanie, resp. snahy o potláčanie základných ľudských práv a slobôd určitých skupín obyvateľstva prostredníctvom verejne prístupných profilov sociálnych sietí. Ide o základný predpoklad vytvorenia situácie, ktorá bude do budúcnosti smerovať k znižovaniu krivky radikalizácie spoločnosti a nepochybne by konkrétna forma súčinnosti prispela k budovaniu slušnej spoločnosti a vyššej miery tolerancie vo vzťahu k všetkým skupinám obyvateľstva, a to bez ohľadu na rasu, národnosť, príslušnosť k určitej skupine obyvateľstva či farbu pleti.

1.2 Útok na mladú Rómku v Detve

V roku 2015 otriasol verejnosťou fyzický útok na ženu rómskej národnosti z Detvy. Orgány činné v trestnom konaní začali v tejto súvislosti trestné stíhanie pre zločin ublíženia na zdraví a prečin výtržníctva. Banskobystrická policajná hovorkyňa k tejto veci uviedla, že doba liečenia napadnutej ženy si vyžiada viac ako 42 dní. V tomto prípade išlo teda o ťažkú ujmu na zdraví. Na základe medializovaných informácií, ženu napadli dvaja útočníci, ktorí pri útoku adresovali výkriky na utečencov.

Napadnutá žena je príslušníčkou rómskeho etnika, ktoré predstavuje skupinu so špecifickými kultúrnymi zvykmi, tradíciou a spoločnou históriou, pričom jeho členovia hovoria spoločným jazykom a vyznačujú sa tiež približne rovnakými životnými hodnotami. Príslušnosť napadnutej ženy k rómskemu etniku a medializované informácie o vonkajšom

prejave útočníkov a ich výzore nabádajú nielen Stredisko k záveru, že motívom útoku bola skutočnosť príslušnosti ženy k uvedenej etnickej skupine obyvateľstva. V tomto kontexte je však nevyhnutné uvedomiť si, že motív spáchania trestného činu, predstavuje vnútorný dôvod páchatel'a, pre ktorý sa rozhodol spáchať trestný čin.

Je vecou orgánov činných v trestnom konaní, aby preukázali alebo vyvrátili dôvodné podozrenie z konania z dôvodu etnickej nenávisti.

Zároveň považuje označenie konkrétneho útoku na mladú Rómku v Detve za rasovo motivovaný útok, tak ako ho v mnohých prípadoch označili médiá, za predčasné. Smerodajným je v tomto prípade výsledok vyšetrovania orgánov činných v trestnom konaní. Subsumovanie uvedeného útoku pod osobitný motív konania z dôvodu rasovej nenávisti navyše nepredstavuje presné označenie. Na základe medializovaných správ, nie je totižto vylúčené, že išlo o útok v súvislosti s nenávisťou k rómskemu etniku a nie k rase. Dokonca nemožno vylúčiť, že útočníci zaútočili na mladú ženu z dôvodu nenávisti k určitej farbe pleti alebo z dôvodov, ktoré majú pôvod vo všeobecnom znepokojení súvisiacom s migračnou krízou. Tieto úvahy majú svoju oporu v samotnom tvrdení obeť útoku o výkrikoch útočníkov.

Keďže výsledok trestného konania nebol k záveru roku 2015 verejnosti známy, o motíve konania útočníkov sa možno len domnievať. Stredisko však aj prostredníctvom medializovaných správ vyjadrilo svoj postoj, odsudzujúci akúkoľvek protiprávnu činnosť, ktorej osobitným motívom je rasová, národnostná, etnická nenávisť, resp. nenávisť z dôvodu farby pleti. Tento osobitný motív spáchania trestného činu a jeho závažnosť je navyše vyjadrený v kvalifikovaných skutkových podstatách mnohých trestných činov, čo zvyšuje mieru závažnosti a celospoločenského odsúdenia.

1.3 Polovojenské zoskupenie Slovenskí branci

Slovenskí branci sa sami charakterizujú ako apolitická, nezisková organizácia, ktorá si kladie za úlohu rozvíjať u mladých ľudí lásku k vlasti, prírode a kultúrnemu dedičstvu prostredníctvom rôznych dobrovoľných a dobročinných akcií ako sú napríklad akcie súvisiace s pomocou ľuďom pri prírodných katastrofách alebo akcie spojené s branným cvičením pre deti.⁹

⁹ Kto sme? Slovenskí branci [online]. ©2016 [cit.2016-03-09]. Dostupné na: <http://www.slovenski-branci.sk/kdo-sme/>

V roku 2015 sa v slovenských médiách začali čoraz častejšie objavovať informácie o skupine mladých ľudí, ktorí pravidelne cvičia so zbraňami, sú oblečení v „maskáčoch“, majú hodnosti a nazývajú sa Slovenskými brancami. Uvedené zoskupenie ľudí vzniklo v roku 2012, pričom má vlastnú webovú stránku a logo s dvojkrížom, z ktorého vyrastajú korene. Zoskupenie nie je formálne registrované ako občianske združenie alebo iný typ spolku. Pri výcvikoch používajú Slovanskí branci expanzné zbrane, ktoré sú skutočnými zbraňami, avšak dokážu strieľať len slepými nábojmi, pričom ide o legálne zbrane a jedinou podmienkou pre možnosť ich zakúpenia je dosiahnutie osemnásteho roku veku.

Napriek skutočnosti, že Slovanskí branci sa sami označujú za apolitické zoskupenie, je dôležité upozorniť na ďalšiu medializovanú informáciu o ich minulosti, kedy spolupracovali s nacionalistickým Slovenským hnutím obrody, pričom niektorí členovia zoskupenia sa zúčastnili podujatia, pri ktorom si uctili pamiatku prezidenta slovenského vojnového štátu Jozefa Tisa. Čelní predstavitelia Slovenských brancov sa však dištancujú od ideového zamerania činnosti zoskupenia, ktoré by súviselo s extrémizmom či inými prejavmi intolerancie.

Faktom je, že v roku 2014 policajné zložky evidovali 16 oddielov Slovenských brancov, pričom organizácia mala približne 130 členov a v roku 2015 počet členov tejto organizácie výrazne stúpol. Štátna školská inšpekcia zverejnila dňa 12.10.2015 výsledky kontroly, ktoré vykonala v priestoroch škôl, kde Slovanskí branci vykonávali branný výcvik, pričom pri výkone kontroly došlo k zisteniu pochybení. Tie inšpekcia charakterizovala nasledovne: „*Prednáška nemala mať nič spoločné s vlastenectvom a národným cítením, čo vytvorilo predpoklady pre negatívne ovplyvňovanie postojov žiakov k vlastenectvu a ich dezorientáciu.*“

Stredisko hodnotí pozitívne aktivitu policajných zložiek SR, ktoré venujú tomuto zoskupeniu osobitnú pozornosť, pričom jeho činnosť priebežne monitorujú v spolupráci so SIS. Hovorca Prezídia PZ SR uviedol, že „*v uvedenom prípade ide o zoskupenie vnímané ako militantne organizovaná skupina, ktorá je založená ako neregistrovaný telesno-branný klub, organizujúci cvičenia, na ktorých sa účastníci zdokonaľujú v sebaobrane a bojovej taktike, pričom podľa vekovej skladby ide skôr o mládež.*“

Vzhľadom na vyššie uvedené a aj napriek tvrdeniam čelných predstaviteľov Slovenských brancov, nemožno s určitosťou vylúčiť súvislosť medzi ich aktivitami a aktivitami osôb podporujúcich skupiny smerujúce k potláčaniu základných ľudských práv a slobôd. Stredisko zároveň apeluje na zodpovedné orgány, a to predovšetkým na príslušné policajné zložky, Ministerstvo obrany SR a SIS, aby naďalej monitorovali aktivity tejto

skupiny a jej obdobných skupín. Zároveň je opodstatnenou požiadavka, aby tieto aktivity konfrontovali s hranicou právom aprobovaných a reprobovaných spôsobov správania sa, s osobitným dôrazom na ich test v súvislosti s prejavmi rasizmu, extrémizmu či inými prejavmi intolerancie.

1.4 Vzдор Kysuce

V júli 2015 sa v médiách objavila informácia o lákaní nových prívržencov polovojenskej skupiny Vzдор, prostredníctvom sľubu o vytvorení elít, ktoré by nahradili policajné či armádne zložky. Skupina sa na internete prezentovala videami, na ktorých jej členovia trénovali streľbu, odolnosť proti slzotvornému plynu a skúšali improvizovaný plameňomet. K prezentácii týchto odvážnych plánov polovojenskej skupiny Vzдор zaujala polícia stanovisko, v rámci ktorého vyhlásila, že úlohy policajných zložiek SR sú nezastupiteľné. K otázke súladu uvedeného sľubu s právom, neuviedli policajné zložky žiadne stanovisko.

Stredisko nevidí medzi uvedeným vyhlásením polovojenskej skupiny Vzдор Kysuce a trestnými činmi extrémizmu konkrétnu súvislosť, avšak poukazuje na nespochybniteľný súvis medzi činnosťou tejto skupiny a trestnými činmi extrémizmu. Vychádza pritom z minulosti a vyjadrení popredného predstaviteľa tejto organizácie a medializovaných informácií o skupine. Je preto nevyhnutné, aby sa príslušné policajné zložky zamerali na činnosť tejto skupiny a aby predchádzali akýmkoľvek prejavom extrémizmu monitorovaním, vyhodnocovaním a prijímaním potrebných preventívnych opatrení v kontexte boja proti rasizmu, extrémizmu a akýmkoľvek prejavom intolerancie.

1.5 Pochoduje sa na Slovensku v medziach práva?

Rok 2015 významne poznačila migračná kríza, ktorá so sebou priniesla vlnu odporu zo strany občanov krajín EÚ a nie len tých. V tejto súvislosti považuje Stredisko za osobitne dôležité poukázať na dlhodobý problém súvisiaci s právom na slobodu prejavu a slobodné zhromažďovanie sa.

Uvedené práva patria nepochybne medzi základné ľudské práva, pričom používajú náležitú ústavnoprávnu ochranu. Na území SR je platným a účinným zákon č. 84/1990 Zb. o zhromažďovaní práve v znení neskorších právnych predpisov, ktorý v ustanovení §1 ods. 2 tohto zákona reguluje problematiku výkonu tohto práva, keď uvádza, že „výkon tohto práva

*slúži občanom na využívanie slobody prejavu a ďalších ústavných práv a slobôd, na výmenu informácií a názorov a na účasť na riešení verejných a iných spoločných záležitostí vyjadrením postojov a stanovísk.*¹⁰

Právo slobody prejavu je ohrozené právami iných fyzických osôb, ktoré im zaručuje právny poriadok konkrétneho štátu, resp. nadnárodného zoskupenia štátov. Ak má teda právo zhromažďovania sa slúžiť výkonu práva na slobodu prejavu, je neprípustné, aby bolo toto právo vykonávané v rozpore s prípustnosťou práva na slobodu prejavu. Inými slovami, ak je výkonom zhromažďovacieho práva a zároveň práva na slobodu prejavu zasahované do základných ľudských práv iných osôb, resp. určitej skupiny osôb, nie je prípustné držať sa prísne formálneho a v mnohých prípadoch pasívneho prístupu obce pri prijímaní oznámení o zhromaždení.

Verejné zhromaždenia extrémistických skupín sú nepochybne spôsobilé podnecovať ostatných občanov k neznášanlivosti až nenávisti k určitým skupinám osôb, a to len z dôvodu ich príslušnosti k určitej rase, národnosti, etniku či z dôvodu ich farby pleti. K tomuto konštatovaniu postačuje charakter extrémistických skupín. Stredisko preto apeluje na zákonodarcu a vyzýva ho k prijatiu právnej úpravy, ktorá znemožní výkon zhromažďovacieho práva extrémistických skupín. Takéto zhromaždenie totiž neslúži výkonu práva na slobodu prejavu, ale podnecuje k potláčaniu základných ľudských práv určitých skupín obyvateľstva, t.j. je v rozpore s výkonom práva na slobodu prejavu. Stredisko zároveň vyjadruje potrebu dôkladnejšieho vyhodnocovania prijímaných oznámení o plánovaných zhromaždeniach zo strany obcí, resp. mestských častí, a to nie v zmysle prílišného formalizmu, ale v zmysle ochrany základných ľudských práv a prevencii proti verejnému šíreniu nenávisti voči určitým skupinám obyvateľstva.

1.6 Pochody v Bratislave a Žiline

Verejnosti sú známe predovšetkým verejné pochody, ktoré sa uskutočnili v Bratislave a v Žiline a ktorých cieľom, resp. zámerom bolo vyjadrenie postoja nesúhlasu s migračnou politikou EÚ. Zároveň však nemožno vylúčiť skrytý pôvod myšlienky zvolania týchto pochodov, ktorý súvisí s vyjadrením negatívneho postoja vo vzťahu k migračnej kríze a tzv. „islamizácii Európy.“

¹⁰ Zákon č. 84/1990 Zb. o zhromažďovacom práve v znení neskorších právnych predpisov, dostupné na: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1990-84>

Už samotná charakteristika skupín zvolávajúcich uvedené zhromaždenia alebo zhromaždenia im podobné, nekorešponduje s požiadavkou tolerancie voči skupinám obyvateľov pre ich farbu pleti, národnosť, rasu, príslušnosť k etnickej skupine či pre ich vierovyznanie. Stredisko nepoukazuje na účel týchto zhromaždení, ktorý je v súlade s právom na slobodu prejavu, keďže vyjadruje politický postoj a neprieči sa princípom demokracie, ale práve naopak, je s nimi v súlade.

Na druhej strane však Stredisko považuje za potrebné brať do úvahy spektrum skupín zvolávajúce uvedené či im obdobné zhromaždenia, resp. skupín, ktorých sympatizanti alebo členovia sa zúčastňujú týchto zhromaždení. Už samotná existencia týchto skupín je spôsobilá k podnecovaniu časti obyvateľstva k radikálnym postojom. Z toho dôvodu považuje Stredisko za opodstatnené, aby zodpovedné orgány zvážili prioritu prevencie proti rozširovaniu extrémistických, rasistických či nenávisných postojov pred odstraňovaním následkov takýchto zhromaždení tak, ako je tomu aj v súčasnosti.

Jedným z takýchto následkov bol v roku 2015 aj útok na arabskú rodinu, ku ktorému došlo práve pri zhromaždení extrémistov, ktorí vyjadrovali svoj negatívny postoj k migračnej politike. K zhromaždeniu a teda aj k samotnému útoku došlo 20.06.2015. 20. jún je Svetovým dňom utečencov, o to smutnejšími boli udalosti, ktoré sa udiali na bratislavskej hlavnej stanici. Okrem vulgárnych výrazov, adresovaných tejto rodine, došlo aj k hádzaniu kameňov a fľaš naplnených vodou priamo do členov rodiny, pričom jedným z členov rodiny bolo aj dieťa v kočíku. Policajné zložky sa snažili odstrániť následky týchto radikálnych skutkov a privolali rodine taxíky, pričom situácia sa napokon upokojila. To však nemožno povedať o psychickom rozpolžení obetí útoku, ktoré konaním extrémistov utrpeli nepochybne vnútornú ujmu.

Uvedený prípad len zdôrazňuje opodstatnenosť prijatia efektívnejších preventívnych opatrení, vďaka ktorým by nedochádzalo k podobným prípadom. Odstraňovanie následkov konania extrémistických skupín je už len posledným štádiom a navyše sa obetiam tohto správania vo väčšine prípadov nedostane primeranej satisfakcie, čo Stredisko nepovažuje za pozitívny stav, skôr naopak.

Stredisko zároveň vyzdvihuje a vyslovuje podporu občianskym iniciatívam vo forme zhromaždení, ktorých účelom je boj proti extrémizmu na území SR. V roku 2015 sa uskutočnilo podujatie s názvom Výzva k ľudskosti, ktoré výrazne zatienilo predošlé pochody extrémistov, vyjadrujúcich svoj negatívny postoj k migračnej politike EÚ.

Záver

Obsahom jednotlivých kapitol Správy z monitoringu médií, ktorá sa zameriava na prejavy rasizmu, extrémizmu, antisemitizmu či iných prejavov intolerancie, je zhodnotenie konkrétnych prípadov a okolností, ktoré k nim viedli. V mnohých prípadoch je súčasťou hodnotiaceho úsudku aj náčrt prípadných riešení daných problémov. Uvedené prejavy, ktoré podľa platných a účinných ustanovení slovenskej legislatívy, a to predovšetkým Trestného zákona, predstavujú právom reprobované správanie subjektov práva, sú podnetom na uvažovanie či už v rovine prevenčnej a rovnako tak represívnej vo vzťahu k správaniu rovnakej alebo obdobnej charakteristiky.

Prejavy rasizmu, extrémizmu, antisemitizmu či iných foriem intolerancie sú odsúdeniahodnými skutkami, ktoré vo vyspelej spoločnosti nemajú zastávať žiadne miesto. Z tohto dôvodu je namieste neustále budovať neustále celospoločenské povedomie, smerujúce k vytlačaniu prejavov rasizmu, extrémizmu či iných foriem intolerancie zo spoločnosti. Je nemysliteľné, aby krivka výskytu takýchto prípadov v budúcnosti stúpala, a preto nemožno podceňovať samotnú prevenciu a kladenie dôrazu na šírenie povedomia o následkoch takéhoto správania zo strany každého jednotlivca.

Je nevyhnutné, aby každý jednotlivec v spoločnosti chápal správanie sa, ktoré potláča základné ľudské práva určitej skupiny osôb pre ich príslušnosť k rase, etniku, národnosti či pre ich farbu pleti, ako správanie, ktoré je nielen právom zakázané a ktoré so sebou nesie právne následky v trestnoprávnej rovine, ale rovnako tak z hľadiska celospoločenskej klímy, ktorá dané konanie odsudzuje a nepriznáva mu ani minimálnu úroveň hodnoty.

Stredisko hodnotí pozitívne aktivity smerujúce k odstraňovaniu uvedených foriem intolerancie, avšak zároveň poukazuje na potrebu ich širokej medializácie, ktorou by aj samotné médiá mohli prispieť k budovaniu tzv. kultúry nulovej tolerancie proti rasizmu, extrémizmu, antisemitizmu či iných nenávisťných prejavov, ktoré majú svoj pôvod v určitej fyziologickej diverzite konkrétnej skupiny osôb, ale nielen v nej. Obsah kapitoly je adresný vo vzťahu k vybraným subjektom, no nemožno zabúdať na skutočnosť, že boj proti uvedenému neželanému a právom neakceptovanému správaniu sa, je v neposlednom rade záležitosťou každého jednotlivca.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. Každému jednotlivcovi, aby si uvedomil následky možných rasistických, extrémistických či iných intolerantných prejavov, a to nielen vo vzťahu k sebe samotnému, ale aj vo vzťahu k adresátom takýchto prejavov, ktoré spoločnosť všeobecne odsudzuje.
2. PZ SR, GP SR a SIS, aby dôkladne zvážili a zhodnotili súčasné preventívne mechanizmy vo vzťahu k výskytu prejavov rasizmu, extrémizmu a iných prejavov intolerancie a v prípade nevyhovujúceho stavu implementovali také opatrenia, ktoré znížia mieru výskytu uvedených prejavov. Osobitne aby prijali opatrenia na zabezpečenie súčinnosti medzi prevádzkovateľmi sociálnych sietí a príslušnými policajnými zložkami, resp. GP SR.
3. NR SR, aby vyhodnotila zmysel výkonu zhromažďovacieho práva a výkonu práva na slobodu prejavu a aby prijala vhodné legislatívne opatrenia smerujúce k znemožniu výkonu zhromažďovacieho práva extrémistických skupín, ktoré by boli v súlade s Ústavou SR a medzinárodnými dohovormi, ktorými je SR viazaná.
4. MVO a občianskym iniciatívam, aby pokračovali vo svojich aktivitách, verejne odsudzujúcich rasizmus, extrémizmus či iné prejavy intolerancie.
5. Médiám na území SR, aby venovali problematike rasizmu, extrémizmu a iných intolerantných prejavov náležitú pozornosť a aby verejne prezentovali odmietavý celospoločenský postoj k týmto prejavom.

3. ročník súťaže Slovenského národného strediska pre ľudské práva s názvom „Moje ľudské práva“
ZŠ Šmeralova, Zuzana Lukáčová

2 Rómovia

2.1 Policajné násilie

Druhou najpočetnejšou národnostnou menšinou na Slovensku je rómska. Posledné sčítanie obyvateľov Slovenska z roku 2011 uvádza, že k rómskej národnosti sa prihlásilo 108 881 obyvateľov, čo tvorí 2% z celkovej populácie. Podľa minimálneho odhadu materiálu Rady EÚ Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020 však počet občanov SR rómskej národnosti je oveľa vyšší¹¹.

Úlohou polície je dbať na verejný poriadok a bezpečnosť všetkých občanov. Pri výkone svojich právomocí príslušníci PZ SR nesmú konať nad rámec toho, čo im zákon dovoľuje. Nikdy nesmú neodôvodnene použiť žiadne fyzické ani psychické násilie.¹² Násilie zo strany polície je porušením práva na ochranu pred neľudským alebo ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním, ktoré prináleží každému človeku.

Téme policajného násillia sa Stredisko venovalo aj v Správe o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania a práv dieťaťa v Slovenskej republike za rok 2013.

V roku 2015 opäť ožila téma policajného násillia v súvislosti s policajným zásahom v obci Vrbnica v okrese Michalovce.

Policajti z Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Košiciach vykonali dňa 02.04.2015 celokrajskú pátraciu akciu s názvom 100. Uskutočnila sa vo všetkých okresoch Košického kraja a zúčastnilo sa na nej celkovo 139 policajtov. Počas celokrajšej akcie bolo prepátraných 46 problematických lokalít, kde sa mohli zdržiavať osoby, ktoré nenastúpili do výkonu trestu. Pri pátraní po konkrétnej osobe v obci Iňačovce obyvatelia policajtov upozornili, že hľadaná osoba sa má nachádzať v obci Vrbnica. Približne 12 až 15 policajtov sa presunulo do tejto obce, kde však osobu nenašli.

Po policajnom zásahu boli v médiách prezentované protichodné informácie zo strany starostu obce a obyvateľov obce a riaditeľa košickej krajskej polície. Stredisko si dovoľuje tvrdiť, že rovnako ako v prípade policajného zásahu v Moldave nad Bodvou, prípad poukázal

¹¹ Pozri Jedenásta a dvanásta periodická správa SR k Medzinárodnému dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie

¹² Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov

na fakt, že absencia diskusie a neustále vzájomné osočovanie sa oboch strán k riešeniu nevedie.

Starosta obce Vrbnica Jaroslav Tokár v médiách poukázal na neprimeranosť a brutalitu zákroku. Opísal, že ľudia boli opretí o stenu, pričom ich bili po hlave, rukách a nohách, z čoho mali pomliaždeniny. Počas zásahu mali policajti zraniť viac ako 15 ľudí.¹³

Na tieto tvrdenia reagoval riaditeľ košickej krajskej polície Juraj Leško, ktorý vylúčil akýkoľvek brutálny zásah policajtov a ohradil sa proti tvrdeniu Rómov. Na tlačovej konferencii uviedol, že vo Vrbnici voči osobám neboli použité žiadne donucovacie prostriedky.

Stredisko pripomína, že na to, aby namietané zaobchádzanie spadalo do rámca článku 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd¹⁴, musí dosiahnuť určité minimum závažnosti, posúdenie ktorého závisí na všetkých okolnostiach prípadu, ako sú dĺžka trvania namietaného zaobchádzania, jeho fyzické a psychické následky, a v niektorých prípadoch pohlavie, vek, zdravotný stav obete, a pod.¹⁵

Prípacom sa zoberala aj verejná ochrankyňa práv Jana Dubovcová. Po preskúmaní podnet uzavrela s tým, že polícia zasiahla do základných práv a slobôd pätnástich osôb a že zásah nebol nevyhnutný v demokratickom a právnom štáte. Poukázala na neproporcionalitu všeobecných pátracích policajných akcií v regiónoch s vylúčenými rómskymi komunitami a zvyškom Slovenska. Namietala neexistenciu kamerových záznamov zo zásahu, a teda nerešpektovanie Nariadenia MV SR č. 57/2007, ktoré ukladá povinnosť pri postupe pri pátraní po osobách zabezpečiť vyhotovenie obrazových a zvukových záznamov. Verejná ochrankyňa práv tiež poukázala na neexistenciu nezávislého orgánu na vyšetrovanie postupov polície, bez ktorého sa nedá vylúčiť, že motiváciou zásahov, ktoré sa uskutočnili v okrese Prešov, môže byť protirómske zameranie časti PZ SR.¹⁶

¹³ Sme.sk [online].©2015. [cit.2016-03-14].

¹⁴ Bližšie pozri napr. *Tibor Novotka c. SR* (rozhodnutie o prijateľnosti sťažnosti z 13. mája 2003 týkajúce sa sťažnosti č. 47244/99 a *Koky a ďalší c. SR* (rozsudok z 12. júna 2012)

¹⁵ SVÁK, J.: *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*, 2. rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex 2006, s. 212. Bližšie pozri napr. *Tibor Novotka c. SR* (rozhodnutie o prijateľnosti sťažnosti z 13. mája 2003 týkajúce sa sťažnosti č. 47244/99 a *Koky a ďalší c. SR* (rozsudok z 12. júna 2012)

¹⁶ Sme.sk [online].©2015. [cit.2016-03-14].

Prezident Rady MVO rómskych komúní Ladislav Richter zdôraznil, že verejná ochrankyňa práv rieši len medializované prípady policajných zásahov na Rómov, ako boli zásahy v Moldave nad Bodvou či v obci Vrbnica.¹⁷

Predseda Strany rómskej únie na Slovensku František Tanko sa vyjadril, že policajti musia prestať bezdôvodne biť Rómov. Strana Rómskej únie na Slovensku zorganizovala v apríli aj protestné zhromaždenie proti zásahu polície v obci Vrbnica na námestí v Michalovciach. Protestu sa zúčastnilo približne 250 Rómov. Hlavnou požiadavkou protestujúcich bolo odvolanie krajského policajného riaditeľa Juraja Leška.¹⁸

Sekcia kontroly a inšpekčnej služby MV SR začala dňa 09.04.2015 trestné stíhanie za zneužívanie právomoci verejného činiteľa. Výsledok vyšetrovania nebol k záveru roku 2015 známy.

Stredisko dodáva, že podľa Správy o trestnej činnosti príslušníkov polície za rok 2014 prijala inšpekcia spolu 215 podaní, v ktorých osoby namietali možné policajné násilie. Takmer 90% z nich však odmietla bez začatia trestného stíhania ako nedôvodné.¹⁹

Správa ECRI o Slovensku uverejnená 16.09.2014 tiež upozorňuje na interné vyšetrovanie zneužitia právomoci polície, ktoré patrí do pôsobnosti Sekcie kontrolnej a inšpekčnej služby MV SR. V Správe ECRI sa uvádza, že táto sekcia zamietne vyše 80% z prijatých sťažností pre nedostatok dôkazov do jedného mesiaca od ich prijatia²⁰; nevedie evidenciu o počte a povahe prípadov rasistického konania polície ani o tom, ako sa o týchto prípadoch následne konalo v systéme súdnictva.²¹

Výbor OSN proti mučeniu (CAT) vo svojich ostatných záverečných zisteniach hodnotiacich dodržiavanie Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu kritizuje Slovensko za nedostatok účinného vyšetrovania represívnych zásahov proti Rómom zo strany polície. Vydaniu zistení zo strany Výboru OSN proti mučeniu predchádzalo prerokovanie tretej periodickej správy SR o

¹⁷ Webnoviny.sk [online].©2015. [cit.2016-03-15].

¹⁸ Aktuality.sk [online].©2015. [cit.2016-03-17].

¹⁹ Správa o trestnej činnosti príslušníkov polície za rok 2015 bude dostupná až po 30.04.2016 na internetovej stránke MV SR

²⁰ Výročné správy o trestných činoch príslušníkov PZ SR ukazujú, že v roku 2010 bolo 84% zo 184 prijatých sťažností posúdených a zamietnutých bez toho, aby bolo začaté trestné stíhanie; v roku 2011 to bolo 89% zo 168 prijatých sťažností, a v roku 2012 sa to týkalo 83% zo 158 prijatých sťažností

²¹ *Správa ECRI o Slovensku (piaty monitorovací cyklus)* [online] © 2014 [cit.2016-03-16]. Dostupné na: <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Slovakia/SVK-CbC-V-2014-037-SVK.pdf>

implementácii Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, ktoré sa uskutočnilo na stretnutí jeho členov so zástupcami slovenskej vlády v dňoch 28.07. - 29.07.2015 v Ženeve. Výbor OSN proti mučeniu vyjadril svoje obavy v prípadoch podozrenia z neprimeraného použitia sily zo strany polície proti Rómom, vrátane maloletých. Za sporné tiež považuje vyšetřovanie prípadov policajného násillia Sekciou kontroly a inšpekčnej služby MV SR. Výbor ďalej poznamenal, že doposiaľ nebolo vznesené žiadne obvinenie v prípade policajnej akcie v rómskej osade v Moldave nad Bodvou zo dňa 19.06.2013.

Záver

Stredisko opätovne upozorňuje, že existuje naliehavá potreba zásadne zlepšiť prístup orgánov verejnej moci k ochrane základných ľudských práv a slobôd.

Stredisko tiež zdôrazňuje potrebu zhotovovania videozáznamov zo všetkých policajných zásahov, pri ktorých sa predpokladá použitie donucovacích prostriedkov. Kamery na uniformách policajtov by mohli pomôcť pri objasňovaní priebehu policajných zákrokov a tiež viesť k zvýšeniu dôveryhodnosti PZ SR.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MV SR zabezpečiť, aby sa zhotovoval videozáznam zo všetkých policajných zásahov (nielen pod jednotným, ale aj priamym velením), pri ktorých sa predpokladá použitie donucovacích prostriedkov.
2. MV SR pokračovať v testovacej prevádzke odevných kamier príslušníkov PZ SR s budúcim využitím pri služobných zákrokoch.
3. MV SR podporovať vzdelávanie príslušníkov PZ SR o vnútroštátnych a medzinárodných dokumentoch týkajúcich sa ľudských práv a slobôd a to ako z pohľadu ich dodržiavania a rešpektovania zo strany policajtov, tak aj z hľadiska ochrany ich samotných.

2.2 Rómovia ako najčastejšie obeť obchodovania s ľuďmi

Obchodovanie s ľuďmi predstavuje tretí najvýnosnejší a najrýchlejšie sa rozvíjajúci druh trestnej činnosti na svete. Zahŕňa činnosť, ktorú si najmä laická verejnosť často zamieňa s príbuznými, avšak nie rovnakými trestnými činnosťami ako prostitúcia, kupliarstvo, či nelegálna migrácia. Zisky z tohto obchodu v rámci Európy sa môžu pohybovať vo výške 3 miliónov dolárov ročne. Odhady o presnom rozsahu obchodovania s ľuďmi a počtoch obetí sa líšia, pretože ide o vysoko organizovanú činnosť. Na území EÚ sa odhaduje, že sa obchoduje s približne s 175 až 250 tisíc ľuďmi.

Obchodovanie s ľuďmi patrí k zločinom, s ktorými je spojené porušovanie základných ľudských práv. „*Obchod a obchodovanie s ľuďmi sú vo všeobecnosti charakterizované ako vykonávanie kúpy, predaja a zámeny tovaru za účelom získania určitého výťažku. Ich podstata spočíva v tom, že sa zadovážuje tovar nie za účelom, aby bol priamo užívaný, ale aby bol so ziskom predaný.*“²² Novodobými otrokmi sa pritom stávajú aj Slováci, a to najmä z východného Slovenska a najčastejšie vo Veľkej Británii.

Neexistuje jednotný profil obetí, ktorý by jednoznačne vymedzoval, aké typy ľudí sa najčastejšie stávajú obeťami obchodovania a únosov. Štatisticky však má na budúce obeť najväčší vplyv hlavne prostredie, v ktorom vyrastajú a žijú. Veľmi často obeť pochádzajú práve zo sociálne slabších rodín a z prostredia, kde život často hraničí až s hmotnou núdzou. Ďalším z faktorov, u ktorých sa s obeťami môžeme stretnúť, a ktorý má na ne výrazný vplyv je aj ich nízke vzdelanie.

Za účelom zlepšenia práve predchádzajúcich dvoch faktorov ide často o obeť, ktoré pochádzajú z vidieka, kde nemajú toľko možností pre svoj či už kariérny alebo kultúrny rozvoj, a preto sú často náchylnejší na prijatie ponuky, ktorá im poskytuje mylný dojem a vidinu zlepšenia ich situácie.

Obeťami obchodovania s ľuďmi sa stávajú rovnako ženy, deti aj muži, obzvlášť zraniteľné sú však ženy a deti.

Hlavná príčina obchodovania s ľuďmi spočíva najmä v sociálnej zraniteľnosti osôb. Právna a kriminologická veda rozlišuje 4 základné skupiny účelov obchodovania s ľuďmi:

- Obchodovanie s ľuďmi na účel sexuálneho vykorisťovania;

²² ČEČOT, V. et al. 2013. *Obchodovanie s ľuďmi alebo otroctvo 21. storočia*. Sládkovičovo: Vysoká škola v Sládkovičove, 2013, s. 202. ISBN 9788089267989.

- Obchodovanie s ľuďmi na účel ekonomického vykorisťovania (najmä nútené práce);
- Obchodovanie s ľuďmi na účel nelegálnej adopcie;
- Obchodovanie s ľuďmi na účel nelegálneho obchodovania s ľudskými orgánmi.

Cieľom obchodovania s ľuďmi v našich domácich podmienkach je najčastejšie koristenie z nútenej prostitúcie, na úkor ďalších možných foriem vykorisťovania, ako sú napr. nútené práce, novodobé otroctvo či odoberanie orgánov, a pod.²³

Situácia v oblasti obchodovania s ľuďmi na Slovensku v roku 2015

Je možné konštatovať, že SR je aj naďalej považovaná prevažne za krajinu pôvodu resp. za zdrojovú krajinu obetí, aj keď obchodovanie s ľuďmi na území SR nemožno vylúčiť a štatistické údaje dokazujú existenciu obchodovania s ľuďmi v rámci SR.

V priebehu uplynulého roka bolo do Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi zaradených 25 osôb, ktorým bola poskytnutá komplexná pomoc. Celkovo sa v roku 2015 poskytovala podpora a ochrana 47 obetiam obchodovania s ľuďmi. Ide aj o obeť, ktoré boli do programu zaradené aj v predchádzajúcich rokoch a vzhľadom na prebiehajúce trestné konanie, ich zotrvanie v programe bolo potrebné.

V roku 2015 bolo do programu zaradených celkom 8 obetí ženského pohlavia (t.j. 32 %), čo v porovnaní s rokom 2014 predstavuje pokles ženských obetí, nakoľko v roku 2014 ženské obeť zaradené do programu predstavovali takmer 65 % z celkového počtu obetí zaradených do programu. Najviac ženských obetí zaradených do programu v roku 2015 pochádzalo z Košického kraja. Mužských obetí zaradených do programu v roku 2015 bolo 17, čo predstavuje 68 % z celkového počtu obetí zaradených v tomto roku. V roku 2014 bolo mužských obetí niečo málo cez 35 %. Najviac mužských obetí pochádzalo taktiež z Košického kraja.

V tomto prípade môžeme hovoriť o zmene situácie v zložení obetí podľa pohlavia. V minulých rokoch prevládali ženské obeť, avšak v roku 2015 sa situácia zmenila a prevažnú časť obetí tvoria muži.

Podrobnejšou analýzou bolo zistené, že vekovo najmladšie obeť ženského pohlavia boli vo veku 19 rokov pochádzajúce z Bratislavského, Banskobystrického a Košického kraja a

²³ ONDICOVÁ, M. – SOUKOP, P. 2013. *Páchanie trestného činu obchodovania s ľuďmi v Slovenskej republike*. Bratislava: Akadémia PZ SR, 2013, str. 137. ISBN 9788080545598.

najstaršia obeť ženského pohlavia bola vo veku 47 rokov pochádzajúca z Nitrianskeho kraja. Najmladšia obeť mužského pohlavia bola vo veku 20 rokov pochádzajúca z Prešovského kraja a najstaršia obeť vo veku 66 rokov pochádzajúca z Banskobystrického kraja.

Pri sledovaní regiónu pôvodu obetí celkovo najviac obetí pochádza z Košického kraja (8), tak ako tomu bolo aj v roku 2014 a 2013. Ide o dlhodobý pretrvávajúci jav, čím sa javí aj potreba pokračovania v realizácii preventívnych aktivít k problematike obchodovania s ľuďmi, predovšetkým na východe SR. Na základe získaných poznatkov je možné konštatovať, že najproblematickejšia časť Slovenska z pohľadu pôvodu obetí je práve na východe Slovenska, celkom 11 obetí, čo predstavuje 44 % zo zaradených obetí do programu. Medzi ďalšie problematické regióny pôvodu možno zaradiť Nitriansky (5) a Banskobystrický kraj (5).²⁴

Podľa aktuálnych štúdií slovenskej pobočky organizácie Človek v tísni patria medzi najzraniteľnejšie skupiny obyvateľstva z pohľadu obchodovania s ľuďmi Rómovia žijúci v sociálne vylúčených lokalitách. Zneužívaní sú najmä na nútenú prácu, nútené žobranie a sexuálne vykorisťovanie. Podmienky pre vykorisťovanie podľa Človek v tísni vytvárajú faktory ako sociálne vylúčenie, nízka miera vzdelania, nedostatok príležitostí a život na prahu chudoby. Rómovia preto odchádzajú za prácou najmä do Veľkej Británie, s odstupom nasleduje Nemecko a Česká republika. V Anglicku sú to hlavne mestá ako Peterborough, Sheffield, Leicester, Derby, Birmingham a Glasgow.

Človek v tísni uvádza, že páchatelia lákajú obeť zväčša priamo v rómskej osade, najmä prostredníctvom známej osoby alebo jej odporúčania. Obeť je často naverbovaná členmi vzdialenej rodiny alebo niektorým z kruhu známych.

Obeťami sa stávajú hlavne mladí ľudia vo veku 16 až 25 rokov, muži v mladom strednom veku od 25 do 35 rokov a bezdomovci. Najčastejšie pochádzajú z okresov Michalovce, Košice-okolie, Snina, Sabinov a Lučenec. Podľa Človek v tísni Rómovia z vylúčených rómskych lokalít sa z dôvodu strachu, nedôvery alebo slabého právneho vedomia len zriedka obrátia na políciu, kľúčoví sú sociálni pracovníci a lokálni aktéri.²⁵

Problematike obchodovania s ľuďmi sa venuje aj Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2015-2018, ktorého cieľom je zabezpečiť komplexný a účinný boj proti obchodovaniu s ľuďmi.

²⁴ Situácia v oblasti obchodovania s ľuďmi na Slovensku. MV SR [online]. ©2015 [cit.2016-03-17]. Dostupné na: <http://www.minv.sk/?obchodovanie-s-ludmi-a-slovenska-republika>

²⁵ Sme.sk [online].©2015. [cit.2016-03-17].

Záver

Stredisko si je vedomé fenoménu obchodovania s ľuďmi, a aj preto vypracovalo projekt s názvom „Naučme sa spolu viac“ - sériu vzdelávacích aktivít zameraných na šírenie osvetu a povedomia v oblasti nediskriminácie, pracovného práva a problematiky obchodovania s ľuďmi.

Napriek skutočnosti, že medzinárodné dokumenty a trestnoprávna úprava vytvárajú rámec na boj s problematikou obchodovania s ľuďmi, je tiež dôležité, aktívne sa venovať prevencii daného problému, podporiť a prehĺbiť spoluprácu na národnej úrovni s MVO a v konkrétnych podmienkach našej krajiny pokúšať sa o optimálne nastavenie systémových riešení spolupráce.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MV SR, ÚSVRK SR a MVO zvyšovať informovanosť marginalizovaných rómskych komúnit o problematike obchodovania s ľuďmi a o spôsoboch ochrany pred ním prostredníctvom preventívnych aktivít, najmä s akcentom na riziko nútenej práce.

2.3 Právo na bývanie

Bývanie je uznané ako jedna zo základných ľudských potrieb, ktorá má byť uspokojovaná na úrovni adekvátnej celkovému stupňu sociálno-ekonomického rozvoja spoločnosti. V trhovom hospodárstve primárnu zodpovednosť za obstaranie vlastného bývania nesie občan. Predpokladom fungovania takéhoto princípu však je, aby štát vytvoril občanom vhodné podmienky na zabezpečenie bývania. Otázka bývania je jedným z pretrvávajúcich problémov väčšiny nízkopříjmových domácností.²⁶

Problematike búrania bytových domov na sídlisku Luník IX v Košiciach sme sa venovali aj v predchádzajúcich Správach o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania a práv dieťaťa v SR.

²⁶ Bližšie pozri Jedenásta a dvanásta periodická správa SR k Medzinárodnému dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie

Najvyšší počet Rómov podľa odhadov v rámci Atlasu rómskych komunít 2013 býva v meste Košice, kde na základe pripísanej etnicity žije približne 18 162 Rómov. Za posledné roky mesto Košice zbúralo niekoľko bytových domov v mestskej časti Luník IX. V auguste 2015 Bytový podnik mesta Košice nariadil búranie ďalšieho paneláka na sídlisku, tentokrát na Hrebendovej ulici č. 18 a 20. Bytový dom bol zdevastovaný a od marca v ňom nikto nebýval. Obyvatelia sa prevažne presunuli do nelegálnej osady Mašličkovo, ktorá sa nachádza v blízkosti Luníka IX.

K asanácii sa opäť pristúpilo z dôvodu technických chýb a problémov na statike bytového domu na základe právoplatného rozhodnutia stavebného úradu o odstránení stavby a uskutočnila sa v novembri 2015.

Dlhodobým problémom Luníka IX je nízky počet právoplatných nájomných zmlúv. Stredisko pozitívne hodnotí, že na Luníku IX sa nielen búra, ale aj stavia. Na sídlisku pribudol minulý rok nový bytový dom za viac ako 542 tisíc eur. Mestu Košice bol na základe Zmluvy o poskytnutí nenávratného finančného príspevku od Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, poskytnutý nenávratný finančný príspevok vo výške 514 976,13 eur, čo predstavuje 95% celkových výdavkov samotnej výstavby. V decembri boli podpísané nájomné zmluvy so všetkými nájomcami obytného domu a prví nájomníci sa začali ihneď po podpise nájomných zmlúv sťahovať do bytov, ktoré sú v súčasnosti už plne obsadené. Bytových jednotiek je celkovo dvanásť a výmera jednotlivých bytov je od 38 do 56 m².

Všetci nájomníci museli splniť vopred určené kritéria, a to byť zamestnaní, bezúhonní, nemať nedoplatky a deti si musia plniť povinnú školskú dochádzku. Udržateľnosť projektu majú zabezpečovať nájomníci, domovník vybraný z radov nájomcov, ako aj pracovníci Komunitného centra na Luníku IX, ktorí majú monitorovať dodržiavanie bytového poriadku a riadne platenie nájomného.

Záver

V oblasti bývania sa sociálne vylúčenie prejavuje najviditeľnejšie. Stredisko upozorňuje na fakt, že vystaňovaní obyvatelia bytov na Luníku IX sa presúvajú len do inej lokality, najmä do osady Mašličkovo, čím sa nelegálna osada bez vody, elektriny či plynu neustále rozrastá. V osade Mašličkovo aktuálne žije viac ako 260 ľudí.

Stredisko vidí možné riešenie v svojpomocnej výstavbe bývania, ktoré je spojené so znížením finančných nákladov na realizáciu projektu. Ďalším prínosom je aj získavanie

pracovných zručnosti samotných Rómov, čo zvyšuje ich možnosti uplatnenia sa na trhu práce. Za nemenej dôležité považujeme ale aj ochotu samotných Rómov na zmenu spôsobu bývania.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. Mestu Košice zapojiť sa do pilotného program ÚSVRK SR „Svojpomocná výstavba nájomných rodinných domov“, ktorého cieľom je iniciovanie systému svojpomocných výstavieb a snaha o väčšie zapojenie samotných Rómov do pretvárania rómskych osád.

2.4 Príklad dobrej praxe – Multifunkčné centrum Horehronie

V spoločnosti stále pretrvávajú zaužívané predsudky voči Rómom, ktoré sa často pretvárajú v samozrejmú a jednotnú verejnú mienku. Tento postoj však veľmi úspešne vyvracia Ivan Mako aj prostredníctvom projektu Multifunkčného centra Horehronie.

Ivan Mako je zakladateľom MVO Združenie mladých Rómov, ktorá sa už od roku 1999 snaží pozitívne vplývať na rómsku populáciu, a tým aj zmeniť pohľad okolia na samotnú skupinu. Ako sami na svojej web stránke uvádzajú, ich dlhodobým cieľom je podporovať integráciu mladých Rómov do spoločnosti poskytovaním trvalých pracovných miest, školení a voľnočasových aktivít a zjednotiť intelektuálny potenciál rómskej mladej generácie a poskytovanie priamej pomoci pri sociálnom a pracovnom začlenení do spoločnosti.²⁷

Jedným z aktuálnych projektov Združenia mladých Rómov je otvorenie Multifunkčného centra Horehronie v obci Valaská-Piesok. Pilotný projekt je zameraný na oživenie ekonomicky spiacej komunity prostredníctvom sociálneho podnikania. Na zariadenie multifunkčného centra si vybrali bývalú administratívnu budovu, ktorú postupne rekonštruujú a vytvárajú tu priestor na sociálnu ekonomiku, školenia, tréningy a množstvo ďalších aktivít. Pri výbere pracovníkov nepoužívajú kritérium etnicity. Pracujú tu nielen Rómovia, ale aj majoritní obyvatelia regiónu, ktorí si dlhodobo nemôžu nájsť prácu. Matky po materskej

²⁷ Naše poslanie. Združenie mladých Rómov [online] ©2016. [cit. 2016-03-18]. Dostupné na: <http://www.youngroma.sk/nase-poslanie/>

dovolenke, mladí nezamestnaní, ľudia po päťdesiatke, zdravotne znevýhodnení či občania s nízkym vzdelaním.

Ako hovorí sám Ivan Mako, takýto projekt je na Slovensku ojedinelý a inšpiráciu naň musel hľadať za hranicami, kde sú podobné projekty bežné a to s dlhodobou účinnosťou a pôsobnosťou. Program Združenia mladých Rómov je výnimočný v tom, že na Slovensku je pilotným projektom. Pod jednou strechou sa bude nachádzať komunitné centrum, sociálne prevádzky, školiace a tréningové miestnosti či programy zamerané na ťažko zamestnateľných ľudí. Aktuálne už svoje služby poskytuje práčovňa so žehliarňou, komunitné centrum a spúšťa sa tréningové centrum.

Združenie mladých Rómov je jedna z mála rómskych inštitúcií, ktorá má špecializované poradenstvo podľa zákona o sociálnych službách a má tiež akreditované prevenčné aktivity. V súčasnej dobe klienti komunitného centra dostanú pomoc týkajúcu sa administratívy a nezamestnanosti a majú možnosť pracovať v kopírovacom centre a spomínanej práčovni a žehliarni. Centrum tiež ponúka bezplatnú výučbu angličtiny pre deti z neďalekého okolia.

Poslaním komunitného centra Horehronie je poskytovať komplexné sociálne služby na lokálnej aj regionálnej úrovni a prispievať k sociálnemu začleneniu ľudí ohrozených sociálnym vylúčením.

V budúcnosti Združenie mladých Rómov plánuje v centre otvoriť kurzy na počítačovú gramotnosť a na podporu zamestnanosti pre sociálne slabšie skupiny. Okrem toho, komunitné centrum bude ponúkať aktivity vo voľnom čase (šport a tvorivé dielne) pre mládež aj staršiu generáciu.

Záver

Stredisko hodnotí projekt Multifunkčného centra Horehronie pozitívne. Aj na tomto príklade možno vidieť aktívnu iniciatívu samotných Rómov v zapájaní sa do spoločenského života. Stredisko vyzdvihuje, že činnosť Združenia mladých Rómov sa zameriava na medzikultúrny dialóg, podporuje rovnosť a otvorenosť a prispieva k lepšiemu spolunažívaniu rómskych a nerómskych obyvateľov.

3. ročník súťaže Slovenského národného strediska pre ľudské práva s názvom „Moje ľudské práva“
ZŠ Holčíkovce, Nina Jakobová

3 Právo na vzdelanie

3.1 Segregácia v zmysle novely školského zákona

Výchova a vzdelávanie sú podľa školského zákona založené okrem iného aj na princípe zákazu všetkých foriem diskriminácie a obzvlášť segregácie. Napriek tomu na segregačné praktiky na Slovensku dlhodobo upozorňujú mnohé ľudsko-právne organizácie. Tejto téme každoročne venuje pozornosť aj Stredisko. V apríli 2015 sa ku kritike segregácie na slovenských školách pridala aj Európska komisia a začala konanie o porušení smernice Rady 2000/43/ES z 29.06.2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod.²⁸

Európska komisia iniciovala konanie proti SR za dva typy porušení rasovej smernice: 1. tým, že je disproporčne vysoké percento rómskych detí vzdelávané v paralelnom špeciálnom školstve a 2. vytláčaním rómskych detí na okraj spoločnosti prostredníctvom rozličných spôsobov v bežných školách (napr. oddelené triedy len pre rómske deti) alebo v školách, ktoré navštevujú len rómske deti.²⁹

SR sa k uvedenému konaniu vyjadrila v rámci systému výmeny informácií EU Pilot, ktoré reaguje na otázky a vznesené výhrady Európskej komisie obsiahnuté v jej liste č. JUST/D1/ARES (2014) k záležitostiam týkajúcim sa uplatňovania rasovej smernice.

Aj iniciovanie šetrenia Európskej komisie viedlo MŠVVaŠ SR k prijatiu niekoľkých opatrení proti segregácii.

Dňa 30.06.2015 bol v Národnej rade SR schválený vládny návrh novely zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých iných zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej ako „školský zákon“) s legislatívnymi opatreniami vedúcimi k zlepšeniu situácie vo vzdelávaní žiakov zo SZP, ktorých výraznú časť tvoria deti z marginalizovaných rómskych komunít. Novelu školského zákona pripravilo MŠVVaŠ SR

²⁸ Konanie o porušení povinnosti zakladá článok 258 Zmluvy o fungovaní EÚ. Komisia má tak k dispozícii efektívny legislatívny nástroj, aby zaručila dodržiavanie práva EÚ. Ak podľa Komisie členský štát porušuje právo EÚ a považuje opatrenia, ktoré štát zaviedol voči obavám Komisie za nedostatočné, môže túto záležitosť predložiť pred Súdny dvor EÚ. Ak súd rozhodne, že si členský štát neplní povinnosti, aké mu ukladajú Zmluvy, bude požadovať nevyhnutnú nápravu zo strany štátu.

²⁹ LAJČÁKOVÁ, J. 2016 Na základe šetrenia výsledkov Európskej komisie sme pripustili existenciu problému segregácie vo vzdelávaní. Zostáva ho riešiť. In *Menšinová politika na Slovensku*, ročník 5, číslo 1, 2016.

vzhľadom k medzinárodným záväzkom SR, ako aj k neustálemu upozorňovaniu SR zo strany medzinárodných organizácií na údajnú diskrimináciu a segregáciu SR vo vzdelávaní rómskych detí a žiakov.

Cieľom týchto legislatívnych opatrení v oblasti segregácie a diskriminácie je dosiahnuť takú aplikáciu školského zákona, ktorá nedovoľuje zamieňať špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby na základe zdravotného znevýhodnenia so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami vyplývajúcimi výlučne zo SZP.

Zmeny v školskom zákone

- V právnej norme sa priamo ustanovilo, že dieťa alebo žiak, ktorého špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby vyplývajú výlučne z jeho vývinu v SZP, nemôže byť prijatý do špeciálnej školy alebo do špeciálnej triedy materskej školy, špeciálnej triedy ZŠ alebo do špeciálnej triedy strednej školy. V praxi to znamená, že dôvodom na zaradenie do špeciálnej školy nemôže byť iba pôvod zo SZP.
- V zákone sa explicitne a priamo ustanovuje zaradovanie detí a žiakov zo SZP do tried s ostatnými deťmi a žiakmi. Toto opatrenie jednoznačne zabraňuje segregácii.
- Novela upravuje fungovanie špecializovanej triedy, ktorá slúži na to, aby sa v nej žiaci, ktorí by nezvládli vzdelávanie v príslušnom ročníku, doučili chýbajúce vedomosti. Do tejto triedy sa zaraďujú žiaci na návrh triedneho učiteľa, po vyjadrení výchovného poradcu a so súhlasom rodiča (zákonného zástupcu) na maximálne 1 rok. Oproti predchádzajúcej legislatívnej úprave sa maximálna dĺžka zaradenia žiaka v takejto triede explicitne obmedzila.
- Zmeny sa týkajú aj poskytovania príspevku na žiakov zo SZP. Dostanú ho iba žiaci zo SZP, ktorí budú zaradení v bežnej triede.
- Sprísňuje sa kontrolný mechanizmus štátu nad činnosťou školských zariadení výchovného poradenstva a prevencie, ako aj umožnenie relevantným subjektom prehodnotiť diagnostické postupy a návrhy na zaradenie dieťaťa alebo žiaka do konkrétnej formy vzdelávania a výchovy. Umožňuje sa Štátnej školskej inšpekcii považovať za závažný nedostatok v činnosti špeciálneho výchovného zariadenia alebo školského zariadenia výchovného poradenstva a prevencie aj napríklad vykonávanie nesprávnej diagnostiky. To je nevyhnutné pre správne zaradenie dieťaťa na vzdelávanie podľa jeho špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb.

Záver

Stredisko považuje zmeny v školskom zákone za potrebnú odpoveď SR k výhradám Európskej komisie, ktoré sa týkajú nedodržovania zákazu segregácie rómskych detí vo výchove a vzdelávaní. Pozitívne hodnotí, že prijaté opatrenia sa sústreďujú na konkrétne aktivity proti segregácii. Prijaté zmeny však nepredstavujú komplexný spôsob, ako z dlhodobého hľadiska riešiť elimináciu segregáčnej praxe v školách na Slovensku. Rovnako sa zmeny netýkajú ani nastavenia adekvátnej podpory pri prechode žiakov zo ZŠ na strednú školu a zlepšenia ich študijných výsledkov. Stredisko však oceňuje, že Štátnej školskej inšpekcii je novelou explicitne umožnené kontrolovať činnosť školských zariadení výchovného poradenstva a prevencie a iných relevantných subjektov ovplyvňujúcich zaradovanie detí alebo žiakov do konkrétnej formy vzdelávania a výchovy.

3.2 Konkrétne prípady segregácie

Problematika vzdelávania sa javí ako prioritný kľúč k riešeniam rôznorodých problémov súvisiacich so situáciou rómskej populácie. Pre rómske deti zo segregovaných osád je škola zložitým, neznámym a formalizovaným prostredím, do ktorého sa z rôznych dôvodov ťažko začleňujú. Negatívne postoje časti majority voči Rómom sa významne spolupodieľajú na súčasnej neuspokojivej situácii rómskej menšiny.

Novou perspektívou môže byť spolupráca Štátnej školskej inšpekcie s občianskym združením eduRoma. Štátna školská inšpekcia spoločne s eduRoma vypracovali jednotnú metodiku pre jasnú identifikáciu segregáčnych praktík.³⁰ Na pracovných stretnutiach k problému monitorovania segregácie rómskych žiakov v školách na Slovensku pravidelne participovalo aj Stredisko. Cieľom stretnutí bolo okrem iného poukázať na to, ako segregácia prebieha v praxi a ako ju odhaliť.

Školská inšpekcia a eduRoma budú prešetrovať všetky prípady, kde bola alebo je zistená segregácia a tiež zabezpečovať na všetkých školách inkluzívne vzdelávanie pre žiakov zo SZP. Cieľom spolupráce oboch inštitúcií bude overovať inovované metodické postupy odhaľovania segregácie v školách. Chcú tak vytvárať predpoklady na zabezpečenie inkluzívneho vzdelávania pre žiakov zo SZP.³¹

³⁰ Z odpovede Štátnej školskej inšpekcie k otázkam Strediska zo dňa 28.01.2016

³¹ Sme.sk [online]. ©2015 [cit.2016-03-17].

Stará Ľubovňa

MVO Poradňa pre občianske a ľudské práva (ďalej len „Poradňa“) podala na jar 2015 na Okresný súd Bratislava III tzv. verejnú žalobu podľa ADZ. Poradňa žaluje štát zastúpený ministerstvom školstva a mesto Stará Ľubovňa za segregáciu rómskych detí na základnej škole v lokalite Stará Ľubovňa – Podsadek. Školu navštevujú dlhodobo len sociálne znevýhodnené rómske deti. Poradňa v súdnom konaní namieta, že vzdelávanie v etnicky segregovanej škole nedokáže zabezpečiť rómskym deťom rovné vzdelávacie šance a navrhuje ich integráciu na školách spolu s ostatnými deťmi v meste. ZŠ namiesto prijatia opatrení na ochranu pred diskrimináciou, rozšírila kapacity školy vybudovaním modulovej prístavby, ktorá bola otvorená v školskom roku 2015/2016. Toto opatrenie považuje Poradňa za nesystémové a podľa nej segregáciu rómskych detí na danej škole len ďalej udržiava.³²

V zmysle tlačovej správy Poradne zo dňa 10.11.2015 Poradňa sa v prebiehajúcom súdnom konaní domáha toho, aby súd rozhodol, že segregované vzdelávanie rómskych detí v škole je nezákonné a aby ustanovil expertnú skupinu, ktorá vypracuje komplexný plán opatrení na odstránenie nezákonného stavu a integráciu rómskych detí a detí z majority na základných školách v meste. Súčasťou týchto opatrení by mohla byť okrem iného optimalizácia školských obvodov, racionalizácia existujúcich kapacít škôl v meste, či zabezpečenie účinnej školskej dopravy pre deti tam, kde je to potrebné. Následne by mal súd zaviazat' zodpovedné štátne orgány aj samosprávu Starej Ľubovne k realizácii vypracovaného integračného plánu.

Podľa slov primátora Starej Ľubovne mesto rómskych žiakov nediskriminuje ani nesegreguje. Pre médiá uviedol, že v každej ZŠ v meste sú rómski žiaci. To, že školu v Podsadku navštevujú výlučne rómski žiaci, je dôsledok demografického vývoja a slobodného rozhodnutia rodičov, ktorí zapísali svoje deti do konkrétnych škôl.³³

Ministerstvo školstva uvádza, že sa nejedná o segregáciu, nakoľko nejde o prípad, keď je určitá skupina ľudí - v tomto prípade žiakov, vzdelávaná v základnej škole pre etnické

³² Tlačová správa: poradňa žaluje štát a mesto za segregáciu rómskych detí na základnej škole v lokalite Stará Ľubovňa – podsadek [online] © 2015. [cit. 2016-03-17]. Dostupné na: <http://www.poradna-prava.sk/sk/dokumenty/tlacova-sprava-poradna-zaluje-stat-a-mesto-za-segregaciju-romskych-deti-na-zakladnej-skole-v-lokalite-stara-lubovna-podsadek/>

³³ Sme.sk [online].©2015 [cit.2016-03-18].

kritériá. Žiaci sú vzdelávaní v škole v Podsadku z dôvodu ich príslušnosti k spádovej škole v školskom obvode, v ktorom majú trvalý pobyt v zmysle zákona.³⁴

Škola podľa slov právnej zástupkyne mesta nie je určená len pre rómske deti. To, že ju navštevujú len rómske deti, je dôsledok demografického vývoja, keďže v tomto školskom obvode sa ročne narodí približne 50 detí, z toho len dve či tri nie sú rómske.³⁵

Súdne pojednávanie bolo vytýčené na február 2016.

Plavecký Štvrtok

V obci Plavecký Štvrtok sú v jednej budove umiestnené dve základné školy. V septembri 2015 bola otvorená nová súkromná základná škola. Obec tak reagovala na požiadavku rodičov, ktorých deti mali nastúpiť do 1. ročníka ZŠ na povinnú školskú dochádzku. Dôvodom bolo, že všetky školopovinné deti majoritnej časti obce odchádzajú do škôl v iných obciach. Samotní rodičia aj samospráva obce považovali a aj považujú za nutné, aby sa všetky deti vzdelávali v obci, kde žijú. Obecné zastupiteľstvo prijalo uznesenie, na základe ktorého bol požiadaný zriaďovateľ súkromných stredných škôl, ktoré pôsobia v obci o zriadenie aj súkromnej ZŠ. Po splnení všetkých podmienok, bola Súkromná základná škola v Plaveckom Štvrtku zaradená do siete škôl od školského roku 2015/2016.³⁶

Súkromnú ZŠ v tomto školskom roku navštevuje 6 žiakov 1. ročníka. Z toho sú 3 žiačky a 3 žiaci, z toho jeden žiak zo znevýhodneného sociálneho prostredia. Obecnú ZŠ v obci navštevuje 113 žiakov, z toho 55 dievčat a 58 chlapcov, všetci žiaci pochádzajú zo SZP a 49 žiakov má kombinovaný zdravotný postih.³⁷

Posledné nerómske dieťa odišlo zo ZŠ v Plaveckom Štvrtku v roku 2010 a v roku 2015 sa do prvej triedy neprihlásilo ani jedno nerómske dieťa.³⁸

Podľa slov riaditeľky obecnej ZŠ žiaci nemajú dost' podnetov a triedy sa pokúšajú zveľaďovať z vlastných zdrojov. Deťom musia učitelia vysvetľovať, že veci si musia chrániť a nie ničiť, často bojujú s problémovými a sociálne zaostalými deťmi. Riaditeľka školy sa

³⁴ Sme.sk [online].©2015 [cit.2016-03-18].

³⁵ Sme.sk [online].©2015 [cit.2016-03-18].

³⁶ Z odpovede obce Plavecký Štvrtok k otázkam Strediska zo dňa 22.02.2016

³⁷ Z odpovede obce Plavecký Štvrtok k otázkam Strediska zo dňa 22.02.2016

³⁸ Aktuality.sk [online].©2015 [cit.2016-03-16].

nazdáva, že dopomôcť by mohla aj intenzívnejšia predškolská príprava všetkých detí z rómskej osady.³⁹

Na druhej strane priestory súkromnej ZŠ sú zrekonštruované. Žiaci majú novú triedu, počítačovú miestnosť, školský klub a jedáleň. Mesačné školné je 50 eur, obec deťom platí obedy.

Podľa vyjadrenia ministerstva školstva súkromná škola v Plaveckom Štvrtku je v súlade s princípmi výchovy a vzdelávania.

Medzilaborce

Mesto Medzilaborce je zriaďovateľom dvoch základných škôl. Obidve ZŠ v školskom roku 2015/2016 navštevuje 683 žiakov, z toho je 220 Rómov. Zmiešaných tried je 29, iba rómski žiaci navštevujú 7 tried, 2 triedy navštevujú len nerómski žiaci.⁴⁰

Ešte v roku 2013 bol medializovaný prípad oddeleného stravovania v školskej jedálni na Základnej škole Komenského. Vedenie školy uviedlo, že rómske deti nemajú osvojené základné hygienické potreby, nevedia jesť príborom a jedia rukami. Pre deti, ktoré nemajú základné hygienické návyky bola preto zriadená osobitná miestnosť - jedáleň, kde sa deťom venoval špeciálny pedagóg.⁴¹

MŠVVaŠ SR toto rozhodnutie školy označilo za porušenie školského zákona, ktorý zakazuje všetky formy diskriminácie a obzvlášť segregácie.

V minulosti došlo na ZŠ Komenského k oddelenému stravovaniu niektorých rómskych žiakov, avšak takýto postup vôbec nebol cielený a vnímaný ako segregáčny. Jeho príčinou bolo vyrovnanie rozdielov a snaha o čiastočnú kompenzáciu nedostatkov v oblasti nedostatočnej hygieny a absencie stravovacích návykov. Problém s oddeleným stravovaním bol čiastočne vyriešený. Všetkým žiakom bola daná možnosť stravovať sa spoločne. Časť rómskych žiakov sa stravuje spoločne s nerómskymi žiakmi. Ostatní zvolili možnosť stravovať sa oddelene, pretože majú k dispozícii asistentov, ktorí sú im nápomocní.⁴²

Vedenie obidvoch ZŠ aj všetci pedagogickí pracovníci realizujú organizačné zmeny, smerujúce k inklúzii žiakov z marginalizovaných rómskych komunít. Rešpektujú rôznosť pohľadov a snažia sa o zachytenie celej komplexnosti faktorov, ktoré prispievajú k eliminácii

³⁹ Aktuality.sk [online].©2015 [cit.2016-03-16].

⁴⁰ Z odpovede mesta Medzilaborce k otázkam Strediska zo dňa 08.02.2016

⁴¹ Aktuality.sk [online].©2015 [cit.2016-03-16].

⁴² Z odpovede mesta Medzilaborce k otázkam Strediska zo dňa 08.02.2016

segregácie. Rodičia žiakov zo SZP sú pravidelne pozývaní na stretnutia s učiteľmi. Tieto aktivity vyvíjané zo strany škôl sa odrazili aj na zníženom počte vymeškaných neospravedlnených hodín žiakov zo SZP, zároveň sa mierne zvýšila návštevnosť rómskych rodičov na rodičovských združeniach a zlepšila sa komunikácia rómskych rodičov s triednymi učiteľmi. Aj napriek enormnému úsiliu o integráciu žiakov zo SZP školy zápasia s neustálymi problémami týkajúcimi sa záškoláctva, porúch správania a učenia i nedostatočnej starostlivosti zo strany rodičov.⁴³

Záver

Primárnym predpokladom garantovania práva na vzdelanie pre všetkých je zabezpečenie podmienok na zdravý vývoj všetkých detí, aby boli pripravené plniť si povinnú školskú dochádzku.

Otázka novej segregácie žiakov zo SZP sa netýka len spomínaných základných škôl. Len zriedkavo sa k desegregácii rozhodnú školy a/alebo ich zriaďovatelia bez externého nátlaku. Pritom súčasťou desegregácie musí byť okrem integrácie rómskych žiakov do štandardných tried aj vnútorná premena celej školy. Desegregácia rómskych žiakov na ZŠ musí byť začlenená do širšieho plánu integrácie a inklúzie vo vzdelávaní, ako aj celokomunitnej stratégie na podporu sociálnej kohézie a boja proti sociálnej exklúzii.⁴⁴

Stredisko zdôrazňuje, že pri desegregácii je nevyhnutné najmä zabezpečiť kvalitu vzdelávania pre všetkých žiakov a rozvíjať existujúce a overené politiky a opatrenia, ktoré smerujú k integrácii rómskych detí do hlavného vzdelávacieho prúdu a zabezpečiť ich dôslednú implementáciu v praxi. Stredisko pripomína, že vždy je potrebné prihliadať na najlepší záujem dieťaťa a ku každému prípadu pristupovať individuálne.

⁴³ Z odpovede mesta Medzilaborce k otázkam Strediska zo dňa 08.02.2016

⁴⁴ HUTTOVÁ, Jana, Oľga GYÁRFÁŠOVÁ a Martina SEKULOVÁ. 2012. *Segregácia alebo inklúzia Rómov vo vzdelávaní: Vol'ba pre školy?* Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti, 2012. 270. ISBN 9788089571062.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. Základným školám zlepšiť komunikáciu a spoluprácu s rómskymi rodičmi ako jeden zo základných predpokladov na zvyšovanie školskej úspešnosti rómskych žiakov.
2. Základným školám dôsledne sledovať potreby žiakov za účelom vytvárania podmienok pre ich rozvoj a v zmysle § 144 školského zákona klásť väčšiu pozornosť individuálnym možnostiam a schopnostiam žiakov.
3. Základným školám, kde je väčšina žiakov rómskych, klásť dôraz na kvalitu vzdelávacieho procesu a rozvoj profesionálnych kompetencií pedagogického zboru.
4. Základným školám zabezpečiť vzdelávanie učiteľmi a asistentmi učiteľov, ktorí ovládajú rómsky jazyk.
5. Základným školám v celom výchovno-vzdelávacom procese uplatňovať multikultúrnu výchovu vedúcu k odstraňovaniu stereotypov a predsudkov, a tým predchádzať diskriminácii.

3.3 Neoprávnené zaradovanie detí do špeciálnych škôl - Rokycany

Počas uplynulého roka zarezovala v spoločnosti téma týkajúca sa neoprávneného zaradovania detí do špeciálnych základných škôl, z dôvodu čoho bola SR kritizovaná aj zo strany Európskej komisie. Súkromná špeciálna základná škola Rokycany (ďalej v texte ako „SŠZŠ Rokycany“) bola presne takýmto prípadom „odsúvania“ detí do špeciálnych škôl. Do SŠZŠ Rokycany mali byť deti zaradené účelovo, a to na základe neštandardných psychologických testov, vykonaných súkromným školským zariadením výchovného poradenstva a prevencie Oco, mama a ja. Výsledkom nevhodných testov a nevhodnej diagnostiky mala byť deťom účelovo diagnostikovaná mentálna retardácia s odporúčaním, aby sa tieto deti ďalej vzdelávali práve na SŠZŠ Rokycany.⁴⁵

Na problém, týkajúci sa SŠZŠ Rokycany upozorňoval aj splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity. Podľa jeho vyjadrení, bolo prijímanie žiakov do SŠZŠ Rokycany realizované v rozpore s právnymi predpismi, nakoľko malo dochádzať k zaradeniu detí zo

⁴⁵ Správa Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie [online]©2015 [cit.2016-03-16]. Dostupné na: <http://www.vudpap.sk/>

SZP do tejto školy bez náležitej diagnostiky. Splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity poukazoval na to, že škola vynechala hneď niekoľko postupov, podľa ktorých, ak má dieťa nastúpiť do prvého ročníka špeciálnej ZŠ, musí najprv prejsť zápisom do ZŠ, na ktorom škola skonštatuje, či je dieťa spôsobilé nastúpiť do ZŠ, alebo nie. V prípade, že dieťa nie je spôsobilé nastúpiť do ZŠ, verejné diagnostické centrum má urobiť posudok a určiť, či bude dieťa navštevovať ZŠ alebo nultý ročník, špeciálnu školu, alebo opäť materskú školu. Avšak podľa vyjadrení splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity deti, ktoré boli zaradené do SŠZŠ v Rokycanoch tento postup neabsolvovali. Podľa jeho tvrdení si škola posudky vybavila dodatočne od súkromného školského zariadenia výchovného poradenstva a prevencie Oco, mama a ja.⁴⁶

Podnet na prešetrenie podmienok v SŠZŠ Rokycany podala Štátnej školskej inšpekcii sekcia ministerstva dňa 15.06.2015. Vykonaním inšpekcie boli zistené viaceré nedostatky, na základe ktorých dňa 07.12.2015 hlavná školská inšpektorka V. Kalmárová doručila MŠVVaŠ SR návrh na vyradenie SŠZŠ Rokycany zo Siete škôl, školských zariadení, stredísk praktického vyučovania a pracovísk praktického vyučovania SR.⁴⁷

Podľa vyjadrenia Štátnej školskej inšpekcie: „*Dôvodom na podanie návrhu na vyradenie Súkromnej špeciálnej ZŠ Rokycany 40 (SŠZŠ Rokycany) zo Siete škôl, školských zariadení, stredísk praktického vyučovania a pracovísk praktického vyučovania SR boli závažné nedostatky zistené v škole podľa § 13 ods. 15 písm. b) až d) zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov*“.⁴⁸ Podľa výsledkov inšpekcie prijala riaditeľka SŠZŠ Rokycany 17 žiakov do špeciálnej školy (z ktorých 4 boli prijatí do vyšších ročníkov) bez odporúčania riaditeľa ZŠ a príslušného zariadenia výchovného poradenstva a prevencie, ako aj bez diagnostických vyšetrení zameraných na zistenie ich špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb. Akceptovala vyšetrenie školskej spôsobilosti detí zo SZP centrom špeciálno -

⁴⁶ Pollák: V špeciálnych školách je množstvo detí, ktoré tam nemajú byť. In. Správy.Pravda.sk [online]©2015 [cit.2016-03-16]. Dostupné na: <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/373814-pollak-v-specialnych-skolach-je-mnozstvo-deti-ktore-tam-nemaju-byt/>

⁴⁷ Škola v Rokycanoch by mala skončiť. MŠVVaŠ SR [online]. ©2015 [cit.2016-03-16]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/skola-v-rokycanoch-by-mala-skonicit/>

⁴⁸ Z Odpovede od Štátnej školskej inšpekcie vo veci návrhu vyradenia SŠZŠ Rokycany 40 zo Siete škôl, školských zariadení, stredísk praktického vyučovania a pracovísk praktického vyučovania SR z 28.01.2016 [cit.2016-03.17].

pedagogického poradenstva ako vecne nepríslušného školského zariadenia výchovného poradenstva.

Ako ďalší dôvod uviedla Štátna školská inšpekcia nedostatočné materiálne - technické vybavenie SŠZŠ Rokycany, ktoré neumožňovalo plnenie školského vzdelávacieho programu. A taktiež, že organizácia vyučovania nezodpovedala psychohygienickým potrebám žiakov. Nevhodné hygienické podmienky konštatoval aj Regionálny úrad verejného zdravotníctva v Prešove, po jeho kontrole bola prevádzka SŠZŠ Rokycany uzatvorená.

Štátna školská inšpekcia označila za závažný dôvod, pre ktorý bol podaný predmetný návrh aj skutočnosť, že pravidlá školského poriadku, ktoré sa týkali dochádzky žiakov priamo umožňovali záškoláctvo.

Podľa výsledkov kontroly Štátnej školskej inšpekcie v predmetnom prípade došlo k preradeniu 4 žiakov zo Základnej školy s materskou školou v Bardejove do vyšších ročníkov SŠZŠ Rokycany, čím im bola skomplikovaná ich možnosť uchádzať sa o prijatie na vzdelávanie v trojročných učebných alebo štvorročných študijných odboroch strednej školy. Absolvovaním špeciálnej ZŠ totiž žiaci získavajú iba primárne vzdelanie, pričom podmienkou prijatia do uvedených odborov je získanie vzdelania poskytovaného ZŠ (nižšie stredné vzdelanie).⁴⁹

Okrem zrušenia SŠZŠ Rokycany Štátna školská inšpekcia navrhla tiež zrušenie súkromného školského zariadenia výchovného poradenstva a prevencie Oco, mama a ja, z dôvodu už spomínaného, pochybného testovania detí. MŠVVaŠ SR rozhodlo o vyradení SŠZŠ Rokycany zo Siete škôl, školských zariadení, stredísk praktického vyučovania a pracovísk praktického vyučovania SR k 01.09.2016. 83 žiakov by tak už v septembri malo navštevovať základné školy v obciach Bajerov, Šarišské Michaľany, Žehňa a Tuhiná.⁵⁰ Súkromné školské zariadenie výchovného poradenstva a prevencie Oco, mama a ja malo byť zo Siete škôl, školských zariadení, stredísk praktického vyučovania a pracovísk praktického vyučovania SR vyradené od 01.03.2016.⁵¹ Súkromné školské zariadenie výchovného poradenstva a prevencie Oco, mama a ja podalo proti rozhodnutiu MŠVVaŠ SR rozklad.

⁴⁹ Tamže

⁵⁰ ČUNDERLÍKOVÁ, Jana. 2015. Špeciálnu školu pri Prešove chcú zatvoriť: vyčítajú jej, že umožňovala záškoláctvo. In *Aktuality* [online]. ©2015 [cit.2016-03-16]. Dostupné na: <http://www.aktuality.sk/clanok/313326/specialnu-skolu-v-rokycanoch-chcu-zatvorit-vycitaju-jej-ze-umoznovala-zaskolactvo/>

⁵¹ Ministerstvo zavrie špeciálnu základnú školu v Rokycanoch. Netky [online]. ©2015 [cit.2016-03-17]. Dostupné na: <http://www.netky.sk/clanok/ministerstvo-zavrie-specialnu-zakladnu-skolu-v-rokycanoch>

Proti rozhodnutiu MŠVVaŠ SR o vyradení zo Siete škôl, školských zariadení, stredísk praktického vyučovania a pracovísk praktického vyučovania SR podala rozklad aj SŠZŠ Rokycany. V súčasnej dobe stále prebiehajú rozkladové konania.⁵²

Splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity dal podnet Štátnej školskej inšpekcii na vykonanie kontroly aj na školách v obci Giraltovce, Svinia a Ostrovany, nakoľko v rámci vykonávania svojej činnosti dospel k záveru, že i v týchto školách by mohlo dochádzať k neoprávnenému zaraďovaniu rómskych detí.⁵³

Záver

Špeciálne základné školy sú odlišné od bežných základných škôl. Po skončení štúdia na špeciálnych školách sa znižuje šanca žiakov na plnohodnotné zaradenie sa do života, znižuje sa ich šanca zamestnať sa. Je potrebné mať na pamäti, že vývin dieťaťa v SZP neznamenaá aj zdravotné znevýhodnenie tohto dieťaťa, ktoré je rozhodujúce pre jeho zaradenie do špeciálnej školy.

Stredisko pozitívne hodnotí rozhodnutie MŠVVaŠ SR o vyradení SŠZŠ Rokycany zo siete škôl, nakoľko toto rozhodnutie znamená zníženie počtu neoprávnené zaradených detí v špeciálnych školách. Stredisko však zároveň vyjadruje svoje znepokojenie nad informáciami ktoré poukazujú na to, že k umiestňovaniu žiakov z dôvodu nesprávnej (účelovej) diagnostiky dochádza aj na iných školách. Stredisko vyjadruje svoj názor, že napriek vysokému počtu detí, ktoré navštevujú špeciálne základné školy sa javí ako nevyhnutné vykonať rediagnostiku v každom jednom prípade dieťaťa zaradeného do vzdelávacieho procesu na špeciálnej škole a na základe výsledkov rediagnostiky následne prehodnotiť, či sa má dieťa vzdelávať na špeciálnej škole i naďalej, resp. či je jeho umiestnenie na špeciálnej škole oprávnené.

Stredisko negatívne hodnotí informáciu o nedostupnosti diagnostických testov v rámci SR, nakoľko práve vhodné testy sú predpokladom správnej diagnostiky detí, ktoré

⁵² Z odpovede MŠVVaŠ SR zo dňa 18.03.2016 [cit.2016-03.18]

⁵³ Peter Pollák navrhuje obci Rokycany zriadiť riadnu základnú školu. MV SR [online]©2015 [cit.2016-03-16]. Dostupné na: http://www.minv.sk/?spravy_rk&sprava=peter-pollak-navrhuje-obci-rokycany-zriadiť-riadnu-zakladnu-skolu

spolu predstavujú jediný spôsob ako s istotou určiť, či má dieťa navštevovať špeciálnu školu alebo nie.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MŠVVaŠ SR zabezpečiť vykonávanie rediagnostiky detí, ktoré boli zaradené do špeciálnych škôl a tým umožniť ich prípadný návrat do bežných základných škôl.
2. MŠVVaŠ SR zabezpečiť dostatočnú kontrolu (napr. Štátnou školskou inšpekciou) rozhodnutí v rámci zaraďovania, prípadne preradovania detí do špeciálnych základných škôl.
3. MŠVVaŠ SR inovovať diagnostické testy a následne ich distribuovať do príslušných diagnostických centier.

3.4 Rozsudok NS SR k integrácii zdravotne postihnutého dieťaťa

Rodičia, ktorých deti sú ŤZP, musia v rámci starostlivosti o ne častokrát riešiť situácie, resp. problémy, ktoré nie sú výlučne späté s ich nepriaznivým zdravotným stavom, ale majú širší dosah napr. na ich zaradenie do spoločnosti, pričom prvým kontaktom týchto detí so spoločnosťou, resp. prvé kroky vedúce k ich začleneniu do spoločnosti, prežívajú deti so zdravotným postihnutím najmä v oblasti vzdelávania.

Popri segregovanej forme edukácie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami⁵⁴ v špeciálnych školách je ďalšou z možností ich integrácia v rámci bežných typov škôl. Integrácia predstavuje jednu z foriem starostlivosti o deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Ide o zložku všeobecnej edukácie, ktorá sa týmto deťom poskytuje v rámci bežných edukačných inštitúcií za predpokladu, že to umožňuje charakter postihnutia a aktuálna vývinová úroveň dieťaťa.⁵⁵ Integráciou rozumie výchova a vzdelávanie detí alebo žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v triedach škôl a školských zariadení určených pre deti alebo žiakov bez špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb.

⁵⁴Žiak so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je žiak, ktorý má zariadením výchovného poradenstva a prevencie diagnostikované špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby, okrem detí umiestnených do špeciálnych výchovných zariadení (diagnostické centrum, reedukačné centrum, liečebno-výchovné sanatórium) na základe rozhodnutia súdu (§ 2 písm. j) školského zákona).

⁵⁵ SABO, R. a O. PAVLÍKOVÁ. Integrácia – podmienky, východiská, základné procesy. Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave [online]. ©2011. [cit.2016-03-18]. Dostupné na: www.mpc-edu.sk

Integrácia zdravotne postihnutých detí si vyžaduje dôsledné individuálne posúdenie každého jedného prípadu, k tomuto procesu nie je možné použiť všeobecný prístup bez ohľadu na typ zdravotného postihnutia dieťaťa.

V priebehu roku 2015 v spoločnosti zarezonoval aj prípad súvisiaci s rozhodnutím o neprijatí dieťaťa s Downovým syndrómom v pásme ľahkého mentálneho postihnutia, s kompenzovanou perceptívnou obojstrannou poruchou sluchu, sprevádzaný s oneskoreným vývinom reči do ZŠ, ktorý poukázal na skutočnosť, že v rámci SR je i v dnešnej dobe nedostatočná úroveň integrácie zdravotne postihnutých detí, resp. detí so špeciálnymi výchovno–vzdelávacími potrebami do vzdelávacích inštitúcií. V súvislosti s týmto prípadom sa spája rozsudok Najvyššieho súdu SR (ďalej v texte ako „NS SR“), ktorý rozhodol v prospech zdravotne postihnutého dieťaťa a jeho práva na inkluzívne vzdelávanie a zaistenie tzv. primeraných úprav.

Podstatou sporu bolo rozhodnutie Miestneho úradu – Mestská časť Bratislava Rača, ktorým sa spolu s rozhodnutím riaditeľa Základnej školy s materskou školou Kataríny Brúderovej (ďalej v texte ako „ZŠ“) rozhodlo o neprijatí dieťaťa so špeciálnymi výchovno–vzdelávacími potrebami do ZŠ. Proti predmetnému rozhodnutiu bola zákonnými zástupcami dieťaťa (ďalej v texte ako „žalobkyňa“) podaná žaloba na krajský súd, ktorý však žalobu zamietol. Konštatoval, že v konaní bolo dostatočným spôsobom preukázané, že ZŠ nemala adekvátne materiálne – technické a personálne podmienky, ktoré by umožňovali prijatie dieťaťa so špeciálnymi výchovno–vzdelávacími potrebami tak, ako sú tieto podmienky upravené štátnym vzdelávacím programom. Podľa názoru krajského súdu v prípade, ak osobitostiam a podmienkam na výchovu a vzdelávanie žiaka so špeciálnymi výchovno–vzdelávacími potrebami (vzhľadom na druh a stupeň zdravotného znevýhodnenia žiaka), bude viac vyhovovať špecifické materiálne a personálne zabezpečenie v rámci špeciálnej ZŠ, je príslušnou spádovou školou špeciálna základná škola v mieste trvalého bydliska dieťaťa a teda, krajský súd sa stotožnil s rozhodnutím riaditeľa ZŠ a považoval ho za odôvodnené. Riaditeľ ZŠ zdôraznil, že v programoch ISCED 1⁵⁶ pre viacnásobne postihnutých žiakov, ISCED 1 pre žiakov so sluchovým postihnutím a ISCED pre žiakov s mentálnym postihnutím, je nevyhnutné zabezpečiť pre žiaka najmä osobitného asistenta, pričom potrebná je takisto intenzívna podpora školských odborných zamestnancov ako psychológa,

⁵⁶ Vzdelávacie programy pre deti a žiakov so zdravotným znevýhodnením. Štátny pedagogický ústav [online]. ©2016. [cit. 2016-03-18]. Dostupné na: <http://www.statpedu.sk/clanky/statny-vzdelavaci-program/vzdelavacie-programy-pre-deti-ziakov-so-zdravotnym-znevychodnenim>

špeciálneho pedagóga alebo logopéda a navyše je potrebné zabezpečiť individuálne začlenenie dieťaťa v kolektíve pri odporúčanom počte desať detí. Krajský súd konštatoval, že pokiaľ ZŠ tieto podmienky vytvorené nemá a pokiaľ ich ani nie je možné z objektívnych dôvodov vytvoriť, je podľa jeho názoru rozhodnutie riaditeľa ZŠ o neprijatí žalobkyne plne opodstatnené.

Proti rozhodnutiu krajského súdu podala žalobkyňa odvolanie, nakoľko v predmetnom prípade išlo o zásah do práva na vzdelanie v tzv. inkluzívnom prostredí. Pedagogická a právna konštrukcia konceptu inkluzívneho vzdelávania je založená na predpoklade, aby boli všetky deti vzdelávané spoločne vždy, keď je to možné, a to bez ohľadu na ich odlišnosti. Právo na inkluzívne vzdelávanie neobsahuje len negatívnu povinnosť rešpektovať toto právo, ale aj pozitívnu povinnosť, ktorou je zaistiť tzv. primerané opatrenia, t. j. urobiť všetky kroky ktoré vedú k naplneniu tohto práva, vrátane prijatia individualizovaných opatrení, ktoré by žalobkyni umožnili nástup do ZŠ.

Žalobkyňa v odvolaní namietala konštatovanie krajského súdu, ktoré vychádzalo z tvrdení žalovaného, týkajúceho sa neadekvátnych personálnych a materiálno-technických podmienok pre jej prijatie do ZŠ. Nestotožnila sa ani s tvrdením, podľa ktorého by na jej začlenenie do bežnej triedy bolo potrebné okrem asistenta učiteľa zabezpečiť aj podporu špeciálneho pedagóga, logopéda a psychológa. Žalobkyňa taktiež poukázala na skutočnosť, že v danom prípade riaditeľ ZŠ vedel už dva roky pred prijatím žalobkyne o tom, že jej rodičia majú záujem, aby navštevovala túto ZŠ, pričom prisľúbil svoju podporu.

Žalovaný vo svojom vyjadrení k odvolaniu žalobkyne uviedol, že daný rozsudok krajského súdu považuje za zákonný, pričom trval na závere, že ZŠ nemá vytvorené adekvátne personálne a materiálno-technické podmienky, ktoré boli potrebné pre prijatie žalobkyne tak, ako ich upravuje štátny vzdelávací program v súlade s príslušnými ustanoveniami školského zákona.

NS SR, ktorý ako odvolací súd preskúmal napadnutý rozsudok krajského súdu, a takisto aj konanie, ktoré mu predchádzalo, odvolaniu žalobkyne vyhovel. Podľa NS SR bolo povinnosťou správnych orgánov vykladať jednotlivé ustanovenia školského zákona v súlade s Dohovorom o právach osôb so zdravotným postihnutím (ďalej v texte ako „Dohovor ZP“), resp. správne orgány mohli priamo aplikovať pravidlá medzinárodného práva, ktoré sú obsiahnuté v Dohovore ZP, a teda právnym základom v prípade žalobkyne mal byť práve

spomínaný Dohovor ZP, podľa ktorého sa diskrimináciou okrem iného rozumie aj odmietnutie primeraných úprav.⁵⁷

NS SR konštatoval, že názor žalovaného, že za predpokladu, ak v ZŠ nie je možné zabezpečiť vytvorenie osobitných podmienok, ktoré sú stanovené štátnym vzdelávacím programom v zmysle školského zákona, je rozhodnutie riaditeľa ZŠ o neprijatí dieťaťa so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami odôvodnené, nie je možné v danom prípade akceptovať a to najmä z dôvodu, že z celého spisu nevyplývalo, či sa riaditeľ ZŠ pokúsil o vytvorenie osobitných podmienok pre žalobkyňu. Krajský súd ako ani správne orgány konkrétne vo svojich rozhodnutiach neuviedli, v čom malo spočívať neúmerné či nadmerné zaťaženie pre realizáciu primeraných úprav, keďže správne orgány o spomínané opatrenia v dostatočnom rozsahu ani nevyňaložili úsilie. NS SR preto zdôraznil, že odmietnutie primeraných úprav je formou diskriminácie na základe zdravotného postihnutia. NS SR taktiež konštatoval, že najlepší záujem žalobkyne, ktorý mal byť prvoradým hľadiskom pri rozhodovaní o žiadosti o inkluzívne vzdelávanie v bežnej triede ZŠ, nebol dostatočne zohľadnený. Bolo možné vyvodit' záver, že inkluzívne vzdelávanie žalobkyne v základnej škole by bolo za splnenia primeraných úprav v jej najlepšom záujme.

Podľa Dohovoru ZP sú „primerané úpravy“ ponímané ako „nevyhnutné a adekvátne zmeny a prispôsobenie“. Vzhľadom na to, sa NS SR vyjadril v zmysle, že za tieto primerané úpravy nemožno považovať automaticky všetky všeobecné požiadavky na personálne zabezpečenie (t. j. pôsobenie psychológa, špeciálneho pedagóga, či logopéda) bez ich súčasnej konkretizácie na každý jeden individuálny prípad. Poukázal zároveň na skutočnosť, že žiadna zo správ z odborných vyšetrení žalobkyne v takom širokom rozsahu podporu nenavrhuje, naopak, v predmetných správach bola spomenutá asistencia (resp. asistent učiteľa) pričom navrhnuté bolo aj vypracovanie individuálneho výchovno-vzdelávacieho plánu. NS SR sa vyjadril, že je v rozpore s Dohovorom ZP určiť žalobkyni opatrenia, ktoré prekračujú nevyhnutnú mieru a ktoré v konečnom dôsledku vedú k diskriminácii žalobkyne z dôvodu zdravotného postihnutia, čo robí jej začlenenie do bežnej triedy ZŠ v konečnom dôsledku nedostupným.

⁵⁷ Primerané úpravy predstavujú nevyhnutné a adekvátne zmeny a prispôsobenie, ktoré nepredstavujú neúmerné alebo nadmerné zaťaženie a ktoré sa robia, ak si to vyžaduje konkrétny prípad, s cieľom zabezpečiť osobám so zdravotným postihnutím využívanie alebo uplatňovanie všetkých ľudských práv a základných slobôd na rovnakom základe s ostatnými.

Podľa názoru NS SR, aj za predpokladu, že by bolo nevyhnutné zabezpečiť pôsobenie špeciálneho pedagóga, psychológa a logopéda, bolo by možné urobiť tak aj externou formou, pričom táto skutočnosť by bola súčasťou výchovno-vzdelávacieho programu.⁵⁸

NS SR svojím rozhodnutím zmenil rozsudok krajského súdu tak, že rozhodnutie žalovaného ako aj rozhodnutie riaditeľa ZŠ zrušil a vec vrátil žalovanému na ďalšie konanie. *„V ďalšom konaní bude opätovne potrebné posúdiť individuálne podmienky a možnosti inkluzívneho vzdelávania žalobkyne na predmetnej základnej škole, so zabezpečením konkrétnych primeraných úprav nevyhnutných a adekvátnych pre žalobkyňu tak, aby bol dodržaný Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím. Prvoradým hľadiskom pre opätovné rozhodnutie správnych orgánov o žiadosti žalobkyne o zaistenie jej vzdelávania v inkluzívnom prostredí bežnej ZŠ pritom bude hľadisko najlepšieho záujmu žalobkyne, ktorý musí byť náležite zistený a podložený odbornými vyšetreniami a následne v rozhodnutí aj odôvodnený.“*⁵⁹

Záver

Problematika integrácie zdravotne postihnutých detí v rámci vzdelávacieho systému je v súčasnej dobe aktuálnou a diskutovanou témou. Prítomnosť zdravotne postihnutých detí v kolektíve, v ktorom sú i deti bez zdravotného postihnutia, prináša obohatenie obom stranám, nakoľko integrované vzdelávanie umožňuje zdravotne postihnutým deťom zaradiť sa do bežného života, čím sa predchádza ich izolácii, resp. spoločenskému vylúčeniu, na druhej strane dáva možnosť zdravým deťom naučiť sa akceptovať odlišnosti, deti si začnú vo väčšej miere uvedomovať potreby zdravotne postihnutých ľudí a tiež ich prínos do spoločnosti.

Hoci terminológia a význam integrácie zdravotne postihnutých detí do spoločnosti, v rámci vzdelávacieho procesu nevynímajúc, je všeobecne známa, jej realizácia v praxi je i v dnešnej dobe problematická. Podľa školského zákona sa výchova a vzdelávanie detí so zdravotným znevýhodnením uskutočňuje, okrem iného, aj v bežných školách. A z toho dôvodu je nevyhnutné v každom individuálnom prípade zdravotne postihnutého dieťaťa vynaložiť úsilie na zabezpečenie realizácie tzv. primeraných úprav, a teda, zabezpečiť požiadavky vyplývajúce zo zdravotného postihnutia dieťaťa, ktoré sú potrebné pre umožnenie

⁵⁸ Pozri: Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 1 – primárne vzdelávanie v časti týkajúcej sa Individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu.

⁵⁹ Rozsudok NS SR 7Sžo/83/2014 zo dňa 24. 09. 2015

jeho inkluzívneho vzdelávania. I v oblasti vzdelávania zdravotne postihnutých detí je nevyhnutné prijímať rozhodnutia v súlade s ich najlepším záujmom. Zároveň je potrebné mať na zreteli skutočnosť, že integrované vzdelávanie môže mať pre tieto deti markantný pozitívny dopad na ich ďalší vývoj ako aj kvalitu ich života.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MŠVVaŠ SR vo väčšej miere podporiť, integrovaný spôsob vzdelávania žiakov so zdravotným znevýhodnením na základe priaznivejších podmienok pre možnosti zabezpečenia potrebného personálneho ako aj materiálno-technického vybavenia škôl.
2. MŠVVaŠ SR prijať opatrenia, ktoré budú smerovať ku kontrole, resp. posúdeniu jednotlivých rozhodnutí riaditeľov základných škôl o prijatí/neprijatí dieťaťa so zdravotným postihnutím do vzdelávacieho procesu v rámci bežnej ZŠ.

3. ročník súťaže Slovensého národného strediska pre ľudské práva s názvom „Moje ľudské práva“
ZŠ a MŠ Školská, Klára Szilágyiová a Andrea Faguľová, 8.A

4 Uplatňovanie práva na azyl v SR

4.1 Medzinárodný kontext migračnej krízy

Akcentovanie potreby bezpečnosti, ochrana štátu, riziko terorizmu, nárast kriminality, masové útoky, cudzie náboženstvo, import cudzích hodnôt, nekontrolovateľné miliónové masy, multikulturalizmus ako fikcia a balkánska cesta môže ľahko prechádzať Slovenskom – najmä počas druhej polovice roka 2015 intenzívne zaznievala v spoločnosti téma migrácie.

„Európska migračná kríza“ je fenomén, ktorý začal byť v krajinách EÚ prítomný od roku 2014, kedy bol zaznamenaný 44% nárast žiadateľov o azyl v EÚ oproti predošlému roku, z ktorých až 20% boli utečenci zo Sýrie.⁶⁰ Situácia sa stala dramatickejšou v roku 2015, kedy v členských štátoch EÚ (v 35% prípadoch v Nemecku) požiadalo celkom 1 255 640 prvožiadateľov o azyl, čo predstavuje dokonca 123% nárast oproti roku 2014.⁶¹ Pojem sa stal široko používaný v apríli 2015, keď sa päť lodí prepravujúcich takmer dvetisíc migrantov do Európy potopilo v Stredozemnom mori, počet obetí sa odhadoval na viac než 1200 ľudí.⁶² Od tohto času sa začalo uvažovať o zavedení systému na prerozdeľovanie utečencov v rámci krajín EÚ. Na bezpečnostné riziká, ktoré vznikajú v súvislosti s krízou naliehavo upozornili teroristické útoky v Paríži a násilnosti v Nemecku.

Za jednu z príčin aktuálnej situácie sa považujú politické a mocenské procesy vo viacerých arabských štátoch od konca roku 2010, ktoré sú označované ako „arabská jar“. Procesy sú poznačené vlnou protestov, nepokojmi, revolúciami a povstaniami.

Konkrétne motívy pre spustenie protestov boli v jednotlivých krajinách rôzne, v zásade ich však spája boj proti chudobe, nezamestnanosti a zlým životným podmienkam, ako aj s tým súvisiaci odpor voči dlhodobému vládnucim režimom v mnohých arabských krajinách.

⁶⁰ Asylum in the EU Member States. Record number of over 1.2 milion first time asylum seekers registered in 2015: Syrians, Afghans and Iraqis: top citizenships. In *Eurostat newsrelease* [online]. ©2016. [cit.2016-04-07]. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6751779/3-20032015-BP-EN.pdf/35e04263-2db5-4e75-b3d3-6b086b23ef2b>

⁶¹ Asylum in the EU Member States. Record number of over 1.2 milion first time asylum seekers registered in 2015: Syrians, Afghans and Iraqis: top citizenships. In *Eurostat newsrelease* [online]. ©2016. [cit.2016-04-07]. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6751779/3-20032015-BP-EN.pdf/35e04263-2db5-4e75-b3d3-6b086b23ef2b>

⁶² Európska migračná kríza [online]. ©2016. [cit.2016-04-07]. Dostupné na: http://www.1sg.sk/www/data/01/projekty/2015_2016/ravens/samovrazda_eurovy/sucasnost.html

Medzinárodná politická kríza vznikla rastúcim počtom utečencov a prisťahovalcov žiadajúcich o azyl v niektorej krajine EÚ, prichádzajúcich sem cez dva hlavné migračné trasy – tzv. Balkánsku trasu – z Turecka cez Egejské more a Balkán do strednej Európy a tzv. Stredomorskou trasou – zo severnej Afriky cez Stredozemné more do Talianska. Pochádzajú z oblastí ako Stredný východ (Sýria – 29% z celkového počtu v roku 2015, Irak – 10%), Afrika (Eritrea, Nigéria, Somálska, Sudánu, Gambia), Južno-Stredná Ázia (Afganistan – 14%, Pakistan, Bangladéš) a západný Balkán (Kosovo, Albánsko).⁶³ Podľa Vysokého komisára OSN pre utečencov, od polovice septembra 2015, 74% z takmer pol milióna príchodov na Stredozemné more od začiatku roka sú utečenci prichádzajúci zo Sýrie (54 %), Afganistane (13%), a Eritrei (7%). Väčšina migrantov sú dospelí muži (69%).

Počet ľudí, ktorí žiadajú o azyl v západných krajinách, bol v roku 2015 najvyšší za posledných 22 rokov, pričom tento stav má byť dôsledkom vojny v Sýrii a Iraku. Vyhlásila to OSN v rámci svojej výročnej štatistiky a zároveň pritom vyzvala krajiny Západu, aby utečencov na svojom území prijali.⁶⁴

Európska komisia ešte v marci 2015 schválila v rámci Azylového, migračného a integračného fondu (AMIF) a Fondu pre vnútornú bezpečnosť (ISF) pre roky 2014 až 2020 celkovo 22 nových národných programov. Prostriedky z fondu ISF sú používané na zlepšovanie riadenia hraníc, predovšetkým v súvislosti s využitím moderných technológií, a posilňovanie spolupráce v oblasti cezhraničného presadzovania práva. Fondy majú byť taktiež nápomocné pri zlepšovaní spolupráce medzi krajinami v oblastiach ako je boj s terorizmom, radikalizácia, obchod s drogami, obchodovanie s ľuďmi a ďalšie prejavy organizovaného zločinu. Financie fondu AMIF finančne podporujú tie členské krajiny, ktoré sa potrebujú vysporiadať s migračnými tlakmi, od posilnenia prijímacích kapacít cez zlepšenie kvality azylového konania až po integráciu migrantov na miestnej a regionálnej úrovni.⁶⁵

⁶³ Asylum in the EU Member States. Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015: Syrians, Afghans and Iraqis: top citizenships. In *Eurostat newsrelease* [online]. ©2016. [cit.2016-04-07]. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6751779/3-20032015-BP-EN.pdf/35e04263-2db5-4e75-b3d3-6b086b23ef2b>

⁶⁴ OSN: Počet žiadateľov o azyl je najvyšší za 22 rokov. In *Správy.Pravda.sk* [online]. ©2015 [cit.2016-04-07]. Dostupné na: <http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/350098-osn-pocet-ziadatelov-o-azyl-je-najvyssi-za-22-rokov/>

⁶⁵ Eurokomisia schválila pomoc 22 programom bezpečnosti. In *Správy.Pravda.sk* [online]. ©2015 [cit.2016-04-07]. Dostupné na: <http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/349891-eurokomisia-schvalila-pomoc-22-narodnym-programom-bezpecnosti/>

4.2 Opatrenia a rola SR v riešení migračnej krízy

Na konci leta 2015 bola situácia s počtami utečencov najväznejšia, a to hlavne na úrovni Balkánskej trasy. Aj preto členské štáty EÚ odsúhlasili v septembri 2015 rozdelenie 120-tisíc žiadateľov o azyl „veľkou väčšinou“. Spomedzi krajín Vyšehradskej skupiny Slovensko, Česko a Maďarsko za systém povinných kvót nehlasovali. Poľsko sa v hlasovaní nakoniec pripojilo k väčšine štátov EÚ. Proti kvótam bolo ešte Rumunsko. Fínsko bolo jedinou krajinou spomedzi európskej 28-čky, ktoré sa zdržalo hlasovania. Na prerozdelení 120-tisíc migrantov sa dohodli európski ministri vnútra. Podľa plánu malo byť do ďalších krajín v rámci EÚ presunutých 50 400 utečencov z Grécka, 15 600 z Talianska a o krajinách, z ktorých presunú ďalších 54 000, sa malo rozhodnúť neskôr.⁶⁶ Pri výpočte distribučného kľúča, podľa ktorého malo byť na Slovensko umiestnených 2287 utečencov, sa zohľadnili štyri kritériá: veľkosť populácie, ekonomická sila krajiny (HDP), počet žiadostí o azyl za ostatných päť rokov a miera nezamestnanosti. Predseda vlády SR, Robert Fico reagoval, že pôjde radšej do infringementu proti Slovensku, ako by súhlasil s diktátom Bruselu. Infringement je procedúra, aby Súdny dvor v Luxemburgu preskúmal možné porušenie pravidiel EÚ. Iniciuje ju buď členský štát, alebo Európska komisia.⁶⁷

Postoj vlády SR k riešeniu migračnej krízy však nebol len odmietavý. Ako jeden z ústretových krokov je potrebné spomenúť podpísanie Memoranda o porozumení s rakúskym ministerstvom vnútra o pomoci s prichýlením žiadateľov o azyl v Rakúsku, ktoré 21.07.2015 vo Viedni na obdobie 2 rokov podpísali minister vnútra SR Robert Kaliňák a spolková ministerka vnútra Rakúskej republiky Johanna Mikl–Leitner. Na základe memoranda SR následne začala dočasne prijímať žiadateľov o azyl z rakúskeho centra prvého kontaktu v Traiskirchene. SR sa zaviazala zabezpečiť ubytovacie kapacity v ubytovacom zariadení pre najviac 500 žiadateľov za podmienok uvedených v tomto memorande o porozumení. Celkový počet žiadateľov prijatých do ubytovacieho zariadenia môže byť po odchode niektorých prijatých osôb doplnený o ďalších žiadateľov, avšak ich počet nesmie presiahnuť 500 osôb v akomkoľvek čase ich umiestnenia v ubytovacom zariadení. SR poskytuje žiadateľom

⁶⁶ DEBNÁR, Ján. V Bruseli schválili povinné kvóty pre rozdelenie utečencov v EÚ. In *Aktuality.sk* [online]. ©2015 [cit.2016-04-07]. Dostupné na: <http://www.aktuality.sk/clanok/304614/v-bruseli-dnes-schvalili-povinne-kvoty-pre-rozdelenie-utecencov-v-eu/>

⁶⁷ Brusel odkazuje Slovensku: Kvóty sú záväzné pre všetkých. In *Správy.Pravda.sk* [online]. ©2015 [cit.2016-04-07]. Dostupné na: <http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/368486-brusel-odkazuje-slovensku-kvoty-su-zavazne-pre-vsetkych/>

ubytovanie a stravu, ako aj hradí všetky výdavky vyplývajúce z plnenia záväzku. Rakúsko znáša náklady na prepravu utečencov na Slovensko, či ich vreckové. Každý žiadateľ, ktorý bude presunutý na Slovensko, prejde prijímacím pohovorom a zdravotnou prehliadkou v Rakúsku. Vo všetkých prípadoch ide len o žiadateľov o azyl v Rakúsku. Títo sú v zmysle memoranda ubytovaní na Slovensku po dobu trvania azylovej procedúry (maximálne na 6 mesiacov).⁶⁸ Žiadatelia o azyl v Rakúsku sú dočasne ubytovávaní v utečeneckom tábore v Gabčíkove. Rakúske ministerstvo vnútra má v Gabčíkove svojich sociálnych pracovníkov, ktorí sa budú o utečencov starať, no pomáhajú im aj slovenskí pracovníci. Po skončení azylového procesu sa všetci žiadatelia o azyl vrátia naspäť do Rakúska, na Slovensku teda nezostanú.⁶⁹

Podpísanie memoranda s Rakúskom sprevádzali protesty najmä z radov obyvateľov Gabčíkova, ktorí proti príchodu žiadateľov o azyl z Rakúska zorganizovali petíciu a požiadali starostu o vyhlásenie miestneho referenda. To sa uskutočnilo 02.08.2015 a 96,67% obyvateľov Gabčíkova (pri 58% účasti)⁷⁰ sa v ňom vyjadrilo proti zriadeniu dočasného utečeneckého tábora v budove STU v obci Gabčíkovo.⁷¹

Prvých 24 sýrskych žiadateľov⁷² o azyl v Rakúsku prišlo do tábora v Gabčíkove 17. 09.2015 a do 04.03.2016 ich bolo celkom 1188. Do tohto dňa odišlo z tábora v Gabčíkove 718 žiadateľov o rakúsky azyl a k tomuto dňu sa tam nachádzalo 470 žiadateľov. Situácia v Gabčíkove je po celý čas pokojná.⁷³

Okrem bilaterálnej pomoci Rakúsku sa SR 15.10.2015 zaviazala v rámci dohody predsedov vlád krajín V4 aj na pomoc Maďarsku vo forme vyslania 50 policajtov na ochranu

⁶⁸ Slovensko-rakúska dohoda: Kaliňák podpísal memorandum o prijatí utečencov. In *Topky.sk* [online]. ©2016 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: <http://www.topky.sk/cl/100535/1488133/Slovensko-rakuska-dohoda--Kalinak-podpisal-memorandum-o-prijati-utecencov>

⁶⁹ Staráme sa o žiadateľov o azyl z Rakúska. MV SR [online]. ©2015 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: <http://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=starame-sa-o-ziadatelov-o-azyl-z-rakuska>

⁷⁰ Referendum je platen, obyvatelia Gabčíkova utečencov v obci nechcú. In *Správy.Pravda.sk* [online]. ©2015 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: <http://spravy.pravda.sk/regiony/clanok/363392-referendum-je-platne-obyvatelia-gabcikova-odmietli-utecencov-vo-svojej-obci/>

⁷¹ Referendum. Mesto Gabčíkovo [online]. ©2014 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: <http://www.gabcikovo.sk/sk/item/193-referendum.html>

⁷² V Gabčíkove je 354 utečencov, situácia je pokojná. In *Správy.Pravda.sk* [online]. ©2015 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: <http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/370470-v-gabcikove-je-354-utecencov-situacia-je-pokojna/>

⁷³ V tábore v Gabčíkove bolo zatiaľ 1188 utečencov. In *Správy.Pravda.sk* [online]. ©2015 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/385731-v-tabore-v-gabcikove-bolo-zatial-1-188-utecencov/>

maďarsko-srbskej hranice. Zároveň predseda vlády SR vyjadril zámer vyčleniť na migračnú krízu 21 miliónov eur, z čoho 300-tisíc pôjde na potravinový program OSN a na špeciálny potravinový program pre Sýriu pôjdu tri milióny eur.⁷⁴ Po dohode EÚ s Tureckom sa 29.11.2015 SR zaviazala na vyčlenenie ďalších 13 miliónov eur počas rokov 2016 a 2017 do fondu pre utečencov v Turecku, ktorý vytvorila EÚ.⁷⁵

Viacere zahraničné médiá kritizovali a ironizovali postoj SR k migrantom. Hovorca rezortu MV SR sa pre médiá vyjadril, že SR je ochotná prijať 200 sýrskych utečencov, ale len pod podmienkou, že to budú kresťania. Hypoteticky síce pripustil, že by SR mohla prijať aj moslimov, avšak upozornil, že na Slovensku by ich integrácia bola sporná. Médiam vysvetlil, že Slovensko je pre migrantov len tranzitnou krajinou a zostať tu nechcú. Hoci sa Európska komisia priamo k tomuto vystúpeniu nevyjadrila, jej hovorkyňa pripomenula, že členským štátom zakazuje akúkoľvek formu diskriminácie. Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov reagoval priamejšie a vyzval vlády, „aby zaujali ústretový prístup, pokiaľ ide o utečencov a ich snahu o usadenie sa, pričom ich výber by nemal byť založený na diskriminácii“.⁷⁶

V reakciách médií na výroky hovorca MV SR však zanikol fakt, na ktorý jeho vyjadrenie nepriamo nadväzovalo. Islam nie je v súčasnosti v SR registrovaným náboženstvom. To znamená, že náboženské spoločnosti reprezentujúce v SR islam môžu síce zatiaľ vykonávať náboženské obrady a ďalšie prejavy náboženskej slobody aj bez registrácie, ale nemajú postavenie právnických osôb.

Cirkvi a náboženské spoločnosti registruje Ministerstvo kultúry SR. Vychádzajúc z ustanovenia §11 Zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a

⁷⁴ Fico: Dohoda s Tureckom je dôležitá. [online]. ©2015 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: <http://m.pravda.sk/travel.cnn.com/#!a=370868>

⁷⁵ SHEMESH, Jana. Turecku dáme 13 miliónov na utečencov, žiadneho si však nevezmeme domov. In *DenníkN*. [online]. ©2015 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/307891/dame-turecku-13-milionov-utecencov-ziadneho-vsak-nevezmeme-domov/> a EÚ zriadila pre utečencov v Turecku, Slovensko prispeje 13 miliónov eur. In *TVnoviny.sk* [online]. ©2015 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: http://www.tvnoviny.sk/zahranicne/1812545_eu-zriadila-fond-pre-utecencov-v-turecku-slovensko-prispeje-13-milionov-eur

⁷⁶ Svetové médiá píšú o Slovensku. Vláda odmieta moslimských utečencov. In *Hospodárske noviny* [online]. ©2015 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: <http://dennik.hnonline.sk/slovensko/566193-svetove-media-pisu-o-slovensku-vlada-odmieta-moslimskych-utecencov> alebo POLÁŠ, Martin. O Slovensku píšú svetové médiá: Vďaka odmietaniu moslimov. In *mediálne.trend.sk* [online]. ©2015 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: <http://medialne.etrend.sk/tlac/o-slovensku-pisu-svetove-media-vdaka-odmietaniu-moslimov.html>

náboženských spoločností v aktuálnom znení, od 01.05.2007 môže k registrácii cirkvi alebo náboženskej spoločnosti dôjsť na základe návrhu prípravného orgánu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti len ak preukáže, že sa k cirkvi alebo náboženskej spoločnosti hlási najmenej 20 000 plnoletých členov, ktorí majú trvalý pobyt na území SR a sú občanmi SR⁷⁷. Návrh na registráciu musí okrem iného už od mája 2007 nevyhnutne obsahovať čestné vyhlásenia najmenej 20 000 plnoletých členov, ktorí majú trvalý pobyt na území SR a sú občanmi SR, o tom, že sa hlásia k cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, podporujú návrh na jej registráciu, sú jej členmi, poznajú základné články viery a jej učenie a sú si vedomí práv a povinností, ktoré im vyplývajú z členstva v cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, s uvedením ich mien, priezvisk, trvalého pobytu a rodných čísel (§12 písm. d) cit. zákona). Do 30.04.2007 pritom bolo číslo 20 000 rovnaké, avšak zákonom vyžadovaná kvalita členskej participácie bola nastavená jednoduchšie. Podľa vtedy účinného zákona v rámci návrhu stačilo preukázať, že sa k cirkvi, či náboženskej spoločnosti hlási aspoň 20 000 plnoletých osôb s trvalým pobytom na území SR.⁷⁸ Síce teda na Slovensku došlo k sprísneniu podmienok na registráciu, ich splnenie pre akékoľvek spoločenstvo veriacich moslimov je však prakticky už desiatky rokov nedosiahnuteľné. Z dostupných zdrojov však desiatky rokov rovnako vyplýva, že počty moslimov žijúcich na Slovensku sa pohybujú v tisícoch a nepresahujú počet 4000.

Registráciou získava náboženský subjekt nielen postavenie právnickej osoby, ale aj značné množstvo výhod, ako je najmä možnosť žiadať štát o finančné príspevky na platové náležitosti svojich duchovných a cirkevných ústredí (biskupských úradov a pod.), na prevádzku cirkevných škôl, vyučovanie náboženstva na štátnych školách, a preto má štát legitímne právo určiť registračné podmienky, ktoré spĺňajú tie náboženské subjekty, ktorých vieru vyznáva nie zanedbateľný počet občanov SR. Úplná liberalizácia podmienok registrácie nie je v podmienkach SR realizovateľná vzhľadom na fakt, že v SR sa zatiaľ reálne neuvažuje o úplnej finančnej odluke registrovaných cirkví od štátu, ako aj skutočnosti, že je potrebné zohľadniť kultúrne a historické špecifiká krajiny. Je však dôležité zdôrazniť, že základné ľudské práva a slobody majú rovnakým spôsobom zabezpečené členovia registrovaných aj neregistrovaných cirkví a náboženských spoločností. Cirkvi a náboženské spoločnosti môžu teda de iure aj de facto slobodne pôsobiť bez ohľadu na to, či sú alebo nie sú registrované,

⁷⁷ 308/1991 Zb. Časová verzia predpisu účinná od 01.05.2007 do 30.06.2016. [online]. ©2016 [cit.2016-04-08].

Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/308/>

⁷⁸ 192/1992 Zb. Časová verzia predpisu účinná od 01.06.1992 do 30.04.2007. [online]. ©2016 [cit.2016-04-08].

Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/192/19920601>

pričom štát obmedzuje ich pôsobenie jedine rešpektovaním právneho poriadku.⁷⁹ V podobnom kontexte o registrácii konštatoval aj Ústavný súd SR, podľa ktorého „zákonom ustanovené podmienky na registráciu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (vrátane ustanovenia početného limitu) neobmedzujú (neovplyvňujú) výkon základného práva slobodne prejavovať náboženstvo alebo vieru v rozsahu garantovanom Ústavou SR, keďže registrácia cirkvi alebo náboženskej spoločnosti nie je nevyhnutnou podmienkou (*conditio sine qua non*) výkonu slobody alebo práv garantovaných čl. 24 ústavy a čl. 9 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.“⁸⁰

4.3 Azyl na Slovensku

Azyl považujeme za medzinárodnú formu ochrany cudzinca pred prenasledovaním a svoje postavenie ako základné právo má zakotvené už v samotnej Ústave SR. V zmysle článku 53 Ústavy SR č. 460/1992 Zb. (ďalej v texte ako „Ústava“) je právo na azyl vymedzené nasledovne: „SR poskytuje azyl cudzincom prenasledovaným za uplatňovanie politických práv a slobôd. Azyl možno odoprieť tomu, kto konal v rozpore so základnými ľudskými právami a slobodami. Podrobnosti ustanoví zákon.“ Spomínaným príslušným zákonom, na ktorý sa Ústava odvoláva a ktorý ustanovuje podrobnosti v súvislosti s problematikou práva azylu je v prvom rade zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej v texte ako „zákon o azyle“).

V roku 1954 vstúpil do platnosti Dohovor o právnom statuse utečenca, ktorého zmluvnou stranou je aj SR. Podľa Dohovoru o právnom statuse utečenca je utečenec osoba, ktorá má „oprávnené obavy pred prenasledovaním z rasových, náboženských a národnostných dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov, nemôže prijať alebo v dôsledku uvedených obáv odmieta ochranu svojho štátu.“

⁷⁹

<https://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjhwJjKlvjLAhWBPBQKHSDNBHwQFgg3MAE&url=http%3A%2F%2Fwww.nrsr.sk%2Fweb%2Fdynamic%2FDownload.aspx%3FDocID%3D236031&usg=AFQjCNEqgUgABvSiqB6KHyr0NvOk8msHg&bvm=bv.118443451,d.ZWU>

⁸⁰ Nález PL ÚS 10/08

Utečenci sú teda osoby, ktoré boli nútené opustiť svoju domovskú krajinu a nemôžu alebo nechcú sa do nej vrátiť. Základným záväzkom voči utečencom je nevrátiť ich žiadnym spôsobom na hranicu územia alebo územie, kde im hrozí prenasledovanie, ohrozenie života alebo slobody, mučenie, či neľudské zaobchádzanie. V medzinárodnom práve tento zákaz nazývame princíp non- refoulement, čiže zákaz vyhostenia.⁸¹

Stredisko sa v záujme monitorovania problematiky azylu na území SR obrátilo so žiadosťou o odpovede na otázky aj na príslušné inštitúcie:

Centrum právnej pomoci (ďalej len „CPP“) uviedlo, že celkový výsledok súčtu žiadostí o pomoc v azylových veciach na území SR (kancelária Bratislava a kancelária Košice) v roku 2015 predstavoval 106 žiadostí, pričom na CPP sa obracajú formou žiadosti o poskytnutie právnej pomoci, ktorá im bola následne poskytnutá predovšetkým vo veciach administratívneho vyhostenia, vo veciach zaistenia a vo veciach azylu. Rámcovo ide najmä o právne poradenstvo a poučenie o možnostiach riešenia situácie žiadateľov a taktiež poučenie o dostupných právnych prostriedkoch ochrany a obrany, podanie opravného prostriedku proti rozhodnutiu migračného úradu MV SR. CPP zároveň spolupracuje aj s Medzinárodnou organizáciou pre migráciu, a to najmä pri výmene informácií v prípade záujmu klientov o dobrovoľný návrat.

Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia PZ SR (ďalej len „ÚHCP P PZ SR“) participuje na spoločnom postupe pri vykonávaní zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o azyle“) spolu s migračným úradom MV SR. Právny základ tvorí národná legislatíva, ktorá je plne v súlade s európskou legislatívou; okrem zákona o azyle je to napr. zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o pobyte cudzincov“). ÚHCP P PZ zároveň participuje na implementácii azylovej aj migračnej politiky, ktorých právnym základom je Konceptia migračnej politiky SR. Gestorom tohto dokumentu je migračný úrad MV SR. ÚHCP P PZ SR sa podieľa na plnení úloh, ktoré z uvedenej koncepcie vyplývajú, a vyhodnocuje ich podľa stanovených termínov. Vyhodnotenie sa zasiela priamo gestorovi, ktorý ho spracuje a predkladá kompetentným orgánom SR.

⁸¹ Čo treba vedieť o azyle a migrácii. Human rights league. [online]. ©2015 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: <http://www.marginal.sk/upload/stranky/docs/docs/manual%20pre%20azyly%20a%20migraciu.pdf>

ÚHCP P PZ poskytol aj nasledujúce štatistické údaje za rok 2015:

		Počet zadržaných nelegálnych migrantov	Z toho počet podaných vyhlásení k žiadosti o azyl
NPŠH	vonkajšia pozemná hranica mimo HP	134	12
	vonkajšia pozemná hranica cez HP	74	0
	vonkajšia hranica na letiskách	14	9
	SPOLU	222	21
NP	vo vnútrozemí	1 237	55
	na hraničnom priechode pri výstupe zo SR	637	0
	po vrátení z iného členského štátu	439	36
	SPOLU	2313	91
SPOLU		2535	112

*NPŠH- neoprávnene prekročenie štátnej hranice, NP- neoprávnený pobyt

Štatistické porovnanie počtu žiadostí o udelenie azylu podaných na území SR v rokoch 2011-2015

ROK	POČET
2011	491
2012	732
2013	441
2014	331
2015	330

Migračný úrad Ministerstva vnútra SR (ďalej len „migračný úrad MV SR“) uvádza, že v roku 2015 bol celkový počet podaných vyhlásení k žiadosti o udelenie azylu v SR celkom 330. Z vedeného počtu bolo 112 podaných vyhlásení k žiadosti o udelenie azylu zo strany nelegálnych migrantov zadržaných v roku 2015. Rozdiel 218 podaných vyhlásení k žiadosti o udelenie azylu predstavujú žiadatelia, ktorí boli zadržaní na nelegálnej migrácii v predchádzajúcom období (nové, ale aj opakované žiadosti o udelenie azylu), ale aj tí cudzinci, ktorí neporušili pobytové podmienky, t.j. na území SR sa zdržiavajú legálne, vrátane

149 štátnych občanov Iraku, ktorých prijatie je súčasťou dobrovoľného príspevku SR k riešeniu aktuálnej krízy. Medzi najčastejšie dôvody neudelenia azylu migračný úrad MV SR zaraďuje nesplnenie podmienok uvedených v § 8 a §10 zákona o azyle. V roku 2015 bolo štátne občianstvo udelené 5 azylantom.

Za posledný rok migračný úrad MV SR nezaznamenal žiadny prípad porušenia zákona o azyle ani Dohovoru o právnom postavení utečencov. Zároveň ani neregistruje prekážky v právnych predpisoch, ktoré upravujú právo na azyl, ba dokonca upozorňuje na zákon č. 131/2014 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o azyle. Cieľom tohto zákona bola najmä transpozícia smernice Európskeho parlamentu a Rady 2013/32/EÚ z 26.06.2013 o spoločných konaniach o poskytovaní a odnímaní medzinárodnej ochrany a smernice Európskeho parlamentu a Rady 2013/33/EÚ z 26.06.2013, ktorou sa stanovujú normy pre prijímanie žiadateľov o medzinárodnú ochranu.

Integrácia azylantov z hľadiska finančného zabezpečenia je okrem jednorazového vyplatenia finančnej sumy vo výške jeden a pol násobku životného minima na plnoletého azylanta a zdravotnej starostlivosti hradená zo zdrojov EÚ. Tieto osoby majú nárok na sociálne benefity ako slovenskí občania. V rámci integračného programu bude riešené aj zabezpečenie finančných zdrojov z fondov EÚ.

Záver

Problematike azylu, resp. migrantov bola v roku 2015 v porovnaní s ostatnými rokmi venovaná enormná pozornosť. Svedčí o tom aj skutočnosť, že slovo utečenec sa stalo spravodajským slovom roka 2015, keďže zaznamenalo v relevantných spravodajských médiách 11 769 príspevkov. „Ak k slovu utečenec prirátame aj príbuzné, či so slovami najčastejšie používané kľúčové slová ako migrant, utečenecká kríza, kvóty, Schengen, dostaneme viac ako 20 000 príspevkov,“ povedal Martin Gonda, mediálny analytik spoločnosti NEWTON Media, ktorá na základe kvantitatívnej analýzy kľúčových slov na vzorke relevantných médií každoročne zostavuje rebríček spravodajských slov.⁸² Z každej strany sa hrnuli články, správy, reportáže, či diskusie na danú tému, pričom spoločnosť sa rozdelila na dva tábory. Podľa jedného tábora je potrebné ponechať brány štátov otvorené a pomôcť ľuďom migrujúcim z krajín postihovaných vojnou, prenasledovaním, či

⁸² Spravodajským slovom roka 2015 sa stali utečenci. In *M.info*. [online]. ©2016 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: <http://www.masmedialne.info/spravodajskym-slovom-roka-2015-sa-stali-utecenci/>

hladomorom. Druhá skupina spoločnosti sa však takémuto riešeniu bráni z toho dôvodu, že motiváciou pre väčšinu migrantov je podľa nich túžba po lepších ekonomických možnostiach a príležitostiach, čo nemá s obavou o život nič spoločné. Dôležité je však upozorniť, že právo na azyl sa viaže na migráciu z dôvodu prenasledovania, či obavy o svoj život.

Riešenie migračnej krízy dodnes znamená pre EÚ a samotné členské štáty jednu z najt'azších výziev súčasnosti. Masový prílev migrantov do európskych štátov je nevyhnutné korigovať a prispôbiť tomu aj právne úpravy jednotlivých štátov. Danej problematike sa venujú aj rôzne medzivládne organizácie a MVO, pričom dochádza k prijatiu množstva programov, odporúčaní, koncepcií, či štúdií. Stredisko aj na základe svojich skúseností počas členstva v pracovnej skupine Európskej siete národných inštitúcií pre ľudské práva pre azyl a migráciu, už v roku 2014 upozorňovalo na rozsiahle porušovanie ľudských práv utečencov a iných osôb na ich ceste do Európy.

Téma utečencov v roku 2015 skutočne dokázala rozvášniť národ. Či už to boli masmédiá alebo politici, vyvolané nálady smerovali k strachu, obavám, negatívnym predsudkom a často aj k nenávisti. Migrantmi sa dokonca zaoberali aj deti. Na jednej zo vzdelávacích aktivít Strediska položilo 10-ročné dievča lektorom otázku: „Ja viem, že utekajú, aby sa zachránili, aby unikli pre hrôzami tej vojny, ale v telke hovorili, že sú medzi nimi aj zlí ľudia... Povedzte, máme sa ich báť?“ Tak, ako nejstvue jednoznačná odpoveď na túto otázku, nejstvue v súčasnosti ani jednoznačné riešenie migračnej krízy. Slovensko zatiaľ volí taktiku autonómneho riešenia, od EÚ nezávislého, avšak s EÚ spolupracujúceho. Akcentuje potrebu bezpečnosti a ochrany a čiastočne neguje princípy multikulturalizmu, s neobyčajnou vášňou vo verbalizácii v masmédiách. To všetko pri 5 udelených azyloch, 330 žiadostiach o azyl, 149 asýrskych kresťanoch⁸³ z celkového európskeho počtu 1 255 640 prvožiadateľov v roku 2015 a praktickej nemožnosti registrovať islam na Slovensku.

Dovetok a odporúčania

V dňoch 23.-24.11.2015 sa v srbskom Belehrade uskutočnila konferencia organizovaná srbským ombudsmanom na tému "Ľudské práva a výzvy v utečeneckej a

⁸³ Asýrski kresťania sú už na Slovensku, smerujú do Humenného. In TVnoviny.sk *M.info*. [online]. ©2015 [cit.2016-04-08]. Dostupné na: http://www.tvnoviny.sk/domace/1813623_asyrski-krestania-su-uz-na-slovensku-smeruju-do-humenneho a PACHEROVÁ, Soňa. Šebek: Asýrski kresťania majú životný štýl blízky európskemu. In *Správy.Pravda.sk* [online] ©2015 [cit. 2016-04-04]. Dostupné na: <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/375651-sebek-asyrski-krestania-maju-zivotny-tyl-blizky-europskemu/>

migračnej kríze" a tejto Konferencie sa zúčastnilo aj Stredisko. Všetci zúčastnení zdôraznili veľký význam ochrany ľudských práv a základných slobôd, migrantov a utečencov a to bez diskriminácie na základe štátnej príslušnosti. Okrem iného taktiež uznali zvrchovanosť štátov pri určovaní ich vlastnej politiky týkajúcej sa migrácie, utečencov a procesu udeľovania azylu, vrátane vykonávania kontroly svojich hraníc, ale tiež uznali, že všetky štáty sú povinné dodržiavať medzinárodné a európske záväzky v oblasti ľudských práv, najmä pri zabezpečovaní vhodných postupov pre udelenie azylu a stanovenia podmienok, za ktorých migranti a utečenci môžu zostať na území krajín EÚ.

Zúčastnení uznali, že terorizmus a ďalšie bezpečnostné obavy nesmú byť pripísané žiadnemu konkrétnemu náboženstvu, národu či etnickej skupine.

V tomto kontexte boli prijaté všeobecné zásady týkajúce sa migračnej a utečeneckej krízy⁸⁴, z ktorých Stredisko formuluje nasledovné odporúčania:

1. Vládi SR pri akejkoľvek akcii v súvislosti s utečencami a migrantmi pohybujúcimi sa v rámci jej priestoru dôsledne rešpektovať ich ľudské práva a zabezpečiť úplné dodržiavanie medzinárodných zmlúv a dohovorov v oblasti ľudských práv najmä Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov a Európsky dohovor o ochrane ľudských práv.
2. Vládi SR zabezpečiť utečencom a migrantom právo na ochranu proti akejkoľvek diskriminácii. SR ako aj každý iný štát má povinnosť plniť svoje príslušné národné záväzky v súlade s medzinárodným právom.
3. Vládi SR zabezpečiť a rešpektovať prístup k spravodlivému, rýchlemu, efektívnemu azylovému konaniu pre všetkých žiadateľov, právo na informácie, právo na účinný prostriedok nápravy a zohľadňovanie najlepšieho záujmu dieťaťa.
4. Vládi SR zabráňovať a predchádzať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu tým, aby sa zabránilo zadrživaniu migrantov a utečencov na hraniciach, hlavne v súvislosti s maloletými. Všetky prípady fyzického alebo iného zneužívania migrantov a utečencov musia byť okamžite a plne vyšetrené a páchatelia postavení pred súd.

⁸⁴ Declaration on the protection and promotion of the rights of refugees and migrants. [online] ©2015 [cit. 2016-04-04].

Dostupné na: <http://ombudsman.mk/upload/documents/2015/Deklaracija-Migranti-Ang.pdf> a International activities.

Ombudsman republic of Macedonia. [online] ©2011 [cit. 2016-04-04]. Dostupné na:

http://ombudsman.mk/EN/international_activities/131299/conference_on_%E2%80%99Combudsman_national_human_rights_institutions__human_rights_challenges_in____.aspx

5. Vládi SR zabezpečiť migrantom a utečencom účinný prístup k ekonomickým a sociálnym právam, vrátane primeraného bývania, zdravotnej starostlivosti, potravín, vody, kanalizácie, právam na ochranu dieťaťa a ochranu rodiny a rovnako čo najrýchlejšie začlenenie do vzdelávacieho procesu.
6. Vládi SR v rámci azylovej procedúry určiť a stanoviť konkrétne potreby zraniteľných skupín (detí - najmä oddelených od rodiny alebo bez sprievodu, obetí mučenia, sexuálneho násillia alebo obchodovania s ľuďmi, bezdomovcov, LGBTI osôb, traumatizovaných osôb, osôb s mentálnym alebo telesným postihnutím a starších osôb) s cieľom ochrániť ich práva.
7. Vládi SR v rámci azylovej procedúry osobitne chrániť zraniteľnú skupinu žien, a to predovšetkým žien bez sprievodu. Tieto napriek tomu, že z domovskej krajiny často utekajú pred sexuálnym násillím, sú obeťami ďalšieho sexuálneho násillia nie len počas svojej migrácie, ale aj priamo v zariadeniach cieľových krajín. Je tiež potrebné vytvárať podmienky na slobodu náboženského prejavu a zamedzovať akýmkoľvek prejavom jej intolerancie.

Stredisko ako národná inštitúcia pre ľudské práva sa zaväzuje a zároveň odporúča:

8. Orgánom verejnej správy SR a všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR riešiť sťažnosti podané utečencom alebo migrantom v rámci svojej pôsobnosti.
9. Orgánom verejnej správy SR a všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR zapojiť sa do zvyšovania povedomia a šírenia presných informácií o ľudských právach utečencov a prisťahovalcov, a to najmä v súčasnej situácii a rastúcej xenofóbie.
10. Všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR dôrazne vysloviť svoj nesúhlas proti akýmkoľvek verejným výrokom, ktoré predstavujú alebo podporujú prejavy nenávisti a diskriminácie, a naliehať na orgány, aby prijali všetky potrebné opatrenia, aby sa tomu zabránilo.
11. Všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR odsúdiť a vzdorovať proti porušovaniu práv migrantov a utečencov, podporovať ducha tolerancie a súcitiť s utečencami a migrantmi, vrátane zabezpečenia ich ochrany v prijímacích centrách a iných ubytovacích zariadeniach.
12. Všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR podporovať spoluprácu na národnej a regionálnej úrovni s cieľom ochrany ľudských práv,

poskytovania humanitárnej pomoci, podporovať porozumenie pre utečencov a migrantov aj prostredníctvom médií a zapojiť sa do medzikultúrneho dialógu a spoločných aktivít.

13. Všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR trvať na tom, že ľudské práva nemôžu byť potlačené bezpečnostnými opatreniami a ochranou hraníc.
14. Všetkým ostatným ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR využívať mechanizmy, podporu a pomoc na regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni, ktoré slúžia na ochranu ľudských práv migrantov a utečencov.

3. ročník súťaže Slovenského národného strediska pre ľudské práva s názvom „Moje ľudské práva“
ZŠ J. Švermu, Viktória Cseryová

5 Násilie na ženách

V minuloročnej Správe o LP za rok 2014 sa Stredisko venovalo problematike násilia na ženách nielen zo všeobecného hľadiska, ale aj v rámci konkrétnych prípadov, ktoré rezonovali v SR. Kapitola násilia na ženách obsahovala prípad výstavby domu pre týrané ženy v Prešove, stále pretrvávajúcu neratifikáciu Istanbulskeho dohovoru a vlnu nesúhlasu s ratifikáciou tohto dohovoru.

Z minuloročných odporúčaní, ktoré Stredisko adresovalo viacerým relevantným subjektom, boli niektoré splnené, ako napríklad komplexné podchytenie násilia na ženách spoluprácou relevantných inštitúcií a štátnych orgánov (vytvorenie Koordinačno – metodického centra), či zvyšovanie povedomia o problematike násilia na ženách (kampaň Odzvoňme násiliu na ženách – Podporme Istanbulský dohovor, 16 dní aktivizmu proti násiliu páchanému na ženách...). Odporúčanie adresované verejným činiteľom prejavovať podporu zrovnopráveniu žien a mužov na Slovensku však splnené nebolo, spolu so zvyšovaním povedomia aj špecifických skupín, ako sú zamestnávateľa, poskytovatelia tovarov a služieb, štátni predstavitelia, o benefitoch vyplývajúcich z rovného postavenia žien a mužov.

Aj vo svetle minuloročných odporúčaní musíme skonštatovať, že počet žien, ktoré zažili rodovo podmienené násilie, neklesá. Podľa organizácie Žena v tiesni každoročne stúpa počet žien, ktoré u nich vyhľadávajú pomoc. Za rok 2015 táto organizácia poskytla pomoc 451 ženám, pričom najčastejšie ženy zažívali psychické násilie (47%), fyzické násilie (27%) a ekonomické násilie (20%). Takmer 6% žien zažilo sexuálne násilie. Vo všetkých prípadoch bol najčastejším zneužívateľom manžel (66%), potom bývalý manžel (15.2 %).⁸⁵ Podľa Slovenského krízového centra DOTYK, na ktorý sa obrátilo za rok 2015 spolu 41 obetí násilia na ženách, najčastejšou formou násilia bolo psychické násilie, po ňom nasledovalo fyzické násilie.⁸⁶ Nezisková organizácia Centrum Slniečko uviedla, že najčastejšou formou násilia na ženách bolo fyzické násilie v priamej úmere s psychickým násilím, pričom v najväčšom množstve prípadov išlo o násilie zo strany manžela.⁸⁷ Aliancia žien Slovenska, okrem prípadov psychického, fyzického, ekonomického a sociálneho násilia, upozornila aj na

⁸⁵ Z odpovede OZ Žena v tiesni vo veci štatistiky prijatých podnetov ohľadom násilia na ženách [cit. 2016-03-10].

⁸⁶ Z odpovede SCK DOTYK vo veci štatistiky prijatých podnetov ohľadom násilia na ženách [cit. 2016-03-10].

⁸⁷ Z odpovede OZ Centrum Slniečko vo veci štatistiky prijatých podnetov ohľadom násilia na ženách [cit. 2016-03-10].

prípady stalkingu (nebezpečné prenasledovanie). Väčšinu násilníkov tvorili partneri, potom bývalí partneri a v omnoho nižšej miere kolegovia a šéfovia.⁸⁸

Stredisko v roku 2015 aktívne pracovalo na prípade týranej ženy, ktorá zažívala psychické násilie od svojho vlastného syna. Stredisko v tejto veci zariadilo osobnú schôdzku s touto ženou bez prítomnosti jej syna, oboznámilo ju s možnosťami obrany, ako je napríklad podanie trestného oznámenia, možnosť vykázaní jej syna zo spoločného obydliá príslušníkom polície a tiež možnosť vyhľadania pomoci v špecializovaných centrách a organizáciách. Podľa jej slov sa obrátila na políciu, avšak syn presvedčil policajtov o jej psychickej nestabilite z dôvodu jej veku, čomu príslušníci PZ SR uverili a prípad ďalej neriešili. Zamestnanci Strediska sa ju snažili namotivovať, aby sa nevzdávala a obrátila sa na organizácie, ktoré jej môžu pomôcť psychicky, ale aj právne. Prípady, kedy zažíva žena násilie od svojho syna, identifikovalo aj OZ Žena v tiesni, podľa ktorého až 6.9% z násilníkov tvorili iní rodinní príslušníci, z ktorých najčastejším zneužívateľom bol syn páchajúci násilie na matke.⁸⁹

5.1 Istanbulský dohovor

Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácomu násiliu a o boji proti nemu, alebo skrátene Istanbulský dohovor, bol podpísaný SR v roku 2011. Od tohto roku bola niekoľkokrát avizovaná aj ratifikácia dohovoru, pričom posledný termín sa určil na 30.06.2016. Ratifikáciu Istanbulskeho dohovoru odporučil SR aj Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien v Záverečných pripomienkach ku kombinovanej piatej a šiestej periodickej správe Slovenska z roku 2015⁹⁰. O Istanbulskom dohovore sme písali v minuloročnej Správe o ĽP za rok 2014, kde sme vysvetlili, o čom dohovor pojednáva a čo konkrétne požaduje.

⁸⁸ Z odpovede Aliancie žien Slovenska vo veci štatistiky prijatých podnetov ohľadom násilia na ženách [cit. 2016-03-10].

⁸⁹ Z odpovede OZ Žena vo veci štatistiky prijatých podnetov ohľadom násilia na ženách [cit. 2016-03-10].

⁹⁰ Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Slovakia to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women [2015] CEDAW/C/SVK/CO/5-6, Odporúčanie č. 21(a): „Urychliť prijatie zákona o prevencii a odstránení násilia páchaného na ženách a domáceho násilia v súlade s Dohovorom Rady Európy o predchádzaní a boji proti násiliu na ženách a domácomu násiliu (Istanbulský dohovor), ako aj ratifikovať Istanbulský dohovor...“ [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné na: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/SVK/CO/5-6

5.1.1 Petícia Aliancie za rodinu

V roku 2015 sa otázka ratifikácie Istanbulskeho dohovoru otvorila znova prostredníctvom MVO. Kampaň občianskeho združenia Možnosť voľby „Odzvoňme násiliu na ženách – Podporme Istanbulský dohovor“ vyvolala v spoločnosti rôzne emócie. Jej hlavným cieľom bolo podnietiť ľudí k aktívnemu konaniu proti násiliu na ženách práve podporou ratifikácie Istanbulskeho dohovoru. Na túto kampaň však reagovalo niekoľko organizácií negatívne, jednou z nich bolo aj občianske združenie Aliancia za rodinu. V súvislosti s touto kampaňou vytvorili 04.05.2015 petíciu proti ratifikácii Istanbulskeho dohovoru. Petícia obsahovala hlavne tieto výhrady:

BOD 1: odmietame, aby sa naše deti na všetkých stupňoch škôl učili tzv. „nesterotypným“ rolám a odmietame snahu vykoreniť tzv. „stereotypné“ roly; (čl. 14, bod 1 Dohovoru),

BOD 2: odmietame, aby zopár tzv. nezávislých expertov vo výbore GREVIO dostalo právo vykladať čo bude „stereotyp“ (čl. 66 až 70 Dohovoru),

BOD 3: odmietame cieľ Dohovoru: odstraňovať tradície založené na stereotypných rolách mužov a žien. (čl. 12, bod 1 Dohovoru). Stereotyp nie je vždy niečo zlé. Ľudové tradície, veľkonočné zvyky či ľudové tance, ktoré sú založené na stereotypných rolách mužov a žien, spolutvoria naše historické bohatstvo a národnú identitu,

BOD 4: odmietame zavádzanie tzv. „rodovej identity“ nezávislej od pohlavia do legislatívy SR (čl. 4 bod 3 Dohovoru).⁹¹

Táto petícia obsahuje viacero nepresných a skreslených informácií. Informácie podávané v bode 1 a v bode 2 nie sú stanovené v Istanbulskom dohovore tak, ako ich prezentuje petícia. Bod 3 tiež prezentuje mylné informácie. V čl. 12(1) Istanbulskeho dohovoru sa síce píše, že *„zmluvné strany prijímú potrebné opatrenia na účel podpory zmien v spoločenských a kultúrnych modeloch správania sa žien a mužov s cieľom odstrániť predsudky, zvyky, tradície a všetky ostatné zvyklosti, ktoré sú založené na myšlienke*

⁹¹ Petícia proti rodovo-ideologickému Istanbulskému dohovoru a za prijatie nediskriminačného zákona o obetiach trestných činov. Aliancia za rodinu [online]. 2015. [cit. 2016-03-16]. Dostupné na: <http://www.podpisem.sk/nasilieprotizenam/>

podradenosti žien alebo na stereotypných rolách žien a mužov,⁹² avšak vo vysvetľujúcej správe k Istanbulskému dohovoru sa táto skutočnosť bližšie vysvetľuje. „Povinnosti uvedené v odseku 1 sú založené na presvedčení navrhovateľov, že existujúce vzory správania žien a mužov sú často ovplyvnené predsudkami, rodovými stereotypmi a rodovo-zaujatými zvykmi alebo tradíciami. Od zmluvných strán Dohovoru je preto požadované prijať opatrenia, ktoré sú potrebné na podporu zmien v myslení a postojoch... tento odsek podrobne neuvádza konkrétne opatrenia, tieto necháva na uváženie zmluvnej strany.“⁹³ To znamená, že Istanbulský dohovor nediktuje SR, aby zrušila veľkonočné zvyky, či ľudové tance, ako je uvedené v bode 3. Bod 4 sa týka dlhotrvajúceho odporu určitej časti spoločnosti proti rodovej rovnosti a všetkým z toho vyplývajúcim pojmom, práve z dôvodu strachu o zotretie biologických rozdielov medzi mužmi a ženami.⁹⁴

Petícia bola zatiaľ podpísaná 5326 osobami.⁹⁵ Podľa MPSVaR SR však „termín ratifikácie dokumentu (jún 2016) zostáva v platnosti“.⁹⁶

5.1.2 Zákon o domácom násilí

V minuloročnej Správe o ĽP za rok 2014 Stredisko uviedlo citáciu ministra spravodlivosti Tomáša Borca, ktorý sa vyjadroval k ratifikácii Istanbulského dohovoru. Uviedol, že ešte pred tým, ako Slovensko dohovor ratifikuje, treba pripraviť špeciálny zákon o domácom násilí tak, ako ho pripravilo napríklad Španielsko.⁹⁷ Toto bol jeden z dôvodov, prečo sa ratifikácia Istanbulského dohovoru preložila z roku 2014 na rok 2016.

⁹² Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, čl 12(1). [2011] CETS 210. [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné na:

<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>

⁹³ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. [2011]. [online]. [cit. 2016-03-10]. Dostupné na:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d383a>

⁹⁴ Túto skutočnosť sme bližšie opisovali v Správe o ĽP za rok 2014.

⁹⁵ Petícia proti rodovo-ideologickému Istanbulskému dohovoru a za prijatie nediskriminačného zákona o obetiach trestných činov. Aliancia za rodinu [online]. 2015. [cit. 2016-03-16]. Dostupné na:

<http://www.podpisem.sk/nasilieprotizenam/>

⁹⁶ Z odpovede MPSVaR SR vo veci ratifikácie Istanbulského dohovoru [cit. 2016-03-16].

⁹⁷ Zo zasadnutia Výboru pre rodovú rovnosť Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, 30. január 2014 o 13:00 hod. na MPSVaR SR.

V roku 2015 MPSVaR SR v spolupráci s MS SR aktívne pracovalo na vytvorení zákona o domácom násilí. Zákon prešiel medzirezortným pripomienkovým konaním, avšak v roku 2015 sa ho nepodarilo predložiť do parlamentu.

Vytvorenie zákona o domácom násilí nielen podmieňuje ratifikáciu Istanbulskeho dohovoru SR, ale aj vyplýva z Národného akčného plánu pre prevenciu a elimináciu násilia na ženách v Slovenskej republike na roky 2015 – 2019 (ďalej ako „NAP násilia na ženách“) a z odporúčania Výboru OSN pre odstránenie diskriminácie žien. Stredisko preto pevne verí, že v roku 2016 NR SR tento zákon schváli a tým sa viac otvorí pravdepodobnosť splnenia termínu ratifikácie Istanbulskeho dohovoru, ktorý bol stanovený na 30.06.2016.

5.2 Národná linka pre ženy zažívajúce násilie a Koordinačno-metodické centrum

V roku 2015 MPSVaR SR spustilo Národnú linku pre ženy zažívajúce násilie (ďalej ako „národná linka“). Táto národná linka začala fungovať 1. februára so špeciálne preškolenými poradkyňami.

Do roku 2015 SR nemala non-stop národnú linku, avšak na jej území boli vytvárané obdobné linky MVO. Takéto linky však nespĺňali minimálne štandardy pri poskytovaní pomoci ženám, ktoré sú obeťami rodovo podmieneného násilia.

V odporúčaní Rady Európy prijatom v roku 2002, konkrétne odporúčaní Rec(2002)5 Výboru Ministrov členských štátov o ochrane žien pred násilím sa v bode 28 nachádza, že sa odporúča „*podporovať zriaďovanie pohotovostných služieb, ako je anonymná, bezplatná informačná telefónna linka pre obeť násilia a/alebo osoby, ktoré čelia alebo sú ohrozené prípadmi násilia; pravidelne sledovať hovory a vyhodnocovať údaje získané z poskytnutej pomoci s patričným ohľadom na normy ochrany osobných údajov*“.⁹⁸ Toto odporúčanie bolo adresované tiež SR, ako členskému štátu Rady Európy. Až v roku 2015 bola takáto linka zriadená aj v súvislosti s podpísaním a budúcou ratifikáciou Istanbulskeho dohovoru, kde je v článku 24 uvedené, že „*zmluvné strany prijímú legislatívne alebo iné opatrenia na vytvorenie celoštátnych nepretržitých (24/7) bezplatných telefónnych liniek pomoci*...“⁹⁹

⁹⁸ Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence. [2002]. [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=280915>

⁹⁹ Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, čl 24. [2011] CETS 210. [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné na: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>

Od 01.02.2015 do 31.12.2015 národná linka vybavila 6073 telefonátov, z ktorých 46,58%, (2829 hovorov) boli ženy, ktoré mali skúsenosť s násilím. Tieto ženy najčastejšie volali ohľadom psychického násillia (97,4%), nasledovalo fyzické (67,9%), ekonomické (45,1%), sociálne (26,9%) a sexuálne (16,2%) násillie. Až 12 žien nahlásilo znásillnenie a 22 žien referovalo pokus o vraždu.¹⁰⁰

16.03.2015 tiež GP SR spustila linku pre týrané osoby, ktorú od 1. novembra rozšírila aj na jednotlivé krajské prokuratúry. Na rozdiel od národnej linky pre ženy zažívajúce násillie, na tejto linke volajúci/volajúca nedostane právne poradenstvo, avšak nahrávka nahláseného násillia sa vyhodnocuje a na základe toho sa určí, či ide o trestné oznámenie alebo preverenie postupu orgánov činných v trestnom konaní. Od marca do 25. októbra bolo odstúpených 370 podnetov na relevantné krajské prokuratúry.¹⁰¹

Koordinačno-metodické centrum pre prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách a domáceho násillia (ďalej ako „Koordinačno-metodické centrum“) začalo svoju činnosť v máji 2015 pod Inštitútom pre výskum práce a rodiny, neskôr by sa však malo osamostatniť. Jeho hlavným cieľom je „vytvoriť, implementovať a koordinovať celkovú národnú politiku pre oblasť prevencie, intervencie a boja proti násilliu na ženách v zmysle [Istanbulského dohovoru].“¹⁰² Koordinačno-metodické centrum spadá pod MPSVaR SR.

Vytvorenie tohto centra sa viaže nie len na NAP násillia na ženách, ale aj na odporúčania Výboru OSN pre odstránenie diskriminácie žien. Jeho zriadenie je tiež spolu s non-stop bezplatnou národnou telefonicou linkou jednou z úloh stanovených v Istanbulskom dohovore.

¹⁰⁰ Z odpovede MPSVaR SR vo veci fungovania Národnej linky [cit. 2016-03-16].

¹⁰¹ Linka pre týrané osoby sa osvedčila: Pomohla v stovkách prípadoch utrápených ľudí. In: *Topky* [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné na: <http://www.topky.sk/cl/100370/1507107/Linka-pre-tyrane-osoby-sa-osvedcila--Pomohla-v-stovkach-pripadoch-utrapienych-ludi>

¹⁰² Vďaka nóorskym fondom sa vytvorí Koordinačno - metodické centrum v Bratislave a zrekonštruuje Bezpečný ženský dom v Prešove In: *ÚRAD VLÁDY SR*. [online]. 2015. [cit. 2016-03-15]. Dostupné na: <http://www.vlada.gov.sk/vdaka-norskym-fondom-sa-vytvori-koordinacno-metodicke-centrum-v-bratislave-a-zrekonstruuje-bezpecny-zensky-dom-v-presove/?pg=2>

5.3 Domov pre týrané ženy v Prešove

V minuloročnej Správe o ĽP za rok 2014 sme sa venovali prípadu výstavby Bezpečného ženského domu záujmovým združením žien MyMamy (ďalej ako „MyMamy“), ktorú marili občania mestskej časti Šidlovce kvôli svojmu strachu z týraných žien a ich detí. V roku 2014 bolo iniciovaných niekoľko petícií aj za postavenie a aj proti postaveniu tohto domu.

V roku 2015 po petíciách, ktoré iniciovalo ako združenie MyMamy, tak aj ich odporcovia, dostalo združenie email, kde sa uvádzalo, že obyvatelia časti Šidlovce chcú v bývalej budove škôlky znova škôlku, nie herňu. Na billboardovú kampaň združenia, ukazujúcu ako by mala budova vyzerat' a na čo by mala slúžiť, bola vytvorená billboardová proti kampaň s mottom „Deti na Šidlovci potrebujú škôlku, nie budúcu herňu!“. V súvislosti s prijatým emailom a billboardovou proti kampaňou sa združenie rozhodlo podať trestné oznámenie na neznámeho páchatel'a.¹⁰³

Medzitým prebehli rokovania mestského zastupiteľstva, v ktorom sa našli ako odporcovia, tak aj zástancovia zrekonštruovania budovy bývalej škôlky združením. Nakoniec sa ale mestské zastupiteľstvo vyjadrilo v pomere 19 ku 12 za postavenie Bezpečného ženského domu, nie len z dôvodu udržania reputácie mesta, ale aj kvôli vysokej sume, ktorú by museli združeniu zaplatiť pri porušení podmienok nájomnej zmluvy, ktorú mali uzatvorenú.¹⁰⁴

6. septembra sa nakoniec Bezpečný ženský domov pre týrané ženy v Šidlovci otvoril, od decembra 2015 v ňom začali bývať prvé ženy.

Okrem Bezpečného ženského domu pre týrané ženy v Prešove sa v roku 2015 podarilo otvoriť aj Bezpečný ženský dom v Nitre organizáciou Centrum Slniečko a tiež aj v Bratislavskom samosprávnom kraji spolu so spolupracujúcimi MVO.

¹⁰³ Bezpečný ženský dom má podporu prešovského zastupiteľstva. In *Prešovský Korzár*. [online]. 2015. [cit. 2016-03-11]. Dostupné na: <http://presov.korzar.sme.sk/c/7612540/bezpecny-zensky-dom-ma-podporu-presovskeho-zastupitelstva.html>

¹⁰⁴ Prešovčania sa zľakli azylového domu pre týrané ženy, boja sa kriminality a neporiadku. In: *Denník N*. [online]. 2015. [cit. 2016-03-11]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/107858/bezpecny-zensky-dom-presov/>

Záver

Násilie na ženách je celospoločenský problém, ktorý nebol v SR dostatočne riešený niekoľko rokov. V roku 2015 sa, nielen v spojitosti s ratifikáciou Istanbulskeho dohovoru, dali veci do pohybu a vytvorila sa národná bezplatná non-stop linka pre týrané ženy a tiež Koordinačno-metodické centrum. Oba tieto kroky Stredisko hodnotí ako intenzívnejšiu angažovanosť štátu v problematike násilia na ženách.

Stredisko tiež podporuje a kladne hodnotí vytváranie nových bezpečných domovov pre týrané ženy a dúfa, že takéto domy budú vznikať intenzívnejšie a vo väčšom množstve ako doteraz. Stredisko tiež dúfa, že negatívny postoj občanov prešovskej mestskej časti Šidlovce voči bezpečnému domu pre týrané ženy sa už nebude opakovať a teda že si ľudia uvedomia, že týrané ženy či už s deťmi alebo bez, nepredstavujú žiadnu hrozbu pre okolie.

Na druhej strane to, že zákon o domácom násilí stále nie je platný, vníma Stredisko negatívne a verí, že ešte do júna 2016 sa podarí tento zákon prijať, čo by bolo prospešné nielen ženám v SR, ktoré zažívajú násilie, ale aj pri ratifikácii Istanbulskeho dohovoru v stanovenom termíne.

V súvislosti s Istanbulským dohovorom Stredisko nesmie opomenúť petíciu Aliancie za rodinu proti jeho ratifikácii, ktorá nie len že dezinterpretuje články v ňom uvedené, ale tiež vytvára mylnú predstavu medzi občanmi SR o tom, čo dohovor prináša a čo prezentuje. Istanbulský dohovor týmto získava negatívne ohlasy v spoločnosti a celkovo je vykresľovaný ako hrozba pre rodinu, pre tradície, občanov SR a konkrétne pre mužov a ženy.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. SR ukončiť ratifikáciu Istanbulskeho dohovoru v stanovenom termíne.
2. MPSVaR SR zabezpečiť plynulé a účinné fungovanie Koordinačno-metodického centra a národnej telefonickej non-stop linky pre ženy zažívajúce násilie.
3. Samosprávnym krajom, mestám, obciam a mimovládneho sektoru zvyšovať počet domovov pre týrané ženy.
4. Hlavne MPSVaR SR, MV SR, mimovládneho sektoru, odbornej verejnosti, zvyšovať povedomie spoločnosti o problematike násilia na ženách a tiež scitlivovať spoločnosť nielen k obetiam násilia ale aj k ich blízkym a rodine.

5. MPSVaR SR, NR SR predložiť a prijať novú právnu úpravu v oblasti ochrany žien pred násilím.
6. Občanom SR pred podpísaním petícií si dôkladne preštudovať obsah petície, ako aj problematiku s tým súvisiacu.

3. ročník súťaže Slovenského národného strediska pre ľudské práva s názvom „Moje ľudské práva“
ZUŠ Kováčska, Gabriela Gaálová

6 Ochrana práv LGBTI osôb

Stredisko v rámci predchádzajúcich správ o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania a práv dieťaťa monitorovalo v súvislosti s ochranou práv LGBTI osôb proces prijímania Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike (ďalej len „Celoštátna stratégia“). V roku 2015 bol tento proces úspešne zavýšený a dňa 18.02.2015 bola Celoštátna stratégia prijatá uznesením vlády SR č. 71 k návrhu Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike.

Problematika práv LGBTI osôb na Slovensku bola v roku 2015 naďalej veľmi diskutovanou. Začiatkom roku bola spojená práve s referendom o ochrane rodiny a v druhej polovici roku 2015 v súvislosti s prípravou Akčného plánu pre LGBTI ľudí na roky 2016-2019 (ďalej len „Akčný plán LGBTI“). Prijatie akčného plánu osobitne v oblasti ochrany práv a rovnosti LGBTI ľudí a reflektujúceho potrebné legislatívne opatrenia na zlepšenie postavenia týchto osôb v spoločnosti odporučilo Stredisko v Správe o ĽP za rok 2014. Za obzvlášť problematickú oblasť v roku 2015 považuje Stredisko práve narastajúce prejavy intolerancie a nenávisťi voči LGBTI osobám, ktoré boli sprievodným javom diskusií k referendu či pripravovanému Akčnému plánu LGBTI a ktoré prehlbujú diskrimináciu voči týmto osobám v každodennom živote.

6.1 Referendum o ochrane rodiny

V Správe o ĽP za rok 2014 sa Stredisko venovalo pripravovanému referendu o ochrane rodiny v kontexte jeho iniciácie, predloženia návrhu na preskúmanie súladu jeho otázok s Ústavou SR a následného nálezu Ústavného súdu SR vrátane odlišných stanovísk k nemu. Referendum o ochrane rodiny, ktoré bolo iniciované na základe petície organizovanej Alianciou za rodinu, bolo napokon vyhlásené na základe rozhodnutia prezidenta č. 320/2014 Z. z. a deň jeho konania bol učený na 07.02.2015. Predmetom referenda boli v súlade s nálezom Ústavného súdu SR zo dňa 28.10.2014 (PL. ÚS 24/2014-90) tri otázky týkajúce sa spolužitia osôb rovnakého pohlavia, osvojenia a výchovy detí osobami rovnakého pohlavia a účasti detí na vyučovaní v oblasti sexuálneho správania či eutanázie.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Úplné znenie otázok, ktoré boli predmetom referenda je nasledovné: 1. Súhlasíte s tým, aby sa manželstvom nemohlo nazývať žiadne iné spolužitie osôb okrem zväzku medzi jedným mužom a jednou ženou?; 2. Súhlasíte s tým, aby párom alebo skupinám osôb rovnakého pohlavia nebolo umožnené osvojenie (adopcia) detí a ich

Konaniu referenda predchádzala na začiatku roku 2015 výrazná kampaň. Pozitívnym aspektom kampane bolo vytvorenie priestoru pre otvorenú diskusiu o právach LGBTI osôb a ich postavení v spoločnosti. Aj vďaka konanému referendu sa táto téma dostala viac do povedomia ľudí. Stredisko však veľmi negatívne hodnotí najmä to, že sprievodným javom úzko spätým s touto kampaňou bolo osočovanie, homofóbne a nenávistné prejavy namierené proti LGBTI komunite ústiace do prehlbovania predsudkov voči LGBTI osobám. Táto skúsenosť zdôraznila okrem iného práve potrebu úpravy legislatívy v oblasti nenávistných trestných činov verbálnej podoby, ako aj vo vzťahu k doplneniu osobitných motívov trestných činov s cieľom zvýšenia ochrany práv transexuálnych a intersexuálnych osôb, ktorému sa venujeme v samostatnej časti tejto kapitoly.

Pre nízku účasť možno referendum považovať za neúspešné. V zmysle čl. 98 Ústavy SR sú výsledky referenda platné, ak sa na ňom zúčastní nadpolovičná väčšina oprávnených voličov a ak je rozhodnutie prijaté nadpolovičnou väčšinou účastníkov referenda. Referenda o rodine sa zúčastnilo iba 21,41% oprávnených voličov. Väčšina zúčastnených oprávnených voličov odpovedala na všetky tri otázky položené v referende súhlasne (k prvej otázke 94,5%, k druhej otázke 92,43% a k poslednej otázke 90,32%).¹⁰⁶ Napriek pomerne vysokému konsenzu nemožno hodnotiť takýto výsledok za názor prevládajúci v našej spoločnosti, nakoľko 78,59% oprávnených voličov sa hlasovania v referende nezúčastnilo, pričom mnohí tak otvorene urobili z dôvodu nesúhlasu s predmetom referenda.

Diskusia, ktorá prebiehala pred referendom bola žiaľ veľmi vyhranená a poznačená prejavmi osočovania, intolerancie a nepochopenia, ktoré mali tendenciu prerastať až do prejavov nenávisti. Stredisko rovnako ako v roku 2014 zdôrazňuje, že referendum nepovažuje za vhodný spôsob hľadania odpovedí na otvorené výzvy v oblasti ľudských práv na Slovensku. Naopak, konkrétne opatrenia majú byť výsledkom odbornej a tolerantnej celospoločenskej diskusie rešpektujúcej názory oponentov v záujme zachovania ľudskej dôstojnosti, slobody myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery ako aj práva každého na vyjadrovanie svojich názorov a slobodu prejavu.

Otázky nastolené v referende ostávajú naďalej aktuálne a z pohľadu ochrany práv LGBTI osôb je na ne, ako aj na ďalšie praktické problémy, ktorým tieto osoby každodenne čelia, potrebné adekvátne reagovať. Významným krokom vpred bude v tomto smere prijatie

následná výchova?; 3. Súhlasíte s tým, aby školy nemohli vyžadovať účasť detí na vyučovaní v oblasti sexuálneho správania či eutanázie, ak ich rodičia alebo deti sami nesúhlasia s obsahom vyučovania?

¹⁰⁶ Oficiálne štatistické výsledky referenda sú dostupné na stránke Štatistického úradu SR: <http://volby.statistics.sk/ref/ref2015/sk/data.html>

konceptného dokumentu mapujúceho a sumarizujúceho potrebné opatrenia na podporu a ochranu práv LGBTI osôb na Slovensku. Takýmto materiálom má byť Akčný plán LGBTI, prípravu ktorého zabezpečovalo v roku 2015 MS SR a Výbor pre práva lesieb, gejov, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych osôb Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť (ďalej len „Výbor pre práva LGBTI osôb“).

6.2 Akčný plán pre LGBTI ľudí na roky 2016-2019

Na základe uznesenia vlády č. 71 z 18.02.2015 k Celoštátnej stratégii ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike predložilo MS SR v októbri 2015 do pripomienkového konania Akčný plán LGBTI. Pripomienkové konanie k Akčnému plánu LGBTI bolo zahájené 06.10.2015 a ukončené 20.10.2015.

Akčný plán LGBTI vychádza z prílohy č. 9 k Celoštátnej stratégii ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike a predstavuje prvý strategický dokument, ktorý mapuje medzinárodné záväzky, národnú situáciu a legislatívu s cieľom riešenia problémov LGBTI ľudí. Implementačnými orgánmi majú byť MS SR, Výbor pre práva LGBTI osôb, Verejná ochrankyňa práv, Stredisko a ostatné ministerstvá vo vzťahu k im predeleným úlohám. Úlohy sú v Akčnom pláne LGBTI rozdelené do piatich okruhov:

- zvyšovanie povedomia, iné verejné politiky, prierezové úlohy;
- oblasť vzdelávania;
- oblasť súkromného a rodinného života a zamestnania;
- oblasť zdravotnej starostlivosti;
- ochrana pred trestnými činmi z nenávisti pre sexuálnu orientáciu alebo rodovú identitu.

V legislatívnej oblasti Akčný plán LGBTI ukladá iba štyri konkrétne úlohy. Tieto sa týkajú návrhu právnej úpravy umožňujúcej vydanie nových potvrdení o absolvovaní štúdia osobám po prepise rodu a úpravy právnych predpisov tak, aby bola aj osobe, u ktorej prebieha zmena pohlavia, dostupná možnosť slobodnej voľby mena a priezviska. V oblasti trestnej legislatívy predpokladá zahrnutie nenávisti pre rodovú identitu alebo rodové prejavy medzi osobitné motívy trestných činov a rozšírenie skutkových podstat trestných činov zahrňujúcich nenávistné verbálne prejavy o homofóbne a transfóbne verbálne prejavy. Legislatívne zmeny predpokladané Akčným plánom LGBTI teda majú vyplniť medzery v právnej úprave vo vzťahu k ochrane práv transrodových osôb.

V oblasti súkromného a rodinného života návrh Akčného plánu LGBTI nezáväzuje k prijatiu legislatívy upravujúcej inštitút registrovaného partnerstva či inej formy inštitucionalizovaného spoluzitia nezosobášených heterosexuálnych a homosexuálnych párov. Aktivity v tejto oblasti odkazujú iba na vypracovanie modelových situácií a odhad finančného dopadu sociálnych dávok v prípade právneho uznania párov rovnakého pohlavia, ako aj na analýzu právneho postavenia nezosobášených párov a identifikáciu bariér, ktorým čelia pri zabezpečovaní svojich práv. Až na základe výsledkov týchto aktivít majú byť v prípade potreby navrhnuté legislatívne opatrenia. Rovnako návrh Akčného plánu LGBTI nezakotvuje úlohu na zmenu právnej úpravy osvojenia detí. Aj v tejto oblasti návrh Akčného plánu LGBTI ukladá za úlohu iba výskum a analýzu situácie LGBTI párov a rodičov a prekážky, ktorým čelia pri realizácii práv v rámci partnerstva a pri výchove rodín a následne v prípade potreby navrhnutie riešení. Ostatné úlohy sa zameriavajú najmä na zvyšovanie povedomia o právach LGBTI osôb, o sexuálnej orientácii a rodovej identite a vzdelávanie rôznych skupín v záujme odstraňovania predsudkov voči LGBTI ľuďom. Návrh Akčného plánu LGBTI so zadefinovanými úlohami je primárne zameraný na odstránenie predsudkov, diskriminácie a šikany LGBTI osôb, elimináciu homofóbie a transfóbie a na skvalitnenie legislatívy za účelom ochrany práv transrodových osôb. Napriek tomu, že nepredpokladá priamo legislatívne opatrenia na inštitucionalizáciu spoluzitia homosexuálnych párov, Stredisko pozitívne hodnotí zaradenie úlohy s cieľom analýzy existujúcich prekážok vyplývajúcich zo súčasnej právnej úpravy pre nezosobášené homosexuálne ako aj heterosexuálne páry a analýzy dopadu prípadného právneho uznania párov rovnakého pohlavia na verejné financie. Je však potrebné, aby na výsledky týchto analýz súvisle nadviazali návrhy konkrétnych legislatívnych a iných opatrení na posilnenie ochrany práv LGBTI osôb na Slovensku a zlepšenie ich postavenia v spoločnosti.

Rozporové konanie o pripomienkach k Akčnému plánu LGBTI sa uskutočnilo v novembri 2015. Napriek tomu, do dnešného dňa nedošlo zo strany MS SR k ďalšiemu kroku, teda k predloženiu Akčného plánu LGBTI na schválenie vláde SR. Proces prijatia Akčného plánu LGBTI tak nebol v roku 2015 úspešne zavŕšený a tým pádom sa ani nevytvoril priestor na praktickú realizáciu úloh zadefinovaných v tomto koncepčnom dokumente s cieľom podpory práv LGBTI osôb na Slovensku.

Otázky práv LGBTI ľudí nastolené pri príprave Celoštátnej stratégie v súvislosti s referendum a pri príprave Akčného plánu LGBTI, ako aj iné problémy, ktorým LGBTI ľudia každodenne čelia pri výkone svojich práv, ostávajú naďalej bez adresných riešení. Akčný plán LGBTI predpokladal riešenie niektorých výziev už s termínom ku koncu júna

2017. Tento koncepčný materiál verejnej politiky v oblasti práv LGBTI osôb sa žiaľ v roku 2015 nepodarilo prijať. Stredisko zdôrazňuje potrebu bezodkladného prijatia Akčného plánu LGBTI. Je nevyhnutné, aby sa jasne zadefinoval strategický rámec verejnej politiky v oblasti práv LGBTI ľudí na obdobie najbližších rokov. Skutočnosť, že Akčný plán LGBTI doposiaľ prijatý nebol, nebráni tomu, aby sa oprávnené subjekty venovali prijímaniu opatrení predpokladaných v tomto dokumente už pred jeho prijatím. Ide napríklad o úpravu trestnej legislatívy za účelom eliminácie homofóbie a transfóbie a účinného boja proti násiliu na základe sexuálnej orientácie, rodovej identity a rodových prejavov či prijatie legislatívy umožňujúcej vydávanie nových potvrdení o absolvovaní štúdia po prepise rodu.

6.3 Nenávistné prejavy a nenávistne motivované trestné činy

V posledných rokoch, v súvislosti s detabuizáciou problematiky práv LGBTI v slovenskej spoločnosti a verejnej diskusie k Celoštátnej stratégii, referendu o ochrane rodiny a Akčnému plánu LGBTI, narástli prípady nenávistných prejavov voči tejto skupine osôb.

Novelizáciou Trestného zákona sa v roku 2013 zaradila nenávisť pre sexuálnu orientáciu medzi osobitné motívy trestných činov.¹⁰⁷ Táto novela však neadresovala motív nenávisti pre rodovú identitu alebo rodové prejavy. Pokiaľ ide o osobitne zraniteľnú skupinu transrodových a intersexuálnych osôb, tieto sú často objektom nenávistných prejavov alebo iných trestných činov, ktorých obeťami sa stávajú práve pre ich rodovú identitu resp. rodové prejavy. Slovenský právny poriadok v súčasnosti neposkytuje pred takýmito prejavmi nenávisti ochranu. Akčný plán LGBTI predpokladá prijatie legislatívnych opatrení na odstránenie medzier v trestnej legislatíve za účelom eliminácie transfóbie a boja proti násiliu nielen z dôvodu sexuálnej orientácie, ale aj rodovej identity a rodových prejavov.

Stredisko v tejto súvislosti odkazuje na Uznesenie Parlamentného zhromaždenia Rady Európy č. 2048 z 22.04.2015 týkajúce sa diskriminácie transrodových osôb v Európe. Členské štáty sú týmto uznesením okrem iného vyzvané, aby prijali legislatívu v oblasti nenávistných trestných činov, ktorá bude osobitne chrániť transrodové osoby pred trestnými činmi a útokmi podmienenými transfóbiou.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Pozri § 140 písm f.) Trestného zákona.

¹⁰⁸ Council of Europe. 2015. *Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Resolution 2048(2015) on discrimination against transgender people in Europe* [online] ©2015 [cit. 2016-03-11] Dostupné na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?FileID=21736&lang=EN>

V roku 2015, napriek nezavŕšenia procesu prijímania Akčného plánu LGBTI, bola snaha o upravenie trestnej legislatívy doplnením § 140 písm. d) a f) Trestného zákona. V medzirezortnom pripomienkovom konaní k návrhu zákona, ktorým sa na účely Trestného zákona vymedzujú látky s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, predložilo MPSVaR SR zásadnú pripomienku na doplnenie osobitných motívov trestných činov v ustanovení § 140 písm. d)¹⁰⁹ o pohlavie alebo rod a v ustanovení § 140 písm. f)¹¹⁰ o nenávisť u dôvodu pohlavia alebo rodu. MPSVaR SR v odôvodnení uviedlo narastajúci počet vrážd žien (femicídy) alebo sérií násilných trestných činov s motívom nenávisti voči ženám ako skupine, prípadne nenávisti voči transrodovým osobám. Táto pripomienka bola akceptovaná a bola zapracovaná do časti II predkladaného vládneho návrhu zákona v bodoch 7. a 8. Vládny návrh zákona bol v prvom čítaní schválený na 56. schôdzi NR SR. Po prerokovaní vo výboroch, gestorský výbor navrhol vypustiť tieto body z návrhu zákona a teda vypustiť rozširovanie právnej úpravy osobitného motívu.¹¹¹ Zákon bol napokon prijatý v pozmenenom znení a bol publikovaný v Zbierke zákonov pod číslom 397/2015. Trestný zákon teda v aktuálne platnom znení neposkytuje ochranu pred trestnými činmi motivovanými nenávisťou z dôvodu pohlavia, rodovej identity a rodových prejavov.

Ďalším legislatívnym nedostatkom z pohľadu trestnej činnosti, ktorej obeťami sú LGBTI ľudia, je súčasná úprava verbálnych prejavov nenávisti (tzv. hate speech). Nenávistné prejavy možno definovať ako také prejavy, ktoré v sebe obsahujú prvky nevraživosti voči skupine, do ktorej patrí objekt prejavu, alebo z nich nevraživosť vychádza. Nenávistné prvky takýchto prejavov sú založené na negatívnych predsudkoch autora prejavu voči určitým skupinám, ktoré vo svojich vyjadreniach uráža, napáda, ponižuje, vyzýva k obmedzeniu ich práv alebo k násilným trestným činom voči nim resp. inak zasahuje do ich ľudskej dôstojnosti. Tieto slová následne nemajú dopad iba na konkrétneho adresáta, ale zasahujú celú skupinu, ku ktorej sa obeť identifikuje alebo ku ktorej ju identifikuje (hoci aj nesprávne)

¹⁰⁹ Súčasné znenie § 140 písm. d) je: „v úmysle verejne podnecovať k násiliu alebo nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu alebo pre ich náboženské vyznanie, ak je zámienkou pre vyhrážanie sa z predchádzajúcich dôvodov“.

¹¹⁰ Súčasné znenie § 140 písm. f) je: „z národnostnej, etnickej alebo rasovej nenávisti, nenávisti z dôvodu farby pleti, nenávisti pre sexuálnu orientáciu“.

¹¹¹ Spoločná správa výborov NR SR o prerokovaní vládneho návrhu zákona, ktorým sa na účely Trestného zákona ustanovuje zoznam látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (tlač 1714) v druhom čítaní, CRD-1630/2015, časť IV. bod 3.

autor.¹¹² Súčasná právna úprava obsahuje v rámci ochrany pred nenávisťnými verbálnymi trestnými činmi skutkovú podstatu trestného činu hanobenia národa, rasy a presvedčenia¹¹³ a trestného činu podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti¹¹⁴. Skutková podstata poskytujúca ochranu pred nenávisťnými prejavmi voči LGBTI osobám absentuje.

Na rozšírenie trestnej legislatívy v oblasti trestných činov verbálnej povahy o nenávisťné prejavy namierené proti sexuálnej orientácii, rodovej identite a rodovým prejavom vyzval v roku 2015 SR aj Komisar Rady Európy pre ľudské práva Nils Muižnieks. Komisar zároveň vyjadril znepokojenie nad narastajúcou negatívnou rétorikou a nenávisťným prejavom proti LGBTI osobám na Slovensku v posledných rokoch.¹¹⁵ Rozšírenie skutkových podstát nenávisťných verbálnych trestných činov predpokladá aj návrh Akčného plánu LGBTI. Bez prijatia Akčného plánu LGBTI nebol v roku 2015 predložený legislatívny návrh, ktorý by mal za cieľ upraviť trestnú legislatívu v oblasti nenávisťných prejavov v záujme poskytnutia ochrany LGBTI osobám.

Stredisko považuje narastajúce verbálne a neverbálne prejavy nenávisti voči LGBTI osobám za vážny problém a výraznú bariéru v užívaní základných práv LGBTI ľuďmi na Slovensku. Je potrebné urýchlene novelizovať Trestný zákon a poskytnúť právny základ na ochranu pred verbálnymi prejavmi založenými na homofóbií a transfóbií, ako aj pred inými trestnými činmi spáchanými z motívu nenávisti voči transrodovým osobám. Následne je nevyhnutné zvyšovať povedomie o možnostiach ochrany v záujme podpory nahlasovania takejto trestnej činnosti s cieľom dôsledného prešetrenia a účinného vymáhania práva.

Záver

Aj rok 2015 bol rokom, kedy sa verejne diskutovalo o právach LGBTI osôb a postavení týchto osôb v spoločnosti. LGBTI osoby sú na Slovensku dlhodobo obeťami diskriminácie a iných foriem intolerancie. Začiatkom roku 2015 kampaň predchádzajúca neúspešnému referendu o ochrane rodiny priniesla so sebou diskusiu poznačenú prejavmi

¹¹² VÝBORNÝ, Š. 2013. *Nenávisťný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 164 s. ISBN 9788073577667.

¹¹³ Pozri § 423 Trestného zákona.

¹¹⁴ Pozri § 424 Trestného zákona.

¹¹⁵ Council of Europe. 2015. *Report by Nils Muižnieks, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, following his visit to the Slovak Republic from 15 to 19 June 2015, CommDH(2015) 21, Strasbourg, 13.10.2015* [online] ©2015 [cit. 2016-03-10]. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/5633601d4.html>

osočovania, intolerancie a nepochopenia z oboch názorových strán, s tendenciou prerastať do prejavov nenávisti. Akčný plán LGBTI predložený do pripomienkového konania MS SR predpokladal riešenie niektorých výziev ochrany práv LGBTI osôb na Slovensku. Pre LGBTI komunitu bol však napr. v oblasti rodinného a súkromného života nedostatočným riešením, nakoľko jeho návrh neobsahuje priamo právne uznanie spolužitia párov rovnakého pohlavia. Historicky prvý koncept verejnej politiky v oblasti práv LGBTI osôb sa žiaľ v roku 2015 nepodarilo prijať a plnenie väčšiny ním predpokladaných úloh zostáva v nedohľadne. Stredisko zdôrazňuje potrebu bezodkladného prijatia Akčného plánu LGBTI. Zároveň je potrebné efektívne reagovať na narastajúce prípady nenávistných prejavov voči tejto skupine osôb. Neprijatie Akčného plánu LGBTI nie je podľa názoru Strediska prekážkou pre včasnú novelizáciu Trestného zákona.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MS SR ako gestorovi bezodkladne predložiť vláde na schválenie Akčný plán pre LGBTI ľudí na roky 2016-2019.
2. Národnej rade SR novelizovať Trestný zákon tak, aby ustanovenie § 140 písmeno f) zahŕňalo medzi osobitnými motívmi trestného činu aj nenávisť pre rodovú identitu a rodové prejavy.
3. Národnej rade SR novelizovať Trestný zákon tak, aby sa rozšíril zoznam skutkových podstát trestných činov zahŕňajúcich nenávisťné verbálne prejavy o nenávisťné prejavy z nenávisti pre sexuálnu orientáciu, rodovú identitu a rodové prejavy (t.j. homofóbne a transfóbne nenávisťné prejavy).
4. Národnej rade SR prijať legislatívnu úpravu partnerstiev rovnakého pohlavia. Do tej doby Národnej rade SR a orgánom verejnej správy s pôsobnosťou v jednotlivých oblastiach verejnej správy zabezpečiť uľahčenie praktických problémov vyplývajúcich z neinštitucionalizovaného spolužitia LGBTI párov a to formou prijatia účinných legislatívnych a nelegislatívnych opatrení.
5. Médiám, pedagógom, MVO a iným mienkotvorným subjektom zvyšovať povedomie o právach LGBTI osôb s cieľom odstraňovania predsudkov voči nim, nenávistných prejavov, ako aj homofóbnej a transfóbnej šikany.

3. ročník súťaže Slovenského národného strediska pre ľudské práva s názvom „moje ľudské práva“
ZŠ a MŠ Palín, Stanko Mitriák, 5.A

7 Ochrana práv osôb so zdravotným postihnutím

Problematika práv osôb so zdravotným postihnutím¹¹⁶ je témou, ktorou je nevyhnutné sa zaoberať neustále, a to najmä z dôvodu, že osoby so zdravotným postihnutím patria medzi najzraniteľnejšie skupiny obyvateľstva. Mnohí zo zdravých ľudí pokladajú svoj priaznivý zdravotný stav za niečo, čo je samozrejmé. Problémy, ktorým musia vo svojich každodenných životoch čeliť osoby so zdravotným postihnutím, si zdraví ľudia mnohokrát ani neuvedomujú, nevedia si predstaviť, aký veľký negatívny dopad môže mať nepriaznivý zdravotný stav na kvalitu ľudského života. Je potrebné mať na pamäti, že osoby so zdravotným postihnutím majú také práva, ako osoby, ktorých životy nie sú zdravotným postihnutím skúšané.

V odbornej literatúre je možné nájsť mnoho definícií zdravotného postihnutia. Uvedomme si však, že nie je až také dôležité to, ako je zdravotné postihnutie definované, ale to, ako sa s osobami so zdravotným postihnutím zaobchádza, ako i to, aké je ich miesto v spoločnosti.

Základným pilierom ochrany práv osôb so zdravotným postihnutím je Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím („ďalej v texte ako Dohovor ZP“) a jeho Opčný protokol¹¹⁷, ktorý bol prijatý Organizáciou spojených národov (ďalej v texte ako „OSN“) dňa 01.12. 2006. Cieľom Dohovoru ZP je presadzovať, chrániť a zabezpečovať plné a rovnaké využívanie všetkých ľudských práv a základných slobôd všetkým osobám so zdravotným postihnutím a podporovať úctu k ich dôstojnosti.

V podmienkach SR nadobudol Dohovor ZP ako aj Opčný protokol platnosť dňa 25.06.2010. V Zbierke zákonov SR bol Dohovor ZP publikovaný ako Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR (ďalej v texte ako „MZVaEZ SR“) č. 317/2010 Z. z o prijatí Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím a Opčný protokol k Dohovoru ZP ako Oznámenie MZVaEZ SR č. 318/2010 Z. z. o prijatí Opčného protokolu k Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím. Podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy SR je Dohovor ZP medzinárodnou zmluvou, ktorá má prednosť pred zákonmi.

¹¹⁶ V textoch Stredisko vychádza aj z právnej úpravy a medzinárodných zmlúv, v prekladoch ktorých sa vždy nenachádza formulácia „osoby so zdravotným postihnutím,“ ale „zdravotne postihnuté osoby.“ Z dôvodu zjednotenia terminológie však Stredisko všade používa formuláciu „osoby so zdravotným postihnutím.“

¹¹⁷ Cieľom Opčného protokolu je umožniť jednotlivcom a skupinám, k porušeniu práv ktorých došlo, obrátiť sa v predmetnej veci na výbor OSN prostredníctvom zaslania sťažnosti.

V súlade s čl. 35 ods. 1 Dohovoru ZP, sa každý štát, ktorý je jeho zmluvnou stranou zaväzuje predkladať generálnemu tajomníkovi OSN na posúdenie Výborom pre práva osôb so zdravotným postihnutím správu o opatreniach, ktoré boli prijaté na účel plnenia záväzkov vyplývajúcich z ustanovení Dohovoru ZP a o pokroku, ktorý v tomto smere dosiahol.¹¹⁸ SR predložila komplexnú správu Výboru pre ľudské práva osôb so zdravotným postihnutím prostredníctvom generálneho tajomníka OSN v júni 2012. „*Vnútroštátnym gestorom Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím je MPSVR SR, ktoré vypracovalo aj implementačnú správu o jeho vykonávaní. V septembri 2015 zaslal výbor doplňujúce otázky k uvedenej implementačnej správe (tzv. List of Issues)*“.¹¹⁹ Podľa odpovede Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR (ďalej v texte ako „MPSVaR SR“) sa prerokovanie Východiskovej správy uskutočnilo v rámci 15. zasadnutia Výboru OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím, a to konkrétne v dňoch 04.04.2016 a 05.04.2016 v Ženeve. Dňa 18.09.2015 bol MPSVaR SR doručený zoznam 32 otázok k Východiskovej správe. Otázky Výboru OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím ako aj odpovede SR na tieto otázky sú prístupné na internetovej stránke MPSVaR SR. MPSVaR SR v odpovedi ďalej uviedlo, že záverečné odporúčania budú schválené až po prerokovaní východiskovej správy.¹²⁰ V roku 2015 bola vypracovaná alternatívna správa o implementácii Dohovoru ZP taktiež Národnou radou občanov so zdravotným postihnutím v SR (ďalej v texte ako „NROZP“) v spolupráci s Úniou nevidiacich a slabozrakých Slovenska (ďalej v texte ako „ÚNSS“).¹²¹

Uznesením vlády SR č. 103 zo dňa 20.02. 2013 bol schválený návrh na zriadenie hlavného kontaktného miesta pre problematiku vykonávania Dohovoru ZP. Za hlavné kontaktné miesto bolo určené MPSVaR SR. „*V nadväznosti na túto skutočnosť bolo dňom 15.03.2013 na MPSVaR SR, odbore integrácie osôb so zdravotným postihnutím, zriadené*

¹¹⁸ „*Štáty by mali považovať proces podávania správ, vrátane procesu prípravy správ, nielen za prostriedok zabezpečovania dodržiavania ich medzisúčasných záväzkov ale aj za príležitosť preskúmať stav ochrany ľudských práv v rámci svojich jurisdikcií na účel efektívnejšieho plánovania politiky a vykonávania tohto dohovoru.*“ Zdroj: Usmernenia o osobitnom dokumente k dohovoru, ktorý predkladajú štáty, ktoré sú zmluvnými stranami dohovoru, podľa článku 35, ods. 1 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím, Dostupné na: www.employment.sk

¹¹⁹ *Uvedený dokument je publikovaný aj na internetovej stránke výboru pod číslom CRPD/C/SVK/Q/1.* Zdroj: Z odpovede MZVaEZ SR zo dňa 09.02. 2016

¹²⁰ Z odpovede MPSVaR SR zo dňa 16.02. 2016

¹²¹ Z odpovede NROZP a ÚNSS zo dňa 22.02. 2016

hlavné kontaktné miesto pre problematiku vykonávania Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím s dvoma zamestnancami. ¹²²

„Prioritné činnosti hlavného kontaktného miesta vychádzajú z cieľa Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (čl. 1), ktorý zaväzuje zmluvné strany presadzovať, chrániť a zabezpečovať plné a rovné využívanie ľudských práv a základných slobôd všetkými osobami so zdravotným postihnutím a podporovať úctu k ich prirodzenej dôstojnosti, „ uviedlo MPSVaR SR a dodalo, že medzi hlavné úlohy hlavného kontaktného miesta patrí:

- výkon hlavného kontaktného miesta pre verejnú správu ako aj pre občiansku spoločnosť,
- šírenie myšlienky a hodnoty Dohovoru ZP,
- zbieranie štatistických údajov,
- koordinácia medzi ministerstvami, orgánmi štátnej správy ako aj orgánmi miestnej samosprávy,
- realizácia Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím,
- analýza súladu domácej legislatívy a praxe s Dohovorom ZP,
- navrhovanie legislatívnych zmien a posudzovanie legislatívnych návrhov z hľadiska súladu s Dohovorom ZP,
- spolupráca s domácimi ako aj medzinárodnými organizáciami osôb so zdravotným postihnutím,
- koordinácia prípravy monitorovaných správ pre Výbor OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím,
- medzinárodná spolupráca s OSN, EÚ a Európskou komisiou ako aj inými medzinárodnými inštitúciami. ¹²³

¹²² Z odpovede MPSVaR SR zo dňa 16.02.2016

¹²³ Z odpovede MPSVaR SR zo dňa 16.02. 2016

Legislatívne zmeny týkajúce sa osôb so zdravotným postihnutím

Komisár pre osoby so zdravotným postihnutím

„V roku 2013 na základe podnetu Výboru pre deti a mládež a Výboru pre osoby so zdravotným postihnutím Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť prevzalo MPSVaR SR v spolupráci s MS SR a MZVaEZ SR úlohu pripraviť návrh riešenia inštitucionálneho zabezpečenia verejnej ochrany práv detí a verejnej ochrany práv osôb so zdravotným postihnutím.“ Na základe uvedeného bola zriadená pracovná skupina, zložená zo zástupcov vyššie spomínaných ministerstiev, ako aj zástupcov reprezentatívnych organizácií osôb so zdravotným postihnutím a detí. Pri príprave návrhu zákona sa pracovná skupina pridrižovala Parížskych princípov, a to tak, aby postavenie komisárov bolo nezávislé.¹²⁴ Na činnosti pracovnej skupiny sa podieľali aj NROZP a ÚNSS, pripomienky ktorých boli akceptované.¹²⁵ Na práci pracovnej skupiny bolo zúčastnené aj ZPMP, pripomienky ktorého boli taktiež zohľadnené.¹²⁶ Členmi pracovnej skupiny bolo navrhnuté zabezpečiť ochranu osobitne zaručených ľudských práv samostatnou nezávislou inštitúciou a ustanovením konkrétnych osôb – komisárov. Základom pre riešenie tejto úlohy bol aj záväzok SR, ktorý vyplýval z Dohovoru ZP.¹²⁷

Dňa 01.09.2015 nadobudol účinnosť zákon č. 176/2015 Z. z. o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým bol vytvorený legislatívny základ pre nezávislý mechanizmus na kontrolu plnenia Dohovoru ZP.

Podľa predmetného zákona je komisár pre osoby so zdravotným postihnutím nezávislým orgánom, vykonávajúcim svoju pôsobnosť oddelene od iných orgánov, ktorým osobitný predpis ustanovuje kompetencie v oblasti ochrany ľudských práv. Komisár pre osoby so zdravotným postihnutím sa podieľa na ochrane práv osôb so zdravotným postihnutím, podporou a presadzovaním práv, ktoré sú priznané osobe so zdravotným postihnutím medzinárodnými zmluvami, ktorými je SR viazaná (t.j. Dohovor ZP a Opčný protokol k Dohovoru ZP). Na komisára pre osoby so zdravotným postihnutím má právo

¹²⁴ Z odpovede MPSVaR SR zo dňa 16.02.2016

¹²⁵ Z odpovede NROZP a ÚNSS zo dňa 22.02. 2016

¹²⁶ Z odpovede ZPMP zo dňa 12.02. 2016

¹²⁷ Z odpovede MPSVaR SR zo dňa 16.02.2016

obrátit' sa každý, a to vo veci porušovania práv osoby so zdravotným postihnutím alebo ohrozovania jej práv.¹²⁸ Komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím je zároveň priznaná kompetencia spočívajúca v podávaní oznámení na príslušné výbory OSN v mene osôb so zdravotným postihnutím. „*Na rozdiel od ostatných orgánov ochrany práv, komisár pre osoby so zdravotným postihnutím sa bude výlučne zaoberať právami osôb so zdravotným postihnutím, uznanými v Dohovore, bez ohľadu na to, či práva vymedzuje Ústava SR,*“ uviedlo vo svojej odpovedi MPSVaR SR.¹²⁹

Predseda NR SR rozhodnutím č. 1791 zo dňa 10.09.2015 požiadal poslancov NR SR, aby do 23.10.2015 predložili návrhy na kandidátov na komisára pre osoby so zdravotným postihnutím.¹³⁰ Predmetný zákon upravuje i otázku akceptácie komisára pre osoby so zdravotným postihnutím zo strany reprezentatívnych organizácií, a to ich vyjadreniami k osobe komisára ešte pred jeho samotnou voľbou. Za komisárku pre práva osôb so zdravotným postihnutím bola zvolená JUDr. Zuzana Stavrovská.

Novela školského zákona

ZPMP vo svojej odpovedi uviedlo: „*Na jar 2015 MŠVVaŠ SR predložilo novelu zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. V nej iniciovalo odstránenie diskriminačného ustanovenia v § 99 Praktická škola.*“ Táto škola je navštevovaná prevažne žiakmi s ťažkým stupňom mentálneho postihnutia. V tomto prípade ide o zmenu dĺžky štúdia, nakoľko v platnom znení zákona bolo ustanovenie, podľa ktorého príprava v praktickej škole trvala najviac tri roky, čo v praxi znamenalo, že žiak mohol navštevovať praktickú školu len 3 roky, a to bez možnosti opakovania ročníka. V porovnaní s uvedeným, žiakovi bez zdravotného postihnutia môže riaditeľ strednej školy umožniť opakovať aj viac ročníkov, a to z rôznych opodstatnených dôvodov (napr. z dôvodu nezvládnutia učiva pre zdravotné dôvody alebo pre jeho väčšiu náročnosť), aby mohol pokračovať vo svojom vzdelávaní až do jeho ukončenia v poslednom ročníku. „*Žiakovi s mentálnym postihnutím v praktickej škole, ktorému stupeň alebo kombinácia zdravotného postihnutia neumožňovali prípravu na povolanie v inom type školy, sa toto právo*

¹²⁸ Zákon. č. 176/2012 Z. z. o komisárovi pre deti a komisárovi pre práva osôb so zdravotným postihnutím a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹²⁹ Z odpovede MPSVaR SR zo dňa 16.02.2016

¹³⁰ Z odpovede MPSVaR SR zo dňa 16.02.2016

odopieralo.“ A teda, nové navrhované znenie predmetného ustanovenia malo znieť – Praktická škola má tri ročníky, čo znamená, že žiak môže opakovať ročník, ak je to potrebné z vyššie uvedených dôvodov. ZPMP uviedlo, že v takomto znení išiel návrh novely zákona do medzirezortného pripomienkovania. Po zásadnej pripomienke Štátnej školskej inšpekcie a po rozporovom konaní sa od navrhovanej zmeny upustilo a v platnosti malo zostať pôvodné znenie zákona. Podľa vyjadrení ZPMP Štátna školská inšpekcia svoju pripomienku odôvodnila tým, že by dochádzalo k umelému predlžovaniu vzdelávania v praktickej škole, čo by malo významný dopad na čerpanie rozpočtových prostriedkov, nakoľko normatív na žiaka praktickej školy je vysoký. V závere svojej odpovede však ZPMP uviedlo: „Zástupkyne ľudí s mentálnym postihnutím vo Výbore pre osoby so zdravotným postihnutím Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť PhDr. Iveta Mišová a Mgr. Eubica Vyberalová otvorili túto problematiku na zasadnutí výboru. Výbor svojím uznesením podporil našu požiadavku na schválenie novely zákona v podobe ako ho navrhovalo ministerstvo školstva. Predseda NR SR osôb so zdravotným postihnutím RNDr. Branislav Mamojka sa listom obrátil na ministra školstva Juraja Draxlera a žiadal ho, aby pri prerokovaní zákona v NR SR využil svoju možnosť na presadenie pôvodného návrhu znenia zákona. Tak sa aj stalo a výsledkom je schválenie novely zákona v prospech žiakov s mentálnym postihnutím, ktorý vstúpil do platnosti 01.09. 2015“.¹³¹

Civilný mimosporový poriadok

MS SR vo svojej odpovedi v súvislosti s novým zákonom č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok (ďalej v texte ako „civilný mimosporový poriadok“), poukázalo na úvodný článok 4 základných princípov Civilného mimosporového konania, ktorý znie nasledovne: *„Súd aplikuje a interpretuje právo rovnako vo vzťahu ku všetkým účastníkom konania. Ak je účastníkom konania maloleté dieťa, koná súd v jeho najlepšom záujme a ak je to vhodné, informuje dieťa o všetkých podstatných otázkach týkajúcich sa priebehu konania a veci samej. Ak je účastníkom konania osoba so zdravotným postihnutím, zabezpečí súd účinný prístup k spravodlivosti na rovnakom základe s ostatnými účastníkmi konania.“*

V predmetnom článku je vyjadrený všeobecný ústavný princíp rovnosti účastníkov konania, na základe ktorého majú účastníci konania pri aplikácii procesných predpisov pred súdom rovné postavenie. Zákon tak v konaní pred súdom vyrovnáva faktickú nerovnosť

¹³¹ Z odpovede ZPMP zo dňa 12.02. 2016

medzi účastníkmi podpornými opatreniami, a to napr. ustanovením procesného opatrovníka, či poučením o procesných právach a povinnostiach. MS SR ďalej uviedlo, že celý Civilný mimosporový poriadok zohľadňuje práva, ktoré vyplývajú z Dohovoru o právach dieťaťa (najmä čl. 12), zo súvisiacich Všeobecných komentárov k Dohovoru o právach dieťaťa (najmä č. 10, 12 a 14) a tiež z Dohovoru ZP (najmä čl. 13).

V zmysle § 231 v rámci konania o spôsobilosti na právne úkony súd rozhoduje len o obmedzení, zmene alebo navrátení spôsobilosti fyzickej osoby na právne úkony, čím sa znemožňuje úplné pozbavenie spôsobilosti na právne úkony.

MS SR ďalej uviedlo: *„Okrem uvedených podporných opatrení možno v porovnaní s doterajšou úpravou spomenúť právo samotnej osoby, o ktorej spôsobilosť sa jedná, podať návrh na začatie konania, špecifickú manuálnu povinnosť súdu v konaní, kedy súd poučuje takúto osobu spôsobom, ktorý zohľadňuje zdravotný stav osoby, o ktorej spôsobilosť sa koná, čím sa tiež posilňuje princíp efektívneho a účinného prístupu k spravodlivosti. Celé konanie sa vyznačuje bezprostredným kontaktom sudcu s touto osobou, aby sa nerozhodovalo len na základe lekárskeho či znaleckého posudku, jej aktívnym zapájaním sa do konania a zohľadňovaním najvyššieho záujmu takejto osoby.“*

Osoba, o ktorej spôsobilosti sa rozhoduje, má v súdnom konaní plnú procesnú spôsobilosť, i keď jej bola skorším rozhodnutím obmedzená.

Na ochranu práv takejto osoby koná jej zákonný zástupca, alebo procesný opatrovník a za predpokladu, že sú ich procesné úkony v rozpore, súd posúdi, ktorý z týchto úkonov je v záujme tejto osoby.

Rozhodnutie v samotnej veci bude súd okrem zákonného zástupcu alebo procesného opatrovníka doručovať taktiež osobe, o spôsobilosti ktorej sa rozhoduje, a za predpokladu, že táto osoba o to požiada, súd jej bude doručovať všetky písomnosti z procesu.

Pri rozhodovaní spôsobilosti bude osoba, o ktorej spôsobilosť sa koná vždy vypočutá súdom. Ak by bol takýto „výsluch“ na ujmu jej zdravotného stavu, súd túto osobu vzhliadne. *„Inštitút vzhliadnutia slúži na to, aby sa súd reálne oboznámil s osobou, o ktorej spôsobilosti na právne úkony práve rozhoduje, to znamená, že si takúto osobu pozve, prípadne ju sudca sám navštívi. Dokonca, ak takýto človek na tom trvá, vypočutie zo strany súdu je povinné“*, uvádza sa v odpovedi MS SR.

Osoba, o spôsobilosti ktorej sa koná, môže požiadať, aby sa konania zúčastňoval jej dôverník, ktorý nie je jej zástupcom. Konanie o obmedzení spôsobilosti na právne úkony je spojené s konaním o ustanovení opatrovníka. Za predpokladu, že súd rozhodne o obmedzení

spôsobilosti na právne úkony, vo výroku rozsudku zároveň vymedzí rozsah tohto obmedzenia a ustanoví osobe opatrovníka.¹³²

K vyššie uvedenému ZPMP vo svojej odpovedi informovalo, že sa tejto téme venuje už veľa (minimálne 13) rokov, pričom podalo viacero návrhov na zmeny v oblasti občianskeho zákonníka a tiež zákona č. 99/1963 Zb. Občianskeho súdneho poriadku. Zástupcovia ZPMP sa zúčastnili na rozporovom konaní, a mali 95 % úspešnosť v pripomienkovom konaní.¹³³

Podľa uvedených informácií, ktoré Stredisku poskytli vo svojich odpovediach oslovené subjekty, je možné konštatovať, že riešenie problematiky práv osôb so zdravotným postihnutím a ich samotného výkonu a dodržiavania je jednou z priorít spoločnosti, nakoľko za uplynulý rok 2015 je možné badať v tejto oblasti istý progres. Stredisko však pevne verí, že spoločnosť bude i naďalej pokračovať vo vytváraní priaznivých podmienok, ktoré osobám so zdravotným postihnutím umožnia viesť plnohodnotný život.

7.1 Zľavy v MHD

Za uplynulé obdobie v spoločnosti zarezovala téma zmien podmienok prepravy zdravotne znevýhodnených osôb, reprezentovaných držiteľmi preukazov fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím / ťažkým zdravotným postihnutím so sprievodom (ďalej v texte ako „držiteľ preukazu ŤZP/ŤZP-S“), ktoré boli zavedené v rámci integrovaného dopravného systému v Bratislavskom kraji (ďalej v texte ako „IDS BK“) spustením tretej etapy IDS BK od 01.11.2015.

Cieľom IDS BK bolo prepojiť tri nezávislé systémy verejnej dopravy do jedného, t. j. mestskú hromadnú dopravu v hlavnom meste SR Bratislave, regionálnu autobusovú dopravu a regionálnu železničnú dopravu, a tým umožniť cestovanie na jednotný cestovný lístok v spojach Dopravného podniku Bratislava a. s., spoločnosti Slovak Lines, a. s. a Železničnej spoločnosti Slovensko, a. s. Tento systém bol zavádzaný spoločnosťou Bratislavská integrovaná doprava, a. s.¹³⁴

Zmena v rozsahu zliav bola schválená v Mestskom zastupiteľstve hlavného mesta SR Bratislave ešte v roku 2012 (schválený rozsah zliav v roku 2012 nezakladal diferenciáciu

¹³² Z odpovede MS SR zo dňa 25.02.2016

¹³³ Z odpovede ZPMP zo dňa 12.02.2016

¹³⁴ Pravda.sk [online] ©2015 [cit.2016-03-10].

podľa trvalého pobytu).¹³⁵ Pri príprave zosúladienia tarifných podmienok bolo pre držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S navrhnuté ich zjednotenie na výšku zľavy 50 %. Tento návrh bol schválený Uznesením Mestského zastupiteľstva hlavného mesta SR Bratislava č. 915/2012 zo dňa 13.12.2012 v rámci dokumentu Integrovaný dopravný systém v Bratislavskom kraji - zavedenie I. etapy. Účinnosť tohto rozhodnutia bola 3x odložená (uzneseniami č. 983/2013 zo dňa 27.02.2013, 1088/2013 zo dňa 06.06.2013 a 1375/2013 zo dňa 12.12.2013). Pri poslednom odložení bol stanovený termín platnosti „do spustenia III. etapy IDS BK.“ Zavedenie III. etapy bolo schválené v júni 2015.¹³⁶

Zavedenie IDS BK bolo v médiách prezentované ako nevyhnutný krok v zmysle splnenia podmienky pre čerpanie eurofondov a zamedzenia povinnosti vrátenia tých finančných prostriedkov, ktoré už boli z eurofondov do dopravy investované.¹³⁷ Podľa dostupných informácií z médií však Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR (ďalej v texte ako „MDVRR SR“) tieto odôvodnenia opravuje a tvrdí, že nie sú pravdivé, nakoľko podľa jeho vyjadrení zmena tarify pre držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S nepredstavovala podmienku na čerpanie eurofondov.¹³⁸ K uvedenému sa vyjadril tiež Magistrát hlavného mesta SR Bratislavy, sekcia dopravy, a to v zmysle, že zavedenie jednotného tarifného systému IDS BK bolo financované prostredníctvom nenávratných finančných prostriedkov z Operačného programu Bratislavský kraj. Poberateľmi príspevku bolo hlavné mesto SR Bratislava, ako aj BSK, pričom spustenie systému IDS BK najneskôr do 01.11.2015 tvorilo podmienku pre čerpanie finančných prostriedkov v programovom období 2014-2020.¹³⁹

O tom, aké dôvody viedli k zavedeniu spolplatnenia prepravy držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S v bratislavskej mestskej hromadnej doprave sa Spoločnosť Bratislavská integrovaná doprava, a. s. vyjadrila nasledovne: „*Doprovca je povinný uzatvoriť s cestujúcim zmluvu o preprave, pričom potvrdením o uzatvorení zmluvy je vydaný cestovný lístok alebo zaregistrovanie v elektronickom systéme dopravcu. Táto povinnosť vyplýva zo Zákona č. 56/2012 Z. z. o cestnej doprave. V Bratislavskom regióne sa od 01.11.2015 spustil integrovaný dopravný systém (IDS). IDS vystupuje voči cestujúcemu ako jednotný systém,*

¹³⁵ Z odpovede Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, sekcia dopravy zo dňa 16.03. 2016

¹³⁶ Návrh riešenia problematiky prepravy ŤZP/ŤZP-S IDS BK [online] ©2015. [cit.2016-03-10] Dostupné na: http://zastupitelstvo.bratislava.sk/samosprava/material/id:3157/navrh_tzp

¹³⁷ Televízna stanica Bratislava ©2015 [cit.2016-03-10].

¹³⁸ Rozhlasová stanica FM, Správy ©2015 [cit.2016-03-10].

¹³⁹ Z odpovede Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, sekcia dopravy zo dňa 16.03. 2016

v ktorom platia jednotné tarify a prepravné podmienky v zmysle Dohody o spolupráci objednávateľov dopravných služieb pri ďalšom rozvoji integrovaného dopravného systému. Cestujúci tak nemusia sledovať, ktorý z dopravcov ho prepraví. To zároveň umožňuje plánovať a organizovať dopravu tak, aby sa vhodne využívali kapacity jednotlivých druhov dopravy (napríklad na spoločných úsekoch je možné vytvoriť ponuku buď výberom vhodnejšieho dopravného módu, alebo vhodnou kombináciou viacerých druhov dopravy, ktoré sa navzájom doplnia). Je preto nevyhnutné, aby v IDS platili jednotné tarifné podmienky.¹⁴⁰

Na zavedenie zmien podmienok prepravy držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S vyjadrili svoj názor i ŤZP. Národná rada občanov so zdravotným postihnutím (ďalej v texte ako „NROZP“) a Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska (ďalej v texte ako „ÚNSS“) k uvedeným zmenám uviedla, že komunita osôb so zdravotným postihnutím vníma veľmi negatívne zrušenie bezplatnej prepravy držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S v bratislavskej mestskej hromadnej doprave. Vyjadrila svoj názor, že „Bratislava ako hlavné mesto SR, v ktorom sídlia ústredné orgány štátnej správy a napr. mnohé zdravotnícke zariadenia s nadregionálnou (i celoslovenskou) pôsobnosťou je navštevovaná osobami s ŤZP omnoho častejšie ako iné mestá. S negatívnymi ohlasmi je možné sa stretnúť na bratislavských železničných a autobusových staniciach, najmä u osôb s ŤZP, ktorým sa v ich regióne poskytuje mestská preprava bezplatne. S ohľadom na osobitné postavenie Bratislavy považujeme ich rozhorčenie za opodstatnené.“¹⁴¹

Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR (ďalej v texte ako „ZPMP“) sa k spomínaným zmenám vyjadrilo nasledovne: „V našom okolí prevažujú negatívne ohlasy na tieto zmeny. Nejde len o to, že boli zavedené len zmeny voči držiteľom preukazov ŤZP/ŤZP-S, ale celý proces zmeny bol nedostatočne a nejasne komunikovaný a zmeny, ktoré znamenajú zvýšené finančné nároky na cestovanie držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S vyznievajú v tak bohatom meste a regióne akým Bratislava a BSK podľa ekonomických štatistík z rôznych zdrojov sú, veľmi nedôveryhodne. Najmä, ak sa v Európe čoraz častejšie objavujú príklady bezplatného využívania MHD nielen držiteľmi preukazov ŤZP/ŤZP-S.“¹⁴²

Svoj nesúhlas a výhrady so zavedením nových podmienok prepravy dali najavo ŤZP i prostredníctvom petícií a protestného zhromaždenia. V súvislosti s týmito skutočnosťami sa

¹⁴⁰ Z odpovede spoločnosti Bratislavská integrovaná doprava, a. s. zo dňa 24.02. 2016

¹⁴¹ Z odpovede NROZP/UNSS zo dňa 22.02.2016

¹⁴² Z odpovede ZPMP zo dňa 12.02.2016

spoločnosť Bratislavská integrovaná doprava, a. s. vyjadrila, že si ctí princípy demokracie a právne normy poukazujúce na právo vyjadrenia názoru občanov a dodala, že z toho dôvodu boli pri návrhu riešenia zavedeného do praxe prítomní aj zástupcovia organizácií združujúcich aj zdravotne znevýhodnené osoby. Taktiež uviedla, že sa na základe požiadavky Krajského centra Slovenského zväzu telesne postihnutých zúčastnila na ich stretnutí, kde boli prítomní informovaní o pripravovaných zmenách.¹⁴³

Hlavné mesto SR Bratislava malo záujem na ponechaní bezplatného cestovania. Skúšalo rokovať s dopravcami zapojenými do IDS BK, t. j. so Železničnou spoločnosťou Slovensko aj regionálnym autobusovým dopravcom Slovak Lines o tom, aby mohli držiteľia preukazov ŤZP/ŤZP-S cestovať u všetkých dopravcov so 100% zľavou. Rokovania však nedopadli úspešne. Títo dopravcovia totiž musia mať jednotný cenový výmer v rámci SR a v danom prípade nevedia urobiť výnimku.¹⁴⁴ V súvislosti s uvedeným boli mediálne prezentované vyjadrenia v zmysle, prečo by železnice, keďže v súčasnosti „zvládajú“ bezplatné cestovanie dôchodcov a študentov, nezvládli i bezplatné cestovanie držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S. MDVRR SR však uviedlo, že v súčasnej dobe sa neuvažuje so zavedením bezplatnej prepravy v rámci Železničnej spoločnosti Slovensko a. s., ani u iného železničného dopravcu v osobnej železničnej preprave, pre osoby so zdravotným znevýhodnením.¹⁴⁵ V súčasnosti Železničná spoločnosť Slovensko, a. s. poskytuje bezplatnú prepravu aj osobám so zdravotným postihnutím, avšak musia byť poberateľmi určeného sociálneho dôchodku alebo sociálneho výsluhového dôchodku. Železničná spoločnosť Slovensko, a. s. v súčasnosti nemá informácie o rozširovaní bezplatnej prepravy pre ďalšie osoby. Pre držiteľov preukazov ŤZP/ ŤZP-S poskytuje Železničná spoločnosť Slovensko, a. s. zľavu vo výške 60 % z obyčajného cestovného 2. vozňovej triedy, a to bez ohľadu na bezplatnú prepravu, ktorú v súčasnosti poskytuje štát poberateľom určených sociálnych dôchodkov. Táto zľava je uplatniteľná v prípadoch, ak držiteľ preukazu ŤZP/ŤZP-S nemá nárok na bezplatnú prepravu. Okrem toho pre držiteľa preukazu ŤZP-S je bezplatná preprava poskytovaná jeho sprievodcovi, vozíku pre imobilného cestujúceho, detskému kočíku pre imobilné dieťa a tiež pre psa so špeciálnym výcvikom.¹⁴⁶

Podľa nových podmienok prepravy v IDS BK je všetkým držiteľom preukazov ŤZP/ŤZP-S, poskytovaná 50% zľava z cestovného. Hlavné mesto SR Bratislava v spolupráci

¹⁴³ Z odpovede od spoločnosti Bratislavská integrovaná doprava, a. s. zo dňa 24.02. 2016

¹⁴⁴ Pravda.sk [online] ©2015 [cit.2016-03-10].

¹⁴⁵ Z odpovede MDVRR SR zo dňa 15.02.2016

¹⁴⁶ Z odpovede spoločnosti Železničná spoločnosť Slovensko, a. s. zo dňa 15.02.2016

s BSK sa nad rámec vyššie uvedenej zľavy rozhodli, že pre držiteľov preukazu ŤZP/ŤZP-S s trvalým pobytom v Bratislavskom kraji, budú poskytovať „bonusovú“ zľavu vo výške 80% z ceny zľavneného cestovného pri kúpe predplatného cestovného lístka na mestské zóny (tzv. zóny 100+101). Celkovo tak držiteľ preukazu ŤZP/ŤZP-S s trvalým pobytom v BSK, môže v mestských zónach cestovať s 90% zľavou¹⁴⁷ oproti základnému cestovnému. Uvedená bonusová zľava bola zavedená z dôvodu, že hlavné mesto SR Bratislava, ako aj BSK kompenzujú túto bonusovú zľavu v plnej výške, tzn. za každý predaný predplatný cestovný lístok zaplatia každému dopravcovi, ktorý lístok predal 80% z ceny zľavneného cestovného.¹⁴⁸

V procese zjednocovania tarifných podmienok u jednotlivých dopravcov v rámci IDS BK teda došlo nielen k zániku nároku na bezplatnú dopravu pre vybrané skupiny cestujúcich, medzi ktoré sa radia i držiteľia preukazov ŤZP/ŤZP-S, navyše nové podmienky prepravy tejto skupiny osôb boli, ako je vyššie uvedené, diferencované na základe kritéria ich trvalého pobytu v BSK, a teda, držiteľia preukazu ŤZP/ŤZP-S sú v rámci podmienok prepravy rozdelení do dvoch skupín, t. j. na takých, ktorí majú trvalý pobyt v Bratislavskom kraji a na takých, ktorí trvalý pobyt v Bratislavskom kraji nemajú.

O podmienkach prepravy na základe trvalého pobytu držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S v BSK a mimo neho rozhodli objednávateľia dopravy, a teda Zastupiteľstvo BSK a Mestské zastupiteľstvo hlavného mesta SR Bratislavy.¹⁴⁹

ZPMP sa v súvislosti s diferenciáciou podmienok vyjadrilo nasledovne: „*Myslíme si, že je možné hovoriť o porušení zásady rovnakého zaobchádzania...*“

„*Bratislava je centrom vzdelávania. Žiaci a študenti s trvalým pobytom mimo Bratislavského kraja žijúci v internátoch alebo každodenne dochádzajúci do škôl v Bratislave nemajú nárok na rovnakú zľavu v MHD ako ich spolužiaci s trvalým pobytom v Bratislave. Táto skutočnosť pre nich znamená zásadné finančné znevýhodnenie,*“ uviedla NROZP.¹⁵⁰

¹⁴⁷ „*Prijatím uzn. Č. 235/2015 došlo k zásadnému zníženiu dopadu na osoby ŤZP, ktorým bola schválená dodatočná zľava vo výške 90% z cestovného. Túto zľavu sa zaviazalo HMB refundovať v zmysle Zmluvy o refundácii za poskytnutie dodatočnej zľavy zo dňa 30.10.2015 za všetkých cestujúcich ŤZP, ktorí majú trvalý pobyt v Bratislave.*“ Zdroj: Odpoveď od Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, sekcia, dopravy, zo dňa 16.03.2016

¹⁴⁸ Z odpovede MDVRR SR zo dňa 15.02. 2016

¹⁴⁹ Z odpovede BID

¹⁵⁰ Z odpovede NROZP/ÚNSS zo dňa 22.02. 2016

Naopak, MDVRR SR podmienku trvalého pobytu nepovažuje za diskriminačné, čo odôvodňuje skutočnosťou, že pre všetkých cestujúcich, ktorí sú držiteľmi preukazov ŤZP/ŤZP-S je zavedená 50% zľava z ceny jednorazových alebo predplatných cestovných lístkov, ktorá je platná aj pre držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S bez trvalého pobytu v BSK.¹⁵¹ Spoločnosť Bratislavská integrovaná doprava, a. s. sa o dodatočnej extra zľave poskytovanej len držiteľom preukazov ŤZP/ŤZP-S s trvalým pobytom v BSK taktiež vyjadrila v zmysle, že je potrebné chápať ju ako formu sociálnej politiky (príspevok na verejnú dopravu) hlavného mesta SR Bratislavy a BSK.¹⁵² Podľa Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, sekcie dopravy, taktiež nie je diferenciácia podmienok prepravy držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S na základe ich trvalého pobytu vnímaná ako porušenie zásady rovnakého zaobchádzania.

V súvislosti so zavedenými zmenami je potrebné poukázať na počet dopravných prostriedkov, ktoré sú uspôsobené pre prepravu ťažko osôb so zdravotným postihnutím, prevádzkovaných na úrovni Dopravného podniku Bratislava, a. s., a teda poskytujú priaznivé podmienky prepravy držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S. Dopravný podnik Bratislava, a. s. má v súčasnej dobe 463 autobusov, z toho 410 nízkopodlažných (88,55%), 190 električiek, z čoho je 60 nízkopodlažných (31,58%) a 147 trolejbusov, z ktorých je 126 nízkopodlažných (85,7%). V trolejbusovej doprave sú vypravované predovšetkým nové nízkopodlažné vozidlá a staré sú určené pre zálohu. Všetky vozidlá majú určené miesta pre detský kočík a invalidný vozík, majú vyhradené miesta pre telesne postihnutých a slabozrakých cestujúcich, resp. nevidiacich cestujúcich s vodiacim psom. Všetky nové trolejbusy (120), električky (60), aj autobusy (100) sú vybavené akustickým hlásením zastávok.¹⁵³ Podľa vyjadrení Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, sekcie dopravy, nasadzovanie nízkopodlažných vozidiel je garantované na nosných autobusových linkách, ako aj na väčšine trolejbusových liniek (s výnimkou linky č. 64), okrem čoho sú nízkopodlažné vozidlá nasadzované aj na ostatných spojoch.¹⁵⁴

Napriek celkom vysokému percentuálnemu počtu dopravných prostriedkov, ktoré sú uspôsobené na prepravu držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S, sa s prepravou ťažko osôb so zdravotným postihnutím spájajú viaceré aspekty, ktoré je v súvislosti so zavedením spoplatnenia prepravy držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S potrebné vziať do úvahy. ZPMP ako i NROZP/ÚNSS poukazujú najmä na základný problém, ktorým je samotné vybavenie si

¹⁵¹ Z odpovede MDVRR SR zo dňa 22.02. 2016

¹⁵² Z odpovede spoločnosti Bratislavská integrovaná doprava, a. s. zo dňa 24.02 2016

¹⁵³Z odpovede spoločnosti Dopravného podniku Bratislava, a. s. zo dňa 23.02.2016

¹⁵⁴ Z odpovede od Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, sekcie dopravy, zo dňa 16.03.2016

čipovej karty (nie všetky miesta na vystavenie čipovej karty sú bezbariérové), či zabezpečenie si cestovného lístka. „Pre osoby so zrakovým postihnutím sú automaty na kúpu cestovných lístkov neprístupné (informácie na displayi – výzvy a reakcie, ovládacie prvky). Neprístupné sú aj pre vodičkarov, ktorí nedosiahnu na ovládacie prvky a na štrbiny na vkladanie peňazí a kariet. Obzvlášť problematické je to pre osoby, ktoré do Bratislavy necestujú pravidelne a kupujú si cestovné lístky na MHD po pricestovaní na stanici a tiež v prípade potreby využiť MHD v meste a nájsť predajné miesto lístkov s obsluhou. Neriešená zostáva možnosť uhradiť zľavnený cestovný lístok prostredníctvom SMS správy z mobilného telefónu, čo by čiastočne riešilo uvedený problém s nákupom lístkov v automatoch. Túto skutočnosť považujeme za diskrimináciu na základe zdravotného postihnutia, lebo cestujúci bez zdravotného postihnutia si cestovný lístok môže zakúpiť prostredníctvom SMS a spôsob nákupu cestovného lístka prostredníctvom SMS nevyžaduje žiadne sprístupňujúce technické opatrenia pre osoby so zdravotným postihnutím. Pre nevidiacich je problém aj skutočnosť, že nie pri každých dverách vozidla MHD je funkčný označovač cestovných lístkov, takže majú problém vo vozidle nájsť ten funkčný.“¹⁵⁵ ZPMP navyše dodáva, že okrem týchto skutočností je potrebné prihliadať aj na finančnú stránku osôb, ktorí sú držiteľmi preukazov ŤZP/ŤZP-S, kedy mnohí z nich sú skutočne ľuďmi žijúcimi na hranici životného minima bez reálnej šance tento svoj ekonomický status zmeniť a akákoľvek, aj zdanlivo bezvýznamná suma, ktorú musia vynaložiť navyše, je schopná zásadným spôsobom ovplyvniť ich finančnú situáciu.¹⁵⁶ Podľa tvrdení Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, sekcie dopravy, bude riešenie problémov, týkajúcich sa používania automatov určených na predaj cestovných lístkov pre nevidiacich a vodičkarov a tiež iných návrhov, ktoré boli Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, sekcie dopravy, predmetom rokovaní s ostatnými objednávateľmi, ako aj dopravcami IDS BK.¹⁵⁷

Po približne polroku hlavné mesto SR Bratislava¹⁵⁸ plánuje počet predaných lístkov vyhodnotiť¹⁵⁹, výsledkom čoho môže byť prípadná korekcia predpokladaných dosahov

¹⁵⁵ Z odpovede NROZP/ÚNSS zo dňa 22.02. 2016

¹⁵⁶ Z odpovede ZPMP zo dňa 12.02. 2016

¹⁵⁷ Z odpovede Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, sekcie dopravy zo dňa 16.03. 2016

¹⁵⁸ „V tejto súvislosti HMB pripravuje analýzu dopadu bezplatnej prepravy pre bratislavských ŤZP pri kúpe predplateného cestovného lístka, ktorá má byť prerokovaná na zastupiteľstve HMB dňa 31.03.2016, súčasťou ktorej má byť aj komplexný návrh na úpravu súčasných 90% zliav pre skupiny ŤZP, darcov krvi a politických väzňov. V rámci analýzy došlo k vyčísleniu dopadov 100 % zľavy na cestovnom, ktoré v sa refundácii prejavia zvýšením o 500 tis. Eur ročne oproti aktuálne platnej 90% zľave.“ Zdroj: Odpoveď od magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, Sekcia dopravy, zo dňa 16.03. 2016

a prehodnotenie výšky extra zľavy alebo prípadne rozsahu oprávnených poberateľov.¹⁶⁰ Dopravný podnik Bratislava, a. s. uviedol: „Magistrát hlavného mesta SR Bratislavy avizoval možnosť prehodnotenia zľavovej politiky dotovanej zo strany mesta s akcentom na osoby ŤZP/ ŤZP-S. Po získaní relevantných údajov o počte osôb využívajúcich zľavy sa potvrdilo, že zo 17 tisíc registrovaných ľudí ZŤP na MPSVaR SR, len cca 12 tisíc využíva služby MHD. V prípade, že DPB, a. s. dostane zmenu cenového výmeru od Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, bude ju implementovať bez zbytočného odkladu.“¹⁶¹ Spoločnosť Bratislavská integrovaná doprava, a. s. predpokladá, že polročné vyhodnotenie zavedenia IDS BK prinesie predovšetkým ekonomické vyhodnotenie, a teda vyčíslenie tak počtu zdravotne znevýhodnených cestujúcich, ako aj ich cestovné potreby a tiež finančné náklady, ktoré sú spojené s prevádzkovaním dopravy.¹⁶²

V súčasnosti sa zvažuje opätovné zavedenie bezplatného cestovania držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S v bratislavskej mestskej hromadnej doprave. Magistrát hlavného mesta SR Bratislava totiž zistil, koľko držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S cestuje vo verejnej doprave a z výsledkov vyplýva, že na hendikepovaných bude doplácať menej, než sa očakávalo. Hlavné mesto SR Bratislava totiž v minulosti preplácalo Dopravnému podniku Bratislava, a. s. náklady aj na ŤZP, ktorí necestovali.¹⁶³ Hlavné mesto SR Bratislava však počítalo len s držiteľmi preukazov ŤZP/ŤZP-S s trvalým pobytom v BSK. Je teda otázne, či sa počíta s navrátením bezplatného cestovania v bratislavskej mestskej hromadnej doprave i pre držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S, ktorí nemajú trvalý pobyt v BSK.

Záver

Na zavedenie spoplatnenia prepravy držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S je možné nazerať z viacerých uhl'ov pohľadov. Na jednej strane je možné prihliadať na skutočnosť, že i v iných mestách SR je spoplatnená preprava pre túto skupinu osôb, pričom im je

¹⁵⁹ „...vyhodnotenie poskytovaných zliav je súčasťou opatrenia OP11 uvedeného v Stratégii rozvoja verejnej osobnej dopravy SR do roku 2020, ktorá bola ako príloha Strategického plánu rozvoja dopravnej infraštruktúry SR do roku 2020 schválená vládou SR uznesením č. 311 z 25. júna 2014.“ Odpoveď od BSK zo dňa 03.03. 2016

¹⁶⁰ Návrh riešenia problematiky prepravy držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S v IDS BK [online] ©2015. [cit.2016-03-16].Dostupné na: www.zastupitelstvo.bratislava.sk

¹⁶¹ Z odpovede spoločnosti Dopravný podnik Bratislava, a. s. zo dňa 23.02. 2016

¹⁶² Z odpovede od spoločnosti Bratislavská integrovaná doprava, a. s. zo dňa 24.02. 2016

¹⁶³ www.bratislava.sme.sk [online] ©2015 [cit. 2016-02-24]

poskytovaná zľava, alebo dokonca bezplatná preprava po splnení podmienky vybavenia si bezkontaktných čipových kariet. Na strane druhej je však potrebné vziať do úvahy skutočnosť, že Bratislava je hlavným mestom SR. Je centrom umenia, vzdelania, obchodu, sú v nej situované mnohé úrady a zdravotnícke zariadenia, ktoré sú navštevované najmä ŤZP.

Zo zavedením spoplatnenia prepravy držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S sa spájalo veľa negatívnych ohlasov, súvisiacich či už so zvýšením finančnej, záťaže ktorá sa mala v značnej miere odraziť v rozpočtoch ŤZP, alebo s nevyhovujúcimi technickými podmienkami súvisiacimi napr. s kúpou lístka nevidiacou osobou, alebo osobou na invalidnom vozíku.

Stredisko však za najväčší problém, neoznačuje samotné spoplatnenie prepravy držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S, ale práve diferenciaciu podmienok prepravy tejto skupiny osôb, a to podľa miesta ich trvalého pobytu na tých, ktorí majú trvalý pobyt v BSK a tých, ktorí trvalý pobyt v BSK nemajú. Stredisko má za to, že v tomto prípade dochádza k zvýhodňovaniu držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S s trvalým pobytom v BSK v porovnaní s držiteľmi preukazov ŤZP/ŤZP-S, ktorí majú trvalý pobyt v inom, ako BSK. Stredisko vyjadruje svoj názor, že nie je prípustné, aby dochádzalo k takémuto nerovnakému zaobchádzaniu založenému na podmienke trvalého pobytu. V súčasnosti je preprava držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S spoplatnená i v rámci iných miest SR a skutočnosť, že tieto spoplatnenia sú nastavené v rôznych cenových výškach je tiež všeobecne známa. Stredisko má však za to, že v rámci jedného mesta nemôže dochádzať k rozdielom vo výške cestovného pre jednu skupinu osôb, resp. cestujúcich na základe dôvodu, akým je trvalý pobyt osoby. Stredisko pevne verí, že uvedený stav nie je zároveň aj stavom konečným.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. Magistrátu hlavného mesta SR Bratislava a Bratislavskému samosprávnemu kraju odstrániť diskriminačné podmienky v rámci prepravy osôb so zdravotným postihnutím (držiteľov ZŤP/ZŤP-S), spočívajúce na základe dôvodu ich trvalého pobytu.
2. MDVRR SR legislatívnu úpravu s cieľom umožnenia bezplatnej prepravy držiteľov ZŤP/ZŤP-S v rámci železničnej dopravy.
3. MDVRR SR legislatívnu úpravu s cieľom, resp. výsledkom ktorej budú jednotné podmienky prepravy držiteľov preukazov ZŤP/ZŤP-S v rámci jednotlivých miest a

obcí, nakoľko v dôsledku decentralizácie sú tieto nejednotné, čo spôsobuje sťaženie orientácie sa v cenníkoch jednotlivých dopravcov.

7.2 Bariéry na úradoch

Ratifikáciou Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím¹⁶⁴ sa SR zaviazala zabezpečiť a podporovať plné uplatňovanie všetkých ľudských práv a základných slobôd pre všetky osoby so zdravotným postihnutím bez akéhokoľvek diskriminovania na základe zdravotného postihnutia. V rámci procesu debarierizácie spoločnosti sa SR okrem iného zaviazala uskutočňovať alebo podporovať výskum a vývoj univerzálne navrhovaných tovarov, služieb, zariadení a vybavenia, ktoré by vyžadovali minimálne prispôbenie a najnižšie náklady na uspokojenie špecifických potrieb osôb so zdravotným postihnutím, podporovať ich dostupnosť a využívanie a presadzovať univerzálny dizajn pri vytváraní noriem a usmernení¹⁶⁵. Pod pojmom „univerzálny dizajn“ pritom Dohovor ZP rozumie navrhovanie výrobkov, zariadení, programov a služieb tak, aby ich mohli využívať v najväčšej možnej miere všetci ľudia bez nevyhnutnosti úprav alebo špeciálneho dizajnu. Univerzálny dizajn pritom však nevyklučuje asistenčné zariadenia pre určité skupiny osôb so zdravotným postihnutím, ak je to potrebné¹⁶⁶.

Jednoducho povedané, osoby so zdravotným postihnutím by v intenciách univerzálneho dizajnu mali mať prístup napríklad do budov vytvorený na rovnakom základe s ostatnými. Po tejto stránke je koncept univerzálneho dizajnu odlišný od zažitého výkladu bezbariérovosti objektov, spočívajúceho najmä v alternatívnom prístupe. Stredisko viackrát upozornilo na fakt, že napriek tomu, že mnoho vlastníkov budov či už pri ich rekonštrukcii, alebo výstavbe dbá na bezbariérovosť objektu, nie je výnimkou, že táto bezbariérovosť je skôr deklaratívna, prípadne ešte viac separuje osoby so zdravotným postihnutím od ostatných. Keď sa napríklad hlavný vchod do budovy, ku ktorému vedú schody, nachádza hneď pri hlavnej ceste a vstup pre osoby odkázané na vozík na opačnej strane, je síce možné tvrdiť, že je vstup do budovy bezbariérový, avšak osoby so zdravotným postihnutím musia vyvinúť viac snahy, aby sa dostali tam, kam sa ostatní dostanú rýchlejšie a najmä ľahšie.

¹⁶⁴ Oznámenie MZVaEZ SR č. 317/2010 Z. z. – Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím

¹⁶⁵ Čl. 4, ods. 1 písm. f) Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím

¹⁶⁶ Čl. 2 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím

Ako sa uvádza v Národnom programe rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014 – 2020, s cieľom zlepšenia nezávislého spôsobu života a zvýšenia miery participácie osôb so zdravotným postihnutím vo všetkých aspektoch života je potrebné posilniť zabezpečenie prístupu k fyzickému prostrediu, k doprave, k informáciám a komunikácii, ku kultúre ako aj k ďalším prostriedkom, službám a tovarom dostupným alebo poskytovaným verejnosti k prijímaniu opatrení na zabezpečenie prístupnosti priamo zaväzuje Dohovor takmer vo všetkých svojich článkoch¹⁶⁷. Prístupnosť¹⁶⁸ predstavuje zabezpečenie možnosti osobám so zdravotným postihnutím využívať všetky aspekty života samostatne, s pomocou primeraných úprav alebo pomôcok, a ak to nie je možné, aj s pomocou asistencie. Prístupnosť je nosným princípom všetkých relevantných článkov Dohovoru. Pre tvorbu opatrení na zabezpečenie prístupnosti sú zvlášť dôležité definície diskriminácie na základe zdravotného postihnutia, primeraných úprav a univerzálneho dizajnu v čl. 2 Dohovoru. Dohovor tiež zaväzuje zmluvné štáty prijať opatrenia na vypracovanie, vyhlásenie a kontrolu dodržiavania minimálnych noriem a pravidiel na zabezpečenie prístupnosti zariadení a služieb dostupných alebo poskytovaných verejnosti a na zabezpečenie toho, aby subjekty, ktoré poskytujú zariadenia a služby dostupné alebo poskytované verejnosti, zohľadňovali všetky aspekty prístupnosti pre osoby so zdravotným postihnutím. Opatrenia vzťahujúce sa k tomuto článku sú zamerané predovšetkým na prístupnosť stavieb, dopravy (budov, ciest, dopravných a iných vnútorných a vonkajších zariadení vrátane škôl, obytných budov, zdravotníckych zariadení a pracovísk) a prístup k informáciám (informačným, komunikačným a iným službám vrátane elektronických a pohotovostných služieb). Medzi mimoriadne dôležité základné ľudské práva - z hľadiska potrieb osôb so zdravotným postihnutím - je nevyhnutné zaradiť aj právo na slobodný pohyb, nakoľko bez realizácie tohto práva nie je v modernej spoločnosti prakticky možné dosiahnuť plné začlenenie.

V nadväznosti na požiadavku prístupnosti je každý štát viazaný Dohovorom povinný prijímať podľa Čl. 20 Dohovoru účinné opatrenia na zabezpečenie osobnej mobility s najväčšou možnou nezávislosťou pre osoby so zdravotným postihnutím, a to aj tým, že uľahčia osobnú mobilitu osôb so zdravotným postihnutím takým spôsobom a v takom čase, aký si zvolia ony samy, a to za prijateľné ceny. V slovenských podmienkach je osobná mobilita podporovaná najmä prostredníctvom zachovania resp. vytvorenia rôznych typov

¹⁶⁷ Národný program rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na rok y 2014-2020 [online] ©2014 [cit.2016-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/7770.pdf>

¹⁶⁸ Porovnaj s Čl. 9 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím

zliav ako napríklad v dopravnej infraštruktúre, pri návšteve kultúrnych pamiatok, športových podujatí a iných. Táto podpora zlepšuje možnosť osôb so zdravotným postihnutím zúčastňovať sa rôznych foriem vzdelávania alebo sa zapojiť do pracovného procesu.

Potrebné je taktiež dodať, že SR je v súlade s Dohovorom povinná prijať príslušné opatrenia na zabezpečenie toho, aby aj súkromné subjekty, ktoré poskytujú zariadenia a služby dostupné alebo poskytované verejnosti, zohľadňovali všetky aspekty prístupnosti pre osoby so zdravotným postihnutím s cieľom umožniť im, aby mohli žiť nezávislým spôsobom života a plne sa podieľať na všetkých aspektoch života.

Podmienka prístupnosti širokej verejnosti a splňania osobitných požiadaviek na užívanie stavby osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, ako aj požiadavka bezbariérovosti, vyplýva pri stavbách prístupných širokej verejnosti aj z ustanovení stavebného zákona¹⁶⁹. Čo je však zarážajúce, aktuálna úprava prístupnosti je produktom 16 rokov starého legislatívneho procesu, keď špecifikácie bezbariérovosti sú bez zmeny účinné od 01.08.2000. Podobne, zásady, princípy a požiadavky, ktorými sa zabezpečuje bezbariérové riešenie prostredia a prístupnosť stavieb v SR sú zapracované aj vo Vyhláške Ministerstva životného prostredia SR č. 532/2002 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie. Ak opomenieme opravu chyby účinnú od 11.04.2003, ani táto vyhláška nebola nikdy novelizovaná a je účinná ešte od 01.12.2002.

Po tom, čo prešiel medzirezortným pripomienkovým konaním a rokovaním vlády, MDVRR SR predložilo 29.05.2015 na rokovanie NR SR návrh nového stavebného zákona. Rozsiahla novelizácia, ktorá mala nahradiť v tom čase 37-krát novelizovaný zákon z roku 1976, mala okrem iného zabezpečiť osobám so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými prístup k fyzickému prostrediu a pohyb v ňom. Ustanovenia stavebného zákona týkajúce sa základných požiadaviek na stavby sú prevzaté z Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ), ktorým sa ustanovujú harmonizované podmienky uvádzania stavebných výrobkov na trh. Dňa 22.09.2015 bol však návrh nového stavebného zákona stiahnutý z rokovania NR SR¹⁷⁰ a MDVRR SR očakáva, že túto rozsiahlu a zásadnú rekonštrukciu stavebného zákona sa podarí presadiť aspoň do roku 2020. V tejto súvislosti bol

¹⁶⁹ Zákon 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v aktuálnom znení

¹⁷⁰ Detaily návrhu zákona. NR SR [online] ©2015 [cit.2016-03-22]. Dostupné na:

<http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5528>

zastavený aj proces prípravy vykonávacích vyhlášok k navrhovanému stavebnému zákonu, vrátane Návrhu vyhlášky o všeobecných požiadavkách na priestorové usporiadanie územia a funkčné využitie územia a o požiadavkách na bezbariérové využitie územia a Návrhu vyhlášky o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a technických požiadavkách na bezbariérové užívanie stavieb, v ktorých malo byť toto opatrenie podrobnejšie upravené¹⁷¹.

V rámci operačného programu Ľudské zdroje pre prioritné osi 2, 3 a 4 bol 21.09.2015 schválený NP „Podpora univerzálneho navrhovania“, ktorého cieľom je navrhnúť spôsoby riešenia implementácie univerzálneho navrhovania budov a prostredia podľa čl. 2 Dohovoru aj do legislatívy v podmienkach SR tak, aby ich mohli využívať v najväčšej možnej miere všetci ľudia bez nutnosti úprav alebo špeciálneho dizajnu¹⁷². Výstupom NP bude: vypracovanie štandardov univerzálneho navrhovania budov a fyzického prostredia a odporúčaní s využitím univerzálneho navrhovania do praxe, spracovanie legislatívneho zámeru zameraného na implementáciu univerzálneho navrhovania do legislatívy SR, zvýšenie povedomia o využívaní univerzálneho navrhovania v praxi, a to pre orgány verejnej správy, ako aj pre súkromnú sféru. Výsledkom NP budú odporúčania k legislatívnej úprave univerzálneho navrhovania v podmienkach SR (legislatívny zámer), ako nástroja na zmiernenie diskriminácie osôb so zdravotným postihnutím, seniorov, matiek s deťmi pri prístupe k tovarom, službám, fyzickému prostrediu a do budov. Na NP je alokovaných 5mil. eur, žiadateľom je Implementačná agentúra MPSVaR SR a gestorom projektu je sekcia sociálnej a rodinnej politiky MPSVaR SR¹⁷³. Vzhľadom na to, že 22.09.2015 bol návrh nového stavebného zákona stiahnutý z rokovania NR SR možno očakávať, že spomínaný projekt sa stane v nadchádzajúcom období hlavným (hoci nelegislatívnym) nástrojom

¹⁷¹ Počiatok stiahol z rokovania parlamentu nový stavebný zákon. Sme Ekonomika [online] ©2015 [cit.2016-03-22]. Dostupné na: <http://ekonomika.sme.sk/c/8011206/pociatek-stiahol-z-rokovania-parlamentu-novy-stavebny-zakon.html>

¹⁷² MPSVaR SR. *Zápisnica z rokovania Komisie pri Monitorovacom výbore pre operačný program Ľudské zdroje pre prioritné osi 2,3 a 4.* [online] ©2015 [cit.2016-03-22]. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/esf/op-ludske-zdroje/mv-op-lz/os-234/zapisnica-z-komisie-21-9-2015.pdf>

¹⁷³ Porovnaj: https://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiChOLjsdfLAhWjNJoKHTzQB8YQFggbMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.minv.sk%2F%3Fvyrocna-konferencia-horizontальной-priority-marginalizovane-romske-komunity-2015%26subor%3D231220&usq=AFQjCNG_Ur9CBZBf1DPvRABBeJOS12xwA&sig2=TrOdD-MK7iSZVBmJqsKd0Q

presadzovania univerzálneho dizajnu. Stredisko v tejto súvislosti však očakáva, že rezort práce bude pri realizácii projektu čo najužšie spolupracovať s MDVRR SR.

Z praktického hľadiska je však nevyhnutné okrem nedostatočnej legislatívnej úpravy odstraňovania bariér v smere prístupnosti a čo najširšej garancie osobnej mobility upozorniť aj na problémy spojené so samotnou realizáciou bezbariérovosti, a to najmä pri rekonštrukciách objektov. Slovenská prax poukazuje najmä na vysoké finančné zaťaženie investorov, nedostatočnú priestorovú dispozíciu, problematický právny vzťah k objektom, či komplikácie spojené s lokalizáciou objektu v rámci pamiatkovej zóny, či so samotným vymedzením objektu ako architektonickej pamiatky.

Ako jeden z typických a mnohých komplikovaných príkladov uvádzame prípad doposiaľ nerealizovaného riešenia bezbariérového vstupu na poštu Košice 1. Stredisko sa prípadom tejto pošty zaoberá od februára 2014.

Podľa zistených informácií je vlastníkom budovy hlavnej pošty v Košiciach Slovak Telekom a.s. a pošta tak sídli len v prenajatých priestoroch. Keďže Slovak Telekom budovu v súčasnosti ponúka na predaj, Slovenská pošta nechce investovať do budovania bezbariérového prístupu. Ďalšiu prekážku vidí Slovenská pošta aj v skutočnosti, že budova sa nachádza v pamiatkovej zóne, čiže vybudovanie plošiny, rampy či inej úpravy by mohol byť problém.

V súčasnosti je tento problém vyriešený tak, že osoba so zdravotným postihnutím je nútená prísť v sprievode inej osoby, ktorá zavolá pracovníčku pošty na ulicu a tam s ním vyrieši potrebné záležitosti. Takýto stav je nadmieru nedôstojný voči týmto ľuďom, pričom ide o hlavnú poštu v Košiciach, druhom najväčšom meste na Slovensku.

Situáciu na košickej hlavnej pošte možno posúdiť aj ako prípad nepriamej diskriminácie osôb so zdravotným postihnutím, seniorov, či rodičov s deťmi v kočíkoch. Opomínaním riešenia, či neriešením problému tak Slovenská pošta síce nevyklučuje poskytovanie svojich služieb všetkým zákazníkom, ale fyzicky znemožňuje prístup tým zákazníkom, pre ktorých je prekonanie 14-schodovej bariéry nemožné.

Stredisko preto oslovilo oba subjekty s cieľom zistenia, ako sa snažia tento stav vyriešiť v súčasnosti, resp. či došlo k nejakým zmenám, v akej fáze je ich vzájomné rokovanie, a či Slovenská pošta požiadala Slovak Telekom alebo Krajský pamiatkový úrad o oficiálne stanovisko alebo predložila konkrétny projekt.

Vo svojej odpovedi z 31.03.2015 Slovak Telekom a.s. uviedla, že si vo vzťahu k objektu hlavnej pošty plní všetky zo zákona vyplývajúce povinnosti. Spoločnosť ďalej uviedla, že ako vlastníak nemá voči prácam vedúcim k debarierizácii objektu námietky, avšak

iniciáciu procesu odstraňovania bariér a jeho financovanie očakáva od nájomcu. V prípade ak požiadavku na debarierizáciu objektu obdrží od nájomcu, Slovak Telekom a.s. prisľúbila, že sa bude takouto požiadavkou seriózne zaoberať a poskytne Slovenskej pošte a.s. primeranú súčinnosť, aby táto ako nájomca mohla zrealizovať potrebné úpravy vedúce k zabezpečeniu bezbariérového prístupu do objektu¹⁷⁴.

Slovenská pošta a.s. informovala o svojom postoji Stredisko v odpovedi¹⁷⁵ zo dňa 04.05.2015. Spoločnosť si v plnej miere uvedomuje situáciu, ktorú riešila ešte v roku 2009. Argumentuje, že budova pošty Košice 1, bola postavená v 30-tych rokoch 20. storočia nezohľadňujúc bezbarierovosť. Tvrdí, že riešenie nie je možné bez rozsiahlej prestavby. Slovenská pošta, a.s. vo svojej odpovedi ďalej ubezpečuje, že má záujem na tom, aby boli vstupy na všetkých poštách bezproblémové ako pre hendikepovanú klientelu, tak aj pre matky s kočíkmi. Tam, kde je to možné riešia bezbarierovosť štandardne rampou, alebo šikmou schodiskovou plošinou. Hydraulické plošiny realizujú len v obmedzenom rozsahu, nakoľko ich údajne klienti využívajú v praxi minimálne. Konkrétne v prípade objektu pošty Košice 1 bráni riešeniu odstránenia bariér hneď niekoľko okolností. Slovenská pošta, a.s. uvádza, že Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 532/2002 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie v platnom znení stanovuje jednoznačné priestorové požiadavky na výstavbu bezbariérovej rampy. Tie sa v priestore hlavného vchodu objektu nedá dosiahnuť ani z hľadiska plochy, ani z hľadiska prevýšenia. Situáciu komplikuje fakt, že Slovenská pošta, a.s. nie je vlastníkom budovy ani pozemku a navyše sa objekt nachádza v pamiatkovej zóne, a teda akékoľvek zásahy podliehajú schváleniu Krajského pamiatkového úradu. Rovnako, požiadavka na zriadenie výťahu je z technického hľadiska nerealizovateľná aj vo vzťahu k pamiatkovému charakteru budovy. Ako ďalšiu prekážku vníma Slovenská pošta, a.s. fakt, že pošta Košice 1 sídli v prenajatých priestoroch, ktoré sa vlastníkom už niekoľko rokov snaží odpredať a teda investícia do tohto objektu je neefektívna a neistá. Slovenská pošta napokon upozorňuje, že disponuje viac ako 1500 poštami v celej SR, pričom však 68% z nich sídli v prenajatých priestoroch, kde je riešenie bezbariérového prístupu obtiažnejšie. V Košiciach majú takmer všetky pošty v dostupnej vzdialenosti od pošty Košice 1 vybudovaný bezbariérový vstup – konkrétne ide o pošty Košice 2, 3, 5, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 22

¹⁷⁴ Z odpovede Slovak Telekom a.s. z 31.3.2015, číslo 19167/2015

¹⁷⁵ Z odpovede Slovenskej pošty, a.s. zo 4.5.2015, číslo 1765/2015-OIUN

a 23. Aktuálne Slovenská pošta a.s. realizuje v prevádzkach s komplikovaným technickým riešením bezbariérových vstupov službu – špeciálny režim obsluhy. Na budovy postupne umiestňujú informačné tabule pre hendikepovaných klientov, na ktorej je uvedený telefonický kontakt na príslušnú poštu. Ak klient na toto číslo zavolá, zamestnanci pošty ho prídu na miesto ochotne obslúžiť. Po dohode s vedúcim pošty je taktiež možné poskytovať poštové služby prostredníctvom poštových doručovateľov.

Záver

Stredisko zdôrazňuje, že prístupnosť je nosným princípom všetkých relevantných článkov Dohovoru.

Povinnosťou SR je v súlade s Dohovorom prijať príslušné opatrenia na zabezpečenie toho, aby aj súkromné subjekty, ktoré poskytujú zariadenia a služby dostupné alebo poskytované verejnosti, zohľadňovali všetky aspekty prístupnosti pre osoby so zdravotným postihnutím s cieľom umožniť im, aby mohli žiť nezávislým spôsobom života a plne sa podieľať na všetkých aspektoch života.

MDVRR SR pripravovalo 2 roky rozsiahlu rekonštrukciu Stavebného zákona. Z hľadiska prístupnosti mal návrh okrem iného zabezpečiť osobám so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými prístup k fyzickému prostrediu a pohyb v ňom. Napriek tomu, že návrh nového stavebného zákona bol v septembri 2015 stiahnutý z rokovania NR SR, Stredisko je presvedčené o nevyhnutnosti čo najvyššieho presadenia aktualizovaných inštitútov prístupnosti, osobnej mobility, slobody pohybu a preferencie univerzálneho dizajnu do novej právnej normy a nadväzujúcich vykonávacích vyhlášok.

Treba tiež konštatovať, že napriek mnohoročnému úsiliu o bezbariérovú výstavbu a debarierizáciu, stále pretrvávajú bariéry najmä v dôsledku nedodržovania zákona (zákon č. 50/1976 Zb. Stavebný zákon v znení neskorších úprav a predpisov), nedostatočného konzultovania stavebných projektov s ich budúcimi zdravotne postihnutými užívateľmi a nedôslednosťou pri odovzdávaní stavieb - pri kolaudácii.

Stredisko verí, že nový stavebný zákon bude okrem iného obsahovať aj preferenciu univerzálneho dizajnu, ktorý by uľahčil integráciu osôb so zdravotným postihnutím a odstránil diskrimináciu, ktorá môže v spoločnosti vzniknúť práve kvôli špeciálnym úpravám určeným pre osoby so zdravotným postihnutím.

Odporúčania

Stredisko v súvislosti s požiadavkou prístupnosti a osobnej mobility osôb so zdravotným postihnutím, ako aj požiadavkou presadzovania štandardov univerzálneho dizajnu formuluje nasledujúce odporúčania:

1. Orgánom verejnej správy a iným právnickým osobám vytvárať opatrenia, vrátane tvorby finančného zázemia, zamerané na debarierizáciu verejných (chodníkov a ciest, parkovacích miest, budov, škôl, školských, kultúrnych, zdravotníckych či športových zariadení a pod.) a komerčných objektov (obchody, bytové domy a pod.), verejnej dopravy a v neposlednom rade pracovísk.¹⁷⁶ Na úrovni verejných priestranstiev a objektov bude užitočné zaviesť konkrétne minimálne štandardy bezbariérovosti, avšak zároveň s vymedzením konkrétneho časového horizontu, do ktorého budú musieť byť realizované.
2. Na úrovni MDVRR SR pripraviť, resp. dopracovať v čo najskoršom horizonte návrh nového stavebného zákona a predmetných vykonávacích predpisov, tak, aby obsahoval aj preferenciu univerzálneho dizajnu, ktorý by uľahčil integráciu osôb so zdravotným postihnutím a odstránil diskrimináciu, ktorá môže v spoločnosti vzniknúť práve kvôli špeciálnym úpravám určeným pre osoby so zdravotným postihnutím.
3. Na úrovni NR SR ochrániť záujmy osôb so zdravotným postihnutím v oblasti prístupnosti a osobnej mobility a presadiť takú úpravu stavebného zákona a jeho vykonávacích vyhlášok, ktorá zabezpečí osobám so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými prístup k fyzickému prostrediu a pohyb v ňom.
4. V rámci implementácie NP „Podpora univerzálneho navrhovania“ by MPSVaR SR malo čo najužšie spolupracovať s MDVRR SR. Vypracovanie štandardov univerzálneho navrhovania budov a fyzického prostredia a odporúčaní s využitím univerzálneho navrhovania do praxe by MPSVaR SR v súčinnosti s MDVRR SR mali presadiť v rámci legislatívneho zámeru zameraného na implementáciu univerzálneho navrhovania do legislatívy SR.
5. V spolupráci ústredných orgánov štátnej správy s územnou samosprávou, prípadne s participáciou podnikateľského sektora vo forme filantropie realizovať aktivity

¹⁷⁶ V tejto súvislosti je potrebné zaoberať sa nielen bezbariérovým prístupom do objektov, ale debarierizáciu poňať systematicky, aby umožnila osobám so zdravotným postihnutím maximálnu možnú funkčnú prístupnosť (zrozumiteľné označenia, bezbariérové toalety, šírka priestorov, zárubní dverí, výťahy a pod.).

motivujúce k riešeniu debarierizácie verejne dostupných priestorov v mestách a obciach, napr. prostredníctvom súťaží.

6. Obciam, mestám a ZMOS aby sa debarierizácia stala súčasťou ich širšej inkluzívnej sociálnej politiky a to i napriek tomu, že odstraňovanie historických kontextov architektonických bariér je finančne náročné.
7. Zriaďovateľom školských zariadení prijať úpravu vyčlenenia finančných prostriedkov na postupnú debarierizáciu objektov škôl a predškolských zariadení na stupni rezortu a územných samospráv.
8. MZ SR v oblasti zdravotnej starostlivosti vo zvýšenej miere dbať na bezbariérový prístup, dostupnosť, odstránenie kvalitatívnych rozdielov v zdravotnej starostlivosti pre osoby so zdravotným postihnutím a ostatné osoby.
9. Z úrovne zriaďovateľov, resp. prevádzkovateľov systematicky budovať viac bezbariérových prístupov do rôznych verejných inštitúcií, športovísk a pod.

7.3 Železničná preprava osôb so zdravotným postihnutím v SR

Dohovor ZP zavádza voči všetkým jeho zmluvným stranám, SR nevynímajúc, povinnosť prijať *„príslušné opatrenia, ktoré zabezpečia osobám so zdravotným postihnutím, na rovnakom základe s ostatnými, prístup k fyzickému prostrediu, k doprave, k informáciám a komunikácii, vrátane informačných a komunikačných technológií a systémov, ako aj k ďalším prostriedkom a službám dostupným alebo poskytovaným verejnosti...“* SR sa zatiaľ, napriek svojim snahám, nepodarilo plne implementovať tento dohovor nie len v legislatívnej, ale hlavne v praktickej rovine.

Prístupnosť¹⁷⁷ predstavuje zabezpečenie možnosti osobám so zdravotným postihnutím využívať všetky aspekty života samostatne, s pomocou primeraných úprav alebo pomôcok, a ak to nie je možné, aj s pomocou asistencie. Prístupnosť je nosným princípom všetkých relevantných článkov Dohovoru a nevyhnutne sa premieta aj do oblasti poskytovania služieb spojených s dopravou, resp. prepravou osôb. Podobne opatrenia na zabezpečenie osobnej mobility¹⁷⁸ majú zohľadňovať požiadavku najväčšej možnej nezávislosti pre osoby so zdravotným postihnutím, a to aj tým, že uľahčia osobnú mobilitu osôb so zdravotným postihnutím takým spôsobom a v takom čase, aký si zvolia ony samy, a to za prijateľné ceny.

¹⁷⁷ Porovnaj s Čl. 9 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím

¹⁷⁸ Čl. 20 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím

V slovenských podmienkach dopravných služieb je osobná mobilita podporovaná najmä prostredníctvom zachovania, resp. vytvorenia rôznych typov zliav.

SR je aj v súvislosti s dopravou povinná prijať príslušné opatrenia na zabezpečenie toho, aby aj súkromné subjekty, ktoré poskytujú zariadenia a služby dostupné alebo poskytované verejnosti, zohľadňovali všetky aspekty prístupnosti pre osoby so zdravotným postihnutím s cieľom umožniť im, aby mohli žiť nezávislým spôsobom života a plne sa podieľať na všetkých aspektoch života.

Na požiadavku prístupnosti dopravných prostriedkov a dopravnej infraštruktúry reaguje SR aj v Národnom programe rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014 – 2020, kde sú zastúpené aj úlohy, od ktorých sa očakáva zvyšovanie počtu bezbariérových vozidiel verejnej osobnej dopravy, vybavovanie nových vozidiel informačnými systémami pre osoby so zrakovým postihnutím (hlasové oznamovanie zastávok) a informačnými systémami pre osoby so sluchovým postihnutím (vizuálne zobrazovače), či systematické zvyšovanie prístupnosti autobusových a železničných staníc a letísk a zachovanie zliav v železničnej doprave osôb so zdravotným postihnutím¹⁷⁹.

V tejto súvislosti sa pod dohľadom MDVRR SR realizuje viacero opatrení. Problematika osôb so zdravotným postihnutím je riešená v Stratégii rozvoja verejnej osobnej a nemotorovej dopravy SR do roku 2020, ktorá je prílohou Strategického plánu rozvoja dopravnej infraštruktúry SR do roku 2020¹⁸⁰. Obsahuje priority ako napr. „Prevádzka na modernej železničnej infraštruktúre s krátkymi jazdnými dobami a potrebnou hustotou bezbariérových a kvalitne vybavených železničných zastávok a prestupných terminálov“.

MDVRR SR v rámci podpory podávania informácií o možnostiach a spôsobe prepravy osôb so zdravotným postihnutím zaviazalo Železnice SR postupne od 01.01.2015 doplniť do vývesných cestovných poriadkov informáciu o získaní možnosti a spôsobe prepravy osôb so zdravotným postihnutím, a to tým, že vývesné cestovné poriadky budú obsahovať aj kontakt na dopravcu v slovenskom a anglickom jazyku. Uvedená povinnosť vyplýva z úlohy 3.3.2. Dodatku č. 2 k Zmluve o prevádzkovaní železničnej infraštruktúry na roky 2014 – 2016 (Príloha č. 3 - Štandardy železničných staníc)¹⁸¹. MDVRR SR informuje, že aktuálne je táto

¹⁷⁹ Národný program rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014-2020 [online] ©2014 [cit.2016-03-30]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/7770.pdf>

¹⁸⁰ Uznesenie vlády SR č. 311 z 25. júna 2014

¹⁸¹ Dodatok č. 2 k Zmluve o prevádzkovaní železničnej infraštruktúry na roky 2014-2016 zo dňa 23. Decembra v znení Dodatku č. 1 zo dňa 23.12.2014., úloha 3.3.2., str. 7 [online]©2013 [cit.2016-03-29]. Dostupné na:

podmienka je splnená vo všetkých vybraných 57 staniciach, minimálne v slovenskom jazyku. Zároveň je však potrebné dodať, že ide o jedinou úlohu v prospech osôb so zdravotným postihnutím, ktorá vyplýva zo Zmluvy o prevádzkovaní železničnej infraštruktúry na roky 2014 – 2016. V súvislosti so systémom zliav v železničnej doprave cestujúcim, ktorí sú držiteľmi preukazu ŤZP/ŤZP-S, Železničná spoločnosť Slovensko, a. s. poskytuje zľavu 50% z obyčajného cestovného v 2. vozňovej triede vlakov osobnej dopravy (cena regulovaného cestovného je od 0,20 eur / 1km – 8,50 eur / 510km). Držiteľ preukazu ŤZP-S (s červeným pruhom) má nárok aj na bezplatnú prepravu svojho sprievodcu, invalidného vozíka a vodiaceho psa.

Na účely zaručenia bezpečných, efektívnych a kvalitných dopravných služieb za určené cestovné, ich primeranej výkonnosti podľa potrieb dopravnej obslužnosti územia, zohľadnenia sociálnych a environmentálnych faktorov, faktorov regionálneho rozvoja a požiadaviek ozbrojených síl, uzatvára SR s licencovaným železničným podnikom Zmluvu o dopravných službách vo verejnom záujme¹⁸². Aktuálne si štát objednáva dodávku týchto služieb od Železničnej spoločnosti Slovensko, a.s. a RegioJet, a.s..

SR je od 03.12.2009 viazaná aj Nariadením Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1371/2007 z 23.10.2007 o právach a povinnostiach cestujúcich v železničnej preprave. Tento dokument mal pôvodne veľkú ambíciu usmerňovať prevádzku železničnej prepravy v smere nediskriminácie, zavádzania rôznych progresívnych inovácií a postupného zvyšovania a skvalitňovania štandardu poskytovaných služieb¹⁸³. V Kapitole V Nariadenia sú definované práva osôb so zdravotným postihnutím a osôb so zníženou pohyblivosťou, zahŕňajúce právo na prepravu (Čl. 19) na nediskriminačnom základe, právo na poskytovanie na požiadanie zdravotne postihnutým osobám a osobám so zníženou pohyblivosťou informácií o

http://www.telecom.gov.sk/index/open_file.php?file=doprava/zeleznica/ZPZI20142016/Dodatok2/zmluva_text.pdf

¹⁸² Zmluva o dopravných službách vo verejnom záujme [online]©2013 [cit.2016-03-29]. Dostupné na:

http://www.telecom.gov.sk/index/open_file.php?file=doprava/zeleznica/ZoDSVZZSSK20112020/Konsolidovana/Zmluva_konsol_ZSSK.pdf a Zmluva o dopravných službách vo verejnom záujme pri prevádzkovaní osobnej dopravy na železničnej trati Bratislava-Dunajská Streda –Komárno záujme [online]©2013 [cit.2016-03-29].

Dostupné na:

http://www.telecom.gov.sk/index/open_file.php?file=doprava/zeleznica/ZoDSVZRegioJet20112020/Konsolidovana/Zmluva_RJ_KZ.pdf

¹⁸³ Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (ES) č. 1371/2007 z 23. októbra 2007 o právach a povinnostiach cestujúcich v železničnej preprave. In *Úradný vestník Európskej únie* [online]. 2007 [cit. 2016-03-30]. Dostupné na > <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:315:0014:0041:SK:PDF>

prístupnosti služieb železničnej prepravy a o podmienkach prístupu k vozňu (Čl. 20), povinnosť zabezpečiť dostupnosť staníc, nástupíšť, vlakových súprav a iných zariadení, ako aj povinnosť vynakladať primerané úsilie s cieľom umožniť prístup k železničnej preprave pre zdravotne postihnuté osoby a osoby so zníženou pohyblivosťou (Čl. 21). Nariadenie predpokladá poskytovanie bezplatnej pomoci osobám so zdravotným postihnutím alebo osobám so zníženou pohyblivosťou na železničných stanicách (pri preprave cez ňu alebo príchode na ňu takým spôsobom, aby takáto osoba mohla nastúpiť do odchádzajúceho spoja alebo vystúpiť z prichádzajúceho spoja, na ktorý si kúpila prepravný doklad), pomoc vo vlaku a počas nastupovania a vystupovania z vlaku (Čl. 22-24). Podľa Čl. 25, ak je železničný podnik zodpovedný za úplnú alebo čiastočnú stratu, alebo poškodenie mobilného vybavenia alebo iného osobitného vybavenia používaného osobami so zdravotným postihnutím alebo osobami so zníženou pohyblivosťou, neuplatňuje sa žiadny finančný limit. V horizonte budúcich 5 rokov sa však ako negatívum javí možnosť každého členského štátu udeliť na transparentnom a nediskriminačnom základe výnimku z uplatňovania ustanovení tohto nariadenia pre služby vnútroštátnej osobnej železničnej prepravy najviac na päť rokov, ktorú je možné obnoviť dva razy, vždy najviac na päť rokov. Túto výnimku je možné udeliť na všetky ustanovenia nariadenia s výnimkou článkov 9, 11, 12, 19, článok 20 ods. 1 a článok 26. V praxi to pre zákazníkov železničnej prepravy so zdravotným postihnutím vo väčšine členských štátov EÚ znamená len poskytovanie na požiadanie zdravotne postihnutým osobám a osobám so zníženou pohyblivosťou informácií o prístupnosti služieb železničnej prepravy a o podmienkach prístupu k vozňu¹⁸⁴. V totožnom rozsahu, avšak bez obmedzenia doby trvania, môže členský štát udeliť výnimku z uplatňovania ustanovení tohto nariadenia mestským, prímestským a regionálnym službám osobnej železničnej prepravy. Podobne môže členský štát na transparentnom a nediskriminačnom základe udeliť výnimku z uplatňovania ustanovení tohto nariadenia najviac na 5 rokov, ktorú je možné obnoviť pre určité služby alebo prepravu, pretože podstatná časť takejto služby osobnej železničnej prepravy vrátane najmenej jedného plánovaného zastavenia na vlakovej stanici sa uskutočňuje mimo územia Spoločenstva.

Ešte v roku 2013 sa v Správe Komisie Európskemu parlamentu a Rade o uplatňovaní nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1371/2007 z 23.10.2007 o právach a povinnostiach cestujúcich v železničnej preprave zo 14.08.2013 konštatovalo, že celkové uplatňovanie a presadzovanie nariadenia je za súčasnej situácie na trhu uspokojivé, aj keď sa

¹⁸⁴ Porovnaj Článok 2, ods. 3 a 4 Nariadenia

nedosiahli všetky ciele nariadenia. V záveroch tohto dokumentu sa za hlavný problém vyplývajúci z nariadenia určil fakt, že nariadenie umožňuje členským štátom udeliť výnimku v prípade väčšej časti svojich služieb železničnej dopravy z väčšiny jeho ustanovení. Európska Komisia teda ešte v roku 2013 považovala rozsiahle používanie výnimiek za vážnu prekážku pre plnenie cieľov nariadenia. Komisia v tejto súvislosti zdôraznila, že výnimka z nariadenia sa môže (čiastočne) udeliť len v prípade služieb, avšak v prípade trás, a to najmä cezhraničných, sa výnimka udeliť nemôže. V strednodobom časovom horizonte si Komisia s cieľom posilniť uplatňovanie právnych predpisov o právach cestujúcich v železničnej doprave vytýčila zámer preskúmať nariadenie 1372/2007 s prihliadnutím na prebiehajúcu revíziu smernice o balíku cestovných služieb, so zameraním aj na oblasti udeľovania výnimiek pre vnútroštátne (diaľkové) služby prepravy; uplatňovanie Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím (UNCRRP): návrh príslušných zmien nariadenia (napr. vymedzenie pojmu „osoba so zdravotným postihnutím alebo osoba so zníženou pohyblivosťou“, článok 21 o prístupe alebo príloha III); informovanosť a odborná asistenčná príprava pracovníkov, ktorí prichádzajú do styku s osobami so zdravotným postihnutím, s cieľom dosiahnuť súlad s právnymi predpismi o právach cestujúcich v iných druhoch dopravy¹⁸⁵.

V Správe Komisie Európskemu parlamentu a Rade o výnimkách, ktoré členské štáty udelili podľa nariadenia (ES) č. 1371/2007 o právach a povinnostiach cestujúcich v železničnej preprave z 11.03.2015 sa uvádza¹⁸⁶, že štyri členské štáty v súčasnosti uplatňujú nariadenie v plnom rozsahu, zatiaľ čo 22 členských štátov (vrátane SR) udelilo rôzne stupne výnimiek. Z toho 5 členských štátov sa rozhodlo prijať výnimky v plnom rozsahu tak, aby sa uplatňovali len povinné ustanovenia uvedené v článku 2 ods. 3 nariadenia¹⁸⁷. V Správe sa ďalej konštatuje, že používanie výnimiek, najmä v prípade vnútroštátnych služieb, viedlo k spleti rôznych práv pre cestujúcich v železničnej doprave v EÚ vyplývajúcej z rôznych vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré sa uplatňujú z dôvodu neexistencie jednotného

¹⁸⁵ Správa o uplatňovaní nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1371/2007 z 23. októbra 2007 o právach a povinnostiach cestujúcich v železničnej preprave [online] ©2013 [cit.2016-04-04]. Dostupné na: <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/files/download/082dbcc53fe5d38601407d2b1aad22ea.do>

¹⁸⁶ Správa Komisie Európskeho parlamentu a Rade: Výnimky, ktoré členské štáty udelili podľa nariadenia (ES) č. 1371/2007 o právach a povinnostiach cestujúcich v železničnej preprave [online] ©2015 [cit.2016-04-04]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/transport/themes/passengers/news/doc/2015-03-13-pax-rights-rail-exemptions/com%282015%290117_sk.pdf

¹⁸⁷ Podľa článku 2 ods. 3 sa články 9, 11, 12, 19, 20 ods. 1 a článok 26 uplatňujú na všetky služby osobnej železničnej dopravy v celej EÚ.

súboru práv cestujúcich EÚ. Podľa Komisie výnimky v členských štátoch bránia vytvoreniu rovnakých podmienok pre železničné podniky v celej EÚ. Okrem toho pripravujú cestujúcich v železničnej doprave o právnu istotu a o plné využívanie ich práv. SR je medzi 12 členskými štátmi, ktoré majú v úmysle zachovať súčasný stav svojich výnimiek na nasledujúce päťročné obdobie (v prípade SR do 03.12.2019). V závere Správy Európska komisia pomerne skepticky hodnotí súčasný stav, keď uvádza, že „členské štáty udelili rozsiahle výnimky počas prvých piatich rokov uplatňovania nariadenia (ES) č. 1371/2007 a v blízkej budúcnosti možno očakávať len veľmi mierne zlepšenie. Rovnaké podmienky pre železničné podniky a vysoká úroveň ochrany cestujúcich v EÚ teda ešte zďaleka nie sú realitou“.

Zmluva o dopravných službách vo verejnom záujme uzatvorená medzi SR a Železničnou spoločnosťou Slovensko, a.s. ako dopravcom¹⁸⁸ 27.12.2010 na dobu určitú s účinnosťou od 01.01.2011 na obdobie 10 rokov, pokiaľ nedôjde k jej ukončeniu skôr v súlade s podmienkami zmluvy sa v Čl. XI ods. sa 7 odvoláva na výnimku udelenú dopravcovi z tých ustanovení nariadenia (ES) č. 1371/2007 na obdobie piatich rokov, ktoré nie sú záväzné podľa článku 2 (4) uvedeného nariadenia (viď vyššie). Dopravca raz do roka informuje objednávateľa o dosiahnutých pokrokoch v implementácii nariadenia. SR sa zaväzuje vytvárať dopravcovi počas trvania výnimky podmienky na postupné plnenie ustanovení, v rámci možností daných schváleným štátnym rozpočtom.

Účelom Zmluvy o dopravných službách vo verejnom záujme pri prevádzkovaní osobnej dopravy na železničnej trati Bratislava – Dunajská Streda – Komárno¹⁸⁹ uzatvorenej medzi SR a RegioJet, a.s. ako dopravcom, účinnej od 04.03.2012 do decembra 2020 je zabezpečenie dopravnej obslužnosti verejnou osobnou železničnou dopravou dopravcom na železničných tratiach č. 132 Bratislava hlavná stanica – Bratislava Nové Mesto a č. 131 Bratislava Nové Mesto – Dunajská Streda – Komárno a úhrada za záväzok zo zmluvy. RegioJet, a.s. sa tu zaväzuje realizovať predmet plnenia zákazky definovanými železničnými vozidlami, v ktorých je okrem iného vo vlaku zabezpečené WC pre osoby s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie.

¹⁸⁸ Zmluva o dopravných službách vo verejnom záujme. Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR [online]. ©2015 [2015-04-05]. Dostupné na:

<http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=153105>

¹⁸⁹ Zmluva o dopravných službách vo verejnom záujme pri prevádzkovaní osobnej dopravy železničnej trati Bratislava-Dunajská Streda-Komárno . Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR [online]. ©2015 [2015-04-05]. Dostupné na: <http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=153127>

Preprava osôb so zdravotným postihnutím a osôb so zníženou pohyblivosťou v praxi Železničnej spoločnosti Slovensko, a.s.

Podľa webstránky Železničnej spoločnosti Slovensko, a. s. (ďalej v texte ako ŽSSK) sa v spolupráci so ŽSR rieši zabezpečovanie pomoci a prístupu pre zdravotne postihnuté osoby a osoby so zníženou pohyblivosťou k službám osobnej dopravy na nediskriminačnom základe.

Podľa Prepravného poriadku ŽSSK sa pod označením osoba so zdravotným postihnutím alebo osoba so zníženou pohyblivosťou rozumie každá osoba, ktorej pohyblivosť pri využívaní dopravy je znížená pre akékoľvek trvalé alebo dočasné fyzické postihnutie (poškodenie orgánov zmyslového vnímania alebo pohybového ústrojenstva), duševné postihnutie alebo poškodenie, alebo iný dôvod postihnutia, alebo v dôsledku veku a ktorej situácia si vyžaduje primeranú pozornosť a prispôsobenie služieb, ktoré sú k dispozícii pre všetkých cestujúcich a ich potrebám¹⁹⁰.

ŽSSK prechádza procesom obnovy vozového parku železničného osobného prepravcu, v rámci ktorého sa vymení pätina regionálnych a prímestských vlakov na slovenských železničiach. Tieto vlaky sú nízko podlažné, s multifunkčnými priestormi pre imobilných cestujúcich s vozíkmi a taktiež sú vybavené informačným systémom.

Aj z tohto dôvodu udelilo MDVRR SR na obdobie od 04.12.2014 do 03.12.2019 pre ŽSSK súhlas vo vnútroštátnej diaľkovej preprave uplatňovať výnimky z plnenia Článku 21 Nariadenia Európskeho parlamentu a rady č. 1371/2007/ES o právach a povinnostiach cestujúcich v železničnej preprave, podľa ktorého železničné podniky a manažéri staníc zabezpečia, aby stanice, nástupištia, vlakové súpravy a iné zariadenia boli dostupné osobám so zdravotným postihnutím a osobám so zníženou pohyblivosťou. Z hľadiska práv osôb so zdravotným postihnutím je potrebné spomenúť, že taktiež sa uplatňuje výnimka z plnenia Čl. 22: Pomoc na železničných stanicách a Čl. 23: Pomoc vo vlaku¹⁹¹.

¹⁹⁰ Prepravný poriadok Železničnej spoločnosti Slovensko, a.s. (Všeobecné prepravné podmienky) [online].

©2015 [2015-04-05]. Dostupné na :

http://www.slovakrail.sk/uploads/tx_main/2016/02/23/PP_ZSSK_vydanie_7_so_zaprac_zmenou_2_od_2016-03-01_final.pdf

¹⁹¹ Právne nariadenia. Železničná spoločnosť Slovensko [online] ©2013. [cit. 2016-04-04]. Dostupné na:

<http://www.slovakrail.sk/sk/o-spolocnosti/prava-cestujucich/prava-a-povinnosti-cestujucich.html>

Pre vnútroštátnu mestskú, prímestskú a regionálnu železničnú osobnú prepravu boli ŽSSK MDVRR SR udelené trvalé výnimky z uplatňovania všetkých ustanovení nariadenia okrem článkov 9,11,12,19, 20 ods. 1 a 26.

Práve vďaka tejto výnimke ŽSSK môže poskytovať prepravu osobám so zdravotným postihnutím a osobám so zníženou pohyblivosťou v obmedzenom režime.

Súčasťou práva prístupnosti podľa Článku 21 Nariadenia Európskeho parlamentu a rady č. 1371/2007/ES je zabezpečenie dostupnosti osobám so zdravotným postihnutím a osobám so zníženou pohyblivosťou v:

1. stanicích a nástupištiach,
2. vlakových súpravách a iných zariadeniach.

V súčasnosti je 14 staníc v SR vybavených na 1 až 2 nástupištiach mobilnými zdvíhacími plošinami¹⁹². Debarierizácia samotných staníc je v procese a aktuálne informácie o ich prístupnosti a obmedzeniach sú dostupné na webstránke ŽSR.¹⁹³ 14 staníc je aktuálne vybavených toaletou pre osoby s telesným postihnutím s univerzálnym kľúčom (takzvaný eurokľúč)¹⁹⁴. Vo všeobecnosti je však stále možné aj za rok 2015 hodnotiť úroveň technického umožnenia prístupu osobám so zníženou pohyblivosťou k vlakom za nedostatočnú a zvládnutú v nevyhnutnej miere prakticky len na stanicích, ktoré sú významnejšími železničnými dopravnými uzlami.

Do rýchlikov a ďalších vlakov zaraďuje ŽSSK špeciálne vozne (čiastočne alebo celkom nízkopodlažné, prispôbené pre cestujúcich na vozíku) na prepravu imobilných cestujúcich, ktoré majú upravené kupé aj WC. Vo vybraných vlakoch so špeciálnymi vozňami sú radené aj špeciálne zdvíhacie hydraulické plošiny. Vzhľadom na použitý druh vozíka je potrebné dodržiavať technické parametre jednotlivých zdvíhacích hydraulických plošín na stanicích alebo radených vo vlakoch. Podrobnosti uvádza ŽSSK na svojej webstránke.¹⁹⁵ Vo vlakoch ŽSSK vyhradzuje prednostné miesta pre cestujúcich so zdravotným postihnutím, so

¹⁹² Pozri: http://www.zsr.sk/buxus/docs/Marketing/SV/2017/Priloha3_6_1_B-ZoznamZST-zdvihacieplosiny20160315.xlsx

¹⁹³ Železničná infraštruktúra – Marketing – Informácie pre imobilných cestujúcich. Železnice SR [online] ©2008-2016 [cit. 2016-04-05]. Dostupné na: http://www.zsr.sk/slovensky/zeleznicna-dopravna-cesta/marketing/informacie-pre-imobilnych-cestujucich.html?page_id=1687

¹⁹⁴ Európsky zámkový systém NHZC – SK verejné toalety pre telesne postihnuté osoby [online] ©2016 [cit. 2016-04-05]. Dostupné na: <http://www.eurokluc.sk/euro-wc-Sk.html>

¹⁹⁵ Parametre zdvíhacej plošiny. Železničná spoločnosť Slovensko [online] ©2013. [cit. 2016-04-04]. Dostupné na: <http://www.slovakrail.sk/sk/listok-na-vlak/zdravotne-postihnuti/zdravotne-postihnuti-a-so-zn.html>

zniženou pohyblivosťou a pre držiteľov preukazov ŤZP/ŤZP-S¹⁹⁶. V špeciálnom vozni môžu byť súčasne prepravovaní spravidla dvaja imobilní cestujúci na vozíkoch. Podľa povahy prepravy možno dohodnúť v rámci dostupných možností dopravcu prepravu aj vo vozňoch, ktoré nie sú na prepravu imobilných cestujúcich na vozíku usposobené¹⁹⁷. Výrazným nedostatkom je však fakt, že radenie špeciálnych vozňov je počas jednotlivých dní v týždni rôzne a záujemca odkázaný na ich použitie je nútený pracne zisťovať, či vôbec a kedy bude čiastočne alebo celkom nízkopodlažný vozeň, prispôsobený pre cestujúcich na vozíku zaradený vo vlakovej súprave. Na jeseň 2015 ŽSSK aspoň čiastočne vyšla v ústrety imobilným zákazníkom a na svojej webstránke umožnila rozšírené vyhľadávanie spojov, kde sú po zakliknutí položky „vozičky“ značené aj radené vozne s kupé na prepravu imobilných cestujúcich¹⁹⁸. Podobne ŽSSK zverejnila pomerne neprehľadný plán radenia vlakov, kde sú k jednotlivým staniciam uvedené obrázky so zoznamami jednotlivých vlakov¹⁹⁹.

Skutočná situácia sa dá ilustrovať na príklade železničnej prepravy z Bratislavy (Hlavná stanica) do Košíc. Imobilný cestujúci má v ktorýkoľvek deň aspoň jednu možnosť cesty, avšak minimálne s jedným prestupom (cez Ostravu). Častejšie však vyhľadávač ponúkne spoj s tromi prestupmi najčastejšie cez Břeclav, Viedeň a Budapešť. To všetko však len za predpokladu, že cestujúci zvládne prestup medzi dvoma vlakmi za čas od 2-10 minút. Čím viac času na prestup reálne potrebuje, tým sa jeho šance na využitie železničnej prepravy minimalizujú.

Na to, aby sa železničná preprava zdravotne postihnutej osoby či osoby so zníženou pohyblivosťou mohla vôbec uskutočniť, musí si ju cestujúci objednať v dostatočnom predstihu. K 15.07.2015 si prepravu a pomoc mohli cestujúci objednať telefonicky alebo e-mailom v čase minimálne 48 hodín pred plánovanou cestou. V súčasnosti, od októbra 2015, si cestujúci so zdravotným postihnutím a imobilní cestujúci môžu objednať prepravu a pomoc najmenej 24 hodín pred plánovanou cestou v Kontaktnom centre, tel. 18 188 (+421 24 48 58

¹⁹⁶ Porovnaj s str. 19, bod A.6.2.: Pomáhame cestovať zdravotne postihnutým. Železničná spoločnosť Slovensko [online] ©2013. [cit. 2016-04-04]. Dostupné na: <http://www.slovakrail.sk/sk/preprava-osob/slovensko/produkty-a-zlavy/zava-pre-cestujucich-s-tazkym-zd.html>

¹⁹⁷ Prepravný poriadok Železničnej spoločnosti Slovensko, a. s. (Všeobecné prepravné podmienky) [online] ©2015. [cit. 2016-04-04]. Dostupné na: http://www.slovakrail.sk/uploads/tx_main/2016/02/23/PP_ZSSK_vydanie_7_so_zaprac_zmenou_2_od_2016-03-01_final.pdf

¹⁹⁸ <https://ikvc.slovakrail.sk/inet-sales-web/pages/connection/search.xhtml>

¹⁹⁹ Plán radenia vlakov. Železničná spoločnosť Slovensko [online] ©2013. [cit. 2016-04-04]. Dostupné na: <http://www.slovakrail.sk/sk/preprava-osob/radenie-vlakov.html>

188), info@slovakrail.sk, prípadne aj v pokladniciach. Na dohodnutú prepravu sa musia dostaviť najmenej 30 minút pred plánovaným odchodom vlaku a prihlásiť sa u oprávneného zamestnanca ŽSSK. V prípade prepravy imobilného cestujúceho na vozíku treba vozík zabezpečiť účinnou ručnou brzdou a popruhmi na upevnenie vo vozni²⁰⁰. Za predpokladu dodržania podmienky objednania prepravy minimálne 24 hodín pred plánovanou cestou, cestujúci musí v objednávke uviesť nasledovné údaje:

- dátum cesty (tam a späť),
- nástupná a výstupná stanica,
- vlakové spojenie (číslo vlaku alebo čas odchodu/príchodu),
- typ vozíka (napríklad elektrický, mechanický, rehabilitačný kočiar, prípadne cestujúci s obmedzenou schopnosťou pohybu napr. mechanické chodítko alebo barle),
- informáciu, či bude cestujúci cestovať so sprievodcom alebo bez,
- meno a priezvisko cestujúceho,
- bydlisko,
- číslo preukazu ŤZP/ŤZP-S(ak je držiteľom),
- telefonický kontakt,
- meno a priezvisko objednávateľa,
- telefonický kontakt,
- požadovanú pomoc (napríklad zaradenie vozňa s plošinou, zabezpečenie pomoci pri nástupe a výstupe, zabezpečenie prístupovej pomoci bezbariérovým prechodom k vlaku)²⁰¹.

Prijatie objednávky však neznamená automaticky súhlas na prepravu. O odsúhlasení alebo neodsúhlasení prepravy ŽSSK informuje žiadateľa v čo najkratšom čase po odsúhlasení objednávky. Ak preprava nebola vopred odsúhlasená, môže byť zo strany ŽSSK odmietnutá. Pri preprave osôb so zdravotným postihnutím, osôb so zníženou pohyblivosťou, držiteľov preukazu ŤZP/ŤZP-S je podľa svojho Prepravného poriadku ŽSSK povinná, v spolupráci s manažérom infraštruktúry, poskytnúť bezplatnú pomoc počas nastupovania a vystupovania z vlaku v prípade, ak je táto preprava ŽSSK oznámená minimálne 24 hodín pred plánovanou

²⁰⁰ Pomáhame cestovať zdravotne postihnutým. Železničná spoločnosť Slovensko [online] ©2013. [cit. 2016-04-04]. Dostupné na: <http://www.slovakrail.sk/sk/preprava-osob/slovensko/produkty-a-zlavy/zava-pre-cestujucich-s-tazkym-zd.html>

²⁰¹ Objednávka prepravy osoby so zdravotným postihnutím. Železničná spoločnosť Slovensko [online] ©2013. [cit. 2016-04-04]. Dostupné na: <http://www.slovakrail.sk/sk/listok-na-vlak/zdravotne-postihnuti/podmienky-prepravy.html>

cestou. ŽSSK sa zaviazalo vynaložiť úsilie na prípadnú realizáciu objednávky aj pri nedodržaní uvedenej lehoty²⁰².

ŽSSK sa snaží myslieť aj na cestujúcich ako držiteľmi preukazu ŤZP-S, konkrétne na tých, ktorí využívajú sprievod v podobe psa so špeciálnym výcvikom (vodiaci pes, asistenčný pes, signálny pes). Držiteľovi preukazu ŤZP-S ŽSSK poskytuje bezplatnú prepravu nielen vozíka pre imobilného cestujúceho, detského kočíka pre imobilné dieťa, ale aj psa so špeciálnym výcvikom. Kým vo všeobecnosti je preprava psov a živých zvierat povolená len vo vozňoch 2. vozňovej triedy s miestami na sedenie a v ležadlových vozňoch, vo vozňoch 1. vozňovej triedy a v lôžkových vozňoch je povolená iba preprava psa so špeciálnym výcvikom – sprievodcu držiteľa preukazu ŤZP-S. Ak sprievodcom držiteľa preukazu ŤZP-S je pes so špeciálnym výcvikom, nemusí mať ochranný košík. Špeciálny výcvik psa majiteľ preukazuje „Preukazom psa so špeciálnym výcvikom“ a známkou, ktorú pes nosí na viditeľnom mieste. Znamka obsahuje označenie, že ide o psa so špeciálnym výcvikom s uvedením druhu výcviku a identifikačné číslo zhodné s číslom uvedeným v Preukaze psa so špeciálnym výcvikom. Preukaz psa so špeciálnym výcvikom je majiteľ psa povinný predložiť na požiadanie oprávneného zamestnanca dopravcu²⁰³.

So Strediskom bol dňa 15.07.2015 komunikovaný prípad zdravotne ťažko postihnutých osôb, ktorým bola po zložitom procese objednávania zamietnutá preprava víkendovým vlakom Železnicami SR (ďalej v texte ako ŽSR). V porovnaní so súpravou, ktorá je radená počas pracovných dní, tento neobsahoval špeciálny vozeň. Následne Stredisko na svojej internetovej stránke zverejnilo k prípadu prepravy ŤZP osôb prostredníctvom ŽSR odborné stanovisko²⁰⁴. Vzniknutá situácia vo všeobecnej rovine nesie znaky nepriamej diskriminácie v oblasti poskytovania tovarov a služieb z dôvodu zdravotného postihnutia. O nepriamu diskrimináciu však nepôjde, ak prax je objektívne odôvodnená sledovaním oprávneného záujmu a je primeraná a nevyhnutná na dosiahnutie takého záujmu. Fakt, že

²⁰² Porovnaj str. 20, bod A.6.5 a A.6.6. Prepravný poriadok Železničnej spoločnosti Slovensko, a. s. (Všeobecné prepravné podmienky) [online] ©2015. [cit. 2016-04-04]. Dostupné na: http://www.slovakrail.sk/uploads/tx_main/2016/02/23/PP_ZSSK_vydanie_7_so_zaprac_zmenou_2_od_2016-03-01_final.pdf

²⁰³ Porovnaj s str. 23, bod A.7.22; str. 28, bod A.11.1 a str. 50, body B.8.4-6. Prepravný poriadok Železničnej spoločnosti Slovensko, a. s. (Všeobecné prepravné podmienky) [online] ©2015. [cit. 2016-04-04]. Dostupné na: http://www.slovakrail.sk/uploads/tx_main/2016/02/23/PP_ZSSK_vydanie_7_so_zaprac_zmenou_2_od_2016-03-01_final.pdf

²⁰⁴ Stanovisko SNSLP k prípadu ŤZP osôb a ŽSR. SNSLP [online] ©2010. [cit. 2016-04-05]. Dostupné na: <http://snslp.sk/#page=2681>

MDVRR SR udelilo ŽSSK výnimku z povinnosti zabezpečiť, aby stanice, nástupištia, vlakové súpravy a iné zariadenia, boli dostupné zdravotne postihnutým osobám a osobám so zníženou pohyblivosťou, ako aj prebiehajúci proces obnovy vozového parku ŽSSK, môžu byť dostatočnými ospravedlňujúcimi argumentmi.

Na druhej strane je však potrebné pripomenúť, že osoby so zdravotným postihnutím sú plnohodnotnou súčasťou našej spoločnosti. Tak ako my všetci, aj oni majú svoj spoločenský život, ktorý sa neobmedzuje len na priestor ich trvalého pobytu. Keď potrebujú využiť služby prepravcu, táto služba má byť prístupná a poskytovaná bez obmedzení.

Aj napriek spomínanej udelenej výnimke by ŽSSK mohla prejaviť viac vôle a snahy a siahnuť po inštitúte DVO do odstránenia prekážok, ktoré ŽSSK bránia v poskytovaní plného prístupu k svojim službám pre osoby so zdravotným postihnutím. V prípade záujmu Stredisko rado a ochotne ŽSSK k tejto téme poskytne konzultáciu.

Preprava osôb so zdravotným postihnutím a osôb so zníženou pohyblivosťou v praxi RegioJet a.s.

Od 04.03.2012 je dopravcom zabezpečujúcim železničnú prepravu v rámci SR aj RegioJet, a.s. Spoločnosť na svojej webstránke²⁰⁵ deklaruje, že víta aj imobilných cestujúcich. Vo všetkých súpravách RegioJet a.s. na trase Praha - Ostrava - Žilina - Košice, Zvolen - Banská Bystrica - Martin - Praha a tiež Bratislava – Žilina - Košice sú nainštalované mobilné nájazdové plošiny pre bezpečný nástup cestujúcich na invalidnom vozíku. V prípade potreby v spolupráci so ŽSR využívajú mobilné plošiny na staniaciach.

Plošinu je nutné objednať najmenej 24 hodín pred odjazdom spoja (mobilné plošiny vo vlakoch), objednanie externých plošín (viď. odstavec nižšie) je nutné objednať najmenej 48 hodín pred odjazdom spoja. Vozne, ktoré sú vybavené mobilnou plošinou, sú v rezervačnom systéme označené týmto symbolom. Cestujúcim RegioJet a.s. odporúča zvoliť si vo vozni číslo sedadla 71 alebo 76 (nachádzajú sa približne v strede medzi dvoma vstupnými dverami vozňa). Spoločnosť disponuje štandardnými rýchlikovými vozňami, ktoré nie sú nízkopodlažné a priestor pre pohyb vo vlaku je obmedzený.

Ak chce imobilný cestujúci využiť služby RegioJet a.s., musí si zarezervovať cestovný lístok pre cestu vlakom IC RegioJet na rovnakom princípe ako ostatní cestujúci, avšak so

²⁰⁵ Preprava imobilných cestujúcich. RegioJet [online] ©2016. [cit. 2016-04-05]. Dostupné na:

<http://www.regiojet.sk/sluzby-vlaky-ic/preprava-imobilnych-cestujucich/>

zľavou určenou pre cestujúcich s preukazom ŤZP. V prípade, že stanica alebo zastávka je uspôsobená pre nástup a výstup takýchto cestujúcich, je potrebné oznámiť takúto prepravu RegioJet a.s. minimálne 2 hodiny pred plánovanou cestou na tel. čísle: +421 948 318 838. V prípade, že stanica alebo zastávka nie je uspôsobená pre nástup a výstup takýchto cestujúcich, je potrebné oznámiť takúto prepravu spoločnosti RegioJet a.s. minimálne 24 hodín pred plánovanou cestou na tel. čísle: +421 948 318 838. RegioJet, a.s. vynaloží úsilie na prípadnú realizáciu tejto objednávky aj pri nedodržaní uvedenej lehoty. Prepravu osôb so zníženou pohyblivosťou a orientáciou, ktoré nevyžadujú špeciálnu pomoc, nie je potrebné nahlasovať. Cestujúci si následne musí objednať plošinu pre bezpečný nástup a výstup - online, telefonicky (+421 2 2050 2020) alebo na predajnom mieste. V ďalšom kroku sa cestujúci včas dostaví k odjazdu svojho spoja podľa cestovného poriadku, kde vyčká na pristenie súpravy. Palubný personál pripraví mobilnú plošinu, ktorou sú vybavené vlaky IC RegioJet, prostredníctvom ktorej sa uskutoční nástup imobilného cestujúceho. Pri tomto nástupe pomôže palubný personál vlaku IC RegioJet - prípadne v spolupráci s personálom predajného miesta v príslušnej stanici. Po nástupe je cestujúci usadený za asistencie palubného personálu na svoje miesto. Cestujúci so zníženou pohyblivosťou a orientáciou má prednosť pri obsadení miest k sedeniu, ktoré sú určené pre prepravu týchto osôb a označené príslušnými značkami. Podobne prebieha výstup cestujúceho v jeho cieľovej stanici²⁰⁶. Podrobnejšie informácie o preprave osôb so zdravotným postihnutím a osôb so zníženou pohyblivosťou a orientáciou vlakmi spoločnosti RegioJet, a.s. sú k dispozícii v „Prepravnom poriadku - Verejná vnútroštátna osobná železničná doprava (Všeobecné prepravné podmienky)“ (účinnom od 17.7.2015) a „Zmluvných prepravných podmienkach RegioJet a.s. platných pre vlaky kategórie RJ“ (účinných od 13.12.2015)²⁰⁷.

Okrem zľavneného cestovného ponúka RegioJet a.s. zľavnené osobitné cestovné pre rodičov (zákonných zástupcov) k deťom telesne, mentálne alebo zmyslovo postihnutým, chronicky chorým a na návštevy detí v zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej

²⁰⁶ Spracované podľa Preprava imobilných cestujúcich. RegioJet [online] ©2016. [cit. 2016-04-05]. Dostupné na: <http://www.regiojet.sk/sluzby-vlak-y-ic/preprava-imobilnych-cestujucich/>

²⁰⁷ Porovnaj Prepravný poriadok. Verejná vnútroštátna osobná železničná doprava (Všeobecné prepravné podmienky [online] ©2015. [cit. 2016-04-05]. Dostupné na: http://www.regiojet.sk/opencms/export/sites/regiojet.sk/prepravne-poriadky/PP_od_17.7.pdf a Čl. VI v Zmluvné prepravné podmienky Regiojet a.s. platné pre vlaky kategórie RJ [online] ©2015. [cit. 2016-04-05]. Dostupné na: http://www.regiojet.sk/opencms/export/sites/regiojet.sk/prepravne-poriadky/PREPRAVN_x_PORIADOK_RJ_ucinny_od_13.12.2015.pdf

kurately. Podmienky tejto zľavy sú upravené v oboch prepravných poriadkoch spoločnosti²⁰⁸. Použitie psa so špeciálnym výcvikom sa spravuje podobným režimom ako v prípade ŽSSK²⁰⁹.

Záver

Vo všeobecnosti je možné hodnotiť úroveň technického umožnenia prístupu osobám so zníženou pohyblivosťou k vlakom v roku 2015 za nedostatočnú a zvládnutú v nevyhnutnej miere prakticky len na staniach, ktoré sú významnejšími železničnými dopravnými uzlami. Pripravenosť samotných vlakových súprav je takisto nedostatočná vzhľadom na komplikované a rôzne radenie špeciálnych vozňov počas jednotlivých dní. Nevyhnutnosť objednania prepravy v dostatočnom predstihu a čakanie na potvrdenie súhlasu s prepravou sú taktiež procesmi, podieľajúcimi sa na diskomforte imobilných cestujúcich. V tomto kontexte plniť v roku 2015 jedinou úlohu v prospech osôb so zdravotným postihnutím v rámci aktuálnych štandardov železničných staníc, spočívajúcu v doplnení kontaktov na vývesných cestovných poriadkoch v slovenskom a anglickom jazyku na dopravcov, kde sa môžu záujemcovia informovať o možnostiach prepravy pre osoby so zdravotným postihnutím je veľmi slabým opatrením, ktoré len v minimálnej miere prispieva k debarierizácii železničnej prepravy.

Navyše, udelená výnimka z povinnosti plnenia niektorých článkov Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1371/2007 z 23.10.2007 o právach a povinnostiach cestujúcich v železničnej preprave v rámci vnútroštátnej diaľkovej prepravy neobnoviteľne zaniká už k 04.12.2019 a od tohto okamihu bude musieť byť SR pripravená poskytovať železničnú prepravu bez vyššie uvedených obmedzení.

Na druhej strane Stredisko víta všetky aktivity, ktoré iniciatívne v prospech osôb so zdravotným postihnutím zaviedli do praxe obaja dopravcovia. Stredisko rovnako oceňuje

²⁰⁸ Porovnaj Prepravný poriadok. Verejná vnútroštátna osobná železničná doprava (Všeobecné prepravné podmienky [online] ©2015. [cit. 2016-04-05]. Dostupné na: http://www.regiojet.sk/opencms/export/sites/regiojet.sk/prepravne-poriadky/PP_od_17.7.pdf a Čl. VII v Zmluvné prepravné podmienky Regiojet a.s. platné pre vlaky kategórie RJ [online] ©2015. [cit. 2016-04-05]. Dostupné na: http://www.regiojet.sk/opencms/export/sites/regiojet.sk/prepravne-poriadky/PREPRAVNx_PORIADOK_RJ_ucinny_od_13.12.2015.pdf

²⁰⁹ Porovnaj Prepravný poriadok. Verejná vnútroštátna osobná železničná doprava (Všeobecné prepravné podmienky [online] ©2015. [cit. 2016-04-05]. Dostupné na: http://www.regiojet.sk/opencms/export/sites/regiojet.sk/prepravne-poriadky/PP_od_17.7.pdf a Čl. VIII, body 3-6 v Zmluvné prepravné podmienky Regiojet a.s. platné pre vlaky kategórie RJ [online] ©2015. [cit. 2016-04-05]. Dostupné na: http://www.regiojet.sk/opencms/export/sites/regiojet.sk/prepravne-poriadky/PREPRAVNx_PORIADOK_RJ_ucinny_od_13.12.2015.pdf

system zliav a bezplatnej prepravy výhodný pre osoby so zdravotným postihnutím, ktorý v roku 2015 poskytovala Železničná spoločnosť Slovensko, a.s. aj RegioJet, a.s..

Stredisko víta, že aj v roku 2015 sa na niekoľkých staniciach udržiava funkčnosť toaliet v systéme tzv. „eurokľúčov“. Verí, že sieť prevádzkovateľov sa bude postupne rozširovať vo všetkých krajoch SR, a že projekt bude dlhodobo udržateľný a stane sa spoľahlivou a štandardnou službou pre osoby so zdravotným postihnutím.

Osoby so zdravotným postihnutím sú plnohodnotnou súčasťou našej spoločnosti, tak ako my všetci, aj oni majú svoj spoločenský život, ktorý sa neobmedzuje len na priestor ich trvalého pobytu. Keď potrebujú využiť služby dopravcu, táto služba má byť prístupná a poskytovaná bez obmedzení.

Aj napriek spomínanej udelenej výnimke by obaja dopravcovia - Železničná spoločnosť Slovensko, a.s. aj RegioJet, a.s. mohli prejaviť viac vôle a snahy a siahnuť napr. po inštitúte DVO do odstránenia prekážok, ktoré obom dopravcom bránia v poskytovaní plného prístupu k svojim službám pre osoby so zdravotným postihnutím. V prípade záujmu Stredisko rado a ochotne obom subjektom k tejto téme poskytne konzultáciu.

Odporúčania

Stredisko v súvislosti s požiadavkou prístupnosti a osobnej mobility osôb so zdravotným postihnutím v železničnej doprave formuluje nasledujúce odporúčania:

1. Na úrovni relevantných subjektov verejnej správy a zmluvných dopravcov, poskytujúcich služby železničnej prepravy v SR, vytvárať opatrenia, vrátane tvorby finančného zázemia, zamerané na debarierizáciu objektov staníc a samotnej železničnej dopravy. Na úrovni schválených štandardov železničných staníc bude užitočné zaviesť konkrétne minimálne štandardy bezbariérovosti, avšak zároveň s vymedzením konkrétneho časového horizontu, do ktorého budú musieť byť realizované.
2. V spolupráci ústredných orgánov štátnej správy s územnou samosprávou, prípadne s participáciou podnikateľského sektora vo forme filantropie realizovať aktivity motivujúce k riešeniu debarierizácie železničnej dopravy.
3. Na úrovni Železníc SR (ŽSR) podporovať, rozširovať a udržiavať celoplošné zavedenie tzv. „eurokľúčov,“ ktoré by osobám so zdravotným postihnutím

umožňovali samostatný prístup do sociálnych zariadení, do jednotlivých budov, na rampy a plošiny.

4. Na úrovni dopravcov (poskytovateľov služieb železničnej dopravy) je potrebné v spolupráci s MDVRR SR a orgánmi územnej samosprávy v prospech osôb so zdravotným postihnutím štandardizovať služby a zjednocovať poskytované zľavy v železničnej doprave na celom území SR a na miestnej úrovni.
5. Z úrovne spolupráce SR so zmluvnými dopravcami, do železničnej prepravy zavádzať viac vlakových súprav s bezbariérovým prístupom. Vo vozňoch zaviesť viac miest vyhradených pre osoby so zdravotným postihnutím.
6. Na úrovni oboch dopravcov prijímať do odstránenia prekážok, ktoré obom dopravcom bránia v poskytovaní plného prístupu k svojim službám pre osoby so zdravotným postihnutím, ciele DVO s cieľom debarierizácie prístupu k službám železničnej prepravy.
7. MDVRR SR a dopravcom priebežne zlepšovať kvalitu prepravy osôb so zdravotným postihnutím a kontinuálne sa približovať k štandardom ku ktorým má SR výnimku do roku 2019 tak, aby uplynutím lehoty výnimky boli všetky záväzky plnené v celom rozsahu.

3. ročník súťaže Slovenského národného strediska pre ľudské práva s názvom „Moje ľudské práva“
ZŠ Nižná Brána, Eva Kovaříková, 5.A

8 Poskytovanie tovarov a služieb

ADZ v § 3 ods. 1 a § 5 ods. 2 písm. d) ustanovuje povinnosť dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania aj v oblasti prístupu a poskytovania tovarov a služieb (vrátane bývania), ktoré sú verejnosti poskytované právnickými osobami a fyzickými osobami. Zásada rovnakého zaobchádzania je pritom zakotvená aj v niektorých ďalších prevažne verejnoprávných predpisoch upravujúcich vzťah spotrebiteľa a poskytovateľa služby alebo predajcu tovaru, predovšetkým v § 4 ods. 3 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona NR SR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch, prípadne sa uplatňuje v spojení s konkrétnymi právami ustanovenými osobitnými zákonmi (napríklad spotrebiteľské práva). Stredisko vykonáva v tejto oblasti monitoring ako aj samostatné nezávislé zisťovanie, prípadne vychádza z praktických situácií, s ktorými sa stretlo pri vybavovaní podnetov svojich klientov. V roku 2015 Stredisko identifikovalo pri vybavovaní podnetov v rámci oblasti poskytovania tovarov a služieb a prístupu k nim obmedzenia prístupu k určitým finančným službám a pripravované obmedzenia verejného parkovania v hlavnom meste SR Bratislava v dôsledku pripravovanej koncepcie regulovaného parkovania.

8.1 Poskytovanie finančných služieb v bankovom sektore

Stredisko v súčasnosti eviduje na slovenskom finančnom trhu produkty, ktorých poskytovanie je obmedzené vekom fyzickej osoby klienta v postavení finančného spotrebiteľa. Finančným spotrebiteľom je ten, ktorý pôsobí na finančnom trhu a s ktorým pri ponúkaní finančnej služby alebo pri uzatváraní alebo plnení spotrebiteľskej zmluvy o poskytnutí finančnej služby koná dohliadaný subjekt alebo osoba konajúca v mene alebo na účet dohliadaného subjektu.²¹⁰

Ide predovšetkým o produkty bankového sektora poskytované komerčnými bankami alebo pobočkami zahraničných bánk. V závislosti od skutočnosti, či právna úprava ukladá banke takýto produkt limitovaný vekom poskytovať (povinné poskytovanie) alebo či ide o dobrovoľné poskytovanie produktu (na základe splnenia ustanovených podmienok v právnej úprave), možno ich rozdeliť na povinné produkty (tzv. základný bankový produkt²¹¹, tzv.

²¹⁰ Ustanovenie § 1 ods. 3 písm. c) zákona č. 747/2004 Z.z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²¹¹ Ustanovenia § 27c zákona č. 483/2001 Z.z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

štandardný účet²¹²) a dobrovoľné produkty (tzv. mladomanželský úver²¹³, hypotekárny úver pre mladých poberateľov²¹⁴).

Povinné bankové produkty sú za splnenia zákonných podmienok nárokovateľné zo strany spotrebiteľa, a teda banka nemôže ich poskytnutie spotrebiteľovi odmietnuť. Poskytujú ich všetky banky a pobočky zahraničných bánk.

Poskytnutie základného bankového produktu je kumulatívne viazané najmä na dovŕšenie 18 rokov veku, čistý mesačný príjem do 400 eur ku dňu podania žiadosti o poskytnutie základného bankového produktu a neexistenciu ďalšieho platobného účtu. Jeho výhodou je zabezpečenie minimálneho štandardu poskytovaných bankových služieb pri absencii poplatku za tento produkt.

Platobný účet so základnými funkciami (tzv. štandardný účet) je výsledkom transpozície smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/92/EÚ. Na tento produkt je oprávnený spotrebiteľ s pobytom v EÚ vrátane toho, ktorý nemá pobyt na území SR, žiadateľa o azyl a spotrebiteľa, ktorému nebolo udelené povolenie na pobyt, ale jeho vyhostenie nie je možné. Podmienkou jeho poskytnutia je neexistencia ďalšieho platobného účtu. Ak má oprávnená osoba zriadený iný platobný účet, ktorý obsahuje identické bankové služby ako štandardný účet, je banka povinná raz ročne preukázateľne informovať oprávnenú osobu o možnosti zriadenia štandardného účtu. Výška poplatku za štandardný účet predstavuje maximálne 3 eurá/mesačne, čo umožňuje bankám produkt rozdielne spolatniť. Banka a pobočka zahraničnej banky sú povinné zaobchádzať so spotrebiteľom, ktorý je osobou s pobytom v ktoromkoľvek členskom štáte EÚ, pri žiadosti o platobný účet v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania. V tejto súvislosti je dôležité upozorniť, že zákon č. 483/2001 Z.z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov priamo stanovuje normatívny zákaz diskriminácie z diskriminačných dôvodov štátnej príslušnosti alebo miesta pobytu spotrebiteľa s pobytom v EÚ (nové ustanovenie § 27e účinné od 01.01.2016). Keďže dodržiavanie tohto ustanovenia je vo vecnej pôsobnosti NBS, možno konštatovať, že sa tak stáva verejnoprávnym orgánom dohľadu nad dodržiavaním tejto zásady vo vzťahu k bankám.

Za kalendárny rok 2015 NBS podľa jej vyjadrenia nedostala ani jedno podanie, ktorého obsahom by boli námietky vzťahujúce sa na porušenie zásady rovnakého zaobchádzania zo strany všetkých dohliadaných subjektov vrátane komerčných bánk. Táto

²¹² Ustanovenia § 27d zákona č. 483/2001 Z.z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²¹³ Ustanovenia § 88a zákona č. 483/2001 Z.z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²¹⁴ Ustanovenia § 85a zákona č. 483/2001 Z.z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

informácia však vychádza z činnosti NBS spočívajúcej vo vybavovaní podaní finančných spotrebiteľov a iných klientov dohliadaných subjektov a podaní spotrebiteľských združení. Stredisko v nadväznosti na to konštatuje, že so vzrastajúcou úlohou NBS na úseku dohľadu v oblasti verejnoprávnej ochrany finančného spotrebiteľa²¹⁵ by orgán dohľadu mal väčšiu pozornosť venovať výkonu dohľadu z hľadiska dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania pri poskytovaní finančných služieb a do budúcnosti osobitne v oblasti poskytovania služieb platobných účtov. Tejto vzrastajúcej úlohe NBS podľa názoru Strediska zodpovedajú aj pomerne významné kompetencie, ako napríklad možnosť viesť blokované konanie, rozkazné konanie alebo kontrolné zaobstaranie finančnej služby (tzv. mystery shopping), nielen deklarované vybavovanie podaní spotrebiteľov zo strany NBS. Možno preto odporučiť aktívne využitie najmä fiktívnych kontrolných nákupov finančných služieb a osobitne bankových produktov so zameraním na diskriminačné dôvody.

Podľa medializovaných správ sa ako problematické vníma splácanie hypotekárnych úverov osobami s vekom nad 65 rokov. V súlade s týmito správami len dve banky boli ochotné umožniť splácanie hypotéky aj vo veku nad 65 rokov. U ostatných musel žiadateľ splácanie ukončiť do tohto veku. Z toho vyplýva, že fyzickej osobe, ktorá prijala hypotekárny úver vo vyššom veku, bola stanovená vyššia mesačná splátka vzhľadom na kratšiu dobu splácania. Do 70 rokov umožňovala v roku 2015 splácať úvery na bývanie mBank S.A., pobočka zahraničnej banky, pričom napriek tomu viacerí klienti plánujú neskôr previesť nehnuteľnosť na dedičov aj so splácaním. Prima banka Slovensko, a.s. je bankou, ktorá neuplatňovala žiadny parameter maximálneho veku, ktorý vníma ako diskriminačný. Väčšina ostatných bánk mala uplatňovať na splácanie úveru na bývanie limit 65 rokov s určitými výnimkami (individuálne zohľadnenie spôsobilosti splácať v dôchodkovom veku). Bankou, ktorá mala vylúčiť akékoľvek výnimky, mala byť Československá obchodná banka, a.s. Tým sa stáva hypotekárny úver produktom pre mladšie osoby.²¹⁶

Poskytnutie úveru fyzickým osobám vo vyššom veku však nemôže ísť na úkor kvantitatívnych pravidiel obozretného podnikania banky, pretože by sa mohla vystaviť vyššej

²¹⁵ NBS v tejto oblasti vykonáva dohľad od 01.01.2015, kedy nadobudla účinnosť novela zákona č. 747/2004 Z.z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov č. 373/2014 Z.z.

²¹⁶ Banky diskriminujú klientov vo vyššom veku. Splácať hypotéku vo veku nad 65 rokov umožňujú len výnimočne. Fincentrum, a.s. [online]. ©2006-2016 [2015-07-22]. Dostupné na:

<http://www.investujme.sk/banky-diskriminuju-klientov-vo-vyssom-veku-splacat-hypoteku-vo-veku-nad-65-rokov-umoznuju-len-vynimocne/> Tento portál však svoje zistenia nečlenil v závislosti od toho, či úver poskytovala banka so sídlom na území SR alebo pobočka zahraničnej banky zriadená na území SR.

miere rizika a súčasne porušiť verejnoprávnu reguláciu vykonávania bankových činností. Banka finančné prostriedky poskytuje zo zdrojov, ktoré získava prijímaním od verejnosti (vklady) a následne ich poskytuje ako úvery s individuálne určeným úročením. Na jej činnosť sa vzťahujú prísne pravidlá posudzovania klientov, ktorým sa majú úvery poskytnúť. Tieto pravidlá sa označujú ako požiadavky na obozretné podnikanie banky. Pri posudzovaní rizika návratnosti úveru poskytnutého bankou banka posudzuje pred uzatvorením zmluvy o úvere ekonomickú a sociálnu situáciu žiadateľa o úver, najmä jeho príjem. Stanovenie podmienok pre poskytovanie úveru je súčasťou obchodnej politiky každej banky a poskytnutie úveru nie je právne nárokovateľné, t.j. poskytnutie úveru sa nemožno dožadovať. Je jednostranne na zvážení banky a jej obchodnom rozhodnutí, či úver poskytne a vstúpi do zmluvného vzťahu. Dôvodom na odmietnutie poskytnutia tejto finančnej služby však nemôže byť vek žiadateľa. Nadväznú uplatnenie rozdielnych výšok splátok je naopak možné považovať za objektívne zdôvodnené rozdielne zaobchádzanie (§ 8 ods. 3 ADZ) sledujúce plnenie regulačných požiadaviek na riadenie úverového rizika v banke.

Za účelom preverenia týchto informácií a identifikácie konkrétnych prípadov viazania poskytnutia finančnej služby v bankovom sektore na podmienku dosiahnutia určitého veku Stredisko oslovilo jednotlivé komerčné banky so sídlom na území SR podľa verejného zoznamu, ktorý vedie NBS,²¹⁷ a to s nasledovnými otázkami: 1. Poskytuje Vaša inštitúcia úvery s obmedzením do určitého veku žiadateľa? 2. Ak áno, prosím uveďte dôvody tohto obmedzenia, o aké úverové produkty ide a aká je s nimi spojená veková hranica žiadateľa. Stredisko sa v rámci svojho prieskumu nezameralo na nebankových poskytovateľov spotrebiteľských úverov. Z trinástich oslovených bánk reagovalo deväť bánk.

Wüstenrot stavebná sporiteľňa, a.s. sa vo svojej odpovedi vyjadrila, že vek žiadateľa a jeho manželky by nemal v čase splatnosti úveru presiahnuť 70 rokov. Výnimku predstavuje skutočnosť, že žiadateľ alebo jeho manžel je poistený pre prípad smrti na celé obdobie splácania úveru a poistné plnenie je vinkulované v prospech banky. Úverové produkty tak môžu získať aj starší klienti za podmienky dostatočného zabezpečenia úverového vzťahu.

ČSOB stavebná sporiteľňa, a.s. nekonkretizovala svoje verejne ponúkané úverové produkty. Svoje vyjadrenie obmedzila na konštatovanie, že pri poskytovaní úverov postupuje s odbornou starostlivosťou pri dodržiavaní právnych predpisov, pričom proces poskytovania

²¹⁷ Banky so sídlom na území SR. Národná banka Slovenska [online]. ©2016 [2016-03-15]. Dostupné na: <http://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom-prakticke-informacie/zoznamy-subjektov-registre-a-formulare/zoznamy-subjektov/bankovnictvo/banky-a-ine-uverove-institucie/banky-so-sidlom-na-uzemi-sr>

úverov reflektuje na schopnosť poberateľa úveru splácať úver ako aj na predpokladanú zmenu jeho finančnej situácie.

Sberbank Slovensko, a.s. poskytuje úvery do 65. roku veku klienta, ktorý nemôže byť presiahnutý pri konečnej splatnosti úveru. V individuálnych prípadoch poskytuje úvery s dlhšou lehotou splatnosti, ak je predpoklad splácania úveru aj po tomto veku. Obmedzením vekovou hranicou deklaruje banka ochranu spotrebiteľa v dôchodkovom veku vzhľadom na predpokladaný znížený príjem oproti produktívnemu veku, dodržiavanie verejnoprávnych pravidiel obozretného podnikania a zníženie úverového rizika.

Prvá stavebná sporiteľňa, a.s. poskytuje produkt stavebné sporenie a stavebné úvery všetkým klientom, ktorí splnia požiadavky zákona č. 310/1992 Zb. o stavebnom sporení. Na stavebný úver po splnení týchto podmienok má nárok každý stavebný sporiteľ bez obmedzenia veku. Príkladom ďalej uviedla, že až 9% portfólia jej klientov (žiadateľov o úver) tvoria fyzické osoby s viac ako 60 rokmi. Poskytovanie úverov bez obmedzenia veku stavebného sporiteľa sa týkalo navyše aj medziúverov s podmienkami stavebného úveru (sporiteľ má nasporenú definovanú časť cieľovej sumy, ale ešte nespĺňa podmienku minimálnej doby stavebného sporenia 24 mesiacov alebo ešte nedosiahol hodnotiace číslo). Na základe odporúčaní NBS v záujme naplnenia požiadaviek obozretného podnikania zaviedla spoločnosť obmedzenie vekom klienta pri medziúveroch z dôvodu vyššej rizikovosti menej známeho klienta s krátkou históriou jeho platobnej disciplíny. Napriek tomu poskytuje spoločnosť medziúvery so splatnosťou nad hranicou štatisticky priemerného veku dožitia v SR: stavebným sporiteľom do dosiahnutia veku 62 rokov na dobu splácania do 78 rokov veku. V prípade, ak o medziúver požiadava stavebný sporiteľ nad 62 rokov, môže ho získať za podmienky, že jeho spoludlžník bude vo veku do 50 rokov. Identické obmedzenie vekom banka uplatňuje aj pri poskytovaní spotrebiteľských úverov (neuplatňuje však obmedzenie hornou hranicou veku pri splatení spotrebiteľského úveru).

Slovenská záručná a rozvojová banka, a.s. vo svojom vyjadrení uviedla, že poskytuje úvery podnikateľom (fyzickým osobám a právnickým osobám) určené na rozvoj malého a stredného podnikania. Vek žiadateľa o úver nie je u jej úverových produktov limitujúcim faktorom. Výnimku predstavuje mikroúver pre mladých začínajúcich podnikateľov (tzv. „Podnikanie mladých“) s hranicou u žiadateľa do 30 rokov. Jeho zámerom je podpora rozvoja podnikateľských aktivít začínajúcich a existujúcich mladých podnikateľov ako aj poskytnutie počiatočného kapitálu vysokoškolákom na rozvoj podnikateľskej činnosti počas štúdia alebo po jeho ukončení (tzv. start-up).

Privatbanka, a.s. uviedla, že sa v rámci svojej obchodnej stratégie nezameriava na retailové úvery a pri úveroch, ktoré výnimočne poskytuje fyzickým osobám, nepodmieňuje ich poskytnutie vekom žiadateľa.

Prima banka Slovensko, a.s. vo svojom vyjadrení neposkytla žiadne informácie o podmienkach poskytovania svojich úverových produktov a všeobecne prezentovala férový, transparentný a jednoduchý postup pri poskytovaní úverov.

OTP Banka Slovensko, a.s. podľa svojho vyjadrenia uviedla, že poskytuje viaceré úverové produkty pre obyvateľstvo vo veku medzi 18 až 65 rokov s konečnou splatnosťou úveru stanovenou na 65 rokov veku dlžníka. Tieto obmedzenia sú totožné pre všetky bankou poskytované úvery (napr. hypotekárny úver, spotrebný úver zabezpečený majetkom, povolený debet, atď.). Hornú hranicu veku banka zdôvodnila poklesom schopnosti splácať úver v dôsledku odchodu do dôchodku.

Tatra banka, a.s. obmedzuje splácanie všetkých úverových produktov maximálnou hranicou veku, ktorej výšku považuje za súčasť svojho obchodného tajomstva, resp. dôvernú informáciu. Jej stanovenie zdôvodňuje platnou legislatívou, pravidlami obozretného podnikania a ochranou spotrebiteľa (zníženie schopnosti splácať úver pri odchode do dôchodku).

Československá obchodná banka, a.s., Poštová banka, a.s., Slovenská sporiteľňa, a.s. a Všeobecná úverová banka, a.s. na žiadosť Strediska o poskytnutie súčinnosti nereagovali a informácie neposkytli.

8.2 Prístup k ďalším tovarom a službám

Stredisko so zámerom zhodnotenia dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania v SR v oblasti prístupu k ďalším druhom tovarov a služieb oslovilo SOI ako orgán dozoru dodržiavania zákazu diskriminácie v prístupe k tovarom a službám s výnimkou finančných služieb. SOI je oprávnená vykonať kontrolu dodržiavania zákonov regulujúcich oblasť ochrany spotrebiteľa a pre prípad porušení zákonných ustanovení týkajúcich sa zásady rovnakého zaobchádzania²¹⁸ udeliť predávajúcim alebo poskytovateľom služieb sankciu.

²¹⁸ Podľa § 4 ods. 3 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona NR SR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch je predávajúci povinný dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania v poskytovaní výrobkov a služieb ustanovenú v ADZ.

Za kalendárny rok 2015 SOI zaevidovala 25 podnetov týkajúcich sa porušenia zásady rovnakého zaobchádzania so spotrebiteľmi pri predaji tovarov a služieb. Z tohto počtu SOI vyhodnotila 15 podnetov ako neopodstatnených. Pri kontrolnej činnosti identifikovala porušenie ustanovenia o povinnosti dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania v troch prípadoch: 1. prevádzkovateľ letného kúpaliska vyberal nižšie vstupné pre dospelých za celodenný vstup, ktorí mali trvalý pobyt na území, v ktorom sa kúpalisko nachádza, 2. rozdielne poplatky za vstup do rekreačného zariadenia, ktoré boli rozdelené do troch skupín (vstup dospelého: 6 eur/deň, regionálny vstup pre obyvateľov vybraných okresov: 4,50 eur/deň, vstup pre obyvateľov s trvalým pobytom v mieste rekreačného zariadenia: 3 eur/deň), 3. odmietnutie predaja nápoja a vykonania obsluhy spotrebiteľa. Za porušenie boli začaté tri správne konania v celkovej hodnote 1 640 eur, ktoré neboli v čase doručenia vyjadrenia právoplatné. SOI v roku 2015 nezaevidovala podnet na diskrimináciu z dôvodu pohlavia, národnostného pôvodu, zdravotného postihnutia, etnickej príslušnosti alebo iného dôvodu pomenovaného výslovne v ADZ. Z uvedených informácií SOI možno vyvodiť záver, že k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania tak dochádzalo prevažne z tzv. dôvodu iného postavenia. Pokiaľ ide o poskytovanie úverov nebankovými spoločnosťami, do 31.03.2015 SOI neevidovala diskrimináciu v tomto odvetví. Po tomto dátume prešli kompetencie dohľadu nad poskytovaním spotrebiteľských úverov a iných foriem úverov a pôžičiek pre spotrebiteľov nebankovými spoločnosťami na NBS. Pri šetrení podnetov SOI nevyužíva v praxi metódu testingu, ktorá umožňuje rozpoznanie diskriminačného dôvodu, ale využíva metódu nákupu s utajenou identitou (mystery shopping). Pri prešetrovaní podnetov týkajúcich sa diskriminácie príslušníkov rómskeho etnika spolupracuje s občianskym združením Poradňa pre občianske a ľudské práva.

V tejto súvislosti Stredisko oslovilo aj občianske združenie Poradňa pre občianske a ľudské práva. Za kalendárny rok 2015 zaznamenalo podnety týkajúce sa aj diskriminácie v prístupe k tovarom a službám, ktoré preverovalo v rámci terénneho monitoringu v rómskych komunitách. Presnú štatistiku však nevedie. V rámci spolupráce so SOI boli podané 4 podnety na možnú diskrimináciu v tejto oblasti, z toho tri sa týkali diskriminačnej praxe rómskych spotrebiteľov a spotrebiteľiek pri poskytovaní služieb v pohostinstvách a reštauráciách, jeden podnet namietal nedoručovanie poštových zásielok kuriérskou službou rómskej komunite. Okrem toho Poradňa aktívne poskytovala služby právneho zastúpenia (8 pokračujúcich antidiskriminačných súdnych konaní, v ktorých sa namieta diskriminácia príslušníkov rómskej menšiny, v roku 2015 začala 2 súdne konania na základe verejných žalôb, ktoré sa netýkali oblasti poskytovania tovarov a služieb), situačné testy nerealizovala. Z informácií

poskytnutých združením možno vyvodit', že sa pri svojej činnosti zameriavalo najmä na preskúmanie podnetov namietajúcich diskrimináciu z dôvodu príslušnosti k etnickej skupine.

Záver

Na základe odpovedí jednotlivých oslovených subjektov Stredisko vyhodnotilo situáciu na trhu bankových úverových produktov ako značne nejednotnú. Napriek stanoveným regulatónym požiadavkám obozretného podnikania bánk jednotlivé komerčné banky vo vzájomnom porovnaní medzi sebou pristupujú v poskytovaní úverových produktov odlišne pri stanovovaní podmienky veku klienta - žiadateľa o úver. V tejto súvislosti preto možno všeobecné konštatovanie niektorých bánk o tom, že dodržiavajú právne predpisy v oblasti bankovníctva a ochrany spotrebiteľa, považovať za zjednodušovanie problému potenciálnej diskriminácie poberateľov úverov. Na bankovom trhu však pôsobia aj také subjekty, ktoré poskytovanie a splácanie úverov obmedzujú s minimálnym ohľadom na dosiahnutie veku, prípadne je veková hranica stanovená pomerne vysoko alebo vyžadujú dodatočné zabezpečenie úveru. Klient si tak môže vybrať (aj keď z obmedzeného počtu) tie inštitúcie, ktoré individuálne posúdia jeho schopnosť splácania úveru aj pri vyššom veku. Rešpektujúc verejnoprávnu reguláciu bankovej činnosti Stredisko odporúča bankám zvážiť zavádzanie aj takých úverových produktov, ktoré by boli adresované fyzickým osobám s vekom presahujúcim dôchodkový vek. Zaujímavým sa javí byť produkt Slovenskej záručnej a rozvojovej banky, a.s. „Podnikanie mladých“, ktorý Stredisko hodnotí pozitívne a považuje ho za zavádzanie DVO za účelom odstraňovania bariér v podnikaní mladých osôb a zabezpečenie prístupu k úverovým produktom začínajúcim podnikateľom.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. Bankám, ktoré dosiaľ tak nekonali, pri dodržiavaní pravidiel obozretného podnikania zvážiť poskytovanie fakultatívnych bankových produktov s cieľom odstraňovania nerovností určitých skupín obyvateľstva, za účelom zvýšenia konkurenčného prostredia v hospodárskej súťaži.

2. Bankám pri súčasnom dodržiavaní pravidiel obozretného podnikania prehodnotiť súčasné kritériá pre čerpanie úverov obyvateľmi vo veku nad 62 (resp. aj 65) rokov veku a prísúpiť k poskytovaniu špecializovaných úverových produktov pre túto skupinu obyvateľstva tak, aby bolo možné minimalizovať jej diskriminačné zaobchádzanie (v tejto súvislosti možno odporučiť v úverových vzťahoch viac využívať nástroje zabezpečenia).
3. Bankám zvážiť zvýšenie vekovej hranice pre konečnú splatnosť úveru na hranicu štatisticky priemerného veku dožitia v SR za účelom zatriktívnenia ponuky úverov pre vyššiu vekovú kategóriu a zvýšenia ich dostupnosti.
4. Bankám so zámerom zabezpečiť transparentnosť kritérií ich úverovej politiky zverejňovať produkty osobitne pre cieľovú skupinu klientov vo veku 62 a viac rokov.
5. NBS, aby pri realizácii ochrany finančného spotrebiteľa prostredníctvom kontrolného nákupu finančnej služby sa osobitne zamerala na rozdielne zaobchádzanie v oblasti poskytovania bankových úverov z iných ako objektívne zdôvodniteľných skutočností.

8.3 Pripravovaný návrh regulácie verejného parkovania v hlavnom meste SR Bratislava

Otázka regulácie verejného parkovania rezonuje na úrovni hlavného mesta ako aj na úrovni jeho jednotlivých mestských častí od roku 2015. Skutočnosť, že v tejto veci neexistuje ani jednoznačný postoj obyvateľov Bratislavy, sa prejavila aj v neúspešnom miestnom referende z hľadiska počtu oprávnených voličov v Mestskej časti Karlova Ves, v ktorom so zavedením rezidenčného parkovania súhlasilo iba 55,72% zúčastnených voličov (7 238) a nesúhlasilo 41,12% voličov (5 342).²¹⁹ Jednotlivé mestské časti viac menej koordinujú svoj postup s pripravovanou reguláciou verejného parkovania zo strany hlavného mesta SR Bratislavy. Stredisko vydalo vo veci regulácie verejného parkovania na žiadosť klienta odborné stanovisko, v ktorom zaujalo právny názor, že pripravovaný návrh všeobecne záväzného nariadenia hlavného mesta SR Bratislavy je v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania. Pri spracovaní odborného stanoviska vychádzalo z podkladov predložených klientom.

²¹⁹ Referendum v Karlovej Vsi je úspech, aj keď nie je platné. PEREX, a.s. [online]. ©2016 [2016-03-09]. Dostupné na: <http://spravy.pravda.sk/regiony/clanok/386211-referendum-v-karlovej-vsi-je-uspech-aj-ked-nie-je-platne/>

Návrh všeobecne záväzného nariadenia hlavného mesta SR Bratislavy o dočasnom parkovaní motorových vozidiel na miestnych komunikáciách upravuje dočasné parkovanie motorových vozidiel na miestnych komunikáciách a ich súčasťach a na území hlavného mesta SR Bratislavy. Návrh reguluje platby za parkovanie na vymedzených úsekoch miestnych komunikácií a ich súčasťach v jednotlivých zónach. Do zón sú rozdelené jednotlivé mestské časti Bratislavy. Návrh všeobecne záväzného nariadenia rozlišuje výšku platby a dostupnosť parkovania podľa toho, či pôjde o parkovanie tzv. rezidenta alebo inej osoby. Rezidentom sa má rozumieť fyzická osoba vlastníaca vodičský preukaz, ktorá má trvalý pobyt v Bratislave a je držiteľom motorového vozidla alebo má motorové vozidlo evidované na svoju živnosť, alebo užíva motorové vozidlo právnickej osoby, ktorá je jeho zamestnávateľom a zamestnávateľ mu umožňuje používať motorové vozidlo aj na súkromné účely, alebo má v prenájme motorové vozidlo, ktoré je vo vlastníctve právnickej osoby oprávnenej na prenájom motorových vozidiel, nepretržite po dobu dlhšiu ako 12 mesiacov. Rezident má možnosť získať rezidentskú parkovaciu kartu s vyznačením príslušnej zóny, na základe ktorej v rámci tejto zóny (mestskej časti), v ktorej má trvalý pobyt, rezident neplatí za parkovanie, s výnimkou poplatku za vydanie samotnej rezidentskej karty. V ostatných zónach (mestských častiach), na ktoré nemá vydanú rezidentskú parkovaciu kartu, rezident platí 50% z ceny stanovenej pre ostatných vodičov (nerezidentov). Pre ostatných vodičov (nerezidentov) sa má spoplatniť každé parkovacie miesto, ktoré prevádzkuje mesto hlavné mesto SR Bratislava, príslušná mestská časť alebo nimi zriadená alebo poverená právnická osoba, pričom pre jednotlivé mestské časti je ustanovená maximálna hodinová platba v závislosti od ich atraktivity (oblasť 1 – centrum – Mestská časť Staré mesto: max. 5 eur/hod., oblasť 2 – širšie centrum – Mestská časť Ružinov, Nové mesto, Petržalka: max. 5 eur/hod., oblasť 3 – zóny atraktivity – Mestská časť Dúbravka, Karlova Ves: max. 4 eur/hod., oblasť 4 – ostatné zóny – Mestská časť Lamač, Záhorská Bystrica, Devínska Nová Ves, Devín, Jarovce, Rusovce, Čunovo, Vrakuňa, Podunajské Biskupice, Vajnory, Rača: max. 2 eur/hod.).

Za účelom zistenia aktuálneho stavu v tejto oblasti Stredisko oslovilo hlavné mesto SR. Mesto Bratislava vo svojej odpovedi na vyžiadanie Stredisko opakovane uviedlo rozhodujúce skutočnosti, ktoré podľa názoru Strediska zakladajú diskriminačný stav. Zároveň uviedlo, že v súčasnosti prebiehajú konzultácie k technickému zabezpečeniu

parkovacej politiky a predpokladaný dátum prijatia návrhu všeobecne záväzného nariadenia v mestskom zastupiteľstve je v priebehu roka 2016.²²⁰

V prípade poskytovania dočasného parkovania verejnosti na vyhradených miestach pozemných komunikácií možno konštatovať, bez ohľadu na odplatosť takto poskytovaného parkovania, že ide o poskytovanie služby verejnosti právnickými osobami v zmysle § 5 ods. 2 písm. d) ADZ,²²¹ pri ktorej poskytovaní a prístupe k nej sa uplatňuje zásada rovnakého zaobchádzania a v súlade s ňou sa zakazuje diskriminácia osôb z niektorého z diskriminačných dôvodov. Pri koncipovaní regulácie spoplatneného parkovania v hlavnom meste Bratislava a jeho jednotlivých mestských častiach je preto nevyhnutné podmienky stanoviť v súlade so zákonnou zásadou rovnakého zaobchádzania.

V ADZ je zákaz diskriminácie viazaný okrem iného aj na zákaz diskriminácie z tzv. iného postavenia. V kontexte návrhu všeobecne záväzného nariadenia trvalý pobyt indikuje diskriminačný dôvod za splnenia ostatných zákonných znakov diskriminácie. Uvedený dôvod za diskriminačné obmedzenie označil vo svojej rozhodovacej činnosti aj NS SR (rozsudok 3 Svzn 1/2010 zo dňa 09.11.2010). NS SR konštatoval, že sú na jednej strane niektorí obyvatelia zvýhodnení a na druhej strane niektorí znevýhodnení na základe trvalého pobytu, resp. jeho dĺžky, t. j. v dôsledku iného postavenia. Subsumoval tak trvalý pobyt pod iné postavenie spôsobilé vyvolať neoprávnené rozlišovanie a teda diskrimináciu.

V zmysle pripravovaného návrhu regulácie verejného parkovania poskytovateľ služby verejného parkovania zvýhodňuje v platbách za parkovanie obyvateľov s trvalým pobytom v Bratislave. Poskytovateľ v tomto prípade bude vykonávať činnosť, z ktorej mu bude pravidelne a sústavne vznikáť zisk. Má rovnaké postavenie ako ktorýkoľvek iný poskytovateľ služby bez ohľadu na to, že ide o územnú samosprávu. Každý poskytovateľ služby poskytovanej na odplatnom alebo bezodplatnom základe je povinný ustanoviť nediskriminačne platby za verejne poskytované služby, ktoré by nepredstavovali zvýhodnenie určitej časti obyvateľstva z konkrétneho diskriminačného dôvodu. Podľa pripravovaného návrhu regulácie verejného parkovania sa s obyvateľmi mesta, ktorí nemajú trvalý pobyt v Bratislave, má zaobchádzať menej priaznivo ako s obyvateľmi, ktorí majú trvalý pobyt nahlásený v Bratislave (znak komparátora diskriminačného konania). Stredisko má za to, že

²²⁰ List Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, Sekcia dopravy, č. MAGS UES 40683/16-51514, ODI/124/16-BP zo 16.03.2016.

²²¹ DEBRECENIOVÁ, Janka. 2008. *Antidiskriminačný zákon – komentár*. Bratislava: Občan a demokracia, 2008, 306 s. ISBN 978-80-89140-16-9. Služby môžu byť pritom poskytované v zmysle transponovaného európskeho práva aj osobami z verejného sektora.

uplatnením výrazne vyššej platby za službu v porovnaní s obyvateľmi, ktorí majú v Bratislave trvalý pobyt, dôjde k výraznému sťaženiu a tým aj k obmedzeniu prístupu k identickej službe. Stredisko na takéto znevýhodnenie nevidí objektívny dôvod, na základe ktorého by sa malo s obyvateľmi, ktorí v Bratislave nemajú trvalý pobyt, zaobchádzať výrazne odlišným spôsobom v porovnaní s rezidentmi.

Návrh regulácie verejného parkovania v hlavnom meste zrejme sleduje zámer zjednodušiť prístup k parkovaniu pre rezidentov v blízkosti ich obydli. Spomenutá polovičná platba (z ceny stanovenej pre ostatných vodičov - nerezidentov) za parkovanie rezidentov v iných mestských častiach Bratislavy ako majú trvalý pobyt však znevýhodňuje aj samotných rezidentov navzájom. Pritom vzhľadom na dislokáciu úradov, nemocníc, nehnuteľností v správe rezidenta (ak v nich nemá nahlásený trvalý pobyt, napr. byt, garáž a pod.), návštevu rodiny a ďalšie bežné životné situácie nie je možné obmedziť pravidelné parkovanie v určitých lokalitách zo strany rezidenta aj nerezidenta. Popri vlastníckom práve množstvo ľudí disponuje užívacím právom k nehnuteľnosti z iného právneho dôvodu (napr. nájomný vzťah, vecné bremeno). Potrebu bývania (u nerezidentov) alebo obhospodarovania príslušnej nehnuteľnosti (u rezidentov a nerezidentov) a s tým súvisiaceho parkovania v blízkosti nehnuteľnosti považuje Stredisko za ekvivalentnú potrebu parkovania obyvateľov s trvalým pobytom v príslušnej mestskej časti. Zároveň potrebu parkovania z dôvodu napríklad návštevy nemocnice, úradu, ktorý sa nachádza v hlavnom meste SR alebo podobne, považuje Stredisko za rovnocennú a dôležitú potrebu obyvateľstva, či ide o rezidenta alebo nie. Príjem rozpočtu mesta pozostáva okrem iného z miestnych daní, ktorých výnos nie je v zásade viazaný na trvalý pobyt. Navyše možno uviesť aj pozitívny dopad nerezidentov na podnikateľské prostredie v podobe zvýšenej spotreby tovarov a služieb, z ktorej profitujú predajcovia s prevádzkou na území Bratislavy. Rozlišovanie na základe trvalého pobytu preto Stredisko považuje aj v tejto súvislosti za porušenie zásady rovnakého zaobchádzania. Diskriminácia v rámci uvedeného návrhu sa prejavuje navyše z časového hľadiska, a to voči osobám, ktoré majú trvalý pobyt v Bratislave menej ako 12 mesiacov. Právo na zvýhodnené parkovanie by teda nemali osoby, ktoré vlastnia v Bratislave nehnuteľnosť, osoby, ktoré trvalo v Bratislave žijú, ale nemajú nahlásený trvalý pobyt v Bratislave, ani osoby, ktoré majú v Bratislave trvalý pobyt kratšie ako 12 mesiacov.

Záver

Stredisko má za to, že fyzické osoby, ktoré v Bratislave bývajú, pracujú, navštevujú inštitúcie a zdravotné strediská, vykonávajú vo verejnom záujme funkciu v orgáne so sídlom v Bratislave, atď. majú rovnaké právo na nediskriminačné podmienky v rámci prístupu k službám poskytovaným v hlavnom meste bez ohľadu na ich trvalý pobyt. Táto objektívna požiadavka vyplýva z jedinečnosti Bratislavy ako hlavného mesta SR, v ktorom sa koncentrujú všetky ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy, celoštátne významné zdravotnícke a vedecké zariadenia, sídla iných dôležitých orgánov verejnej moci, ktoré pre verejnosť nemajú svoje organizačné súčasti na iných miestach SR (Kancelária verejného ochrancu práv, NS SR, NBS a pod.), prípadne sídla iných celoslovensky pôsobiacich inštitúcií. Postavenie hlavného mesta SR je natoľko špecifické a výnimočné, že o verejnú službu parkovania je - a možno dôvodne predpokladať, že vždy aj bude - zvýšený dopyt, prevažujúci nad počtom samotných rezidentov, vzhľadom na objektívny nedostatok verejne dostupných parkovacích miest. Navyše možno rozumne predpokladať, že počet obyvateľov hlavného mesta bude mať tendenciu vzrastu, čo uvedený pripravovaný návrh z dlhodobého pohľadu nevyrieši. Pokiaľ dopyt po službe presahuje možnosti jej pokrytia, sťaženie prístupu k takejto službe pre určitú skupinu obyvateľstva ako riešenie tejto situácie nemôže byť považované za súladné so zásadou rovnakého zaobchádzania a nemôže predstavovať objektívny a legitímny dôvod pre odlišné zaobchádzanie s dvomi skupinami osôb. Na základe vyššie uvedeného Stredisko považuje navrhovanú reguláciu dočasného parkovania v hlavnom meste Bratislava za v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania ustanovenou v ADZ. Je potrebné tiež zdôrazniť, že porušenie zásady rovnakého zaobchádzania pri zavádzaní regulácie verejného parkovania nie je možné právne konvalidovať ani uskutočnením miestneho referenda (ako v prípade Mestskej časti Karlova Ves), a to bez ohľadu na mieru účasti oprávnených voličov.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. Hlavnému mestu SR Bratislava, aby pri prácach na návrhu regulácie verejného parkovania dodržiavalo zásadu rovnakého zaobchádzania v prístupe k verejnému parkovaniu na jeho území.

2. Hlavnému mestu SR Bratislava v prípade zotrávania na kritériu rezidenta vo väzbe na výšku parkovného zväžiť rozšírenie definície pojmu rezident aspoň o osoby, ktoré na území Bratislavy majú vo vlastníctve nehnuteľnosť a o osoby, ktoré majú v Bratislave trvalý pobyt v dĺžke viac ako 12 mesiacov.
3. Hlavnému mestu SR Bratislava v prípade zotrávania na kritériu rezidenta vo väzbe na výšku parkovného uplatňovať rovnakú sadzbu parkovného pre všetkých rezidentov v Bratislave a vo vzťahu k nerezidentom nezavádzať odlišnú sadzu parkovného v blízkosti verejných inštitúcií, zdravotníckych zariadení a pod..
4. Hlavnému mestu SR Bratislava súčasne hľadať iné možnosti riešenia súčasnej situácie vo verejnom parkovaní (napr. výstavba verejných parkovacích domov).

3. ročník súťaže Slovenského národného strediska pre ľudské práva s názvom „Moje ľudské práva“
ZŠ a MŠ Poproč, Radka Timková, 7.A

9 Pracovné podmienky zamestnancov – šikana na pracovisku

Mobbing a bossing sú dva prejavy šikanovania zamestnancov v oblasti pracovnoprávných vzťahov, čiže nevhodného a nežiaduceho správania sa na pracovisku, ktorých výskyt sa nanešťastie v súčasnosti neustále zvyšuje. Obete šikanovania sa mnohokrát na svojom pracovisku stretávajú s ponižovaním, násilím, obťažovaním, či inou formou diskriminácie. Šikanovaním zároveň dochádza k vytváraniu nepriateľského a ponižujúceho prostredia, v ktorom nastáva pocit strachu, neistoty, či teroru a ktoré vedie aj k určitému nepriaznivému dopadu na samotné zdravie obete.

Zlé zaobchádzanie zo strany zamestnávateľov, či ostatných pracovníkov, sa vyskytuje čoraz častejšie, a to aj napriek tomu, že ide o oblasť, ktorá je v súčasnej dobe diskutovaná a informovanosť o možnostiach obrany proti takémuto konaniu vzrastá.

Vzhľadom na to, že v roku 2015 bola téma šikana na pracovisku veľmi rozšírená, Stredisko sa rozhodlo tejto oblasti venovať samostatnú kapitolu a uviesť ako legislatívnu úpravu, tak aj najvýznamnejšie udalosti, ktoré súviseli s mobbingom a bossingom.

9.1 Právna úprava šikany na pracovisku

Mobbing definujeme ako šikanu pozostávajúcu z psychického teroru na pracovisku, z opakovaného verbálneho, fyzického alebo psychického nátlaku a útokov s cieľom ublížiť, ponížiť, zničiť dobrú povesť osoby, sabotovať jej prácu či znepríjemniť pracovné podmienky. Bossing je najrozšírenejšou formou mobbingu. Bossing je špecifický najmä tým, že šikanovania sa dopúšťa nadriadený pracovník (vedúci zamestnanec). Bossing je teda definovaný ako psychické „šikanovanie“ v zamestnaní, ktoré vykonáva na svojom podriadenom pracovníkovi nadriadený pracovník (vedúci zamestnanec). Ide teda o vedomú činnosť (chovanie a pôsobenie) nadriadeného, ktoré poškodzuje podriadeného pred ostatnými kolegami, čím znemožňuje jeho prácu. Bossing sa obyčajne vyvíja a stupňuje a táto šikana potom podstatnou mierou zhoršuje vzťahy na pracovisku a zvyšuje aj kult osobnosti týchto vedúcich zamestnancov.

Za šikanovanie (bossing) môže byť považované: prehnané kontrolovanie plnenia pracovných povinností, či dochádzky na pracovisko, bezdôvodné (opakované) neschválenie dovolenky na zotavenie, arogantné správanie vedúceho zamestnanca, slovné urážky, nedocenenie práce, či častá a neoprávnená kritika, preberanie (vyčítanie) drobných chýb,

ktoré sú u ostatných bežne prehliadané, zosmiešňovanie pred ostatnými kolegami v práci, zadávanie príliš zložitých úloh (na ktoré nemá podriadený potrebnú kvalifikáciu, alebo dostatok času), alebo úlohy sú neraz nespĺniteľné, vedomé znemožňovanie (zabraňovanie) prístupu k informáciám, ktoré vedú k znemožneniu plnenia si pracovných úloh, nemožnosť vyjadriť svoj názor, prezentovať svoje návrhy na riešenie problému, privlastňovanie si práce kolegu alebo podriadeného za svoju, podľa niektorých prameňov je tu uvádzané aj sexuálne obťažovanie, vyhrážanie výpoveďou, prípadne ukončením pracovného, alebo služobného pomeru (polícia, armáda) zo strany zamestnávateľa, rôzne zámerne podrazy a „naschvály“ (odoberanie alebo nepridelenie kancelárskych potrieb), nútenie na neúmernú nadčasovú prácu, a pod.

Oblasť rovnakého zaobchádzania so zamestnancami upravuje okrem iných právnych predpisov najmä ZP a ADZ. Stredisko vníma ako nedostatok skutočnosť, že tieto dva významné zákony neuvádzajú vo svojich ustanoveniach pojmy mobbing, bossing, ani šikana na pracovisku. ADZ takéto správanie pomenúva pojmom obťažovanie a ZP takéto správanie nepomenúva vôbec.

9.2 Fázy priebehu šikany na pracovisku a jej možné riešenia

Mobber je páchatel' mobbingu, agresor alebo človek, ktorý druhým ubližuje a pácha na nich násilie, aktívne a neľútostne vyvíja nátlak na svojho kolegu, nadriadeného alebo podriadeného. Pomocníci resp. prisluhovači mobbera sú spolupracovníci, ktorí sú natoľko ovplyvnení mobberom, že sami zaujmú voči obeti nepriateľské a odmietavé správanie smerujúce k jej pracovnej i sociálnej eliminácii. V mnohých prípadoch ich k tomu vedie pocit neistoty a ohrozenia z prítomnosti daného kolegu, ktorý je vyvolaný samotným mobberom.

Obet'ou mobbingu sa môže stať každý. Obet'ami sa často stávajú ľudia, ktorí sú čestní, obhajujú spravodlivosť a neboja sa vyjadriť svoj názor. Tiež ľudia, ktorí sú šikovní a zároveň obľúbení v kolektíve, čím ich ostatní zamestnanci alebo nadriadení vnímajú ako konkurenciu, ktorú chcú odstrániť. Obet'ou sa môžu stať aj osoby, ktoré sú určitým spôsobom iné, nápadné, či výrazné, pričom odlišnosti môžu byť fyzickej i psychickej podstaty. Príkladom je žena v mužskom kolektíve, cudzinci, ľudia s postihnutím, málo sebavedomí ľudia, či naopak ľudia s prílišným sebavedomím a pod.

Začiatok šikany začína zväčša nenápadne, menším konfliktom, napätím bez konkrétneho dôvodu, výmenou názorov alebo rozdielnymi názormi. V prípade nekonštruktívneho riešenia konfliktu alebo vzniknutej situácie agresor začína so šikanujúcimi

aktivitami, jednotlivé prejavy šikany samostatne v tejto fáze pôsobia nevinne a práve kvôli tomu sa tieto prejavy vo väčšine prípadov podcenia a tým mobbing prechádza do tretej fázy. Prípad sa stáva verejne známy, oficiálny - neriešenie situácie zo strany nadriadených vedie k tomu, že situáciu si začne všímať aj okolie. U obete klesá pracovný výkon, agresor má čas aj energiu na ďalšie útoky. Psychicky deptaný pracovník sa dopúšťa stále viacerých chýb, nepodáva požadovaný výkon, má absencie v práci atď., a tak ho začínajú neinformovaní spolupracovníci vnímať ako neschopného. Poslednou fázou je vylúčenie obete z kolektívu - snaha zbaviť sa pracovníka preložením na iné pracovisko, dotlačením k dohode o skončení pracovného pomeru alebo výpovedi, následné psychické ťažkosti spojené s problémami uplatniť sa na trhu práce.

Medzi najčastejšie následky šikany patria zdravotné problémy (bolesti hlavy, žalúdočné problémy, nespavosť, zníženie imunity, psychické problémy), znížená výkonnosť, väčšia chybovosť v práci, práca pod neustálym stresom, strach ísť do práce a následný negatívny vplyv na súkromie a rodinný život.

Veľa obetí šikany situáciu vôbec nerieši, radšej trpia a dúfajú, že sa to nejako vyrieši bez zásahu či aktivity. Je pritom potrebná práve aktivita, spojená s podporou od ostatných kolegov. Je nevyhnutné, aby sa ostatní kolegovia postavili na stranu obete, keďže často chýbajú listinné dôkazy a jedinou možnosťou ako dokázať šikanu na pracovisku sú práve svedecké výpovede.

9.3 Praktická príručka k ochrane práv pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca

MŠVVaŠ SR vydalo v novembri 2015 publikáciu s názvom „Praktická príručka k ochrane práv pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca“, na ktorej sa spolu s MŠVVaŠ SR a odborníkmi z prostredia mimo štátnej správy podieľalo aj Stredisko. V príručke sú opísané prípady porušenia práv zamestnanca a sú do nej zahrnuté modelové príklady, ale aj konkrétne prípady z praxe. Stredisko hodnotí túto príručku ako pozitívny prínos v tejto oblasti, nakoľko príručka tiež poskytuje návod na riešenie vzniknutých negatívnych prejavov správania a spôsoby, ako im predchádzať. Príručka je určená učiteľom, riaditeľom, zriaďovateľom, ale napríklad aj pracovníkom školských úradov. Materiál je k dispozícii na internetovej stránke MŠVVaŠ SR. *„Čeliť pracovnoprávnym problémom nie je možné, ak nepoznáme svoje práva a nevieme, na koho je možné sa pri ich uplatňovaní*

obrátiť," uviedol minister školstva Juraj Draxler ako reakciu na to, prečo vznikla táto publikácia.

Medzi príkladmi je možné nájsť napríklad zastrašovanie, poverenie vykonávaním dozoru nad agresívnym žiakom napriek nedostatočným fyzickým danostiam, nevyplácanie kreditového príplatku či natáčanie učiteľa na mobil či kameru, ako aj riešenie konfliktov medzi kolegami. Ministerstvo tvrdí, že pri praktickom riešení problémov pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov nie je v postavení rozhodcu, ale skôr akéhosi poradcu. Osobitnú pozornosť venuje rezort v príručke právnym predpisom, vrátane predpisov pracovnoprávných, občianskoprávných a trestnoprávných. Obsahuje aj príklady foriem šikany, ktorými sú mobbing a bossing.²²²

Praktická príručka k ochrane práv pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca obsahuje napríklad tieto modelové situácie, v ktorých sa zamestnanci môžu obrátiť na Stredisko:

1. Uprednostnenie uchádzača nespĺňajúceho kvalifikačný predpoklad na výkon pedagogickej činnosti pri prijatí do pracovného pomeru pred uchádzačom, ktorý spĺňa kvalifikačný predpoklad,
2. Opakované pridelenie len „problémových“ tried (t. j. s najhorším prospechom, správaním a pod.),
3. Vydanie školského poriadku s diskriminačnými ustanoveniami,
4. Diskriminácia zamestnanca z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia alebo z dôvodu oznámenia kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti,
5. Ponižovanie zamestnanca (nadávky, urážky, vydanie na posmech)
6. Obmedzenie voľného pohybu v priestoroch školy (napr. zákaz vstupu do určitej časti budovy),

²²² www.sme.sk. Domov.sme.sk [online]. ©2015 [dátum 2015-11-29]. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/8088345/rezort-skolstva-vydal-prirucku-pomoze-ucitelom-pri-porusetovan-i-ich-prav.html>

9.4 Medializované prípady šikany na pracovisku

Jedným z prípadov šikany na pracovisku, ktorým sa zaoberali viaceré médiá bola kauza riaditeľky Základnej školy Sibírska v Prešove. Inšpektorát práce Prešov už v roku 2012 odhalil šikanu v podobe mobbingu (ako psychický teror na pracovisku) a bossingu (systematické útočenie a zastráňovanie zamestnanca zo strany nadriadeného). Podľa protokolu z daného roku *"zamestnávateľ porušil povinnosť v pracovnoprávných vzťahoch zaobchádzať so zamestnancami v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania ustanovenou pre oblasť pracovnoprávných vzťahov"*, teda nedodržiaval ADZ. Okrem toho *"neprijal žiadne opatrenia na ochranu svojich zamestnancov pred diskrimináciou, ktorá sa na jeho pracovisku prejavuje vo forme mobbingu."* Vyšetrovateľ taktiež riaditeľku obvinil zo zločinu vydierania, keď pod hrozbou straty zamestnania mala od júna 2012 do marca 2015 nútiť štyri učiteľky, aby jej odovzdávali časť svojej mzdy. Podľa polície jej učiteľky vyhovelí zo strachu o stratu zamestnania. Peniaze jej odvádzali buď priamo, alebo prevodom na účet.

Stredisko kontaktovali zamestnanci tejto ZŠ, ktorí žiadali o vypracovanie odborného stanoviska v súvislosti s diskriminačným správaním svojej nadriadenej. V tomto prípade zamestnanci poukazovali na správanie riaditeľky, ktoré malo spočívať v dlhodobej šikane vo forme bossingu. Zamestnanci tak pracovali pod neustálym tlakom, v dôsledku čoho došlo k zhoršeniu pracovných podmienok i celého pracovného života zamestnancov. Riaditeľka napríklad uplatňovala zákon silnejšieho, zadávala v požadovanom čase nezvládnuteľné úlohy, vyvolávala pocit neistoty a strachu, zadávala nezmyselné úlohy, skracovala pracovné úväzky, zatiaľ čo iným dávala nadpočetné hodiny. Následne bol na danej škole na žiadosť IP za účasti Strediska uskutočnený prieskum sociálnej klímy na pracovisku, ktorý jednoznačne preukázal prítomnosť mobbingu a bossingu na pracovisku. Rada školy napokon navrhla a jednomyseľne schválila jej odvolanie a primátorka Prešova ju 09.11.2015 odvolala. Hlavné dôvody na odvolanie priamo s trestným konaním nesúviseli, podľa Rady školy bola kľúčovým momentom preukázaná šikana zamestnancov. Rada sa oprela aj o petíciu, ktorú podpísalo 41 zamestnancov školy.²²³

Stredisko riešilo aj šikanu na pracovisku v Centre pedagogicko psychologického poradenstva a prevencie Zuzkin park v Košiciach (ďalej ako „Centrum“), ktorú sa

²²³ FRANK, Michal. Exriaditeľka školy, obvinená z vydierania, ide do väzby. Prešovský korzár.sk [online]. ©2015 [cit.2015-11-10]. Dostupné na: <http://presov.korzar.sme.sk/c/8067164/exriaditelka-skoly-obvinena-z-vydierania-ostava-vo-vazbe.html>

zamestnanci rozhodli zverejniť. Zamestnankyne Centra sa spojili a žiadali odvolanie riaditeľky z dôvodu, že ich riaditeľka šikanuje. Podľa zamestnankýň Centra od nástupu riaditeľky dochádzalo z jej strany k porušovaniu právnych predpisov v oblasti riadiacej, ekonomickej, odbornej a k narúšaniu pracovných vzťahov. V internetovej petícii, ktorou žiadali zriaďovateľa o odvolanie riaditeľky, upozornili na jej necitlivý a neodborný prístup v riadení Centra a na bossing na pracovisku. Zástupkyňa riaditeľky potvrdila nátlak a zastrašovanie zamestnancov a pre médiá vyhlásila: *"Atmosféra na pracovisku sa tak vyhrotila, že momentálne je minimálne jedna tretina zamestnankýň práceneschopných."* Na základe dvoch sťažností zamestnankýň v Centre vykonali kontrolu zriaďovateľ aj Inšpektorát práce. Petícia, pod ktorú vyzbierali 274 podpisov, bola ďalším krokom na podporu pracovníčok.²²⁴

Stredisko v tomto prípade kontaktovalo odborové združenie, ktoré zastupovalo záujmy zamestnancov a ktoré žiadalo o vypracovanie odborného stanoviska v súvislosti s diskriminačným správaním riaditeľky daného Centra. V tomto prípade odborové združenie poukazovalo na nevyhovujúcu situáciu, ktorá trvala už od samotného nástupu novej riaditeľky a ktoré malo spočívať v dlhodobej šikane vo forme bossingu. Riaditeľka napríklad opakovane žiadala rôzne dokumenty, ktoré jej boli v minulosti už poskytnuté, zadávala úlohy, ktoré sa v požadovanom čase nedali stihnúť urobiť, znevažovala prácu svojich podriadených, vyhrážala sa, či zakazovala komunikáciu so zriaďovateľom. Svojím správaním nepriaznivo vplývala nielen na zdravie zamestnancov, ale aj na riadny chod činností v súvislosti s prácou s klientmi, čím bola negatívne ovplyvňovaná aj samotná podstata činností a poslanie daného Centra. Stredisko kontaktovalo písomne riaditeľku a v jej odpovedi riaditeľka na svoju obhajobu nepreukázala žiadne relevantné dôkazy, ktoré by preukazovali nepravdivosť uvedených skutočností. Následne riaditeľka požiadala o uvoľnenie z funkcie.

Medzi prípady šikany na pracovisku, ktoré boli sprístupnené verejnosti, patrí aj prípad zamestnankyne ÚPSVaR v Dolnom Kubíne. Dňa 25.04.2014 zverejnila na sociálnej sieti status o šikane na úrade a 05.05.2014 dostala výpoveď. Zamestnankyňa poukázala na nepriaznivé pomery v práci, mobbing a bossing. Zamestnankyňa s výpoveďou nesúhlasila a podala žalobu. Súd jej dal za pravdu a rozhodol, že výpoveď je neplatná. ÚPSVaR v Dolnom Kubíne sa odvolal, avšak 10.06.2015 krajský súd rozhodol, že okamžité skončenie

²²⁴ KOCSISOVÁ, Edina. Tvrde obvinenia zamestnancov voči riaditeľke: „Šikanuje nás!“ Košice:dnes [online]. ©2015 [2015-10-28]. Dostupné na: www.kosicednes.sk/tvrde-obvinenia-zamestnancov-voci-riaditelke-sikan.

štátnozamestnaneckého pomeru je neplatné.²²⁵

V roku 2015 Krajský súd v Banskej Bystrici potvrdil rozsudok Okresného súdu v Banskej Bystrici, ktorý ešte v roku 2013 rozhodol, že Banskobystrický samosprávny kraj (BBSK) sa dopustil vo vzťahu k pani E.P. porušenia zásady rovnakého zaobchádzania vo forme priamej diskriminácie. Prípado sa týka výberového konania na obsadenie miesta riaditeľa/-ky Novohradskej knižnice v Lučenci, ktoré bolo vyhlásené v roku 2009 vtedajším predsedom BBSK. Pani E.P. sa na základe vyhlásenia výberového konania rozhodla výberového konania zúčastniť. Spomedzi štyroch uchádzačov o miesto riaditeľa, ktorí spĺňali stanovené podmienky, sa umiestnila na prvom mieste a bola výberovou komisiou navrhnutá na vymenovanie do funkcie. Avšak rozhodnutím bývalého predsedu BBSK bolo výberové konanie na post riaditeľa/-ky knižnice zrušené a na zasadnutí zastupiteľstva bol predložený návrh vymenovať do funkcie riaditeľky Novohradskej knižnice Lučenec pani D.F. Konaním bývalého predsedu BBSK došlo k diskriminácii pani E.P. v oblasti prístupu k funkcii riaditeľky Novohradskej knižnice v Lučenci z dôvodu jej politickej príslušnosti.

Okresný súd v rozsudku zo dňa 13.03.2013 rozhodol v prospech žalobkyne a nariadil BBSK zaplatiť nemajetkovú ujmu vo výške 6.000 eur. Tiež mu bolo rozsudkom uložené ospravedlniť sa v periodiku BBSK *Náš kraj*, na internetovej stránke BBSK www.vucbb.sk a tiež na najbližšom riadnom zasadnutí zastupiteľstva.

Krajský súd rozsudkom zo dňa 17.10.2013 potvrdil rozsudok okresného súdu okrem výroku, ktorým bola uložená povinnosť BBSK zaplatiť pani E.P. nemajetkovú ujmu vo výške 6.000 eur. V tejto časti krajský súd rozsudok okresného súdu zrušil a vec vrátil okresnému súdu na ďalšie konanie z dôvodu nedostatočného odôvodnenia.

Okresný súd po doplnení dokazovania dospel k záveru, že v konaní bolo preukázané, že zo strany BBSK došlo k diskriminačnému konaniu vo vzťahu k pani E.P. pri postupe BBSK pri výberovom konaní na obsadenie miesta riaditeľa Novohradskej knižnice Lučenec, ktoré sa uskutočnilo dňa 06.10.2009. Okresný súd pri rozhodovaní zohľadnil, že uplynulo takmer tri a pol roka od neoprávneného zásahu a forma ospravedlnenia sa javila ako nedostatočná. Súd vzal do úvahy aj skutočnosť, ako je odhodlanie, čas a energia, ktorú pani

²²⁵ www.nasaorava.sk. Nasa orava.sme.sk [online]. ©2015 [2015-08-11]. Dostupné na: <http://nasaorava.sme.sk/search?q=martin+pavelek&order=relevance&period=all&page=2>

E.P. pri podávaní žaloby a v samotnom konaní musela vynaložiť. Konaním BBSK došlo k zníženiu spoločenskej vážnosti pani E.P. a uplatnenia na pracovisku.

Priznanú sumu 6.000 eur súd považoval za primeranú spôsobu a rozsahu zásahu, tej skutočnosti, že sa jednalo o zavinený zásah a s tým, aby výška nemajetkovej ujmy spĺňala funkciu účinnej sankcie, ako aj účinnej prevencie v správaní sa BBSK, prípadne tretích osôb do budúcnosti. Súd prihliadol aj k tomu, že výpoveď pani E.P. bola síce daná z organizačných dôvodov, ale z hľadiska kvalifikácie a doby práce bola pani E.P. skúsenejšou a na vyššej odbornej úrovni ako zamestnankyne, ktoré na pracovisku zostali.

Stredisko na žiadosť pani E.P. pre potreby súdneho konania vypracovalo podporné odborné stanovisko vo veci dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania podľa ADZ.

Záver

Stredisko sa danej problematike nepretržite venuje, nakoľko ide o veľmi závažné zásahy do práv osôb a zároveň je pravidelne kontaktované klientmi, ktorí pociťujú predovšetkým porušovanie zásady rovnakého zaobchádzania zo strany zamestnávateľa, či nadriadeného.

Stredisko považovalo za nevyhnutné ešte viac podporiť ochranu zamestnancov, a preto sa rozhodlo rozšíriť svoje vzdelávacie aktivity ponukou odborného vzdelávania na témy šikana na pracovisku (mobbing, bossing) a ADZ a vypracovalo materiál, v ktorom uviedlo základné informácie o šikane na pracovisku. V roku 2015 ponuku využilo viacero odborových organizácií, zamestnávateľov aj zamestnancov a Stredisko plánuje uskutočňovať odborné vzdelávanie aj naďalej.

Stredisko uvádza, že v prípadoch šikany a nerovnakého zaobchádzania na pracoviskách v SR existuje vysoká latentnosť a že nezákonných javov v tejto oblasti je oveľa viac, ako len tie, ktoré boli uverejnené v televízii alebo v tlači. Nie každá obeť je rozhodnutá domáhať sa aktívne ochrany svojich práv, alebo dokonca svoj prípad zverejniť. Hlavným dôvodom je obava zo straty zamestnania. Rovnaké správanie sa prejavuje aj u kolegov obeť, ktorí sú svedkami prejavov šikany, porušovania ADZ, ZP a dobrých mravov. Z obavy straty zamestnania, po prípade následnej šikany aj voči nim nedokážu podporiť obeť mobbingu svedeckými výpoveďami. Žiaľ, pretrvávajúca nepriaznivá ekonomická situácia a vysoká miera nezamestnanosti, najmä v niektorých regiónoch Slovenska, poskytuje zamestnávateľom možnosť porušovať pracovnoprávne predpisy a v nich zakotvené právo na rovnaké

zaobchádzanie, pretože sú si vedomí, že dopyt po práci prevyšuje ponuky na pracovnom trhu. Takýmto konaním, v rozpore s dobrými mravmi, postihujú predovšetkým príslušníkov marginalizovaných, sociálne a ekonomicky znevýhodnených skupín, ako sú starší zamestnanci a zamestnankyne, osoby so zdravotným postihnutím, ženy a osoby s nižšou kvalifikáciou.

Aj napriek tomu, že za posledný rok došlo k viditeľnému posunu, došlo k odhaleniu šikany na viacerých pracoviskách, predovšetkým v školských zariadeniach, Stredisko pozitívne hodnotí snahu zo strany MŠVVaŠ SR daný problém aspoň čiastočne riešiť. Jedným z nich je zriadenie inštitútu školského ombudsmana, ktorý sa bude danou problematikou zaoberať. Druhou priaznivou činnosťou je vydanie vyššie uvedenej príručky pre zamestnancov v školstve, v rámci ktorej je venované osobitné poďakovanie Stredisku, ktoré na jej spísaní participovalo.

Stredisko pevne verí, že situácia sa bude zlepšovať, keďže boli prijaté viaceré opatrenia na pomoc zamestnancom bojovať so šikanou a médiá sa tejto téme dostatočne venovali. Stredisko v závere uvádza aj viaceré odporúčania, ktoré by mohli prispieť k tomu, aby na pracoviskách boli dodržiavané zákony a zamestnanci mali spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky tak, ako im to zaručuje Ústava SR.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. Zamestnancom v prípade náznakov šikany na pracovisku riešiť situáciu najprv osobným pohovorom s mobberom, zamestnávateľom, alebo na pracovnej porade.
2. Zamestnancom v prípade neuspokojivého riešenia situácie na pracovisku kontaktovať orgány, ktoré môžu zamestnancom poskytnúť pomoc (Inšpektorát práce, Stredisko, odborové organizácie, kontrolné orgány, školský ombudsman atď.).
3. Zamestnávateľom dbať na kontrolu pracovnej klímy na svojich pracoviskách formou anonymných dotazníkov, pravidelných pracovných porád a umožnením zamestnancom vyjadriť sa ku sociálnej klíme na pracovisku.
4. Zamestnávateľom zabezpečiť odborné vzdelávanie na témy šikana na pracovisku (mobbing, bossing) a ADZ, ktoré by mohlo prispieť k predchádzaniu tohto nepriaznivého javu.

5. Zamestnávateľom v rámci interných predpisov kvalifikovať šikanu na pracovisku ako závažné porušenie pracovnej disciplíny a potencionálny dôvod na okamžité skončenie pracovného pomeru.
6. Inšpektorátom práce v prípade zistenia šikany na pracovisku uviesť, že bol porušený § 13, ods. 1 ZP, v ktorom je uzákonené, že zamestnávateľ je v pracovnoprávných vzťahoch povinný zaobchádzať so zamestnancami v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania ustanovenou pre oblasť pracovnoprávných vzťahov v ADZ a zároveň uviesť, že porušením § 13, ods. 1 ZP bola porušená aj pracovná disciplína.
7. Odborovým organizáciám dôsledne sa zaoberať šikanou na pracovisku a poskytovať zamestnancom pomoc v rámci svojej pôsobnosti.
8. Orgánom, v ktorých pôsobnosti je odvolávanie vedúcich pracovníkov, v prípade preukázateľne nepriaznivej sociálnej klímy na pracovisku a šikany na pracovisku zo strany vedúcich pracovníkov vyvodit' personálne dôsledky.
9. NR SR uzákonit' pojem šikana na pracovisku a komplexnú úpravu tejto problematiky.
10. NR SR uzákonit' individuálnu zodpovednosť za šikanózne konanie na pracovisku, t.j. reálne vyvodzovať dôsledky za takéto konanie na všetkých stupňoch riadenia.

3. ročník súťaže Slovenského národného strediska pre ľudské práva s názvom „Moje ľudské práva“
ZŠ J. Švermu, Laura Frenáková, 1.C

10 Dočasné vyrovnávacie opatrenia

DVO predstavujú výnimku zo zákazu diskriminácie a predstavujú nástroj na odstránenie znevýhodnení vyplývajúcich z dôvodov rasového alebo etnického pôvodu, príslušnosti k národnostnej menšine alebo etnickej skupine, rodu alebo pohlavia, veku alebo zdravotného postihnutia. Cieľom DVO je zabezpečiť rovnosť príležitostí v praxi. DVO sú ako výnimka zo zákazu diskriminácie upravené v § 8a ADZ a v súčasnosti ich môžu prijímať všetky orgány verejnej správy, ako aj akákoľvek iná právnická osoba. DVO môžu byť prijaté, ak existuje preukázateľná nerovnosť, cieľom opatrení je zníženie alebo odstránenie tejto nerovnosti a pokiaľ sú primerané a nevyhnutné na dosiahnutie stanoveného cieľa. Ich pojmovým znakom je dočasnosť, t. j. mali by byť realizované iba po obdobie, kým sa nedosiahne stanovený cieľ, ktorý smeruje k odstráneniu nerovnosti.²²⁶

DVO v kontexte odstraňovania diskriminácie v spoločnosti sú dôležitým inštitútom, preto informácie o prijatých DVO v uplynulom roku dostávajú každoročne priestor v Správe o ĽP Strediska.

10.1 Projekty a programy s črtami DVO realizované v roku 2015

Stredisko v zmysle ADZ má postavenie prijímateľa správ o DVO. Nakoľko prijímatelia DVO si svoju zákonnú notifikačnú povinnosť voči Stredisku opakovane neplnia, Stredisko čerpá informácie o projektoch a programoch DVO na základe informácií, s ktorými sa stretne pri svojej činnosti a z odpovedí vybraných inštitúcií (najmä ústredných orgánov štátnej správy), ktoré každoročne začiatkom roka oslovuje s otázkami, týkajúcimi sa realizácie DVO za uplynulý rok. Na základe uvedeného, Stredisko zistilo, že v roku 2015 sa v SR realizovali nasledovné projekty a programy s črtami DVO.

10.1.1 Projekt Zdravé komunity

Projekt Zdravé komunity, o ktorom Stredisko informovalo v Správe o ĽP už minulý rok, pokračoval v realizácii aj v roku 2015.

²²⁶ Pre bližšie všeobecné informácie o DVO pozri kapitolu č. 7 Správy o ĽP za rok 2014, dostupné na: http://snslp.sk/CCMS/files/Spr%C3%A1va_o_%C4%BDP_za_rok_2014_FINAL_na_net_ISBN.pdf

Hlavným cieľom projektu je podporiť prístup k zdravotnej starostlivosti a verejnému zdraviu, vrátane preventívnej zdravotnej starostlivosti a zdravotníckej osvetu a znížiť rozdiel v zdravotnom stave medzi Rómami a väčšinou populáciou.²²⁷

Podľa Správy o realizácii projektu Zdravé komunity a jeho výsledkoch sa projektu darí plniť aj čiastkové ciele ako je zlepšenie a skvalitnenie hygieny v osadách a mestských koncentráciách; monitoring stavu znečistenia a rizika bývania v určitých lokalitách; zabezpečenie dostupnosti a kvality pitnej vody; zabezpečenie dostupnosti využívania služieb zdravotnej starostlivosti; zníženie výskytu infekčných ochorení; zvýšenie povedomia o výchove k rodičovstvu, reprodukčnému zdraviu, materstvu a starostlivosti o dieťa; prevencia drogových závislostí a sociálno-patologických javov, vrátane násilia páchaného na ženách, domáceho násilia, sexuálneho násilia a obchodovania s ľuďmi.

Správa o realizácii projektu Zdravé komunity a jeho výsledkoch ďalej uvádza, že ku dňu 31.12.2015 na projekte celkovo pracovalo 257 zamestnancov v teréne, z čoho 234 asistentov osvetu zdravia a 23 koordinátorov, ktorí pravidelne spolupracujú so 750 lekármi a viac ako 100 základnými a materskými školami. Projekt sa tak ako v roku 2014 realizoval v 239 lokalitách, najmä na území stredného a východného Slovenska, pričom v roku 2016 by sa mal rozšíriť aj do BSK. Počet evidovaných priamych klientov predstavuje 67 639 osôb, pričom tento záznam je datovaný ku dňu 30.06.2015.

Špecifickým cieľom projektu je cielené budovanie, vzdelávanie, osobnostný a profesionálny rozvoj ľudských zdrojov. Plnenie tohto špecifického cieľa je o to dôležitejšie, že asistenti osvetu zdravia sú vyberaní práve z dotknutých komunít, čím projekt aj sekundárne vplýva na príslušníkov dotknutých komunít. Za týmto účelom v roku 2015 prebehlo 24 vzdelávacích aktivít.²²⁸

Zodpovedné subjekty ešte nemali v čase zberu odpovedí za rok 2015 spracované všetky potrebné dáta pre vyhodnotenie projektu za rok 2015, Stredisko bude realizáciu projektu naďalej sledovať.

Stredisko hodnotí projekt Zdravé komunity ako potrebný projekt s dobre vytýčenými cieľmi a prepracovanou štruktúrou. Projekt podľa názoru Strediska spĺňa znaky DVO a realizuje sa v oblasti, v ktorej sa prejavuje preukázateľná nerovnosť marginalizovaných rómskych komunít. Podľa názoru Strediska projekt však prináša aj určité riziká, najmä pre

²²⁷ Správa o realizácii projektu Zdravé komunity a jeho výsledkoch [online], In: Odpoveď MZ SR vo veciach týkajúcich sa DVO realizovaných v roku 2015 [cit. 2016-03-09]

²²⁸ Správa o realizácii projektu Zdravé komunity a jeho výsledkoch [online], In: Odpoveď MZ SR vo veciach týkajúcich sa DVO realizovaných v roku 2015 [cit. 2016-03-09]

príslušníkov rómskych komunít, ktorí sú do projektu aktívne zapojení ako asistenti osvedy zdravia. Považujeme preto za potrebné dôsledne monitorovať činnosť asistentov osvedy zdravia z hľadiska ich možného zneužívania nad rámec ich pracovnej činnosti, t.j. napríklad odmietanie vykonávania lekárskeých úkonov lekármi a posielanie príslušníkov rómskeých komunít za asistentmi osvedy zdravia a podobne. Z hľadiska zhodnotenia prípadných rizík a pozitív, ktoré projekt prináša a môže priniesť, Stredisko odporúča v projekte pokračovať a podporovať ho.

10.1.2 Program rozvoja bývania

V rámci už dlhšie prebiehajúceho Programu rozvoja bývania boli aj v roku 2015 poskytnuté dotácie na obstaranie nájomných bytov, technickej vybavenosti a na odstránenie systémových porúch bytových domov. V roku 2015 bolo podporené obstaranie 1900 nájomných bytov určených pre sociálne slabšie skupiny obyvateľov (z toho 56 nájomných bytov nižšieho štandardu). V porovnaní s rokom 2014 nedošlo k žiadnej zmene podmienok pre poskytovanie finančných prostriedkov.

Tento projekt nemožno označiť za typické DVO. O tomto programe Stredisko pravidelne vo svojich odpovediach na otázky Strediska, týkajúce sa DVO, informuje MDVRR SR. Program rozvoja bývania sa nezameriava špecificky na niektorého adresáta DVO, aj keď nemožno poprieť, že do cieľovej skupiny budú z veľkej časti patriť práve adresáti DVO, nakoľko jeho cieľom je zabezpečiť sociálne bývanie pre skupiny obyvateľstva, ktoré nie sú schopné si zabezpečiť bývanie vlastným pričinením. Sociálnym bývaním sa rozumie bývanie primerané a ľudsky dôstojné.

Dotácie sa podľa vyjadrenia MDVRR SR poskytujú obciam, mestám a VÚC, ktoré sú vlastníkami týchto bytov. Žiadateľom podľa zákona môže byť aj správca bytového domu, spoločenstvo vlastníkov bytov a nebytových priestorov a nezisková organizácia.

Oprávnenou fyzickou osobou pre poskytnutie sociálneho bývania na základe nájomnej zmluvy v zmysle zákonnej úpravy je:

- osoba žijúca v domácnosti s mesačným príjmom domácnosti najviac vo výške trojnásobku životného minima,
- osoba žijúca v domácnosti s mesačným príjmom domácnosti najviac vo výške štvornásobku životného minima, ak: členom tejto domácnosti je osoba s ťažkým zdravotným postihnutím, ide o domácnosť osamelého rodiča s nezaopatreným

dieťaťom, aspoň jeden z členov tejto domácnosti zabezpečuje zdravotnícku starostlivosť, sociálne a všeobecne prospešné spoločenské služby, vzdelávanie, kultúru alebo ochranu obyvateľov obce,

- osoba, ktorej zanikla ústavná starostlivosť, náhradná osobná starostlivosť, pestúnska starostlivosť alebo osobitná starostlivosť poručníka podľa osobitného predpisu, ak táto osoba nepresiahla vek 30 rokov,
- osoba žijúca v domácnosti, ktorej sa poskytuje bytová náhrada za byt vydaný podľa osobitného predpisu.

10.1.3 NP Rodina a práca

MPSVaR SR pokračovalo v roku 2015 s realizáciou projektu Rodina a práca. Ide o projekt programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia, ktorý sa realizoval v rámci celého územia SR s výnimkou BSK. Projekt spočíva vo finančnej podpore flexibilných foriem práce pre osoby s rodičovskými povinnosťami a kútikov dočasnej starostlivosti.

Podľa údajov MPSVaR SR celkový počet zamestnancov zapojených do výzvy od začiatku roku 2015 bol 765 a podporených bolo 1406 pracovných miest pre osoby s rodičovskými povinnosťami. Išlo o podporu flexibilných foriem práce ako kratší pracovný čas, delené pracovné miesto a domácka práca. Podpora spočívala vo forme poskytnutia refundácie celkovej ceny práce zamestnankýň až do výšky 90% z celkovej ceny práce, priemerne 880 eur mesačne. Tieto pracovné miesta boli obsadzované osobami na rodičovskej dovolenke alebo osobami so starostlivosťou o deti mladšie ako 6 rokov. V prípade zamestnávania osôb s deťmi od 6 do 10 rokov bola forma podpory vo výške 50% z celkovej ceny práce. Projekt podporoval nielen matky, ale do projektu sa zapojilo aj 8 mužov, otcov. Najväčšie zastúpenie podporených pracovných miest mali pozície všeobecného administratívneho pracovníka, účtovníka, obchodného zástupcu či personalistu.²²⁹

Druhou aktivitou v rámci programu Rodina a práca, ktorá mala za cieľ uľahčiť návrat do práce predovšetkým matkám s rodičovskými povinnosťami, počas rodičovskej dovolenky alebo po ukončení rodičovskej dovolenky, bola tvorba kútikov dočasnej starostlivosti o deti. Kútiky vytvárali zamestnávateľia priamo na pracovisku, vo svojich priestoroch alebo

²²⁹ Z odpovede MPSVaR SR vo veciach týkajúcich sa DVO realizovaných v roku 2015 [cit. 2016-03-10]

využívali už existujúce zariadenia. Podpora bola poskytnutá 33 zariadeniam po celom území SR.²³⁰

Stredisko realizáciu takéhoto projektu hodnotí jednoznačne pozitívne, napriek tomu, že si uvedomuje jeho určité medzery. Veľkou nevýhodou tohto projektu je podľa názoru Strediska vylúčenie zamestnávateľov s pôsobnosťou v BSK, nakoľko problém skĺbenia pracovného života s rodinným životom žien sa netýka len regiónov s nižšou zamestnanosťou. Práve v BSK majú ženy potenciál na budovanie kariéry a možnosti obsadiť aj vyššie a lepšie pracovné pozície, preto považujeme podobné projekty aj na území BSK za žiaduce. Miera nezamestnanosti neodzrkadľuje problematiku diskriminácie žien, najmä žien s malými deťmi v pracovnom prostredí. Túto nevýhodu projektu by mohol preklenúť projekt Rodina a práca II., ktorý by sa podľa vyjadrenia MPSVaR SR mal vzťahovať už aj na BSK. Projekt Rodina a práca II. by mal byť v súčasnosti v štádiu schvaľovania a predpokladané časové obdobie jeho realizácie je december 2018.

Ďalším rizikom projektu podľa nášho názoru je práve dočasnosť jeho realizácie, napriek tomu, že má ísť o DVO. Práve inštitúty na podporu zamestnancov s malými deťmi by mali byť prijímané ako systematické opatrenia, skôr trvalého charakteru. V takomto prípade existuje obava trvalej udržateľnosti vytvorených alebo podporených pracovných miest. Zamestnávateľ by mal vytvárať priestor na prácu pre ľudí s malými deťmi v rámci svojej sociálnej politiky a potreba vytvorenia pracovného miesta by mala vychádzať z reálnej potreby práce v podmienkach zamestnávateľa. Len v takomto prípade môže byť zaručená udržateľnosť pracovného miesta. Finančná podpora v zmysle tohto projektu je určite dobrým podporným prostriedkom pre rodovú rovnosť, pokiaľ však bude príspevok jedinou motiváciou zamestnávateľa, po skončení čerpania príspevku, zamestnávateľ pravdepodobne vytvorené miesto zruší. Projekt je však jednou z ciest ako ukázať aj v podmienkach SR, že flexibilný a ústretový výkon práce pre rodičov malých detí nie je na škodu zamestnávateľa, ale práve naopak môže byť aj pre neho benefitom z hľadiska produktivity práce. Dôležité je vytrvať v realizácii projektu po dlhšie obdobie a rozšíriť projekt aj na BSK.

10.1.4 Dotačný program Kultúra znevýhodnených skupín obyvateľstva

V rámci dlhodobo fungujúceho dotačného programu Kultúra znevýhodnených skupín obyvateľstva, ktorý je súčasťou dotačného systému MK SR, bolo v roku 2015 finančne

²³⁰ Z odpovede MPSVaR SR vo veciach týkajúcich sa DVO realizovaných v roku 2015 [cit. 2016-03-11]

podporených 132 projektov (celková suma 375 300 eur). Program je rozdelený na podprogramy na podporu: 1. živej kultúry, 2. periodickej tlače, 3. neperiodickej tlače a 4. - neformálne vzdelávanie v oblasti kultúry ľudí so zdravotným postihnutím.²³¹

Na otázky Strediska, týkajúce sa prijatých a realizovaných DVO v roku 2015, MK SR zaslalo Stredisko rozpis vynaložených prostriedkov a počet projektov, ktoré boli podporené v rámci tohto dotačného programu v roku 2015. Podporené projekty boli rozdelené podľa skupiny adresátov, na podporu ktorých sa jednotlivé projekty zameriavajú. Konkrétne na kultúru osôb so zdravotným postihnutím MK SR vyčlenilo podľa jednotlivých typov zdravotného postihnutia finančné prostriedky nasledovne (počet projektov/suma): ľudia so zrakovým postihnutím - 8 projektov v sume 38 300 eur, ľudia so sluchovým postihnutím – 6 projektov v sume 21 600 eur, ľudia s mentálnym postihnutím - 9 projektov v sume 38 500 eur, ľudia s telesným postihnutím - 8 projektov v sume 32 500 eur, ľudia s psychickými ochoreniami - 2 projekty v celkovej sume 3 500 eur, ľudia so zdravotným postihnutím (ide o viacero typov zdravotného postihnutia a inkluzívne aktivity s inými cieľovými skupinami napr. seniormi a marginalizovanými deťmi) - 19 projektov v sume 47 200 eur. V špeciálnom podprograme určenom len pre osoby so zdravotným postihnutím bolo v roku 2015 podporených 15 projektov v celkovej sume 39 300 eur. Išlo o neformálno-vzdelávacie aktivity v oblasti sprístupňovania kultúrnych formátov ľuďom so zdravotným postihnutím napr. semináre, konferencie, tvorivé dielne a pod. V rámci predmetného dotačného programu boli podporené projekty v oblasti aktívneho starnutia a solidarity medzi generáciami s cieľom odstrániť stereotypy spojené s vekom, odbúrať bariéry a predchádzať diskrimináciu seniorov - v roku 2015 bolo podporených 17 projektov sumou 28 300 eur. MK SR v roku 2015 podporilo 4 projekty zamerané na integráciu cudzincov a podporu interkultúrneho dialógu v celkovej sume 14 000 eur, projekty na podporu rodovej rovnosti a elimináciu násilia páchaného na ženách - 2 projekty v celkovej sume 4 500 eur, projekty na predchádzanie násilia voči LGBTI osobám – 3 projekty v celkovej sume 11 500 eur, projekty pre ľudí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením – 10 projektov v celkovej sume 21 700 eur (ide najmä o deti a mládež vrátane 4 inkluzívnych projektov, ktoré zahŕňajú aj ďalšie zraniteľné skupiny - seniorov, ženy a osoby so zdravotným postihnutím) a projekty pre deti a mládež z marginalizovaných rómskych komunít – 14 projektov v celkovej sume 28 800 eur.

Stredisko však nemá konkrétne informácie o jednotlivých projektoch a o tom, ktoré z nich vykazujú konkrétne znaky DVO, preto nedokáže len zo samotnej sumy a počtu

²³¹ Z odpovede MK SR vo veciach týkajúcich sa DVO realizovaných v roku 2015 [cit. 2016-03-16]

realizovaných projektov vyhodnotiť, aký vplyv by mohli mať realizované projekty na odstraňovanie diskriminácie znevýhodnených skupín obyvateľstva. Subjekty, realizujúce projekty, nezaslali Stredisku žiadnu správu o prijatom DVO v zmysle svojej povinnosti, vyplývajúcej z ADZ.

10.1.5 NP Zapojenie nezamestnaných do obnovy kultúrneho dedičstva

NP Zapojenie nezamestnaných do obnovy kultúrneho dedičstva, realizovaný MK SR, MPSVaR SR a ÚPSVaR, pokračoval v realizácii aj v roku 2015 (kontinuálne funguje od roku 2012).

Podstatou projektu je proces postupného obnovovania hradných zrúcanín s využitím práce nezamestnaných, ktorí sú vedení odbornými koordinátormi. Spoluúčasť nezamestnaných pri záchrane kultúrneho dedičstva predstavuje nástroj na krátkodobé zníženie nezamestnanosti, zároveň projekt predstavuje nástroj pre obnovu kultúrnych pamiatok s využitím pomerne nízkeho objemu použitých finančných prostriedkov v porovnaní s konečným efektom obnovy národných kultúrnych pamiatok. Projekt má taktiež slúžiť na podporu hospodárskeho rastu SR. MK SR uvádza, že nezamestnaní, zapojení do projektu, prejavujú dobrovoľný záujem o vzdelávanie a až neočakávaný záujem o výsledky archeologických výskumov. Projekt týmto spôsobom vytvára pracovné príležitosti pre marginalizované skupiny v oblasti kultúry a podporuje proces sociálnej inklúzie.²³²

Podľa vyjadrenia MK SR je o tento projekt mimoriadne veľký záujem. V roku 2015 sa do predmetného projektu na 40 hradoch zapojilo cca 410 nezamestnaných.

Podľa názoru Strediska uvedený projekt môže mať priaznivý vplyv na zamestnanosť v SR alebo v regióne. Nezamestnaní získavajú zamestnanie síce len na určitý čas, ale získavajú pracovné skúsenosti a pracovné návyky. Stredisko vníma aj potrebu obnovy národných kultúrnych pamiatok. NP však podľa uvedeného nemá črty DVO, nakoľko sa nezameriava na žiadnu špecifickú skupinu adresátov DVO, napriek tomu, že MK SR ho k takýmto opatreniam pravidelne zaraďuje.

²³² Z odpovede MK SR vo veciach týkajúcich sa DVO realizovaných v roku 2015 [cit. 2016-03-16]

10.1.6 Projekt Aj ty máš šancu!

Koncom roku 2014 bol informačnou kampaňou spustený projekt DVO s názvom Aj ty máš šancu!. Tento projekt zaraďujeme k projektom DVO, ktoré splňajú kritériá a podstatu toho, čo by mali DVO prinášať. O začiatku realizácie projektu sme informovali v minuloročnej správe.

Podstata projektu spočíva v podpore rómskych stredoškolákov v podobe poskytnutia im bezplatných prípravných kurzov. Uchádzači o štúdium však musia splniť všetky podmienky pre prijatie na EUBA, vrátane prijímacích skúšok. Úspešným rómskym uchádzačom o štúdium sa poskytne počas štúdia asistencia pri zorientovaní sa na škole a pomoc so štúdiom. Konečným cieľom projektu je, aby študenti úspešne doštudovali EUBA a po skončení štúdia si našli zamestnanie.

Projekt je organizovaný občianskym združením CVEK v spolupráci s EUBA. Koncom januára 2015 sa konalo prvé stretnutie so záujemcami o štúdium na EUBA v Košiciach, nakoľko väčšina záujemcov pochádzala z východného Slovenska. Cieľom stretnutia bolo zistiť úroveň matematiky a primerane nastaviť prípravu. Na stretnutie prišlo 5 rómskych záujemcov a jedna záujemkyňa nerómskeho pôvodu. V skúšobnom testovaní sa ukázalo, že záujemcovia o štúdium majú výrazné nedostatky v matematike a taktiež aj v cudzom jazyku.

Samotné prípravné kurzy sa realizovali v Bratislave vo forme víkendových kurzov. Prvé stretnutia boli zamerané na matematiku a anglický jazyk, posledné dve na prípravu z ekonómie. Celkovo sa realizovalo 6 sérií víkendových príprav. Nakoľko záujemcovia o štúdium museli za účelom absolvovania prípravného kurzu cestovať z východného Slovenska, mali zabezpečené zdarma ubytovanie v zariadení EUBA. Počas celej prípravy mali študenti zabezpečenú pomoc zo strany organizátorov z CVEK, napríklad v oblasti zorientovania sa v novom meste, nakoľko študenti pochádzali z okresov Michalovce, Bardejov a Hurbanovo. Všetci študenti pochádzali zo sociálne slabých rodín. Do programu nastúpilo 5 rómskych študentov. Jeden študent zo zdravotných dôvodov celý prípravný kurz nedokončil. Prípravu teda úspešne ukončili 4 študenti, dve dievčatá a dvaja chlapci.

Každý zo študentov, ktorí úspešne ukončili prípravný kurz sa prihlásili na dve fakulty EUBA v Bratislave a všetci štyria úspešne absolvovali prijímacie skúšky. Dvaja študenti nastúpili na Fakultu hospodárskej informatiky - Manažérske rozhodovania a informačné

technológie a dvaja na Fakultu podnikového manažmentu - finančný manažment.²³³ Študenti teda nastúpili do prvého ročníka akademického roku 2015/2016 a realizácia projektu naďalej pokračuje podporou prijatých študentov a prípravou ďalších študentov na prijímacie skúšky na nasledujúce študijné obdobie.

Podľa názoru Strediska DVO na pôde škôl zamerané na rómsku menšinu majú veľký potenciál a sú kľúčové. V tomto smere by však bolo potrebné robiť ucelený súbor viacerých DVO na všetkých stupňoch vzdelávania. Stredisko prebiehajúci projekt podporuje. Je však potrebná podpora podobných projektov zo strany štátu a ich dlhšia a trpezlivá realizácia, aby sa dosiahli vytýčené ciele.

10.2 Výskum na zistenie poznania a využívania DVO orgánmi územnej samosprávy

Stredisko v roku 2015 spustilo prvú fázu realizácie výskumu zameraného na využívanie DVO jednotkami územnej samosprávy. Táto iniciatíva vznikla ako reakcia na novelu ADZ z roku 2013, ktorá umožnila prijímať DVO všetkým právnickým osobám. Stredisko vidí potenciál v prijímaní DVO na úrovni jednotiek územnej samosprávy, čo ho viedlo k realizácii tohto výskumu.

Cieľom predmetného výskumu bolo zistiť povedomie o možnosti prijímania DVO zo strany jednotiek územnej samosprávy, získať názory miest, obcí a VÚC na túto problematiku a taktiež šíriť povedomie o existencii DVO a o možnostiach ich prijímania. Výskum sa začal realizovať v marci roku 2015 a na rok 2016 je naplánovaná realizácia nadväzujúceho kvalitatívneho výskumu metódou focus groups.

Pre účely výskumu bola získaná databáza miest a obcí Slovenska, ktorá obsahovala celkom 2938 záznamov (tieto záznamy obsahovali aj mestské časti mesta Bratislava a Košice a tiež VÚC). Tie obsahovali názov mesta, resp. obce, jej zaradenie do okresu a kraja, počet obyvateľov, rozlohu a kontakt. V súlade so stanovenými cieľmi sa skoncipoval elektronický dotazník, ktorý sa distribuoval pomocou e-mailov všetkým potenciálnym respondentom. E-mail obsahoval žiadosť o súčinnosť a link na elektronický dotazník. Elektronický dotazník bol k dispozícii od mája 2015 a pre získanie čo najväčšieho možného počtu odpovedí bola lehota

²³³ LAJČÁKOVÁ, Jarmila. 2007. *Rovné šance: Podpora vysokoškolského vzdelávania rómskej mládeže prostredníctvom dočasných vyrovnávacích opatrení II*. Bratislava: Centrum pre výskum etnicity a kultúry, 2015. 85 s. ISBN 978-80-972069-2-5.

uzatvorenia zberu odpovedí niekoľkokrát predĺžená. Zber odpovedí bol definitívne uzavretý dňa 31.07.2015.

Do uzatvorenia dotazníka sme získali odpovede od 1198 respondentov. Z celkového počtu miest a obcí Slovenska (uvedených v databáze 2938) to predstavuje 40,78% (do počtu sme zarátali aj mestské časti miest Bratislava a Košice a VÚC). Do výskumu sa nezapojilo 1740 potenciálnych respondentov, a teda 59,22% obcí a miest (príp. mestských častí) Slovenska.

Zo západného Slovenska sa na výskume podieľalo 333 respondentov, zo stredného Slovenska 432 a z východného Slovenska sa zapojilo 433 respondentov.

Z celkového počtu respondentov 1198 odpovedalo všetkých 8 VÚC. Počet obcí, ktoré sa zapojili do výskumu je 1076, z celkového počtu uvedených v databáze 2749. Do výskumu sa zapojilo 98 miest z celkového počtu 144. Zapojené boli tiež mestské časti miest Bratislava a Košice. Z 37 mestských častí sa výskumu zúčastnilo 16.

Na otázku, či respondenti poznajú DVO síce prevážila záporná odpoveď, ale len u 55,18% čiže 537 opýtaných. Oveľa väčší percentuálny rozdiel ale vznikol pri otázke, ktorá skúmala či mestá a obce postrehli možnosť prijímať DVO. Pri tejto otázke sledujeme nárast záporných odpovedí, ktoré dosiahli hranicu až 78,87%.

V ďalšej otázke sme respondentom ponúkli na výber viacero prípadov a ich úlohou bolo vybrať tie, ktoré možno považovať za DVO. Správna bola kombinácia dvoch odpovedí, ktorú zvolilo len 3,67%, konkrétnejšie 44 respondentov.

Zisťovali sme tiež znalosť respondentov v oblasti podávania správ o prijatom DVO. Správy o prijatom DVO je jeho prijímateľ povinný podávať Stredisku to, čo zvolilo ako odpoveď 68,20%, resp. 817 opýtaných.

Z respondentov, ktorí sa zúčastnili výskumu, zvolilo v otázke: „Prijala Vaša obec/VÚC alebo v súčasnosti prijíma aspoň jedno DVO?“ odpoveď áno iba 8,93%, konkrétne 107 respondentov. Napriek tejto odpovedi, ku dnešnému dňu Stredisko nedostalo ani jednu správu o prijatom DVO.

Respondenti, ktorí prijali alebo v súčasnosti prijímajú DVO, tak najčastejšie urobili v prospech znevýhodnenej skupiny osôb z dôvodu rasového, etnického pôvodu alebo príslušnosti k národnostnej alebo etnickej skupine. Túto možnosť zvolilo 44,79% respondentov. Druhou najčastejšou odpoveďou bol dôvod zdravotného postihnutia.

Respondenti označili za najčastejšiu oblasť prijímania DVO oblasť pracovnoprávnu alebo obdobnú. Túto možnosť zvolilo 41,14% opýtaných.

Pri prijímaní DVO boli použité najčastejšie vlastné zdroje, druhá najčastejšia odpoveď boli zdroje zo štátneho rozpočtu. Odpoveď vlastné zdroje bola označená v 41,36% prípadoch, zdroje štátneho rozpočtu označilo 29,84%.

Za najčastejší dôvod, pre ktorý respondenti doposiaľ neprijali DVO možno považovať ich nevedomosť o inštitúte DVO. Túto možnosť označilo 33,43%. Druhý najčastejší dôvod pre respondentov bol, že DVO nepovažujú za potrebné, čo uviedlo 23,06%.

Najväčšou prekážkou pre prijímanie DVO sa pre respondentov ukázala absencia základných informácií o DVO, a to pre 27,65%. Nasleduje nedostatok vlastných finančných prostriedkov obcí u 25,37% a slabá finančná podpora u 17,44% respondentov.

Naopak, za motiváciu pre prijímanie DVO považujú respondenti predovšetkým finančnú podporu zo strany štátu alebo zahraničia. Táto odpoveď bola zvolená 864 krát, čo predstavuje 35,54%. Respondentov by tiež motivovala odborná pomoc pri prijímaní DVO, a to pre 23,12%. Vzdelávanie zamestnancov obce by bolo motiváciou pre 17,98% opýtaných.

Podľa výskumu sa pre respondentov javí ako najvhodnejšia forma financovania DVO využiť zdroje zo štátneho rozpočtu (vrátane podielovej dane) a to pre 49,28%. Takmer rovnaký percentuálny podiel 44,15% získala odpoveď zdroje z EÚ alebo iné prostriedky zo zahraničia. Ďalšie odpovede výrazne zaostávajú, odpoveď vlastné zdroje predstavovala len 4,09%, odpoveď iné 2,48%.

Záver

Viacere popisované projekty nemajú celkom znaky DVO, aj keď majú s nimi súvis a sledujú podobné ciele. Pri niektorých skupinách adresátov existuje potreba prijímať skôr trvácne opatrenia, napr. vo vzťahu k podpore ľudí s rodičovskými povinnosťami v pracovnom prostredí alebo vo vzťahu k osobám so zdravotným postihnutím. Stredisko považuje za dôležitejšie ciele a dôsledky prijatých opatrení na konkrétne znevýhodnené skupiny v spoločnosti ako ich formálne posúdenie ako DVO alebo ako trvácnych opatrení, prípadne ako aktívnych opatrení na trhu práce a podobne. Ďalší text tejto kapitoly sa však týka iba tých DVO, ktoré splňajú základné znaky DVO.

Podľa názoru Strediska DVO vo svojej podstate predstavujú potrebný a účinný nástroj na odstraňovanie nerovností v spoločnosti a svoj potenciál majú najmä pri komplexnom riešení otázky diskriminácie a sociálneho vylúčenia príslušníkov rómskej menšiny. V SR je povedomie o DVO slabé, vnímajú sa pre svoje opakované zameranie k Rómom skôr

negatívne. Spoločnosť si dostatočne neuvedomuje, že úspešné a systematické zavádzanie DVO vo vzťahu k rómskej menšine bude mať v konečnom dôsledku výrazne pozitívny vplyv aj na majoritnú spoločnosť. Slabé povedomie o DVO naznačujú aj výsledky výskumu zameraného na jednotky územnej samosprávy.

Ďalším problémom v súvislosti s DVO je, že sa neprijímajú ako koncepčné riešenia, systematicky s určenými cieľmi, ktorých dosiahnutie by malo za následok ich zrušenie. Stredisko má ambíciu metodicky aj odborne usmerňovať prijímanie DVO v SR, bolo by však potrebné, aby si subjekty plnili svoju notifikačnú zákonnú povinnosť voči Stredisku. Stredisko síce v zmysle ADZ je prijímateľom správ o DVO a subjekty prijímajúce projekty DVO sú povinné tieto správy Stredisku podávať, avšak v roku 2015 Stredisku nebola doručená žiadna správa o prijatom DVO z iniciatívy prijímateľa.

Na základe uvedeného Stredisko skoncipovalo nasledovné odporúčania.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MZ SR a neziskovej organizácii Zdravé komunity, n. o. pokračovať v projekte Zdravé komunity a zároveň dôsledne dbať na to, aby sa asistenti osvetly zdravia využívali iba v rámci pracovnej činnosti.
2. MPSVaR SR pokračovať v projekte Práca a rodina a rozšíriť jeho pôsobnosť na BSK.
3. MŠVVaŠ SR podporovať projekty DVO na úseku všetkých stupňov vzdelávania, zamerané na rómsku menšinu.
4. Štátnym orgánom SR nastaviť štruktúry financovania rôznych projektov spôsobom, aby mohli byť podporené projekty DVO cielene zamerané na konkrétnych adresátov koncepčne a systematicky.
5. Subjektom prijímajúcim DVO a vláde SR pri tvorbe nových DVO nadväzovať na už prebehnuté alebo prebiehajúce DVO zamerané na totožných adresátov DVO.
6. Subjektom prijímajúcim DVO plniť si svoju zákonnú notifikačnú povinnosť voči Stredisku a podávať mu správy o prijatých DVO v zmysle ADZ.

Bratislava

2016

978-80-89016-82-2

9 788089 016815